114

Inspectoratul General al Jandarmeriei
Direcţia Siguranţei şi Ordinii Publice
Nr. 33.250/1946 iunie 4

Către Serviciul Special de Informaţii

La adresa dvs. nr. 31.084 din 3 mai 1946, referitoare la activitatea preotului reformat din comuna Căpleni şi a individului Mok Ştefan din comuna Dindeşti, jud. Sălaj;

Cu onoare facem cunoscut că din verificările făcute prin Legiunea Jandarmi Sălaj, rezultă că preotul reformat Lovász Adalbert, preşedintele U.P.M. din comuna Căpleni, a dat ordin în ziua de 14 ianuarie a.c. vătăşelului comunal să bată toba prin comună pentru ca toţi locuitorii şvabi şi toţi care au nume şvăbesc să se prezinte la primăria comunei să-şi declare naţionalitatea.

Declaraţiile au fost luate de funcţionara Holtzman Justina de la notariatul acelei comune, în prezent şi secretara organizaţiei U.P.M. locale. Majoritatea locuitorilor germani, la îndemnul preotului, au declarat că sunt de naţionalitate maghiară, căutând în felul acesta să se sustragă măsurilor luate contra germanilor.

În ceea ce priveşte cazul individului Mok Ştefan, din verificările făcute rezultă următoarele:

Susnumitul, sub protecţia U.P.M. desfăşoară o vie acţiune de propagandă tendenţioasă, ameninţând populaţia germană din localitate că dacă nu declară că este de naţionalitate maghiară, va fi trimisă pentru muncă în U.R.S.S. În felul acesta a reuşit să strângă de la 82 şvabi declaraţii prin care aceştia afirmă că sunt de naţionalitate maghiară. Mok Ştefan a obligat pe cei care au dat declaraţii să facă menţiunea că şi cu ocazia recensământului din 1930 au fost trecuţi că sunt de naţionalitate maghiară, fapt ce nu corespunde adevărului, deoarece toţi şvabii din regiune au fost înscrişi în Grupul Etnic German.

În afară de cele 2 cazuri se menţionează că şi în comuna Sanislau [jud. Satu Mare] învăţătorul maghiar Balint, Tenkei Iosif şi Füzesy Mihai, membri activi ai Uniunii Populare Maghiare, au întrebuinţat aceleaşi procedee nepermise, reuşind să adune 1000 declaraţii de la locuitorii şvabi din localitate.

Din cele de mai sus, rezultă că aceste elemente ale U.P.M., interesate în scopul documentării tezei prin care se caută revendicarea de către unguri a Ardealului de Nord, urmăresc prin mijloacele arătate mai sus propaganda ce se desfăşoară, sprijinind-o în exploatarea în mod interesat a dispoziţiunilor D[ecretului]-lege nr. 2433, publicat în „M[onitorul] Of[icial]", nr.176 din 6 august 1945, care în partea I, punctul a., prevede că locuitorii din Ardealul de Nord, în termen de un an de zile pot face în mod oficial, la primăriile comunelor respective, declaraţii de venit.

Cazurile de mai sus au fost cercetate de Legiunea Jandarmi Sălaj, iar actele dresate au fost înaintate justiţiei.

Directorul Siguranţei şi Ordinii Publice
Colonel N. Stoicescu

Seful Serviciului Siguranţei şi Ordinii Publice
Maior M.C. Duţă

(Arh.St.Bucureşti, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 70/1946, f.59-60)

115

Declaraţie

Subsemnatul, Olteanu Ioan, secretarul politic al Comitetului Judeţean Cluj, declar următoarele în legătură cu evenimentele petrecute în oraşul nostru în ziua de 28 mai 1946:

Studenţimea, care în mare parte stă sub influenţa reacţiunii, în ultimele 2 săptămâni premergătoare zilei de 28 mai a săvârşit o serie de provocări şi acte huliganice la adresa democraţiei, a instituţiilor democratice şi asupra persoanelor absolut nevinovate.

Astfel, am avut actele provocatoare din ziua de 10 mai, când a fost fluierat şi huiduit prefectul, secretarul comisiei locale, când şi-au ţinut cuvântările la serbările zilei de 10 mai. Idem delegatul U.P.M., care a venit să aducă salutul populaţiei maghiare a fost huiduit, fluierat şi nu a fost lăsat să vorbească pe motivul că vorbeşte ungureşte.

Au urmat apoi o serie de alte provocări ca:

– Spargerea plăcii comemorative a luptătorului nostru antifascist Józsa Béla[1].

– Soţia d-lui acuzator public Lăpădătescu maltratată de un grup de huligani pe motivul că e soţia unui acuzator al poporului.

– Ruperea ziarului nostru „Igazság” pentru că a adus articolul cu condamnarea lui Antonescu.

– Atacarea sediului Tineretului Progresist de o bandă de studenţi şi înjunghiaţi 3 tovarăşi tineri şi multe alte provocări zilnice, care au indignat muncitorimea din zi în zi.

Această atmosferă creată în rândurile maselor muncitoare era în ziua de 28 mai, când s-au întâmplat următoarele:

Subsemnatul am fost în ziua de 28 mai toată ziua la şcoala de îndrumători unde am făcut deschiderea, am ţinut prima lecţie, iar după masă, de la orele 5-7, am avut seminare. La orele 7 ½ primesc un telefon de la tov. Balázs că se pregăteşte ceva şi să vin imediat la Partid. Am plecat imediat şi, sosind în piaţă, am văzut următoarele: În faţa Comisiei Locale, un grup de studenţi afişase în mod provocator portretul lui Maniu şi bruscau pe toţi cei care intrau sau ieşeau de la Comisia locală. Între timp, sosise un grup de cca. 80 studenţi, manifestând cu lozinca „haide U” prin piaţă, intrând pe urmă prin poarta primăriei la Universitate. După câteva minute apare din nou un grup de cca 200-250 studenţi care, oprindu-se în faţa sediului partidului nostru, au început să manifesteze cu lozincile „Jos teroarea”, „Vrem libertate” „Jos epuraţia”. Intervenind, poliţia n-a putut să împrăştie pe aceşti huligani care deveniseră foarte agresivi. Atunci ei au spus că dacă pleacă poliţia, pleacă şi ei.

Poliţia, făcându-le concesiunea aceasta, a plecat, dar huliganii au continuat să rămână pe poziţie, manifestând mai departe. Tovarăşii care erau de faţă au hotărât să cheme muncitorimea, căci afară nu erau decât numai cadrele reacţiunii din Universitate şi deci li s-ar fi putut da o lecţie binemeritată. La această hotărâre eu n-am fost de faţă. Muncitorimea a fost chemată cu sirena care a fost trasă la C.F.R. şi „Dermata”.

Când huliganii au auzit că va veni muncitorimea s-au împrăştiat, atunci sosind şi eu am spus ca muncitorimea să fie oprită, dar ea sosise deja de la uzine. Sosind

primele camioane cu muncitori, am văzut că au venit cu atâta ură înarmaţi cu ciomege şi prima vorbă a fost „unde sunt huliganii”. Noi, dându-ne atunci seama de furia maselor, care soseau deja pe jos, am încercat să-i încolonăm şi ordonat să facem contramanifestaţie. Nu am putut însă stăpâni complet această masă care, după câteva minute de manifestare, s-a îndreptat spre căminul „Avram Iancu”.

Când au sosit primii muncitori, câţiva au spart două geamuri de la subsol. Noi am intervenit cu toţii şi i-am dat înapoi. În acest timp, de sus din cămin, a început să se arunce cu cărămizi, pahare, sticle, ţigle, resturi de mobilă şi apă asupra muncitorilor. Nu s-ar fi întâmplat lucruri atât de grave dacă la un moment dat nu s-ar fi tras 4 focuri de armă din cămin. Atunci, masa n-a mai putut fi stăpânită, au trecut la atacarea căminului şi câţiva au pătruns în subsol, devastând bucătăria, distrugând vesela şi mobilierul. Toţi muncitorii conştienţi s-au opus celor care căutau să devasteze sau să se dea la lucruri care nu se încadrează în felul şi spiritul de a manifesta al muncitorimii.

Este adevărat că în rândurile muncitorilor s-au infiltrat datorită dezordinii şi întunericului elemente străine de muncitori, care s-au dedat la acte şovine şi nedemne, furând sau distrugând.

După multă luptă am reuşit ca pe la orele 0.30 să-i retragem din faţa căminului şi să-i trimitem acasă.

Eu cred că n-a fost just că s-a chemat muncitorimea, fără o analiză serioasă a spiritului masei, care era foarte revoltată de toate cele întâmplate şi nici de momentul politic care după definitivarea hotarelor noastre a creat o stare de nemulţumire susţinută de reacţiunea maghiară şi care influenţează încă o mare parte din populaţia maghiară.

Aceasta-mi este declaraţia în legătură cu incidentul din ziua de 28 mai 1946.

Ioan Olteanu — Cluj, 5 iunie 1946

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond. 1, dos. 9/1946, f.35-36)

---

[1] Activistul comunist Béla Józsa a fost editorul, în condiţii de ilegalitate, a revistei proletare „Írjatok” [Scrieţi], la Cluj, împreună cu cumnatul său István Nagy. Sora lui Józsa, Erzsébet Nagy, a lucrat în anii '30 ca bibliotecară într-o firmă comercială a lui Victor Cheresteşiu, loc de difuzare a literaturii socialiste şi de distribuţie a corespondenţei ilegale între comunişti. Pe casa în care locuise Béla Józsa (str. Jaurès, nr. 11), imediat după război a fost aşezată o placă memorială, pe care scria: „În această casă a trăit Béla Józsa, luptător antifascist, care şi-a jertfit viaţa pentru binele clasei muncitoare şi a fost ucis mişeleşte de către agenţii reacţiunii horthyste la 22 noiembrie 1943”; este tocmai placa ce se menţionează în document că a fost spartă.

116

Copie după scrisoarea trimisă de Badea Arsenie din Cluj, către Ioan Badea în Braşov, Piaţa Libertăţii 27.

Cluj, la 7 iunie 1946

Dragii mei părinţi,

Am promis că am să vă scriu pe larg tot ce a fost în Cluj şi iată că pot şi vă scriu numai ceea ce s-a întâmplat până azi. Rezultatele nu se ştiu încă. Satisfac-

ţie nu ni se dă, socotiţi fiind huligani. Eu nu am putut să vă spun prea multe la telefon, de aceea vă spun acum.

Era în seara de 28 mai, tocmai pe la orele 10 seara, mă plimbam cu Liviu. Vroiam să mergem spre casă. În piaţă am văzut un grup mare prin întuneric şi parcă auzeam şi ceva cântând.

În seara aceea, muncitorii de la „Dermata" plănuiseră o devastare a căminului „Avram Iancu" (unde aveam intenţia atât eu, cât şi Liviu să stăm, dacă nu găseam cameră pe Pietroasa). Un oarecare, şi sigur un student bine plătit, şi care s-a pus în slujba lor, a aţâţat studenţii la o manifestaţie. Erau cam 150-200 studenţi. Unul dintre studenţi a pus întrebarea de ce se face manifestaţia? Răspunsul a fost: pentru generalul Atanasiu, care a fost demis din postul lui de la Cluj, datorită evenimentelor petrecute aici la 10 mai. Răspunsul studenţilor a fost: nu este momentul (să se facă manifestaţie). Totuşi manifestaţia a început, au cântat „Deşteaptă-te Române", iar poliţia, în număr de vreo 40-60 de poliţai, a şi venit. Vroiau să împrăştie studenţii, vroiau să-i ţină pe loc, nu ştiu.

Un student, când a văzut situaţia, a strigat să plece poliţia că şi studenţii vor pleca. Zis şi făcut. Poliţia a pornit, studenţii au început să fluiere, să-i huiduiască, poliţia şi-a continuat drumul, oprindu-se în faţa primăriei. Ei ştiau ce va să vină, căci şi ei au luat parte la devastare. Ţin să remarc că manifestaţia nu a ţinut mai mult de 7-8 minute. Totul deci a fost plănuit.

Studenţii s-au răsfirat, unii au luat-o spre casă. Când eram şi eu cu Liviu pe drum, prin faţa Tribunalului, am auzit sirena de la «Dermata». Nu ştiam ce e. Ajungând acasă, gazda îmi spune: „Bine că aţi venit acasă! Au trecut muncitorii de la „Dermata" pe strada noastră spre fabrică cu răngi de fier şi bâte. Poate se mai întâmplă ceva". Liviu şi eu ne-am apucat de învăţat, trecând repede timpul până la 1,30. În jurul acestei ore, vin doi colegi, bat la fereastră şi mă chiar sperie: „Suntem bătuţi, deschide uşa!" De fapt era o glumă, căci ei scăpaseră prin adăpostire la Comenduire.

Muncitorii aduşi cu maşinile de la „Dermata" au procedat la distrugerea căminului, la furturile de haine, cursuri şi alimentele studenţilor, lăsând numai cioburi şi stricăciune. Au avut intenţia să dea chiar foc. Într-un dormitor au voit să aprindă o saltea. De jos au aruncat o cârpă aprinsă cu benzină să poată da foc. În acel timp s-au auzit strigăte: „Vrem sânge de valah! Trăiască Ungaria!" (bineînţeles, în ungureşte).

Cei din Mănăştur, un cartier cum este Scheiul, au dat alarma, au sunat clopotele la ei vreo oră şi jumătate, vroind să vină în ajutor. Au fost opriţi pe drum de armată, că altfel era mult sânge vărsat azi pe străzile Clujului. La fel făcuseră şi alţii din alte cartiere şi sate chiar din apropierea Clujului.

A trecut şi noaptea. Erau arestaţi 15 studenţi. Trebuiau scăpaţi. Mai mult, trebuiau să se facă cercetări pentru vandalismele săvârşite.

A doua zi se purcede la manifestaţie. Nu servim nimic mai mult decât aducerea în faţa noastră a studenţilor eliberaţi (de frică să nu mergem la poliţie, studenţii arestaţi au fost duşi la Turda). Totuşi nu am păţit nimic. Când am văzut la ce am ajuns, ne-am adunat cu toţii, am luat hotărâri, diferite moţiuni s-au trimis peste tot. Senatul Universitar a fost de partea noastră şi s-a ajuns la grevă.

Între timp, în Cluj, erau bătăi diferite. Ungurii şovini rupeau tricolorul de pe pieptul câte unuia. În parte, bătaie mare. S-a soldat bătaia cu un mort pe care l-am văzut la autopsie. Am luat şi eu parte (ni s-au explicat câteva lucruri pe care aveam curiozitatea să le cunosc). Doi inşi s-au aruncat în Someş de frică de a nu fi bătuţi rău. Altul a fost aruncat în lac. Dar aceştia trei din urmă nu au păţit nimic. În oraş,

în centru, 5 inşi bătuţi la sânge şi până la nesimţire. Au urmat apoi arestări numeroase. Greva continuă.

Alaltăieri au sosit miniştrii Teohari şi Voitec, pentru cercetări[1]. Nu s-a ajuns încă la nici un rezultat. Ieri au venit trei ofiţeri americani tot pentru cercetări. Ne-au rugat să fim cuminţi. Unul era român. A spus că va face dreptate românească. Apoi a spus să nu facem manifestaţie, nevoind să se întâmple ceva atâta timp cât sunt ei aici. Mai mult, cât timp sunt ei aici nu s-a întâmplat nimic, dar mâine când vor fi plecaţi noi rămânem singuri.

Am primit vestea la Universitate că s-au solidarizat cu noi, cei din Cluj, Timişoara şi Braşovul, făcând şi ei grevă de simpatie. Conflictul este deschis şi nu se ştiu rezultatele încă. Rectorul Petrovici[2] a ameninţat studenţimea cu exmatricularea. O să trăim şi o să vedem ce se va mai întâmpla.

Şovinismul unguresc l-am văzut la acel băiat de 18 ani mort de frică, nu din bătaie, care la beteala pantalonului avea coroana lui Ştefan. În buzunar un pumnal. Deci pregătit era de bătaie şi răzbunare.

Cam acestea s-au întâmplat, spuse pe scurt. Acesta este adevărul adevărat. Eu sunt un spectator obiectiv. [...]

Arsenie

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informaţii Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 5/1943, f.194-195)

---

[1] Cu acest prilej, Teohari Georgescu – care era ministru de interne – a ţinut la Prefectura Cluj un discurs de condamnare a studenţilor cu atitudini naţionaliste, reprodus în „Tribuna nouă", Cluj, II, 1946, nr. 179 (7 iunie), p.1. Vezi şi *Documente franceze despre Transilvania*, ed. V. Fl. Dobrinescu, I. Pătroiu, Bucureşti, Edit. Vremea, 2001, p. 217-222. La 7 iunie a sosit în localitate şi Lucreţiu Pătrăşcanu, care va rosti în acelaşi loc o cuvântare ce va genera critici la adresa lui din partea activului central al P.C.R., în şedinţa din 22 iunie 1946 (vezi în acest volum stenograma; doc. 118).
[2] Emil Petrovici (1899-1968), profesor la catedra de slavistică a Universităţii din Cluj (1935-1956), rector între 1945-1949, transferat la Universitatea din Bucureşti (1956-1958), fiind şi rectorul Institutului „Maxim Gorki" din capitală. Membru titular al Academiei Române (din 1948).

117

Inspectoratul Jandarmi Cluj — Legiunea Jand. Cluj

NOTĂ INFORMATIVĂ
Nr. 727 din 11 iunie 1946

Informăm următoarele:

În ziua de 10 iunie 1946, orele 20.30, a sosit în gara Cluj un tren special din Ungaria, aducând un număr de 950 copii, vârsta 5-12 ani, aduşi în România spre a fi întreţinuţi de către populaţia maghiară din Ardeal pe timpul lunilor de vară. Aceasta din cauza lipsei de alimente în Ungaria, unde nu au posibilitatea de a le da acestor copii o hrană substanţială şi pe care într-adevăr se vede că sunt cu toţii subalimentaţi, fiind în general slabi, palizi şi foarte slab îmbrăcaţi.

Primirea lor, la intrarea trenului în gara Cluj, s-a făcut de către: ajutorul de primar, dl. [János] Demeter, reprezentanţii Uniunii Populare Maghiare, reprezentanţi ai Apărării Patriotice, cum şi d-na Dumitrescu, reprezentanta Crucii Roşii din Cluj.

În cuvântarea ţinută de către dl. Demeter, ajutor de primar, printre altele s-a exprimat cu cuvintele, în limba maghiară: „Fiţi bineveniţi şi să vă simţiţi bine pe pământul nostru strămoşesc”, asigurându-i totodată că aceşti copii se vor simţi în sânul familiilor maghiare din Ardeal ca şi în sânul familiilor lor şi că în mijlocul populaţiei maghiare aceşti copii se vor bucura de toată dragostea şi că populaţia maghiară va împărţi cu aceştia puţinul ce au, pentru ca să fie mulţumiţi.

Pentru primirea acestui tren, aflat în trecere prin Cluj, s-a adunat încă de la orele 16 în gara Cluj un foarte mare număr de populaţie maghiară, bărbaţi, femei şi copii, din oraşul Cluj, cum şi din satele cu populaţie maghiară din jur.

Starea de spirit a populaţiei maghiare este foarte bună. Toţi s-au îngrămădit la conducători spre a le repartiza copii, însă din tot transportul de mai sus numai un număr de 10 copii au fost lăsaţi în oraşul Cluj, la diferite familii, care pe cale de corespondenţă, făcută anterior, au cerut ca să li se trimită copii, iar restul au fost transportaţi la Tg. Mureş şi Reghinul Săsesc.

Trenul cu aceşti copii a staţionat în gara Cluj până la orele 23, în care timp li s-a servit masa la căminul amenajat anume în gară. La poarta de intrare în acest cămin era o tablă mare purtând inscripţia în limba maghiară şi română: „Hazatérő otthona”, adică „Căminul reîntorşilor acasă”.

La întrebarea făcută de către conducătorii maghiari care au însoţit copiii, dacă Clujul doreşte să primească astfel de copii, i s-a răspuns că atât oraşul Cluj, cât şi comunele cu populaţie maghiară doresc să primească un cât mai mare număr din aceşti copii, înţelegându-se ca cu primul transport ce se va efectua să aducă pentru oraşul Cluj un număr de 1500 copii unguri[1].

Starea de spirit a populaţiei româneşti asistentă la primirea făcută şi în urma celor auzite a început să murmure, spunând că în timp ce copiii unguri vin spre a fi hrăniţi pe teritoriul românesc, conducătorii unguri aleargă pentru rectificare de hotare şi că copiii săraci din România şi ei s-ar putea bucura de un tratament mai bun, mai ales cei orfani.

De asemenea şi populaţia românească de la ţară este nemulţumită de această favoare acordată copiilor unguri, de-a putea sta la noi în ţară, spunând că şi copiii lor duc lipsuri.

Măsuri luate: Am dat ordin subunităţilor în subordine ca în toate ocaziile pe care le au în contact cu populaţia, să fie sfătuită aceasta şi a li se explica greutăţile mari şi lipsurile prin care trec unele state în urma războiului şi totodată de a le dezvolta acestora strămoşescul nostru simţ de ospitalitate românească.

Propuneri: De a se lua măsuri de către forurile superioare ca prin organizaţiile de binefacere din ţară să fie ajutaţi şi copiii săraci şi orfani din România.

Comandantul Legiunii Jandarmi Cluj
Maior D. Moiora

Şeful Biroului Siguranţei
Plut. major D. Mureşan

Comunicat: I.G.J., Inspect. Jand. Cluj

(Arh.St.Bucureşti, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 68/1946, f.263-264)

[1] Cel care a depus toate eforturile pentru ajutorarea locuitorilor din Budapesta şi care a intervenit pe lână guvernul român de a se permite aducerea copiilor din capitala Ungariei, spre a fi îngrijiţi în Ardeal până în toamna anului 1946, a fost Béni Szabó. Acţiunea sa a stârnit entuziasme greu de imaginat. Într-o epistolă trimisă din Cluj de Magda Jonás (str. Barta Miklós nr. 25) către Miklós Fejér din Budapesta (str. Páva nr. 22), la 1 martie 1946, şi interceptată de Biroul

de cenzură al Serviciului secret de informaţii Cluj-Turda, expeditorul relata că „aici este o foarte mare dorinţă de ajutorare, încât fiecare şi-ar împărţi ultima îmbucătură cu budapestanii. Toată lumea vrea să ia câte un copil şi chiar cei mai săraci oameni, în cel mai mic sat" (cf. *Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informaţii Cluj-Turda. Biroul de Cenzură,* dos. 5/1943, f.58)

118

Şedinţa activului central din 22 iunie 1946

Au luat parte: tov. Gheorghiu-Dej; tov. Ana Pauker; tov. Vasile Luca; tov. Miron Constantinescu; tov. Gh. Maurer; tov. Pătrăşcanu; tov. Chivu Stoica; tov. I. Chişinevschi; tov. Vijoli; tov. Bucur Şchiopu; tov. Lenuţa Tudorache; tov. Pârvulescu; tov. L. Răutu; tov. Liuba Kisinevskaia [Chişinevschi]; tov. Florescu Mihai; tov. [Al.] Sencovici; tov. Vinţe; tov. Radnef; tov. Pătraşcu; tov. Pantiuşa[1]; tov. [Dumitru] Coliu; tov. [Petre] Borilă; tov. [Lazăr] Focşeneanu; tov. Popa Ilie; tov. Al. Drăghici; tov. Câmpeanu; tov. Vaida; tov. Szilágyi [Leontin Sălăjan]; tov. Roşianu; tov. Tina Orenstein; tov. Ana Toma; tov. dr. Mezincescu; tov. Mişu Dragomirescu; tov. Miriţă Agiu; tov. [Al.] Bârlădeanu; tov. Enescu; tov. Ofelia Manole; tov. Ghizela Vass; tov. Chirilovici; tov. [Stoian] Stanciu; tov. Vulcu; tov. Doreanu; tov. [Mihai] Levente; tov. Popa Emil; tov. Lala; tov. Petrescu; tov. [Marin] Gaston; tov. Florescu.

Tov. Gheorghiu-Dej: Tovarăşi, secretariatul partidului nostru a convocat activul central pentru a lămuri punctul de vedere principial al partidului nostru cu privire la problema naţională. În ultimul timp, conducerea partidului nostru a constatat că agitaţiile şovine şi revizioniste în Transilvania au luat un caracter deosebit de primejdios. Partidul nostru nu a reuşit – cu toate eforturile sale – să combată manifestările şi curentele şovine care străbat Transilvania şi mai cu seamă partea de nord a Transilvaniei. Influenţele curentelor şovine şi revizioniste, alimentate de reacţiunea dinăuntrul şi din afara graniţelor ţării noastre, au reuşit să provoace frământări în sânul populaţiei române şi maghiare din Transilvania. Dar aceasta încă nu e destul; a reuşit să influenţeze şi în rândurile partidului nostru. O serie de abateri s-au produs în ultimul timp în chestiunea naţională. Mai cu seamă abaterile acestea privesc un anumit număr de membri de partid din Transilvania şi această influenţă nu a rămas izolată acolo, ci ea s-a întins cum era şi firesc, un fir ajungând până sus, la elemente cu munci de răspundere din partidul nostru.

Comitetul Central, dându-şi seama că una din cauzele care au făcut posibilă strecurarea influenţei curentelor şovine şi revizioniste în sânul partidului nostru e nivelul politic scăzut, nivelul scăzut teoretic al membrilor de partid, s-a gândit să discute această problemă în primul rând cu activul central al partidului, să o discute mai apoi cu toate organizaţiile de partid din Transilvania, cu întreaga organizaţie de partid şi aceasta să servească drept bază a orientării politice a tuturor membrilor de partid din întreaga ţară în problema naţională.

Pentru a uşura prelucrarea poziţiei principiale a partidului nostru, C.C., secretariatul, a alcătuit un material pe care îl vom supune atenţiunei voastre şi care va constitui punctul de plecare pentru a lămuri câteva aspecte politice şi teoretice în legătură cu problema naţională. De aceea, rog pe tov. Miron să citească acest mate-

rial, după care vă rog să luaţi notiţe. El va fi mai apoi completat de către mine cu ceea ce ar mai trebui să conţină această instrucţiune pentru combaterea curentelor şovine şi revizioniste.

(Tov. Miron citeşte materialul)

Tov. Gheorghiu-Dej: Ecoul produs de agitaţiile şovine şi revizioniste a influenţat o parte a membrilor partidului nostru şi afirmam, când am luat cuvântul, că sub această influenţă au săvârşit devieri de la linia partidului în problema naţională şi tovarăşi de răspundere ai partidului. Mă refer la devierile săvârşite de tov. Lucreţiu Pătrăşcanu în discursul său ţinut la Cluj[2].

Dacă prima parte a discursului său împotriva acţiunii şi agenţilor revizionişti unguri a fost tăioasă, categorică, nu tot aşa se poate spune despre atitudinea pe care ar fi trebuit să o ia împotriva şoviniştilor români. Secretariatul, Biroul Politic al partidului nostru, consideră că devierea tovarăşului Pătrăşcanu a fost posibilă tocmai datorită influenţei curentelor şovine şi revizioniste care străbat azi Transilvania şi mai cu seamă partea de nord a Transilvaniei. Aceste influenţe au avut darul să silească pe tov. Pătrăşcanu a lovi mai mult în revizioniştii unguri, decât în şoviniştii români. Dar ce e mai grav tovarăşi, e faptul că prin felul cum a prezentat lucrurile în declaraţiile sale făcute la Cluj, el dă credit moral şi politic regimurilor reacţionare din trecut.

Aceste declaraţii au produs – cum era şi firesc – dezorientare şi confuzie mare nu numai în sânul populaţiei maghiare şi române din Ardeal, dar în chiar rândurile partidului nostru din Transilvania şi din Vechiul Regat. Imediat după declaraţiile făcute de tov. Pătrăşcanu, membri de partid cu munci de răspundere în Bucureşti au şi început să comenteze, să discute poziţia „clară" a partidului nostru cu privire la problema naţională. Se pune întrebarea dacă avem de-a face numai cu o confuzie politică, dacă avem de-a face cu încurcături teoretice la tovarăşii care au privit în sens favorabil declaraţiile făcute de tov. Pătrăşcanu. Nu mai vorbesc de atitudinea adversarilor noştri politici, care imediat au început să ia poziţie, îmbrăţişând în totul declaraţia tovarăşului Pătrăşcanu, făcându-i o publicitate largă, folosindu-o împotriva populaţiei maghiare, dând astfel posibilitatea cercurilor revizioniste să-şi intensifice campania lor, să trimită note guvernelor marilor aliaţi, în legătură cu starea de nesiguranţă în care s-ar găsi populaţia maghiară din Transilvania. Cercurile revizioniste maghiare iau în considerare declaraţiile făcute de tov. Pătrăşcanu la Cluj, tot aşa cum le-a luat reacţiunea română, adversarii cei mai înverşunaţi ai democraţiei române, în considerare.

Voi citi un singur pasaj din declaraţiile tov. Pătrăşcanu, pentru a fixa poziţia asupra acestor declaraţii, pentru a da posibilitate tovarăşilor noştri să adâncească seriozitatea devierii politice, pentru a da posibilitatea tovarăşului Pătrăşcanu de a contribui la înlăturarea greşelii săvârşite cu privire la problema naţională. Citând ceea ce au scris publiciştii maghiari despre stăpânirea ungurească, tov. Lucreţiu îşi însuşeşte punctul de vedere al acestora, spunând că „masele muncitoreşti, ţărăneşti şi intelectuale din această provincie, populaţia satelor ca şi a oraşelor" – spun publiciştii maghiari – „au cunoscut sub stăpânirea ungurească o stare ..."

Tovarăşi, aceste afirmaţii luate din gura unor scriitori şi publicişti maghiari, despre situaţia populaţiei maghiare din Transilvania, le-a dat posibilitatea istoricilor să ia atitudine împotriva partidului nostru, care le atribuie o politică colonială, o politică de asuprire naţională, economică şi culturală faţă de naţionalităţile conlocuitoare din Transilvania. Ei afirmă în presa lor că întreaga campanie dusă de partidul nostru şi de celelalte forţe cu privire la politica lor naţională a fost spulberată

prin declaraţiile făcute de tov. Pătrăşcanu. De altfel, cred că nici tovarăşului Pătrăşcanu nu i-a fost plăcut şi nici unuia dintre noi nu-i va fi plăcut să se vadă deodată aşa sprijinit de cercurile politice ale istoricilor. Trebuie să fie ceva în neregulă în atitudinea mea politică, dacă adversarii politici îmbrăţişează întru totul declaraţiile pe care le-am făcut la Cluj cu privire la situaţia populaţiei din Transilvania.

Secretariatul nu dăduse însărcinare tovului Pătrăşcanu să facă declaraţii politice de asemenea anvergură, cu privire la poziţia internaţională a guvernului şi a partidului. Secretariatul şi Biroul Politic au înţeles să-i dea însărcinarea – aşa cum a dat-o şi celorlalţi tovi care au munci de răspundere în guvern – să meargă în Transilvania şi să ia măsuri administrative împotriva elementelor şovine şi reacţionare din aparatul de stat, care au altă poziţie decât poziţia guvernului Groza faţă de naţionalităţile conlocuitoare sau, mai precis, care colaborează sau sunt complici cu agitatorii, cu instrumentele de agitaţie şovine şi revizioniste din Transilvania.

În al doilea rând, a fost însărcinat tov. Lucreţiu să ia atitudine împotriva dezordinilor de la Cluj, provocate după cum ştim cu toţii de către şoviniştii români. Dacă nu ar fi fost provocată, populaţia maghiară din Cluj n-ar fi avut nici un motiv să reacţioneze aşa cum a reacţionat. Văzând că pe de o parte aparatul de stat s-a arătat neputincios faţă de manifestările şovine, huliganice, provocatoare, ale adversarilor noştri politici, provocată fiind, populaţia maghiară a găsit – cum era şi firesc – calea aceasta de a răspunde provocărilor şi din nefericire s-au găsit elemente provocatoare în rândurile populaţiei maghiare care să împingă lucrurile până la devastările cunoscute, până la lozincile şi strigătele de „vrem sânge de valah!".

Tov. Pătrăşcanu avea însărcinarea să deschidă focul central împotriva provocatorilor din sânul populaţiei române, fără să uităm – fără îndoială – şi elementele revizioniste şi provocatoare din sânul populaţiei maghiare. Noi am caracterizat, în discuţia pe care am avut-o în Biroul Politic, la care a participat şi tov. Pătrăşcanu, cu privire la declaraţiile sale de la Cluj, că tov. Pătrăşcanu nu a avut dispoziţie din partea Secretariatului şi Biroului Politic să facă aceste declaraţii, că el le-a făcut fără aprobarea restului membrilor Secretariatului şi ai Biroului Politic.

Tovarăşi, ne vom ocupa în instrucţia pentru combaterea curentelor şovine şi revizioniste de aceste devieri mai temeinic, mai adânc, pentru a da posibilitate partidului nostru şi tovului Pătrăşcanu să tragă toate învăţămintele din devierea săvârşită cu ocazia declaraţiilor sale. Vom fixa de asemenea sarcini partidului, organelor de partid, atât în ceea ce priveşte combaterea influenţelor din sânul partidului nostru, cât şi sarcini în legătură cu acţiunile partidului împotriva curentelor şovine şi revizioniste. Această instrucţie va fi publicată în presă, va fi publicată în limba maghiară pentru uzul membrilor de partid din Transilvania şi pentru restul membrilor noştri de partid, pentru a-i ajuta să înţeleagă mai bine care trebuie să fie poziţia partidului nostru cu privire la problema naţională. Desigur, aceste instrucţiuni vor trebui să fie prelucrate, ţinând seama de devierile care s-au produs într-un loc sau altul şi de rezultatul prelucrării acestui material, Secretariatul şi Biroul Politic va face responsabil direct toate organele în subordine, până la ultimul membru de partid[3].

Cu aceasta, tovarăşi, am terminat adăugarea care trebuia să o fac. Dacă tovii, ceilalţi, mai au ceva de adăugat, să poftească. Vedeţi ce scriu ziarele reacţiunii despre declaraţiile tov. Pătrăşcanu. Din „Tribuna Transilvaniei": „Declaraţiile de la Cluj ale d-lui. Pătrăşcanu...", şi mai jos spune „Ce s-a ales din legenda...". Încercând să confunde atitudinea întregii populaţii maghiare, a maselor populare maghiare, cu atitudinea revizioniştilor, a grofilor şi magnaţilor unguri şi apărând

pe grofi. Şi dincoace: „Nici măcar din Transilvania...", critică politica guvernului nostru pentru ceea ce a realizat în interesul naţionalităţilor conlocuitoare. „Tribuna Transilvaniei" pune titlul *Expulzarea ungurilor din Ardeal* cu litere mari, şi mai mic dedesubt „care trăiesc ilegal pe pământul Transilvaniei", iar presa maghiară scrie *Tragedia democraţiei. De la stânga la dreapta* sau *La mormântul lui Andrei Mureşanu* şi atâtea, şi atâtea titluri tendenţioase, cu scopul de a da amploare agitaţiei şovine şi reacţionare.

Tov. Pătrăşcanu: Tovarăşi, cred că documentul făcut de către Secretariat, şi pe care tov. Miron l-a citit, îl putem numi fără nici un fel de rezervă istoric, din două puncte de vedere. În primul rând pentru că într-un moment politic deosebit de însemnat fixează din nou poziţia consecventă a partidului nostru în chestiunea naţională. Era cu atât mai necesară această reîmprospătare şi adâncire în acelaşi timp a atitudinii noastre în chestiunea naţională, cu cât problema naţională stă azi în mijlocul problemelor statului nostru. E istoric şi din al doilea punct de vedere. Partidul Comunist e un partid de guvernământ. Partidul Comunist are răspunderea soartei poporului român şi a popoarelor conlocuitoare. În momentul în care problema revizionistă e o problemă care se agită nu numai dincolo de hotare de forţele reacţionare, dar şi de toate elementele duşmănoase ale democraţiei dinăuntrul ţării noastre, cred că e într-adevăr istoric o clară şi hotărâtă fixare a poziţiei partidului nostru în problema aceasta. Era necesară şi această precizare, pentru că tocmai în urma călătoriei în Ardeal mi-am dat seama că se pune o problemă pentru noi – şi aici vorbesc ca comunist –, populaţia română din Ardealul de Nord, frământată şi agitată de o campanie lipsită de orice scrupul, ne-a ştampilat pe noi, Partidul Comunist, în mod cu totul greşit, că noi îmbrăţişăm cauza revizionistă şi luăm atitudine împotriva curentelor antirevizioniste. E o agitaţie pe care au dus-o naţional-ţărăniştii, din Oradea, unde am fost, până la Vişeul de Sus[4]. Azi, cu această declaraţie oficială, cu această declaraţie autorizată, se va pune capăt în mod definitiv acestei agitaţii cu totul lipsită de scrupule, cum am caracterizat-o.

Deci, din aceste două puncte de vedere, instrucţiunile Secretariatului au caracter istoric şi sunt sigur că aceasta va însemna un instrument deosebit de preţios şi pentru clarificarea activului nostru şi pentru combaterea şi fixarea poziţiei noastre politice în ceea ce priveşte problemele externe.

În ceea ce priveşte cuvântarea de la Cluj, tovarăşi, am să fiu ca totdeauna deschis şi fără rezerve în faţa Comitetului Central. Am să mă ocup de greşelile de fond şi de greşelile formale. A fost o greşeală – şi o greşeală care nu se va mai repeta – că am plecat la Cluj cu simple note, fără un text revizuit de Secretariat, aşa că cuvântarea a fost trei sferturi improvizată. Aceasta m-a pus în situaţia într-adevăr de a trece dincolo de ceea ce hotărâsem în discuţia cu tovii. Am înfăţişat tovilor, cu o zi înaintea plecării, schema cuvântării şi le-am împărţit materialul. Am plecat cu această schemă şi în urma călătoriei în Ardealul de Nord într-adevăr s-a observat, şi e justă afirmaţia şi învinuirea pe care a folosit-o tov. Gheorghiu, când vorbeşte de influenţa atmosferei şi a curentelor din Ardealul de Nord.

Tovarăşi, am luat contact cu activul nostru în Ardealul de Nord, dar din manifestările oamenilor cu care m-am întâlnit la conferinţa administrativă am văzut că problema revizionistă e acolo azi problema centrală. Atmosfera în tot Ardealul de Nord era atât de încărcată, şi preocupat de această problemă, de a arăta populaţiei maghiare, dar şi populaţiei române – şi poate în special populaţiei române, care e deosebit de activizată politiceşte în momentul de faţă –, de a arăta poziţia noastră, pentru că aşa cum a subliniat şi tov. Gheorghiu, în chestiunea antirevizionistă am

reprezentat poate, nu în forma aceasta aşa violentă, punctul de vedere pe care tov. Gheorghiu îl stabilise şi îl fixase într-o consfătuire anterioară şi în discuţia când am plecat la Cluj. Aşa încât, caracterul larg al cuvântării a fost – deşi în schemă mi s-a părut bun – mult mai larg. Trebuie să subliniez aci, am avut însămi lipsa tocmai a unui text scris, convingerea că nu am depăşit ceea ce am fixat la Bucureşti şi numai aceasta m-a îndreptăţit să spun atât tovului Vaida, cât şi tov. Pătraşcu, că punctele principale le-am stabilit la Secretariat.

Aceste influenţe ale atmosferei şi curentelor şovine, revizioniste şi antirevizioniste, sigur că şi-au făcut loc în contactul care l-am avut în Ardealul de Nord şi ele se reflectează în structura cuvântării de la Cluj.

În ceea ce priveşte creditul moral dat politicii regimurilor din trecut, tov. Gheorghiu a citit un pasaj pe care „Dreptatea" l-a utilizat. Aci, tovarăşi, eu am încercat să delimitez poziţiile şi dacă vreuna din fiţuici sau „Dreptatea" a utilizat acest pasaj, eu am căutat totuşi – şi tov. Gheorghiu are dreptate –, nu suficient, am căutat să delimitez problema, pentru că înainte de a cita pe Gábor Pál [în realitate: Gábor Gaál] am spus lucrul următor: „ştiţi câtă luptă am dus împotriva..." Aci am căutat să iau atitudine în ceea ce priveşte vechile regimuri, recunosc însă, în mod cu totul insuficient, probă – şi aci sublinierea tovului Gheorghiu e justă – că a putut fi utilizat pasajul următor în mod tendenţios şi denaturând lucrurile. Şi aci delimitarea e insuficientă şi a putut da naştere la această utilizare din partea adversarilor noştri.

În ceea ce priveşte chestiunea dezordinilor de la Cluj, într-adevăr, când am plecat am avut impresia că am împărţit lucrurile împreună cu tov. Teo [Gh. Gheorghiu-Dej]. Când am venit la Cluj, am cerut cuvântarea tovului Teo, ca să văd cum a pus problema dezordinilor de la Cluj, şi crezând că aceasta a fost publicată şi la Cluj, fiind sigur că a fost publicată şi la Bucureşti şi crezând că el a lichidat această problemă, în planul meu de asemenea am socotit că această problemă e lichidată în întregime prin declaraţiile făcute cu două zile mai înainte de tov. Teo.

Au utilizat istoricii cuvântarea mea de la Cluj. Tovarăşi, era de aşteptat acest lucru. E just – şi aci recunosc ca o mare slăbiciune a acestei cuvântări – posibilitatea pentru istorici de a o utiliza. În atmosfera din Ardealul de Nord, am pus în special problema revizionistă, şi atitudinea împotriva şovinismului român e fixată în anumite pasaje de la sfârşit, insuficient într-adevăr. Deşi am căutat să stabilesc caracterul provocator al şovinismului român şi utilizarea şovinismului din partea istoricilor, dar faptul că acest pasaj e pus la sfârşit şi nu există o egalitate în tratarea problemei, recunosc că prin aceasta am dat posibilitate partidelor istorice să utilizeze cuvântarea, trunchiind-o însă şi denaturând-o.

Tovarăşi, nu mă îndoiesc că Secretariatul va completa în aşa măsură comunicatul, punând în faţa partidului toate greşelile, astfel ca el să fie un instrument de clarificare pentru fiecare dintre noi, inclusiv pentru mine. Sunt sigur că acest document, prin importanţa lui, va fi un instrument care să dea fiecăruia posibilitatea de a revizui greşelile noastre şi de a înlătura asemenea greşeli în viitor.

Tov. Gheorghiu-Dej: Tovarăşi, dacă are cineva de pus vreo întrebare, dacă n-a fost suficient de lămurit cu cele expuse de tov. Lucreţiu în legătură cu declaraţiile sale de la Cluj, poate să pună întrebări.

Tov. Sencovici: Pe lângă cele spuse de tov. Gheorghiu, că e aci influenţa curentului şovin, dacă tov. Lucreţiu poate să dea oarecari lămuriri, dacă e şi un element de superficialitate în felul său de a privi problema naţională, o subapreciere.

Tov. Gheorghiu: De vreme ce a pus aşa lucrurile cum le-a pus, sigur că e o subapreciere.

Tov. Szilágyi[5]: Tov. Pătrăşcanu spune că materialul e bun pentru a stabili linia politică de a reveni la vechile noastre poziţii. Acestea eu le consider că nu sunt vechi, ci actuale, pentru că poziţia partidului...

Tov. Luca: ...e în continuare şi n-a fost întreruptă.

Tov. Miron: Tov. Pătrăşcanu a început prin a face o apreciere asupra documentului, caracterizându-l istoric, şi a spus aşa: „îl consider un document istoric, pentru că e o clară şi hotărâtă precizare în chestiunea revizionistă". Dacă numai acest aspect are documentul acesta, sau mai are şi alt aspect, fiind împotriva şovinismului român.

Tov. Pătrăşcanu: Am spus aceasta.

Tov. Miron: Nu, n-ai spus.

Tov. Gheorghiu: Din ce a spus tov. Pătrăşcanu, documentul acesta e numai o precizare a poziţiei partidului pe chestiunea revizionistă sau o clarificare definitivă a poziţiei partidului faţă de problema naţională. Eu nu pun numai revizionismul şi şovinismul, ci felul cum partidul trebuie să privească problema naţională.

Tov. Szilágyi: Tov. Pătrăşcanu spune că atunci când a fost la Cluj, tov. Vaida şi Pătraşcu explicau că chestiunea cu studenţii n-a fost lichidată, dar tov. Pătrăşcanu a spus că le-a considerat lichidate.

Tov. Pârvulescu: Dacă tov. Pătrăşcanu s-a sesizat singur înainte de Secretariat de discursul său, de felul cum a fost caracterizat de partidele istorice?

Tov. Gheorghiu: Imediat.

Tov. Vinţe: Dacă tov. Pătrăşcanu a căzut sub influenţa curentului şovin în cursul călătoriei în Ardeal şi datorită acestui fapt a fost luată poziţia, sau...

Tov. Pătrăşcanu: Adică dacă am plecat cu ea de acasă?

Tov. Luca: Dacă tov. Pătrăşcanu a mai avut în chestiunea aceasta o abatere în problema naţională cu altă ocazie, un alt discurs în Transilvania, şi dacă e vreo legătură între primul discurs şi al doilea?

Tov. Lala: Dacă tov. Pătrăşcanu găseşte de cuviinţa că autocritica care şi-a făcut-o a fost suficientă sau nu, şi dacă din cele ce s-au ridicat aici a tras toate învăţămintele?

Tov. Gheorghiu: Aş vrea să închei eu seria întrebărilor: cum califică tov. Pătrăşcanu devierile sale în problema naţională?

Tov. Ana: Cum califică tov. Pătrăşcanu caracterul discursului în mod obiectiv?

Tov. Pătrăşcanu: Voi răspunde. Tovarăşi, n-am vorbit de o veche şi nouă linie în problema naţională, căci nici nu există. Desigur, am avut aceeaşi linie de la început în această chestiune. Eu am vorbit de adâncirea acestei linii, de adâncirea problemei naţionale în cadrul liniei pe care partidul nostru a avut-o de la Congresul al V-lea[6], şi încă înainte, când s-a fixat doctrina partidului nostru. În cadrul liniei partidului se pot prezenta probleme noi, şi problemele şoviniste şi revizioniste sub această formă sunt probleme noi, pe care le discutăm prin prisma politicii noastre de totdeauna. Tov. Miron are dreptate, documentul are acest caracter istoric prin dublul aspect, că pune deosebit, urmărind ambele faze ale problemei, punând şi chestiunea şovinistă şi chestiunea revizionistă. Acest document repune în discuţie, actualizează linia politică a partidului nostru. Faptul că pune în discuţie mult mai accentuat problema naţională, nu înseamnă că pune o linie nouă. Dacă am căzut sub influenţă acolo, sau aşa am plecat de acasă? Nu tovarăşi, nu am plecat aşa de acasă, dar aşa am găsit problema în Ardeal.

Tov. Gheorghiu: Fiecare din noi avem o ţârucă de şovinism.

Tov. Pătrăşcanu: Poate, dar eu de asemenea poate acolo am exagerat lucrurile, însă frământarea pe care am descris-o din Ardealul de Nord m-a impresionat în

mod profund. Dacă aveam un text scris, probabil că nu l-aş fi schimbat, dar faptul că am avut această latitudine... Atmosfera m-a impresionat în special la Oradea. Mi-a făcut impresia acolo că puţin lipseşte să nu se taie oamenii cu cuţitele. Şi tov. Szilágyi să nu se supere, aceeaşi situaţie este şi în partid şi în F.N.D. Atitudinea reprezentatului U.P.M. în şedinţa consiliului politic era aproape de ceartă, cu toate că mi s-a spus ca acest reprezentant este un om apropiat de noi. Am fost foarte impresionat de acea şedinţă.

În ceea ce priveşte întrebarea tovarăşului Luca, dacă am mai ţinut o astfel de cuvântare la Cluj. Aici trebuie să mărturisesc – lucru care l-am făcut şi în Secretariat – faptul că atunci când am plecat la Cluj, expunând schema cuvântării mele tovilor din Secretariat, faptul că nu s-a mai pus acest lucru în discuţie în legătură cu cuvântarea de la Cluj, m-a făcut şi pe mine să estompez unele din ascuţişurile acestei discuţii. Ba chiar am spus, am avut impresia că unele din criticile aduse atunci n-au mai fost menţinute şi de aceasta tovii au fost complet de acord să plec la Cluj, deşi nici ei şi nici eu nu prevedeam că va lua această extindere.

Tov. Gheorghiu întreabă cum calific abaterea.

Tovarăşi, în această cuvântare e un pasaj asupra căruia tov. Gheorghiu n-a accentuat. E pasajul ultim, unde fac apel la populaţia română şi maghiară. Acest apel poartă pecetea unor manifestări individualiste, pe care nu o singură dată le-am avut în activitatea mea în partid. Cuvintele „mă adresez" nu trebuia să le întrebuinţez, dar le-am întrebuinţat fără să mă gândesc şi aceasta dovedeşte că acea parte ascunsă din noi – vorbesc de mine –, acea purtare de individualist şi de supraprețuire a propriei persoane – căci numai o persoană care se supraprețuieşte vorbeşte „mă adresez" –, aceasta arată unul din păcatele vechi, pe care cu toate încercările făcute n-am reuşit să-l lichidez. De aceea, cred că caracterul devierii în chestiunea naţională este că am privit chestiunea uitând sau neţinând seamă de linia noastră în această chestiune, o deviere deci cu un caracter individualist şi o deviere în sensul nejustei aprecieri a factorului reacţiunii şovine române, a rolului pe care partidele istorice îl joacă în momentul de faţă în această problemă. Cred că aceste două laturi dau caracterul devierii mele. În cuvântarea de la Cluj – cel puţin la un examen în faţa mea însumi –, aici găsesc originea acestei devieri şi a felului cum am constituit cuvântarea de la Cluj.

Tov. Gheorghiu: Cum poate fi calificată poziţia deosebită a ta în problema naţională, faţă de poziţia restului membrilor Biroului Politic şi a oricărui membru de partid? Ai fost pe linia partidului când ai ţinut discursul?

Tov. Pătrăşcanu: Din expunerea care am făcut-o, cred cu siguranţă că linia partidului în cuvântarea de la Cluj n-a fost respectată, pentru că dacă ar fi fost într-adevăr să mă situez complet pe linia partidului, ar fi trebuit să dau aceeaşi importanţă şi să atac cu aceeaşi vigoare şi elementele româneşti şi elementele ungureşti care utilizează şi agită revizionismul în Ardeal.

Tov. Gheorghiu: Ce consecinţe politice interne de partid ar fi posibile, dacă n-ar fi combătute hotărât asemenea devieri, unde ar putea să ducă ele?

Tov. Pătrăşcanu: Tovarăşi, subliniind tocmai această importanţă a documentului, am căutat să arăt că acest document ne dă azi posibilitatea de a combate anumite tendinţe nu numai din C.C., dar şi la simplii membri de partid, ce ar putea duce la devieri, ca să falsifice şi să destrame ideologia partidului nostru în chestiunea naţională.

Tov. Ana: Adică devieri şoviniste.

Tov. Pătrăşcanu: N-am spus aşa, pentru că eu admit că un membru de partid conştient poate să greşească, dar nu poate fi acuzat de şovinism.

Tov. Gheorghiu: Asemenea abateri întăresc sau slăbesc unitatea politică şi organizatorică a partidului?

Tov. Pătrăşcanu: Fără doar şi poate că o slăbesc şi de aceea documentul va fi în măsură şi din acest punct de vedere să facă operă constructivă în prelucrarea chestiunii naţionale.

Tov. Gheorghiu: Întăresc autoritatea organului central în faţa partidului sau o subminează?

Tov. Pătrăşcanu: Dacă într-adevăr aceste lucruri ar fi adâncite, dacă C.C.-ul n-ar fi reacţionat şi dacă acest document n-ar fi ieşit, cu siguranţă că ar fi fost de natură să ducă la slăbire. Dar aşa, cu acest document, sunt sigur că şi duşmanii noştri vor amuţi în faţa felului cum sunt prezentate problemele.

Tov. Gheorghiu: Ar fi bine să ia tovii din Transilvania cuvântul, prin atitudinea lor să ne ajute să descoperim şi noi abateri, pentru că rostul nostru este să descoperim atitudini dinăuntrul partidului nostru, pe care dacă le punem la punct cu întreaga forţă a partidului, nu există putere care să poată sta în calea partidului nostru.

Tov. Pătrăşcanu: Cred că tovii din Ardealul de Nord vor face un mare serviciu C.C.-ului dacă vor spune lucrurile verzi, aşa cum sunt acolo, cu alte cuvinte care e situaţia acolo, fără menajamente şi cu cinstea care caracterizează pe un tovarăş. Situaţiile de la voi din regională şi din localităţi, care le-am văzut, sunt nesănătoase, începând cu organizaţia de partid. Trebuie să aibă tovii convingerea că fac cel mai mare serviciu dacă spun lucrurile aşa cum sunt şi cu date precise. Numai atunci şi Secretariatul, şi Biroul Politic vor avea materialul necesar.

Tov. Gheorghiu: Aş ruga tovarăşii din Transilvania, care au răspundere în conducerea regionalei noastre, referindu-se la declaraţiile făcute de tov. Lucreţiu, să ne spună şi ce poziţie au luat imediat după aceste declaraţii şi ce măsuri au luat pentru a împiedica să se producă confuzie şi dezorientare în partid. Dacă au înţeles devierea, dacă au luat poziţie, dacă cei care au avut posibilitatea să discute cu tov. Lucreţiu i-au atras atenţiunea, dacă s-au sfătuit cu el şi dacă au tras ceva concluzii înainte de a fi hotărât Secretariatul şi Biroul Politic să vină un asemenea document de lămurire.

Tov. Szilágyi: În primul rând trebuie să spun că de acolo începe cu anumite slăbiciuni, şi abia în urma poziţiei luate şi a documentului mi-am dat seama de aceasta, că e ceva nesănătos, chiar faptul că tov. Floacă ştia că tov. Pătrăşcanu vine prin regională, dar partidul nu ştia şi tov. Pătrăşcanu prin Floacă a aranjat o adunare în Ţara Oaşului.

Tov. Pătrăşcanu: A fost o simplă întâmplare că el a fost pe la Bucureşti.

Tov. Szilágyi: Când vine oricare altul din tovii noştri, ştim înainte şi pregătim. Noi n-am dat la început o semnificaţie acestui fapt, dar apoi ne-am dat seama când am citit documentul.

Tov. Pătrăşcanu: Tovul îşi închipuie că am plecat clandestin la Cluj? Am anunţat centrala de la Cluj, am telefonat lui Vaida.

Tov. Szilágyi: La noi e o situaţie extrem de încordată. Influenţă în sânul populaţiei româneşti avem destul de puţină, în unele locuri aproape deloc. Cauzele: în primul rând în Ardeal oraşul şi proletariatul e maghiar, iar ţărănimea română, şi noi ne bazăm de obicei pe straturile mai înaintate, care acolo sunt maghiare. Nu mai vorbesc de o serie de greşeli care au fost enorme. Au fost o serie de greşeli legate şi de situaţia că administraţia românească nu s-a introdus la timp şi au rămas consecinţe că a rămas administraţia maghiară, indiferent dacă era democrată sau nu. Apoi se adaugă greşelile tovilor noştri fără pregătire politică,

care se uită întâi dacă cineva e maghiar şi apoi dacă e democrat. Pe lângă condiţiunile obiective, şi aceste condiţiuni ne-au creat această situaţie. Adică proletariat român nu prea există şi alianţa dintre muncitori şi ţărani presupune prietenia dintre naţionalităţile conlocuitoare. Apoi, drepturile egale date pentru naţionalităţile conlocuitoare n-au fost arătate printr-o prelucrare temeinică în sânul poporului român, aşa că au părut parcă sunt smulse şi s-a luat ceva din drepturile lor. Acest lucru ne-a creat condiţiuni extrem de grele. Se întâmplă tot felul de cazuri. De exemplu, la Salonta, cei din Frontul Plugarilor au trecut cu toţii la manişti, pentru că e acolo un servitor român care de un an de zile nu-i primit la primărie. Acolo, la primărie, sunt tovi maghiari cu nivel politic scăzut şi sub motiv că nu sunt locuri, din cauză că era român, nu l-au primit. Mai sunt şi alte asemenea cazuri.

Acum am făcut o serie de schimbări, sunt o serie de elemente româneşti, dar majoritatea cadrelor sunt maghiare. Noi nu ştim întotdeauna de nevoile populaţiei româneşti, dar imediat aflăm de acestea din ceea ce fac elementele reacţionare româneşti. De exemplu, la Oradea, din 150 cadre, 20 sunt români. Totdeauna ştim despre ce a făcut reacţiunea română, pentru că maghiarii repede se sesizează de ceea ce fac aceştia; lucrurile făcute de reacţiunea maghiară le înghit mai uşor, dar nouă ne fac situaţii grele. Noi n-am luat totdeauna măsuri, pentru că n-am cunoscut unele lucruri, ca de exemplu chestiunea cu omul de la Salonta, pe care dacă ştiam, nu-l lăsam să nu între în primărie un an de zile. Acestea sunt greutăţile noastre pe scurt.

Tov. Pătrăşcanu, când a fost la Oradea, a făcut câteva declaraţii scurte, de vreo 10 minute, la Curtea de Apel şi a luat atitudine hotărâtă. Aceasta nu e ceva nou, pentru că atitudine hotărâtă am luat deja cu toţii şi în presă, că Ardealul aparţine României. Şi acolo tov. Pătrăşcanu a dat câteva exemple, punând accentul pe reacţiunea maghiară. Erau însă scurte declaraţii. Noi am spus tovarăşului ce lozinci să pună şi să termine cu un apel către intelectuali, pentru că la noi e problema cine câştigă intelectualitatea acela are populaţia românească. Faţă de aceste declaraţii, noi am fost mulţumiţi, pentru că ne-au făcut bine. După discurs, tov. Pătrăşcanu a suspendat executarea legii 645[7]. Făcându-le un bine cu această lege care-i roade, a lăsat impresie bună, dovadă că la Oradea nu s-au produs asemenea mari tulburări ca în alte părţi.

Tov. Pătrăşcanu a spus că reprezentantul U.P.M. în Consiliul Politic n-a avut atitudine justă. „Liberalul” pe de o parte a atacat chiar partidul nostru, spunând că avem reacţionari în partid şi elemente revizioniste. A arătat cazuri concrete, neadevărate, pe care le-am limpezit. În ceea ce priveşte discursul cum l-am primit, adică când l-am citit, pentru că „Scânteia” vine la noi mai târziu, aşa că l-am citit întâi din „Tribuna nouă”. Ziarul acesta e privit cu neîncredere, pentru că a mai lansat o serie de lucruri[8], aşa că nu eram siguri, a spus sau nu tov. Pătrăşcanu aceasta, pentru că am observat o serie de lucruri care nu corespundeau cu linia bună. Când noi am citit din „Scânteia”, ne venise telefonul de la C.C. că sunt „greşeli de tipar” în „Scânteia”, şi noi am înţeles ce fel de greşeli de tipar pot fi. Am remarcat chestiunea cu Ardealul după 1918, atitudinea faţă de reacţiunea română, care n-a fost justă, a fost unilateral discursul şi nici concluzia şi felul cum a fost construit nu era un apel. De exemplu, subliniază că Ardealul e românesc, bine, dar fără guvernul Groza nu ar fi acelaşi lucru, ceea ce el trebuia să scoată în evidenţă. Se afirmă că tov. Pătrăşcanu, în minister, nu caută ca cei care-l înconjoară să fie oameni de partid.

Tov. Pătrăşcanu: Nu cunoşti tovarăşii care lucrează la minister!

Tov. Luca: El consideră după rezultate.

Tov. Szilágyi: Poate mă înşel, dar am impresia că tov. Pătrăşcanu nu a plecat de la punctul de vedere cum să convingă acei oameni. Nu s-a gândit că nu e totul de a-i face să-l aplaude, ci să-i facă să stea pe gânduri, pentru a-şi schimba atitudinea. Discursul său a mers nu pe linia de a convinge acei oameni care sunt sub influenţa reacţiunii. Nu a fost în tot discursul o asemenea tendinţă, ca oamenii să se încadreze în democraţia românească. Desigur, nu toţi magistraţii sunt aşa şi nu pot fi puşi în loc de magistraţi, lăcătuşi, dar noi am făcut o serie de propuneri care pot îndrepta lucrurile.

Tov. Pătrăşcanu: Întâi aş scoate pe Pollak şi Kertész, puşi după recomandarea voastră.

Tov. Szilágyi: Discursul n-a fost în legătură cu anumite atitudini care le presupune în munca lor. N-a căutat să atragă aceşti oameni. Reacţionarii au plecat numai mulţumiţi şi atât. Consecinţele sunt enorm de grave, pentru că aici nu e vorba că ne vom face numai autocritica şi trecem mai departe. Urmările se vor simţi. Un procuror Stoian, de la Satu Mare, m-a întrebat: „Domnule Szilágyi, d-ta nu eşti pe aceeaşi linie cu dl. Pătrăşcanu, deşi sunteţi membri ai Comitetului Central". Eu i-am spus: „La noi nu există nici o diferenţă". Dar mi-a părut curioasă această întrebare. „Dreptatea" face deosebiri între Pătrăşcanu şi tov. Luca etc. Aceasta se răsfrânge asupra noastră. Ei şi mai departe vor zice: „E unul Pătrăşcanu, care are atitudine justă". Aceasta rămâne, oricâtă autocritică vom face. Noi totdeauna vom fi priviţi altfel. Orice vom spune, ei vor spune: „Pătrăşcanu a spus altfel". Aceasta e foarte grav şi trebuie luate măsuri cât se poate de energice, căci aceasta nu mai poate fi reparat prin documentul acesta.

Tov. Gheorghiu: Dumneata eşti pentru consecinţe?

Tov. Szilágyi: Cât se poate de serioase.

Tov. Gheorghiu: Adică partidul nu poate îndrepta o greşeală?

Tov. Szilágyi: Greşelile făcute le îndreptăm, dar urmările lor se simt. Tov. Pătrăşcanu şi-a făcut autocritica, poate face un discurs cum vrem noi, dar urmările celui dinainte se vor resimţi în Ardealul de Nord.

Tov. Gheorghiu: Nu ne-ai spus nimic că acolo e un puternic centru proletar şi în jurul lui ţărănime.

Tov. Pătrăşcanu: Şi o masă ţărănească ridicată.

Tov. Szilágyi: N-am accentuat asupra acestei probleme din lipsă de timp. Cu ocazia Conferinţei de la Paris s-a văzut în ce măsură influenţăm noi. Am vorbit un an de zile că Ardealul va aparţine României, dar n-am fost crezuţi. Dovada că atunci când a venit Conferinţa de la Paris, într-o serie de celule, tovii au început să lacrămeze şi să spună că sunt buni comunişti, dar în cadrul statului maghiar.

Tov. Gheorghiu: Cum lucrează aceşti membri de partid după aceasta şi dacă mai sunt din aceştia, şi în ce părţi?

Tov. Szilágyi: Cam în toată regionala, la Oradea, Carei, Satu Mare, Baia Mare, peste tot.

Tov. Gheorghiu: Sunt şi români în celulele acestea?

Tov. Szilágyi: Sunt puţini. Avem în special la sate. În ultimul timp am început să procedăm în felul următor: Sunt celule unde sunt muncitori mineri, majoritatea care nici nu vorbesc limba română. Vorbesc de celula de la Baia Mare. Din 50 oameni, sunt 3 români. Deşi rapoartele se fac în limba română, discuţiile se duc în limba maghiară, şi ei ajung să stea 2-3 ore fără să înţeleagă nimic. La Oradea avem 4 secretari români şi 9 secretari de celulă maghiari. Când se duc aceste discuţii, românii nu înţeleg şi ne-am gândit că de aceasta nu vin.

Tov. Luca: La Baia Mare, la şedinţa activului, 6 ore numai româneşte am vorbit şi eu şi oamenii.

Tov. Szilágyi: Vă poate spune şi tov. Pătrăşcanu situaţia. Atunci mi-am zis că maghiarii care ştiu limba română, împreună cu românii, să formeze o celulă din 2 naţionalităţi. Aceasta nu înseamnă că fiecare din aceste naţionalităţi e în celule separate, ci numai după limbă. Şi acest lucru l-am făcut cu caracter temporar, ca să vină o serie de elemente, care la început nu vin convinşi de necesitatea prieteniei cu celelalte naţionalităţi. E vorba de o situaţie excepţională. Să vină elemente româneşti şi apoi nu mai facem distincţie. După aceea îi vom convinge că Ardealul e aşa compus că se vorbesc două limbi. Nu e vorba deci de celule numai din români şi unguri, şi e o chestiune numai din ultimul timp. Asemenea celule, numai din unguri şi numai din români nu există, ci pe limbă, şi nu în toate localităţile.

Asemenea devieri, în legătură cu situaţia cu Ardealul, au mai fost. Când am prelucrat platforma, s-a pus întrebarea de ce nu punem în platformă legea 645. Întrebarea era pusă de un activist. Acum luăm măsuri împotriva lor. E un atac al reacţiunii. Ei se referă numai la problemele naţionale.

Tov. Gheorghiu: Să nu cădeţi în greşeala de a vedea în fiecare maghiar un revizionist.

Tov. Luca: Şi ce, voi spuneţi că această lege a fost justă şi democratică?

Tov. Szilágyi: Nu, dar la noi toate problemele sunt subordonate celei naţionale.

Tov. Luca: Şi tu vezi numai revizionismul maghiar şi nici o vorbă despre atitudinea românilor şi vrei să-i excluzi din partid pentru că au cerut desfiinţarea acestei legi.

Tov. Gheorghiu: Eu am întrebat ce devieri am putut constata în centrul acesta proletar, unde e concentrată o populaţie maghiară. Şi el ne-a spus. Apoi o să vedem ce manifestări au avut tovarăşii români, ca să vedem pe de o parte şi de alta ce influenţe au aceste curente în sânul partidului.

Tov. Szilágyi: Această atitudine la prelucrarea platformei nu era întâmplătoare. Ei toate lucrurile le văd prin prisma legii 645.

În ceea ce priveşte tovii români, noi avem elemente foarte puţine româneşti. În sânul partidului există o serie de elemente care au părerea că linia noastră cu maghiarii este să le dăm prea multe drepturi, dar manifestări deschise printre tovarăşi n-am văzut, n-am simţit în partid. A fost un singur element care s-a introdus, dar l-am dat afară. Şoviniştii şi reacţionarii români sunt în afara partidului. Maghiarii n-au organizaţie deschisă reacţionară, în sânul populaţiei. Românii au pe manişti şi brătienişti. De aceea, pericolul e o serie de elemente maghiare reacţionare intrate în partid, care ne fac greutăţi. Cât despre reacţiunea manistă, scrie toată presa despre ea. Pot să spun de chestiunea bătăilor contra maghiarilor. Într-un sat au spart de Paşti 180 geamuri la maghiari. Din alt sat au venit maghiarii spunându-ne că românii vor să-i scoată din casă. Unde sunt mase compacte româneşti, e vai de capul maghiarilor. Reacţiunea română se caracterizează prin activiştii celor două partide.

Tov. Vaida: În ceea ce priveşte actul, aceasta mă bucură, pentru că la noi frământarea a fost mare şi am vrut chiar eu să vin la Bucureşti pentru aceasta. Aceasta a izbucnit la discursul tovarăşului Pătrăşcanu, dar nu numai aceasta a fost cauza. A fost şi 7 mai, care a produs mari frământări în legătură cu hotărârea de la Paris. Aceasta s-a manifestat printr-o durere şi în sânul partidului. N-am putea spune că am observat aceasta în conducere. La noi, în conducere, e o atmosferă destul de bună şi am reuşit să lichidăm acele manifestări şovine şi reacţionare care

au fost. Aşa că putem spune că avem tovi în conducere buni, devotaţi, care pricep problema naţională, care e foarte delicată şi foarte grea, foarte repede se poate aluneca pe această chestiune.

La noi, la 7 mai, am putut descoperi aceste manifestări în pregătirea zilei de 10 mai, când noi am început campania, văzând că reacţiunea se pregăteşte pentru această zi. Am dus campanie ca să scoatem mase muncitoreşti acolo. În special la „Dermata" reacţiunea română pe de o parte lucra, spunând că nu trebuie să iasă muncitorii, că e o zi a studenţilor. La maghiari au reuşit să spună că nu trebuie să iasă ungurii, pentru că va ieşi reacţiunea română şi că trebuie să se lase să se vadă că în România există reacţiune română. La „Dermata", când s-au dus tovii noştri să le vorbească despre ziua de 10 mai, am avut strigăte: „Nu ieşim afară pentru politică". Sigur că printre aceştia care strigau au fost şi membri de partid. Noi am luat măsuri. Când se discuta excluderea lor din partid, la întrebarea tovului Gheorghiu, cum lucrează, am putut vedea aceasta în greva de la „Dermata", unde în fruntea ei au fost şi aceşti membri de partid puşi în excludere. Greva de după 10 mai a avut un caracter fascist. Deşi s-a pretextat că e vorba de revendicări, dar acolo e una dintre fabricile care au întrecut contractul colectiv, care are poate cel mai bun contract colectiv, deci bază economică nu avea greva. Avea caracter contra partidului, contra democraţiei, contra comitetului de fabrică şi contra comisiei locale. Acestea erau lozincile. Ei spuneau că au lucrat cu patronul foarte bine, că cu el se înţeleg. Desigur, se vede că aici a participat şi direcţiunea. Comuniştii care strigau că nu ieşim când e vorba de 10 mai, tot ei au fost în fruntea grevei de la „Dermata". Din conducere nu putem spune nici un caz. În legătură cu 10 mai, n-am reuşit să scoatem o masă mare, am scos vreo 8000, însă tocmai datorită curentului care era şi pentru că au venit mai ales de la „Dermata", unde avem o masă mare de unguri – din 4500, 4000 sunt unguri -, dacă partidul a dat cuvânt de ordine să iasă, au ieşit. Am arătat cum a lucrat reacţiunea română de 10 mai, cu lozinci „Regele şi Patria" şi „Tot Ardealu-i românesc" şi „Ungurii să plece afară", lozinci pe care le-au strigat în public. Noi am pus să vorbească un tov. de la U.P.M., care să aducă un salut cu ocazia zilei de 10 mai, dar n-a fost lăsat să vorbească. În fruntea acestor acţiuni a fost generalul Atanasiu, care a organizat. De atunci a rămas o indignare la muncitori. Pe cei de la „Dermata" noi nici nu i-am lăsat să demonstreze. Pe de o parte şi de alta erau studenţi şi când au venit şcolile ungureşti au început să cânte: „Ce credeţi voi noroade nesătule". Acestea au fost manifestările de 10 mai. Noi am vrut cu orice preţ să nu se producă ciocniri cu studenţii, care au spus că „dl. general Atanasiu ne-a spus că ziua aceasta e a noastră şi să ne arătăm puterea noastră". Indignarea aceasta nu trebuie văzută ca o indignare numai a muncitorilor maghiari. Noi avem mase mari la C.F.R. C.F.R. a venit în întregime, foarte bine organizat. Au fost toţi cei de acolo foarte indignaţi de aceste ciocniri. Mai ales că avusesem programul cum să meargă coloanele. N-a fost lăsat C.F.R. să treacă şi a venit la urmă. Oamenii numai datorită disciplinei au rămas, dar au venit să ne spună că ei nu înţeleg ca reacţiunea să meargă aşa de departe. Satisfacţie s-a dat prin schimbarea lui Atanasiu, lucru care a produs entuziasm chiar în sânul muncitorilor români.

În ceea ce priveşte discursul tov. Pătrăşcanu. Tov. Pătrăşcanu a mai fost pe la noi. După acel discurs am avut greutăţi foarte mari. Când ne-a telefonat, ne-a spus să ne vedem la gară. M-a întrebat ce probleme se pun şi mi-a spus că discursul e aranjat la C.C.. Eu i-am spus că problema cea mai gravă e de a arăta munca reacţiunii în ceea ce priveşte greva studenţilor. Tov. Pătrăşcanu mi-a spus: „Când mă întorc, îmi vei arăta stenograma tovului Teo". Eu deja aveam o rezervă, dar eram

cu încredere că C.C.-ul cunoaşte situaţia. Eu cred că tov. Pătrăşcanu, care a fost anul trecut şi a avut acea slăbiciune, trebuia totuşi să fi pregătit discursul lui. Tov. Teo a mai fost pe la noi, tov. Luca de asemenea. Noi am avut ajutoare foarte mari în problema naţională, care a fost şi este încă foarte grea. Tov. Teo ne-a dat un ajutor de nepreţuit. El nu numai că e capabil, dar are aşa o autoritate chiar în masele ungureşti, pentru felul cum pune problemele, tot aşa şi în cercurile româneşti din Ardeal. Acesta e singurul ministru care a ştiut şi ştie să-şi facă datoria. Tov. Teohari n-aş putea spune că n-a lovit în reacţiunea maghiară, dar are o calitate: când vine, se aşează cu noi şi pregăteşte problemele, noi îi arătăm greutăţile. Tov. Teohari loveşte cu cea mai mare tărie, la profesorii universitari, la conferinţa administrativă, şi în reacţiunea maghiară şi în cea română. Nu uită acest lucru şi prin aceasta, dacă spune un cuvânt care nu convine reacţiunii maghiare, aceasta nu poate spune nimic, pentru că şi reacţiunea română şi-a primit lecţia.

Tov. Pătrăşcanu, cu discursul său, ne-a îngreunat munca foarte mult. N-aş putea spune că frământările au izbucnit imediat, dar sunt frământări mari. Şi tovarăşii buni, neşovini, spun: Dacă C.C.-ul este de acord cu discursul tovului Pătrăşcanu, „noi nu mai stăm în partid". Sau, când am plecat, am auzit un lucru care nu l-am controlat suficient: din celula universităţii maghiare, câţiva studenţi au ieşit, motivând că după discursul tov. Pătrăşcanu ei nu mai pot fi în partid. În ceea ce priveşte masa, noi nu am prelucrat acest lucru. Tov. Pătrăşcanu, deşi n-a spus că tot discursul e în numele C.C.-ului, dar totuşi prin anumite fraze s-a dat de înţeles că aceasta ar fi linia C.C.-ului. Eu m-am dus imediat la tov. Pătrăşcanu, care m-a întrebat ce cred de discurs, şi eu i-am spus: „cred că o să avem greutăţi foarte mari".

Tov. Pătrăşcanu: N-a fost chiar aşa discuţia. Ai spus: „Nu crezi că-i cam tare?" N-a fost vorba de linia partidului.

Tov. Vaida: Din moment ce ai spus că e discutat cu C.C.-ul, mai ales că ai mai avut asemenea atitudine, nici nu m-am îndoit de acest lucru. Cu atât mai mult cu cât soţia a spus că aceste lucruri trebuiau spuse. Tu ai spus: „Vaida e mai prudent în chestiunea aceasta". Discursul, cum a fost ţinut, nu că ai apropiat masa aceasta şovină, fascistă românească care a venit, dar i-ai dat motiv şi i-ai dat crezare că ea e pe linia justă şi noi nu. A fost la noi un învăţător care mi-a şi spus: „Ai buctat (adică ai căzut) la examen cu discursul tovarăşului Pătrăşcanu". Nu mai vorbesc de lucrurile care le-a arătat tov. Gheorghiu, că până în 1940 ce bine le-a fost ungurilor, sau de exemplu că Ardealul a fost cucerit de armata română. Sigur că aceasta e o scăpare. Foarte atent am fost când ai spus că metru cu metru a fost cucerit de către armata română. Sau când tov. Pătrăşcanu vorbeşte că noi am avut o linie justă în problema graniţelor, pentru noi 7 mai a fost un succes, căci noi am pus această problemă. Tov. Pătrăşcanu, când vorbeşte de graniţele României, era cazul să spună România democratică şi să arate munca guvernului pentru asta.

Tov. Pătrăşcanu: Şi aceasta am spus-o!

Tov. Vaida: Ai accentuat de 10 ori că se dă României, dar n-ai vorbit de România democrată. Discursul a fost cam 50 minute, dintre care 45 ai vorbit numai şi numai de reacţiunea maghiară. E bine de a lovi în revizionismul maghiar, dar când noi avem această frământare la Cluj şi când reacţiunea română face ce face, trebuie să vorbim şi de ea. În ziua de 28 nu numai ungurii au participat la devastări, ci şi muncitorii români. Avem documente în această privinţă. De a nu arăta reacţiunea română e complet greşit. Era o atmosferă în sală că ne-a părut bine că am nimerit tocmai în fund, pentru că reacţionarii au venit apoi cu critici, că ai văzut pe cutare cum aplauda? Reacţiunea e atentă la fiecare cuvânt şi la fiecare mişcare.

Chestiunea aceasta naţională e aşa gingaşă, că depinde fiecare cuvânt cine-l spune şi cu ce accent. De a veni în urmă şi în 5 minute a arăta munca reacţiunii române, aceasta nu e suficient. Întreb pe tov. Pătrăşcanu, când a vorbit despre aceasta, ce aplauze a mai primit.

Tov. Pătrăşcanu: Unul dintre acei reacţionari care nu aplaudau a spus chiar: „Am primit un duş rece".

Tov. Vaida: Eu eram în public şi am auzit. Spuneau: „Ei, ăsta e mai scurt" – mai ales când ai venit cu legea 645. „Dar acesta e adevărat român, acesta vorbeşte bine româneşte". Şi tov. Pătrăşcanu poate arăta ce s-a spus. Eu vreau să mă opresc la unele consecinţe şi cum reacţiunea se foloseşte de greşelile noastre. Dacă reacţiunea română a făcut de la început sforţări foarte mari pentru o colaborare cu reacţiunea maghiară, nu i-a reuşit. S-au folosit de englezi, de americani, care au dus instrucţiuni cum să găsească legătura. Dar aceasta n-au putut-o găsi la maghiari, căci ei au refuzat tot timpul. Însă în ultimul timp, după 7 mai – şi desigur, a contribuit şi discursul tov. Pătrăşcanu într-o măsură –, reacţiunea maghiară vine acum cu următoarele: „Trebuie să votăm cu Maniu, fiindcă dacă vom vota cu el, atunci Ardealul va fi luat în discuţie şi aşa va putea aparţine iarăşi Ungariei, fiindcă guvernul Groza a câştigat încrederea şi are Ardealul, lui i s-a dat Ardealul, dar lui Maniu nu i se va da". Iată o problemă care trebuie să ne intereseze. Şi azi avem manifestările lui Lakatos, care vrea să facă un bloc maghiar. Aceasta e manifestarea revizioniştilor maghiari în colaborare cu reacţiunea română. Reacţionarii români au spus la greva studenţilor, când s-a pus problema după discursul tov. Pătrăşcanu şi după ce tov. Pătrăşcanu a stat 4 ore de vorbă cu studenţii: „Dl. ministru al justiţiei a spus că facem greutăţi nu guvernului, ci ţării, tocmai acum când suntem în preajma conferinţei de la Paris. Nu-i nimic, noi tocmai greutăţi vrem, chiar dacă un judeţ sau trei se vor da înapoi".

Vorbeau cercurile revizioniste. Desigur. Sunt copiii tineri, foarte bine camuflaţi şi bine conduşi. Nu e vorba de 4 judeţe, ci că va veni Maniu şi totul se va reface. Când s-a pus problema să plece acasă, au spus unii: „Dar avem examene"; „Nu-i nimic, noi trebuie să mergem acasă şi la toamnă când vom veni înapoi vom găsi altă conducere, care ne va da dreptate". Aşa lucrează Maniu şi reacţiunea cu aceste mase studenţeşti. Acestea sunt manifestările foarte serioase şi grele de acolo. Ce spune reacţiunea maghiară tovarăşilor noştri: „Vedeţi, degeaba voi vă luptaţi aici şi spuneţi că ei văd just în problema naţională. Poate în mod cinstit ei nu înţeleg problema naţională, dar realitatea e că guvernul român şi Partidul Comunist alunecă pe chestiunea aceasta". Aceasta le convine şi aşa comentează discursul. Sigur că i-a pus pe gânduri pe ai noştri.

Eu cred că e o greşeală cu circulaţia peste graniţe şi cu presa. Aici reuşesc să influenţeze pe unguri, arătând ce spune Partidul Comunist Maghiar. Noi am spus: revizioniştii cine sunt? Reacţionarii fascişti. Dar democraţii unguri nu luptă pentru hotare. Acum ni s-a luat această armă, fiindcă Partidul Comunist Maghiar a venit şi s-a pus pe linia aceasta de revizionism. Aceasta influenţează. Pe de o parte atitudinea Partidului Comunist Maghiar, pe de altă parte un astfel de discurs, dau apă la moara reacţiunii. După frământările acestea, după ce că guvernul maghiar are această atitudine, eu cred că nu e just de a aduce copii unguri în ţară, deşi la început acţiunea era binevenită. Să ştiţi că venirea aceasta nu e privită bine acum, şi vin zilnic. Ei spun: „Iacă ce fac revizioniştii şi noi ce facem!". Acum 2-3 săptămâni era foarte just, dar după manifestările acestea deschise, cred că nu e bine. În ce priveşte acest document, îl găsesc foarte bun

şi nouă nu ne e frică. Uşor şi repede vom lichida această frământare, hotărât vom merge şi vom prelucra acest material.

Aş avea de adăugat lipsurile care sunt, pentru îndepărtarea cărora noi vom lupta. În fruntea lipsurilor e justiţia, Curtea Marţială. E legea 645, aplicată în mod criminal faţă de oamenii cei mai nenorociţi. Vă dau un caz de la Curtea Marţială, petrecut în sâmbăta Paştilor. A fost arestată o bandă cu sumane negre, de 7 persoane, şi predată la Curtea Marţială. După câteva zile a fost arestată o bandă de terorişti unguri, în număr de 9, care aveau programul că în ziua de 9 mai vin trupe engleze şi ei aveau misiunea să arunce poduri în aer şi să execute pe câţiva conducători. În sâmbăta Paştilor, grupul acesta de terorişti unguri e predat la Curtea Marţială. Grupul de sumane negre era de vreo 4-5 zile mai înainte. Când au predat pe unguri, au organizat o bătaie în închisoare, le-au spart picioarele, capetele... Nu ne doare de nişte bandiţi, noi am fost bătuţi mai rău, dar problema e că la interval de două ceasuri, „sumanele negre" au fost puşi în libertate, pe motiv că sunt tineri şi trebuie să se bucure şi ei de sărbătorile Paştilor. Noi ne-am sesizat, am comunicat şi tov. Teohari. Şi cum toate problemele sunt privite din punct de vedere naţional, veneau reacţionarii şi ne spuneau: „Nu ne doare că au fost arestaţi, dar ne doare că de ce au fost puşi ceilalţi în libertate". Ei ne pun problema politiceşte. De fapt îi doare că au fost arestaţi aceştia. Problemele acestea sunt foarte serioase şi vă rog să adăugaţi aceste lipsuri în document, fără a le spune pe nume, arătând că poporul român luptă pentru drepturile egale ale popoarelor conlocuitoare.

Tov. Pătraşcu: Am fost de faţă la Cluj când tov. Pătrăşcanu a ţinut acest discurs. De câteva luni lucrez prin partea aceasta a Ardealului şi cunosc întrucâtva situaţia şi aş vrea să spun câteva lucruri care n-au fost scoase în evidenţă în ceea ce priveşte şovinismul.

Tovarăşi, atât în ceea ce priveşte în masele româneşti, cât şi în masele ungureşti, purtătorii şovinismului sunt în număr extrem de restrâns, un grup extrem de restrâns care foloseşte extrem de rafinat greşelile noastre, foarte dibaci. Când am ajuns acolo mi s-a spus: „Aici nu se poate face nimic. E un şovinism extrem de puternic, maghiarii nu au încredere în regimul democrat şi nu privesc bine chestiunea încadrării Ardealului în cadrul statului român". Ei bine, am fost într-un cuib maghiar. Eu vorbesc foarte prost ungureşte, şi am vorbit acolo. Tov. Szilágyi poate să spună cât am fost de aplaudat de populaţia maghiară, când am arătat că Ardealul de Nord şi populaţia maghiară poate să-şi apere interesele în cadrul Ardealului reîncadrat la patria română. Mi-a spus un conducător de la Arad al U.P.M. că el nu poate spune în masa ungurească chestiunea aceasta, că populaţia maghiară trebuie să se bucure de această hotărâre a Conferinţei de la Paris, a reîncadrării Ardealului la patria lui democrată, şi i-am dovedit că nu populaţia maghiară nu primeşte aceasta, ci tocmai el nu primeşte. Am ajuns acolo după plecarea tov. Luca, care a frecat serios pe aceşti tovarăşi şi ei în grup au vrut să demisioneze, deci la ei e puroiul, nu în popor, şi acelaşi lucru în ceea ce priveşte populaţia românească.

Noi în Ardeal am făcut o foarte mare greşeală, mai ales în ceea ce priveşte populaţia românească din Ardealul de Nord. În tot timpul dictaturii horthyste, aceştia au fost grupaţi într-o grupare democrată, condusă de Haţieganu, dar ei erau contra lui Haţieganu şi toată lumea ştie că populaţia română a salutat cu bucurie intrarea Armatei Roşii în Ardealul de Nord şi au fost foarte mulţumiţi. Dar noi n-am ştiut cum să exploatăm acest lucru şi datorită slăbiciunii noastre am dat posibilitate să se cuibărească reacţiunea şi să întoarcă anumite greşeli ale noastre împotriva regimului nostru.

În ceea ce priveşte discursul tov. Pătrăşcanu, acesta a dat un prilej extraordinar de puternic elementelor şovine din Ardealul întreg şi din întreaga ţară pentru a susţine punctul de vedere şovin. Am văzut în adunare cum negustorii, de exemplu, aplaudau anumite pasaje, şi e adevărat ce a spus Vasile, că anumite lucruri au fost mai grozave decât scrie în ziare. Când ne-am uitat la tov. Lucreţiu uluiţi, el ne-a spus că e aranjat cu C.C.-ul. I-am atras atunci atenţia: „Bine, dar de ce n-ai spus «Statul român democrat»".

Tov. Pătrăşcanu: E singura observaţie.

Tov. Pătraşcu: Apoi chestiunea armatei române care a cucerit metru cu metru teritoriul Ardealului, fără a arăta eroica luptă dusă cot la cot cu Armata Roşie.

Tov. Pătrăşcanu: Poate n-am spus... Aveam în manuscris.

Tov. Pătraşcu: Atunci s-a ridicat toată lumea în picioare şi a aplaudat, şi cât de adevărate sunt afirmaţiile lui Vaida, că n-a apropiat reacţiunea română, am văzut-o după câteva ore, când ne-am dus la studenţi. Acolo am văzut că dimpotrivă, a dezlănţuit haitele acestea de lupi. Şi spun că acolo ai făcut apoi o greşeală mai mare. Ai pus acolo pe Crăciun[9] să vorbească, ca să-l huiduiască 15 minute.

Tov. Pătrăşcanu: A vorbit în faţa profesorilor universitari şi a făcut aşa o impresie că unul singur nu a mai scos o vorbă, aşa că am crezut că tot aşa bine va pune problema.

Tov. Pătraşcu: Dar nu în faţa haitei de lupi. În timp ce vorbeai tu, râdeau acei în faţa cărora vorbiseşi cu un ceas mai înainte, când îl huiduiau pe Crăciun. În ceea ce priveşte celulele acestea române şi maghiare. Când am văzut aceasta, am crezut că e hotărârea C.C.-ului. Am discutat aci şi mi s-a spus că nu-i adevărat. În practică, de fapt nu e că 2-3 români sunt în celule maghiare, şi alţii în celule româneşti, de fapt e o celulă maghiară şi una română. Aceasta e realitatea şi e foarte nejust. Aceasta am putut vedea la Baia Mare, o situaţie insuportabilă în partid, când un membru de partid, care probabil n-a vorbit niciodată în viaţa lui, s-a ridicat şi a ţinut un discurs de 15 minute. Când am arătat care e linia partidului nostru, care e punctul nostru de vedere în problema naţională, un simplu muncitor, care cred că în viaţa lui n-a vorbit, a început să spună: „Cum, noi să n-avem drepturi!". A spus că la ei tot mereu e teoria că ei sunt mai înapoiaţi şi aceasta a creat o diferenţiere în partid.

Tov. Szilágyi: Aceasta nu era într-o celulă despărţită.

Tov. Pătraşcu: Concret era separată, pentru că el a spus: „Nu venim niciodată la celulă pentru că nu se vorbeşte româneşte". În fruntea celulei era unul care a furat. În ceea ce priveşte documentul, consider că e cum nu se poate mai potrivit şi va fi de natură să limpezească, să ajute la lupta aceasta pentru combaterea atmosferei care există acolo. Repet propunerea mea, ca să fie trimişi 25-30 tovi din Bucureşti, români, dacă se poate ardeleni, care să dea ajutor organizaţiilor de acolo, atât la Cluj, cât şi în Ardealul de Nord, ca să prelucreze.

Acum câteva cuvinte despre anumite lucruri observate în regionala Cluj. Aci există o anumită mulţumire de sine. Cred că datorită acestei mulţumiri s-au întâmplat lucrurile acestea acolo. Greva studenţilor n-a izbucnit întâmplător. Ei de mult o pregătesc. Regionala n-a aplicat în practică metoda şi practica de combatere a şovinismului în masele studenţeşti şi, datorită acestui fapt, regionala s-a pomenit în faţa unei acţiuni peste capul ei. Nici azi n-a fost posibil să fie stabilit cine a dat cuvânt de ordine să sune sirena. Ar fi bine ca Biroul regionalei să tragă învăţăminte, mai profund să examineze lucrurile în ceea ce priveşte munca de partid în această regională[10].

Tov. Doreanu: E al doilea document pe care Secretariatul nostru ni-l predă, cu privire la Ardeal. Primul document, din decembrie anul trecut, se ocupa mai ales cu poziţia partidului nostru faţă de atitudinea pe care reacţiunea o avea cu privire la Ardeal. Documentul de faţă se ocupă în plus şi cu atitudinea pe care revizioniştii maghiari o au cu privire la Ardeal, dar şi cu influenţa pe care şovinismul a avut-o în rândurile partidului nostru. Aceasta dovedeşte că greutăţile care stau în faţa partidului nostru cu privire la Ardeal au crescut între timp şi din partea revizioniştilor maghiari, nu numai a reacţiunii române, dar şi că noi avem acum greutăţi în însuşi partidul nostru.

În legătură cu această chestiune, vreau să vorbesc relativ la mine. Eu am fost printre primii care am discutat declaraţiile făcute la Cluj de tov. Pătrăşcanu. Această chestiune am discutat-o în faţa activului de partid din Bucureşti. Ce am spus? Patru chestiuni am ridicat:

1. Dictatul de la Viena s-a prăbuşit complet, Ardealul a rămas în întregime în cadrul statului român. Aceasta se datoreşte aportului dat de armata noastră, care ne-a dus la dezrobirea Ardealului şi regimul democrat instaurat de guvernul Groza, care a reuşit să stabilească în Ardeal un regim de aşa natură încât permite populaţiei Ardealului să conlocuiască liber, aşa cum niciodată nu a fost în ţara românească.

2. Revizionismul maghiar nu va găsi sprijin decât numai în rândurile reacţionarilor, pentru că popoarele democrate, în frunte cu U.S., şi-au spus cuvântul în această privinţă. Porţile acestor state sunt închise pentru revizionismul maghiar. Aceasta era ideea luată din cele ce spusese tov. Pătrăşcanu şi s-a văzut că sarcini mari se pun pentru democraţia maghiară.

3. şi **4.** A fost aceea că revizionismul maghiar e sprijinit aci la noi de reacţiunea din ţara noastră. Că după regimul habsburgic, apoi regimurile reacţionare, fostele guverne române de asemenea au avut atitudine de opresiune asupra populaţiei din Ardeal şi că Maniu însuşi, prin organizarea bandelor lui, a pus în proces graniţele României şi a creat condiţiuni deosebite de cele create de guvernul Groza în Ardeal. Ce soluţii se dau acestei probleme: am vorbit că numai întărirea regimului democrat poate rezolva această problemă. Apoi, referindu-mă la sarcinile pentru noi, pentru Bucureşti, şi am vorbit de sarcina pe care trebuie s-o aibă organizaţiile de masă ca să combată şovinismul în rândurile populaţiei române. Aceasta e partea bună, influenţa bună pe care partidul a avut-o asupra mea. Dar nu aceasta e tot. Eu nici în această discuţie, nici mai târziu, când am avut unele schimburi de vederi cu tovii mei, n-am luat atitudine critică faţă de declaraţiile făcute de tov. Pătrăşcanu.

Tov. Miron: Dar din Biroul regional a luat cineva atitudine critică?

Tov. Doreanu: Voi spune şi aceasta. E adevărat că am luat cunoştinţă de această declaraţie chiar în şedinţă. Am improvizat, dar puteam să improvizez bine, şi întrebarea se pune, de ce n-am improvizat bine? Eu am văzut lipsa aceasta şi m-a lovit pe mine la ureche când se spune de alipirea din 1918 şi de schimbarea de dinainte. Spune documentul şi tov. Gheorghiu că această deviere se datoreşte în general nivelului politic scăzut. În ceea ce mă priveşte pe mine, aş fi putut să fiu în stare să mă orientez, dar n-am reuşit totuşi să mă orientez just. Tocmai mă gândeam că atunci când am luat contact cu viaţa politică din ţara românească aveam 16-17 ani. Influenţa mare asupra tineretului o avea şovinismul, era lupta pentru cucerirea Ardealului. Şi vorbea un tov. de cântecul „Ce credeţi voi noroade nesătule". Într-adevăr, acesta ne împuia urechile. Dar cântecul acesta l-au cunoscut toţi tinerii dinainte de război şi i-au suferit influenţa. Şi acum, revenind, n-a fost prima dată în activitatea mea de partid când în această chestiune, în problema naţională,

eu să nu mă fi putut orienta just. Şi iacă, nici acum n-am reuşit să mă orientez complet just. Rămân în noi rămăşiţe care adorm, noi socotim că au murit şi le uităm, aşa cum uităm morţii netrebnici, dar la un moment dat se deşteaptă, scot coarnele – repet cuvintele tovului Gheorghiu – şi încep să împungă. Noi nu ne dăm seama şi trebuie să vină cineva să ne atragă atenţia. Aşa cum, venind tov. Neagu de la C.C., ne-a arătat ce era acolo. Şi atunci am văzut că iar am scrântit-o. De abia atunci mi-am putut da seama bine, şi acum complet mi-am dat seama, şi trebuie să-i mulţumesc tovului Ioşca şi tovului Gheorghiu pentru că m-au pus în situaţia să-mi dau seama de treaba asta, să-mi dau seama că nu a murit „ăla", şi că mai e încă în mine, să reuşesc să-l stârpesc complet, şi cred că cu ajutorul partidului voi reuşi să îndepărtez complet orice rămăşiţă păstrată.

Tov. Vijoli: Ca să-ţi dai seama de problema naţională în Transilvania, trebuie să iei contact nu numai cu Partidul Comunist, ci şi cu populaţia maghiară şi română. Eu am credinţa că tov. Pătrăşcanu a căzut şi victimă faptului că atunci când s-a dus în Transilvania a luat contact cu burghezia românească.

Tov. Pătrăşcanu: N-am văzut pe nimeni, decât numai tovarăşi de ai noştri.

Tov. Vijoli: Eu când am fost de câteva ori în Transilvania, aşa a fost, şi credeam că i s-a întâmplat şi tov. Pătrăşcanu aşa. Fiindcă în general burghezia românească e şovină. Ea spune că nu e ea şovină, că maghiarii sunt aşa, dar îţi dai seama din limbajul ei cât e de şovină. Dacă nu-ţi dai seama de acest şovinism, poţi să cazi victimă, să crezi că românii de acolo nu sunt şovini, ci numai maghiarii. Aceasta e nejust, sunt ambii.

În legătură cu documentul care s-a prezentat aci, găsesc că e foarte binevenit. În primul rând repară ceea ce a stricat tov. Pătrăşcanu, căci într-adevăr, discursul tovului Pătrăşcanu face să se creadă că n-ar fi pe linia noastră care o arată documentul, în chestiunea naţională. Mai e bine şi din punct de vedere electoral, fiindcă prin acest document noi sperăm că mai câştigăm încrederea populaţiei maghiare, fiindcă discursul tov. Pătrăşcanu le-a convenit perfect de bine reacţionarilor români, dar nu a convenit populaţiei maghiare. Or, din punct de vedere electoral, e ştiut că reacţiunea română, cât o iei de frumos, dar tot nu merge cu noi, în schimb discursul a făcut să crească neîncrederea populaţiei maghiare în linia noastră şi a guvernului Groza. După mine, şovinismul e atât de mare şi explicabil datorită propagandei care s-a făcut, s-a infiltrat în fiecare transilvănean, la români împotriva ungurilor şi la unguri împotriva românilor. Eu cred că trebuie să lucrăm ştiinţificeşte, cum ştie să lucreze Partidul Comunist, să dăm o atenţiune deosebită din toate punctele de vedere ca să lichidăm şovinismul acesta, care e o problemă de o importanţă extraordinară.

Eu vreau să vă arăt un aspect. Dacă noi spunem în document că am făcut multe şi e just – limba maghiară e ca niciodată, şcoli n-am făcut niciodată atâtea –, economiceşte nu e tocmai cum spune documentul. Din punct de vedere administrativ am luat contact cu profesorii şi ştiţi că profesorii români duc un şovinism nemaipomenit. Am credinţa, nu ştiu dacă e sau nu momentul potrivit, dar cu măsuri drastice, dacă în fiecare liceu, pe profesorul care propagă şovinismul l-am da afară, ar intra frica în ei. Să ştiţi că pe teren în privinţa aceasta nu s-a făcut nimic. La un liceu în Braşov am o soră care mi-a spus că numai ea e pe linia guvernului, şi restul sunt împotriva ungurilor, care de fapt nu le strică cu nimic. Prin urmare, pe cale administrativă, începând cu şcoala, să se facă epuraţie în privinţa şoviniştilor. Din punct de vedere economic, să ştiţi că deşi spunem că economiceşte am ajutat pe unguri, nu prea e just. În definitiv, desigur că preţuri nu vom face speciale pentru unguri şi pentru români, şi nici impozite. Cu ce poţi ajuta o populaţie,

cu ce poţi ajuta categoriile sociale? Cu credite. Înainte de războiul mondial n-au existat credite pentru unguri prin Banca Naţională. De când s-a schimbat regimul, aproape acelaşi lucru. Or, să ştiţi că dacă noi nu dovedim populaţiei maghiare că îi ajutăm şi pe ei cu credite, la fel ca populaţia română, imediat se vede că sunt trataţi într-o situaţie inferioară ca cea română. Poate sunt de vină şi ungurii că nu cer. Eu, imediat cum vine ceva de la maghiari, le aprob. Dar nu prea cer.

Tov. Luca: Banca Naţională sabotează şi salariile învăţătorilor[11].

Tov. Vijoli: La sediile din provincie sunt reacţionari care poate îi resping. Vroiam numai să spun că pe linie economică nu s-a făcut mult.

Tov. Pârvulescu: Tovarăşi, problema naţională în situaţia actuală, în legătură cu stabilirea păcii, în legătură cu ştergerea urmelor războiului, şi mai ales în condiţiunile noastre speciale, e problemă de încercare, piatra de încercare, unde putem să ne spargem capul dacă nu o rezolvăm just, dacă nu înţelegem să introducem în viaţă linia partidului nostru. Şi în privinţa aceasta, în contactul care l-am avut cu tovii din Transilvania, şi mai ales cu cei din partea de nord a Transilvaniei, am observat că chiar la mulţi dintre comunişti, şi comunişti din conducere, sunt unele slăbiciuni, există clătinări tocmai în privinţa chestiunii naţionale, atât la tovarăşii comunişti români, cât mai cu seamă la cei unguri, şi acesta e lucrul cel mai grav, când în partidul nostru sunt membri din conducerea organelor noastre de partid care au datoria să înarmeze partidul, să lupte pentru introducerea în viaţă a liniei partidului, şovăiesc. Eu cred că în privinţa aceasta trebuie să fie pentru noi o trezire la realitate, să cercetăm poziţia fiecărui tov în orice post de răspundere s-ar găsi, începând din comitetul regional, pentru ca pe acei tovi care au încă şovăieli în problema naţională să-i mai lămurim, sau pe acei care nu sunt vindecabili trebuie să-i excludem, pentru a nu compromite partidul.

Acum, în legătură cu documentul. Acesta are o importanţă nu istorică, dar hotărâtoare pentru lămurirea partidului. El poate să devină istoric dacă noi vom fi în stare, pe baza acestui document, să lămurim partidul, să-l introducem în viaţă just pe linia naţională, şi aceasta nu numai în Transilvania. Eu am fost în Moldova, unde au început să se agite fasciştii evrei. În situaţia actuală nu numai şoviniştii români şi mai ales revizioniştii unguri au turnat benzină peste ulei, dar chiar şi în alte provincii reacţiunea caută să speculeze toate nemulţumirile, toate părţile sensibile, ca să compromită partidul nostru. Am căutat să luăm acolo o linie justă, să îmbunătăţim conducerea partidului, să înlocuim anumite elemente mic burgheze care făceau în acelaşi timp şi politică şi anumite învârteli şi prin aceasta compromiteau. La plenara regionalei s-au semnalat cazuri din acelea de la Iaşi şi din alte judeţe, unde anumiţi oportunişti, anumiţi membri de partid, care s-au dovedit incapabili şi au fost înlăturaţi din conducere, încep să discrediteze partidul. Cred că importanţa acestui document e colosală, dar depinde ca el să devină istoric, de justa aplicare în viaţă.

Eu am fost trimis într-o misiune specială la Iaşi şi am citit superficial declaraţiile tov. Pătrăşcanu şi am luat de bază că a fost stabilit cu C.C.-ul, şi fiind ocupat acolo cu problemele celelalte, pe baza cărora fusesem trimis, n-am luat atitudine politică, dar totuşi la plenară am pus problema just, de a combate şovinismul român şi revizionismul maghiar. Când m-am întors, eram cu tov. Emil Popa la Ciuc, era o consfătuire a activului pentru prelucrarea platformei. Am luat cuvântul şi am arătat că comuniştii români împreună cu cei unguri trebuie să combată cu toată tăria revizionismul ungar, iar noi, comuniştii români, vom combate de asemenea cu toată tăria reacţiunea şovină română. Dar declar sincer că ultimul mi-am dat seama de greşelile

săvârşite de tov. Pătrăşcanu. Tovarăşul constat că a avut o atitudine justă făcându-şi autocritica, dar nu destul de adâncă, pentru că tovarăşul are destulă pregătire ca să adâncească problema naţională şi să-şi dea seama; de asemenea, el a angajat partidul, guvernul, vorbind în numele C.C-ului, precum şi personalitatea lui. Sunt de acord cu acei tovi din Transilvania că tov. Pătrăşcanu ne-a creat o mare greutate şi reacţiunea l-a îmbrăţişat şi a căutat să facă o dezbinare în C.C., susţinând că Pătrăşcanu are o altă părere, iar Ana şi Luca au altă părere. Trebuie acum să întărim munca partidului nostru, să lichidăm lipsurile noastre în problema naţională. Noi totdeauna am avut un punct de vedere just faţă de Transilvania. Noi am fost aceia care am luat apărarea ungurilor când erau lipsiţi de orice drepturi şi putem să subliniem aceasta în document, că noi am fost aceia care ne-am ridicat împotriva Dictatului de la Viena şi am mobilizat masa ungurilor pentru tratarea lor egală, pentru drepturi egale cu ale poporului român. Cred că documentul acesta, bine prelucrat, lichidând cu lipsurile şi delăsările noastre şi excluzând vreo câteva elemente care încontinuu ne fac greutăţi, vom reuşi să întărim munca noastră pe linia naţională.

Tov. Sencovici: Am vorbit cu câţiva tovarăşi care au venit din Ungaria şi unul susţine exact teza tovarăşului Pătrăşcanu: nu vrem altceva decât să aibă poporul ungur libertatea aceea ce a avut-o înainte de 1940.

Tov. Pârvulescu: Tocmai citesc un bileţel în care mi se pune întrebarea: ce atitudine am luat? Am citit superficial declaraţiile, dar am luat atitudine justă.

Tov. Sencovici: Ei nu văd democraţia noastră, libertăţile de azi, atitudinea guvernului, a poporului român faţă de ei, ce influenţă colosală are reacţiunea asupra lor. Un alt tovarăş din aceştia spunea: „E uşor pentru voi să combateţi ca actuala graniţă să rămână aşa. Dar ce să facem noi? Nu putem cere toată Transilvania. Cerem cel puţin jumătate". Aceşti tovi au venit la noi pe linia Crucii Roşii şi a Apărării. Bărbatul uneia din tovarăşele venite e membru în C.C.-ul Partidului Comunist Maghiar. Vedeţi ce gingaşă e problema naţională, trebuie de văzut ce-i cu aceştia. Cineva spunea: „Orice problemă care s-a ridicat între noi, în toate ne-am înţeles". Odată ne-am contrazis şi atunci am căutat care-i baza şi de atunci n-a mai fost o problemă în care să nu ne mai înţelegem. Cred că trebuie scărpinat omul, să vedem ce e la baza lui. Evenimentele acestea ne scarpină pe noi toţi, îndeosebi în problema naţională. Deci, faptele acestea au influenţat pe Pătrăşcanu unilateral şi nu în sensul de a lua măsuri corespunzătoare în interesul partidului? Pentru că e just, cum spunea Marx, că muncitorul aduce de acasă un haos. Şi noi venind în partid aducem puţin ceea ce e ori şovinism, ori superficialitate, privitor la anumite probleme. Cred că documentul e cât se poate de important. Parcă văd în faţa mea nu un răspuns pentru tov. Pătrăşcanu sau altcineva, ci un punct de cristalizare a punctului de vedere chiar al comuniştilor. Vor fi aci nenumărate discuţii în jurul acestui document şi va duce la aceea ca să se toarne apă curată în pahar. Trebuie ca să devină un bun al tuturor organizaţiilor de masă. În mişcarea sindicală e infiltrat şovinismul nu numai în Ardeal, peste tot. Dacă sunt daţi afară 600 muncitori, nu-i nimic, dacă e dat afară un singur funcţionar al unei fabrici, imediat e o problemă naţională. Acest document trebuie cât se poate de bine prelucrat pe linia organizaţiilor de masă, nu numai de partid.

Tov. Iosif Chişinevschi: În ceea ce priveşte documentul, acesta o să deschidă organizaţiilor de partid în general, şi îndeosebi din Ardeal, o posibilitate de aprofundare şi de cunoaştere a liniei noastre în problema naţională. În general, în ultima vreme, în partid la noi problema înarmării organizaţiilor de partid, a cadrelor de partid cu argumente puternice împotriva şovinismului a cam scăpătat. Noi, care

lucrăm la secţia de educaţie politică, ne-am izbit de nenumărate ori cu manifestări şovine în presa din Ardeal de ambele feluri, atât manifestările şovine româneşti, cât şi maghiare. Cu delegaţii care veneau la noi, această problemă a fost prelucrată. În buletinele de presă care se fac indicăm căile de îndreptare. Însă totuşi, în această problemă, n-am reuşit să înarmăm colectivul de propagandişti şi agitatori cu felul de combatere al şovinismului. Noi avem cazuri când în presa noastră de partid, atât în limba maghiară, cât şi în cea română, sunt poziţii contra liniei de partid. Au fost cazuri şi de polemică între ziarele noastre în limba română şi ziarele în limba maghiară, atunci, cu ocazia discursului lui Kurkó.

În ceea ce priveşte discursul ţinut de tov. Pătrăşcanu la Cluj, acesta, din informaţiile pe care le posedăm pe linia propagandei şi agitaţiei, a creat o stare de spirit de frământare adâncă în sânul populaţiei maghiare, chiar în sânul organizaţiilor de partid, cu atât mai mult cu cât discursul a fost ţinut în numele C.C.-ului.

Tov. Pătrăşcanu: Tov. Gheorghiu mi-a spus să accentuez că nu avem nici o formulă de compromis pe chestiunea Transilvaniei.

Tov. Ioşca: În discurs scrie: „Vorbesc în numele Comitetului Central şi al guvernului". Chiar dacă n-ai fi spus asta, când vorbeşte un membru al C.C.-ului se presupune că vorbeşte în numele lui. Dar mai ales aşa, angajează partidul într-un discurs în care sunt elementele despre care s-a vorbit.

Noi aci, în Bucureşti – şi eu acum îmi dau seama de ce tov. Gheorghiu mi-a dat pe neaşteptate cuvântul –, pentru că noi am dat posibilitate „Scânteii" să publice extrasul. Eu am recunoscut la Secretariat că din partea noastră a fost o lipsă de vigilenţă. Dar cum s-a întâmplat: pentru că la noi nu s-a discutat chestiunea. Noi discursul nu-l citisem. Am fost sesizat despre un discurs al tov. Pătrăşcanu. Indicaţii în această privinţă n-am avut, dar recunosc că a fost totuşi o lipsă de vigilenţă, întrucât am avut deja la el o astfel de greşeală şi ne-am bazat pe un tov. de la redacţia „Scânteii". Am spus: faceţi un scurt rezumat, întrucât în altă presă apăruse deja şi ne temeam ca nu cumva să se spună: Uite că la ei în casă Pătrăşcanu nu e publicat! Am spus să se publice, că apoi va apare în broşură, rămânând ca la C.C. să se discute. Tovii de acolo, printr-o scăpare de vigilenţă, au dat drumul. Dacă ar fi citit discursul, n-ar mai fi apărut în „Scânteia". În această privinţă, recunosc greşeala mea. Mai departe nu se poate însă merge. Noi nu suntem obişnuiţi – în special cei de la educaţia politică – şi suntem obligaţi prin exemplul nostru să arătăm cum se face autocritica, fără să negăm ceva. E o regulă a noastră, când un membru al C.C.-ului ţine un discurs sau scrie un articol, sau îl citeşte secretariatului, ori trece prin secţia centrală de educaţie politică. Discursul tov. Pătrăşcanu n-a venit prin secţia centrală de educaţie politică, nici prin direcţia presei, ci a mers direct de la tov. Pătrăşcanu la ziar.

Un tov.: La „Scânteia"?

Tov. Ioşca: Nu, la „Semnalul"[12]. Dacă această recunoaştere a lipsei că noi am dat posibilitatea să se publice acest mare extras, dacă aceasta nu e suficient, atunci se pot analiza lucrurile, însă discursul tov. Pătrăşcanu pe la noi n-a trecut. Ziua a fost încărcată cu muncă; seara am aflat de discurs, am dat un telefon tovului Gheorghiu, care mi-a spus să văd, să mă orientez şi atunci eu am lăsat aceasta pe seama altuia. Eu nu m-am oprit asupra analizei discursului, pentru că acesta a fost discutat, ci asupra metodei, pentru că a doua zi dimineaţa când am discutat, atunci am văzut că nu e în concordanţă cu hotărârea C.C., nu numai faptul că a vorbit aşa cum a vorbit, dar şi că acest discurs nu a fost dat după întoarcere să treacă prin secţia centrală de educaţie politică.

Tov. Pătrăşcanu: Într-adevăr, aceasta e greşeala mea.

Tov. Ioşca: Eu am chemat pe Adorian la Bucureşti, întrebându-l ce au avut ei de spus când au auzit discursul. În primul rând, el a sesizat câteva lipsuri, nu atât de ascuţit ca în Bucureşti, dar a sesizat câteva greşeli. L-am întrebat de ce n-a anunţat. Tov. Pătrăşcanu i-a spus că discursul e în corespondenţă cu hotărârea C.C.-ului şi că el a dat la ziar la „Tribuna nouă" responsabilului şi i-a spus să publice.

Tov. Pătrăşcanu: I-am lăsat manuscrisul corectat.

Tov. Ioşca: Cred că nu voi fi greşit înţeles dacă voi spune că, dacă nu apărea în „Scânteia", era altceva pentru organizaţiile de partid, dar noi am dat telefoane şi am oprit prelucrarea, spunând că sunt greşeli de tipar. Dar în toată presa, peste capul nostru a mers acest discurs.

Tov. Gheorghiu: Cum califică tov. Ioşca aceasta, numai lipsă de vigilenţă a resortului de educaţie politică al partidului?

Tov. Ioşca: Numai lipsa de vigilenţă în acel moment a mea. Resortul n-are nici un amestec. Aceasta se extinde asupra tovilor de la „Scânteia", care s-au sesizat şi totuşi au dat drumul. Acest lucru l-am prelucrat temeinic cu redacţia „Scânteii".

Tov. Gheorghiu: Ce învăţăminte se pot trage din această lipsă de vigilenţă pentru resort?

Tov. Ioşca: Eu am vorbit şi când s-a pus la Secretariat chestiunea. Învăţămintele le-am tras pe loc. La noi nu se poate spune, şi nu cred că ar fi just să exagerăm, că lipsa aceasta de vigilenţă e o manifestare care se repetă. Am spus: n-am citit discursul. Din această lipsă de vigilenţă nu e vorba „ce învăţăminte se pot trage", ci noi am tras imediat concluzia, chiar în ziua aceea am avut o şedinţă cu tovii de la „Scânteia", cu tovii din secţie, am ascuţit vigilenţa, am vorbit şi despre lipsa noastră şi am dat exemple şi de critică şi autocritică şi am pus chestiunea ascuţirii vigilenţei, nu numai asupra părţilor din discurs, dar pentru faptul că acest discurs a putut să apară în „Scânteia".

Tov. Gheorghiu: E numai lipsă de vigilenţă sau ar putea fi rezultatul lipsei de simţ politic?

Tov. Ioşca: Noi ne-am oprit asupra lipsei de vigilenţă. Asupra lipsei de simţ politic.

Tov. Gheorghiu: Noi vorbeam şi în închisoare: „măriţi vigilenţa, măriţi vigilenţa!" şi cădeau materiale şi făceam prostii...

Tov. Ioşca: Noi ne-am referit la pierderea din vedere a unui moment politic care l-am sesizat. Nu pot spune că e pierderea simţului politic, pentru că oamenii au sesizat, dar datorită pierderii de vigilenţă s-a produs aceasta, ceea ce e mai grav.

Tov. Gheorghiu: Mi-ai telefonat că a apărut pe 6 coloane în „Semnalul" şi ce să facem noi. Te preocupa că ar lua prea mult spaţiu în „Scânteia". Părerea mea era să dăm rezumat şi să scriem că scoatem şi în broşură. Când ai aflat că e vorba de un discurs pe 6 coloane în „Semnalul"... Ce înţelegem noi prin vigilenţă..., strecurarea unui articol din partea unui adversar. Tov. Pătrăşcanu e un membru al C.C.-ului, al Biroului Politic. Trebuia să te întrebi: ce a putut el vorbi ca să apară în „Semnalul" în 6 coloane. Trebuia să vezi ce părţi să intre în rezumat.

Tov. Ioşca: Nu sunt de acord cu lipsa de simţ politic. E lipsă de vigilenţă. Aş fi putut să las lucrul, dacă în momentul acela m-aş fi gândit. Lipsă de simţ politic ar fi fost dacă-l citeam şi-i dădeam drumul.

Tov. Luca: Atunci lipsă de simţ de răspundere.

Tov. Ioşca: Dar sunt mulţi membri ai C.C.-ului care nu l-au citit.

Tov. Gheorghiu: Nu mulţi sunt şefi ai resortului de educaţie politică. Pentru acest lucru, partidul bolşevic ia măsuri foarte severe. Sunt suficiente telefoanele? Doreanu l-a comentat, şi aţi văzut în ce sens.

Tov. Ioşca: Dacă Biroul Politic crede că trebuie luate măsuri în această privinţă, sunt pentru, dar nu pot să iau asupra mea lipsa de simţ politic. N-am putut crede că tov. Pătrăşcanu va merge aşa departe.

Tov. Gheorghiu: Ţi-a plăcut primul discurs?

Tov. Ioşca: Nu, şi tocmai aceasta e pierderea vigilenţei.

Tov. Gheorghiu: Aş fi bucuros dacă ai trage concluziile politice din această lipsă de vigilenţă, să nu fim puşi în situaţia pe viitor de a vedea publicat în „Scânteia" şi alte lucruri de acest fel.

Tov. Ioşca: Eu primesc cu foarte multă atenţiune această atragere de atenţie, dar nu vreau să cred că te îndoieşti că am tras concluzii politice. Aşa că a doua zi am tras deja serioase concluzii politice. Aş fi cel mai fericit să staţi de vorbă cu tovii din secţie, să vedeţi în ce fel am discutat această problemă şi cu ei, şi pe linia presei. Aceasta se vede şi din însuşi faptul că fără o hotărâre am luat măsuri şi am comunicat regionalei. Am căutat să salvăm ce puteam. Ca să nu se poată cândva să se mai întâmple aşa ceva, noi facem toate sforţările. Totuşi, greşeli grave în „Scânteia" în ultimele luni nu prea se văd.

Tov. Agiu Miriţă: Cred că analizând şovinismul din Transilvania, putem să-l caracterizăm şi prin lipsa de muncă politică în masele româneşti şi în masele ungureşti. Vreau să spun că atunci când eram secretarul organizaţiei comuniste, eram vecin cu Miercurea Ciucului. Era acolo o tendinţă şovinistă foarte accentuată şi secretarul organizaţiei de acolo ne-a chemat pe noi în ajutor. Când ne-am dus acolo, am constatat că tocmai cine ducea campania şovinistă era un învăţător român şi un inspector, singurii români. Tocmai ei erau acei bandiţi care duceau acea campanie şovină. Românii nu se apropiau de ei. Am trimis câţiva tovarăşi buni care au lămurit populaţia românească, care a început să fie mai înţelegătoare şi tot acest inspector, singurul, mai continua şi nu vroia să se încadreze pe linia democratică. Am luat contra lui o măsură mai drastică, că l-am adus la noi – dar din aceasta se vede şi lipsa unei munci politice.

În privinţa discursului tov. Pătrăşcanu, în oraş se discută foarte mult de tov. Pătrăşcanu şi aceasta tocmai pe placul reacţiunii. Eu am locuit la o soră a mea, reacţionară, şi care vorbea foarte bine de tov. Pătrăşcanu, spunând că din tot C.C.-ul, Pătrăşcanu e singurul român, ceilalţi... Tot mai trebuie insistat ca magistratura din Ardeal şi din toate părţile să fie curăţată, căci e cea mai reacţionară, şi tov. Pătrăşcanu n-a avut atitudine justă când l-am trimis pe tov. prim-procuror Ştefănescu şi tov. Pătrăşcanu l-a primit foarte rece şi i-a spus că carnetul de membru de partid nu-i dă şi calitatea de om.

Tov. Pătrăşcanu: Cum mă vedeţi spunând aşa ceva!? A venit cu o serie întreagă de lucruri din altă lume şi a vrut să se prevaleze de cartea de membru.

Tov. Agiu: Noi i-am dat dispoziţie tov. procuror să facă anumite lucruri şi, dacă erau greşite, trebuie să fim noi traşi la răspundere, dar nu să vină tov. procuror, pe care-l cunoaştem ca pe un om foarte drept, cinstit şi devotat partidului până la ultima picătură de sânge, ca să vină înapoi foarte deprimat şi să spună: „Nu mai am ce căuta la Bucureşti, că e o atmosferă foarte grea în minister – sunteţi înconjurat de reacţionari, de oamenii moşierilor Sachelari, Ghica-Comăneşti etc". Dacă am făcut greşeli, trebuia să fim noi traşi la răspundere, comitetul regional, nu să vină un om care munceşte aşa bine deprimat înapoi.

Tov. Răutu[13]: Aş vrea în primul rând să asigur C.C.-ul şi îndeosebi Secretariatul că secţia de educaţie politică a tras toate concluziile politice din greşeala pe care am comis-o, admiţând ca acest discurs să apară în „Scânteia".

Această greşeală a fost foarte serios prelucrată a doua zi dimineaţa. A fost calificată ca o slăbire a vigilenţei noastre, a băgării de seamă de care trebuie să dăm dovadă. Mai mult am prelucrat la redacţia „Scânteii”.

Tov. Gheorghiu: Nici unul n-a citit „Semnalul”?

Tov. Răutu: A fost citit de unul din comitetul de redacţie al „Scânteii” şi noi sesizaţi de el. Noi apoi am dat dispoziţie să apară. Am fost sesizaţi înainte de tipărire. Nu s-a dat redacţiei „Scânteii” o indicaţie precisă asupra felului cum trebuia procedat. În seara când a fost tipărit, tov. Sorin Toma[14] a telefonat că a apărut un discurs şi sunt anumite pasaje care-i provoacă dubii. Am întrebat de tov. Ioşca şi s-au dat dispoziţii să apară în rezumat. Îmi recunosc o foarte gravă vină de a nu mă fi dus să citesc eu personal.

Tov. Miron: Cine răspunde pentru ceea ce apare în „Scânteia”?

Tov. Răutu: Eu.

Tov. Gheorghiu: A apărut ceva greşit faţă de linia partidului. E aceasta o simplă lipsă de vigilenţă sau are legătură şi cu răspunderea redactorului responsabil?

Tov. Răutu: Fără îndoială că n-am dat dovadă de destulă responsabilitate, pentru că trebuia să-l citesc personal. Pot promite că eu, ca şef al comitetului de presă şi al redacţiei „Scânteii”, voi da dovadă de mai multă atenţiune tuturor materialelor şi mai ales membrilor C.C.-ului, care angajează întreg partidul. Acest lucru a fost foarte serios discutat în toate organele noastre de presă şi în comisia presei, care cuprinde responsabili de la toate ziarele, elemente comuniste din redacţie. Am discutat cu toate ziarele. Aproape n-a existat comunist care să ne sesizeze de aceste greşeli, cu singura excepţie a lui Sorin Toma.

În ceea ce priveşte chestiunea cu publicarea. Cu puţin înainte, tov. Pătrăşcanu a scris un articol, care eu am socotit că nu poate fi publicat în „Scânteia”. Cu acest prilej am comunicat tov. Pătrăşcanu că toate materialele care apar în presă şi care provin de la membri ai C.C.-ului trebuie vizate de Secretariat. Cred că tov. Pătrăşcanu era în cunoştinţă de cauză când a dat materialul spre publicare „Semnalului”. Dacă se ţinea seama de acest lucru, n-am fi avut surpriza că apare în „Semnalul” şi apoi, spre marele nostru regret, şi în „Scânteia”.

Tov. Gheorghiu: Luăm la cunoştinţă sublinierea tovului Răutu.

Tov. Pătrăşcanu: E greşeala mea că nu l-am dus la Secretariat.

Tov. Luca: Tovarăşi, documentul care a fost prezentat în faţa activului C.C.-ului într-adevăr are o însemnătate istorică, nu pentru că restabileşte linia partidului, de la care au fost anumite alunecări în problema naţională, dar are însemnătatea istorică pentru că acest document, în condiţiunile istorice, economice, sociale ale României, rezolvă concret, pune problema de rezolvare democratică a problemei naţionale. Faţă de revizionişti, faţă de diferite forme reacţionare, de punere a acestei chestiuni, vine acest document şi rezolvă scris linia democratică a problemei naţionale în cadrul statului democrat român, şi aici are el importanţă. Dacă noi am avut linia noastră din punct de vedere naţional, stalinist, ne-am spus părerea, concret rezolvăm şi punem problema cum se poate şi trebuie rezolvată în condiţiunile actuale, problema naţională în România. În aceasta constă în primul rând însemnătatea istorică a acestui document.

Acest document a fost absolut necesar, pentru că în urma anumitor manifestări, şi mai ales în urma discursului tov. Pătrăşcanu, care oricât am căuta să negăm că n-a fost chiar aşa în general făcut în numele C.C.-ului, totuşi aşa s-a înţeles, şi toată lumea a înţeles parcă ar fi o schimbare în linia generală în problema naţională a P.C.R. Deci, acest document restabileşte şi fixează că n-a fost nici o schimbare în

linia P.C.R.-ului în problema naţională, şi din contră, consecvent luptei sale, Partidul Comunist fixează atitudinea sa democratică pentru rezolvarea acestei probleme. În aceasta constă importanţa acestui document, care desigur e o ciornă, pe care o vom discuta şi desigur vom ţine cont şi de părerile care au fost exprimate foarte just, ca aceea că noi n-am reuşit încă, guvernul nostru democrat n-a reuşit să rezolve problema naţională, noi mai avem o serie de măsuri de luat pentru rezolvarea ei. Drept este însă că principiile de bază, în care constă problema naţională, guvernul Groza le-a pus, problema de drepturi egale fixate prin lege, problema folosirii limbi maghiare în şcoli, egalitate în tratarea politică, problema agrară care a fost rezolvată, deci partea principală a problemei a fost rezolvată. Au rămas o serie de chestiuni parţiale care depind nu de Partidul Comunist, nu de guvernul Groza, ci depind de victoria democraţiei în Ţara Românească, care se rezolvă împreună cu rezolvarea generală a problemelor democratice în România, pentru că noi încă suntem în luptă pe viaţă şi pe moarte cu reacţiunea, care încearcă să împiedice rezolvarea problemei, nu numai aceleia naţionale, ci însăşi a poporului român, problema clasei muncitoare, a funcţionarilor, a ţărănimii. Programul nostru democrat stă în faza de rezolvare şi cu cât mai mult se întăreşte democraţia în România, foarte just subliniază documentul, că de rezolvarea problemei naţionale depinde însăşi democraţia întreagă. Tot aşa putem spune că rezolvarea problemei naţionale cu desăvârşire depinde de desăvârşirea cuceririlor democratice în România. Deci e o luptă comună a poporului român cu naţionalităţile pe linia democratică de a rezolva problema democraţiei române, deci şi problema naţională a lor. Aceste probleme sunt condiţionate una de alta.

Acum tovarăşi să trecem asupra problemei însăşi a Ardealului şi asupra discursului tov. Pătrăşcanu, ce a dat el. Tovarăşi, eu m-am ocupat cu problema Ardealului şi cu problema naţională şi pot să vă caracterizez pe scurt ce a fost în Transilvania de Nord. De la început când am venit în Ardeal am atras atenţia tovilor noştri: „Băgaţi de seamă că în Ardealul de Nord se va desfăşura ultima zvâcnire a reacţiunii. Aici se vor întâlni reacţiunea română şi cea maghiară, pentru a folosi contrazicerile naţionale în lupta împotriva democraţiei”. Şi aşa a şi fost. Aici nu e vorba numai de lupta între reacţiunea maghiară şi cea română, ci e lupta reacţiunii mondiale, care încearcă ca în Ardeal să facă din nou un focar de război reacţionar, fascist, cu scopul de a înrobi şi poporul român şi poporul maghiar. Am atras atenţia tovilor de pe atunci.

Ce era în Ardeal? Românii luptau pentru privilegiile din trecut, ungurii luptau pentru păstrarea privilegiilor avute în cei 4 ani. Vorbesc de elementele intelectuale reacţionare şi oamenii care înţeleg că s-a schimbat ceva şi în Ardeal, e o necesitate vitală, fără care nu poate exista democraţia, că nu mai pot fi privilegii nici pentru unguri, nici pentru români. Nu poate să fie într-un stat democrat, cu mai multe naţionalităţi, o naţionalitate privilegiată şi una asuprită. Acest lucru nu l-au înţeles comuniştii noştri. Greşeala organizaţiilor noastre de partid era că n-au avut curaj să lupte împotriva curentului, a unui curent influenţat de această reacţiune. În loc să meargă hotărât împotriva curentului, au avut frică ca nu cumva să piardă influenţa asupra maselor şi au mers la coada reacţiunii, la coada şovinismului, cu steaguri maghiare, apoi cu alte forme, pierzând din vedere revendicările concrete sociale, economice, culturale, naţionale, ale maselor largi populare. Şi tovarăşi, am avut situaţia ca eu, membru în Secretariat, am venit la Satu Mare, am ţinut un discurs în limba română şi maghiară în faţa maselor largi, unde am primit aplauze şi din partea românilor şi a ungurilor, punându-le clar chestiunea, unde a dus politica şovină şi

duşmănia între cele două popoare şi care e calea pentru a apăra democraţia. Atunci a venit organizaţia de partid de la Satu Mare şi m-a cenzurat, n-au înţeles, au avut frică să scrie ceea ce am vorbit eu în întrunirea publică. La Oradea Mare am ţinut un discurs într-o întrunire publică şi tovarăşii tremurau de frică că pierd popularitatea, pentru că în momentul când se întorceau armatele de pe front n-au avut oameni să înţeleagă să pună şi un steag românesc alături de steagul roşu. Era un şovinism nu în masă, ci în organizaţiile noastre de partid. Erau despărţiţi românii şi ungurii în sindicate, la Cluj ţineau şedinţele comuniştilor din sindicat în care românii de acolo vedeau „interesele românilor", ungurii „interesele ungurilor". Nici măcar întâmplător n-a fost o chestiune în care ungurii să apere cererile românilor sau invers. Era un şovinism pătruns adânc în cadrele muncitoreşti şi chiar în masele largi, însă deosebirea era, dacă veneai în faţa maselor şi puneai problema just, masele înţelegeau, însă nu înţelegeau cadrele, pentru care era chestiune de concurenţă şi de luptă pentru poziţii. Am început şi am dus o luptă foarte serioasă pentru înfrângerea, în primul rând în partidul nostru, a acestui şovinism şi tov. Pătrăşcanu nu trebuie să aibă nici o ruşine de a recunoaşte influenţa şovină, cum vine tov. Doreanu şi pune această chestiune, pentru că azi influenţa şovină o suferă şi Rákosi, când pune problema nejust, nu din punct de vedere al rezolvării democratice, ci din punct de vedere revizionist, teritorial, şi pune astfel de cereri democraţiei române, care de la început crează situaţia de neîncredere între democraţia română şi maghiară. Şi când e vorba de discutat, chiar Ercoli[15] e acuzat că a căzut sub influenţa şovinismului italian, când nu vrea să înţeleagă că problema Triestului nu e o problemă numai a Italiei şi a Iugoslaviei, dar e o problemă a democraţiei împotriva imperialismului. Acest lucru nu l-a priceput nici măcar tov. Ercoli. Deci nu trebuie să ne mirăm dacă cădem şi noi sub influenţa acestui şovinism, şi aceasta mai ales atunci când partidele noastre comuniste în toate părţile devin însăşi factorii conducători principali ai naţiunilor. Nu mai e vorba de a conduce clasa muncitoare izolată. Partidele comuniste îndrumează lupta întregii naţiuni, istoria ţărilor lor şi foarte uşor se clatină şi cad sub influenţa şovinistă dacă nu se gândesc întotdeauna şi nu socotesc condiţiunile istorice concrete. Oare este, de exemplu, greşeala Partidului Comunist Maghiar? El recunoaşte că Dictatul de la Viena trebuie lichidat, dar spune că Trianonul a fost o nedreptate pentru unguri şi uită că suntem după al doilea război mondial, în condiţiunile democraţiei care luptă pentru independenţa naţională, şi duşmanul nu e Ungaria şi România, ci şi Ungaria şi România sunt ameninţate de imperialismul reacţionar, care încearcă tocmai să provoace mai departe neîncredere, şi în loc să rezolve democratic problema naţională şi colaborarea dintre popoare, pune problema graniţelor, pune problema de ascuţire şi mai mare a chestiunii naţionale. Şi în acest fel, foarte frumuşel, Partidul Comunist Maghiar se găseşte pe aceeaşi linie cu reacţiunea engleză, cu reacţiunea americană, care încearcă să facă un bloc occidental împotriva Uniunii Sovietice şi încearcă cu Ardealul să facă un nou şantaj asupra României şi Ungariei, atrăgând ambele ţări în acest bloc occidental antisovietic. Nepricepând situaţia şi nerecunoscând democraţia română, Partidul Comunist Maghiar împreună ce celelalte forţe cad în aceeaşi poziţie şi în aceleaşi rânduri cu reacţiunea mondială şi cu reacţiunea maghiară.

La noi, tovarăşii care nu înţeleg rezolvarea problemei naţionale prin a lichida orice privilegii pentru o naţionalitate şi a garanta drepturi egale, cum spune documentul şi cum ne învaţă Marx în problema naţională, acei tovarăşi merg pe linia şovinistă naţionalistă burgheză. Şi dacă noi nu vedem lucrul acesta şi tovii nu recunosc adânc această greşeală, în zadar am făcut această şedinţă. Şi rândul tre-

cut noi am făcut o greşeală, că n-am pus lucrurile exact pe linia care trebuia. Dacă şi acum vom face aşa, pe viitor la fel se va întâmpla şi consecinţele sunt extrem de grave asupra dezvoltării întregii noastre lupte democratice, pentru a rezolva problema naţională pe cale democratică.

Deci, tov. Pătrăşcanu în discursul său nu e izolat şi nu a făcut aceasta numai sub influenţa situaţiei momentane actuale de încordare ce există în Ardeal, şi de asemenea e fals a pune problema că cu un mic şovinism combaţi un şovinism puternic. E greşit a voi să rezolvi popularitatea prin mai puţin revizionism decât revizionismul reacţiunii. Aceasta nu e metodă bolşevică şi noi nu putem câştiga bătălia decât mergând hotărât împotriva unui curent păgubitor, unui curent nesănătos. Şi ca să-l ajut pe tov. Pătrăşcanu, care probabil n-a observat că nu avem nici un motiv ca să-l fixăm ca şovinist român, şi tov. Stalin spune în Conferinţa a XII-a, cum şovinismul pătrunde neobservat în oameni. Dar luând faptele lui, în ceea ce priveşte anumite instrucţiuni date de Ministerul de Justiţie, nu sunt în conformitate cu legea naţionalităţilor. În ceea ce priveşte judecătorii în Ardeal, şi aici în general trebuie să recunoaştem că am făcut greşeli formidabile, n-am ţinut cont de caracteristica specifică a Ardealului cu încadrările şi n-am luat-o ca o problemă serioasă de stat şi a întregii democraţii, cum încadrăm noi funcţionarii în Ardeal, ungurii au reîncadrat o serie de elemente reacţionare profasciste şi românii au trimis pe colonizatorii din Basarabia, refugiaţii din Bucovina. Tot ce e putred în administraţia financiară, justiţie, învăţători, se găsesc în Ardealul de Nord şi desigur revizioniştii maghiari folosesc acest lucru pentru a susţine teza lor de altfel absurdă şi nejustă împotriva României. Dar şi noi am făcut greşeli. 9 luni a trebuit să lucrez ca să obţin salariile pentru învăţătorii maghiari. Sunt o serie de legi care prea mult s-au tărăgănat până la introducerea lor. Interesele poporului român, democraţia românească nu poate fi despărţită de rezolvarea democratică a problemei. Nu putem spune ca Maniu: Ardealul românesc. Noi privim condiţionat problema Ardealului cu rezolvarea democratică a problemei naţionale şi punem umărul pentru a face aceasta. De exemplu, jigneşti sentimentele românilor când pui într-un oficiu în Satu Mare, la primărie, numai portretul lui Kossuth şi Rákosi şi nici un portret românesc, nici măcar al factorului constituţional. Sau când în loc de steagul statului, pui steagul roşu cu mâna Sf. Ştefan deasupra, sigur că sentimentul naţional e jignit. Toate acestea au o importanţă mare, căci reacţiunea le exploatează. Tot aşa e jignit sentimentul naţional unguresc când spunem „românesc", fără a arăta ce e România nouă democratică pentru populaţia de aici, ce perspective deschide, şi pot spune că am văzut la secuime cum populaţia aceasta fără perspective se lovea de această chestiune. A venit o echipă de fotbal de la Bucureşti la Odorhei. A fost o întâlnire prietenească. Pleacă o echipă de secui la Satu Mare, e bătută fiziceşte, se întoarce cu capetele sparte. Ce a clădit Bucureştiul, a stricat aceasta. Şi aşa cu toate micile manifestări, trebuie să vedem ce facem, cum vorbim, ca să nu jignim sentimentele oamenilor şi să-i legăm de noi. Vine un român democrat, merge din sat în sat şi este legat de populaţie. Aşa unul e ca o rază de lumină pentru aceşti oameni care deocamdată nu văd o perspectivă pentru ei, noi trebuie să rezolvăm problema administraţiei pe linii temeinice în Ardeal şi trebuie să combatem şovinismul, dar trebuie să recunoaştem în primul rând existenţa acestui şovinism, să-l combatem foarte serios şi să înţelegem o dată pentru totdeauna că problema democraţiei însăşi a poporului român nu poate fi rezolvată fără rezolvarea democratică a problemei naţionale. Deci trebuie să recunoaştem mult mai adânc greşeala, că nu e numai influenţa momentului, ci tov. Pătrăşcanu trebuie să recitească puţin pe Lenin în

problema naţională şi să se gândească puţin pentru ce a căzut sub această influenţă. Iată tov. Doreanu ce frumos vine şi recunoaşte acest lucru. Nu putem rezolva această problemă, nu putem face pace în Transilvania şi încadra Transilvania serios decât prin rezolvarea democratică a problemei, prin îndepărtarea tuturor lipsurilor şi prin însăşi mobilizarea partidului pe linia justă naţională.

Tov. Ana: Tovarăşi, noi aceştia, mai bătrâni, ne amintim că în toată perioada până la 23 august, şi mai cu seamă înainte de război, partidul nostru în socotelile care şi le făcea asupra situaţiei de la noi din ţară, asupra situaţiei regimurilor care existau în România, spunea că două sunt problemele cele mai periculoase pentru regimurile existente, două sunt problemele care vor contribui în cea mai mare măsură la darea peste cap a regimurilor reacţionare existente, şi anume: **1.** problema ţărănimii; **2.** problema naţională. Acestea erau cele două puncte slabe ale regimurilor reacţionare din România. Problema ţărănească, pentru că menţinea existenţa la putere a unei clase care de mult îşi trăise traiul, îşi mâncase mălaiul – moşierimea –, şi mase mari de ţărani exploataţi, şi problema naţională, care permitea existenţa unor naţionalităţi permanent asuprite.

Tovarăşi, nu puteam şi nu putem face un pas înainte spre înscăunarea democraţiei în România şi nu putem merge înainte în democratizarea ţării nerezolvând serios, cât se poate de serios în condiţiunile de azi, aceste două probleme. Prima am rezolvat-o în bună parte prin îndepărtarea moşierimii. A doua, problema naţională, am rezolvat-o sau nu am rezolvat-o? Am rezolvat-o în parte, am rezolvat-o printr-o serie de legiuiri care ţin seama de drepturile egale ale naţionalităţilor conlocuitoare.

Tovarăşi, problema întâi e mai uşor de rezolvat, pentru că avem în faţa noastră o problemă mai cu seamă de natură internă, adică pe de o parte proletariatul, care are interesul ca poporul să fie descătuşat, deci şi ţărănimea, aliata proletariatului. Trebuie politiceşte rezolvată problema aceasta a îndepărtării moşierimii. Deci, dacă problema acesta e relativ mai uşoară, a doua problemă e mult mai grea.

Tovarăşi, dacă problema ţărănimii, adică problema ţărănimi în sensul îndepărtării moşierimii, e o problemă care se rezolvă în regim burghez, e o problemă a revoluţiei democratice burgheze, problema, problema naţională nu e o astfel de problemă. E o problemă care în regimul burghez, al revoluţiei democratice burgheze, nu se rezolvă până la capăt. Aceasta e o problemă în proces, o problemă pe care noi am început să o rezolvăm. Tov. Vaida a subliniat de câteva ori, şi cred că a avut dreptate, că problema naţională e cea mai gingaşă dintre probleme, o problemă gingaşă chiar şi în regim socialist, o problemă dintre cele mai grele pentru noi, care trăim încă într-un regim burghez, şi acest lucru tovarăşi trebuie să ne fie limpede. Problema naţională e o problemă grea pentru noi din următorul motiv, şi e o problemă care nu are nimic de a face dacă cealaltă, ţărănească, e o problemă de care are nevoie şi burghezia s-o rezolve, pentru că ea a fost aceea care a rezolvat-o o dată în Franţa, avea nevoie burghezia să o rezolve, pentru că una din pricinile rămânerii în urmă, a nedezvoltării economiei burgheze la noi, a fost existenţa moşierimii în România.

Altfel se pune chestiunea pentru problema naţională. Acolo burghezia nu numai că nu are interes să o rezolve, dar aproape nu poate să trăiască fără această problemă. Dacă azi, într-o serie de probleme am reuşit să avem o parte relativ bună din burghezie alături de noi, apoi reacţiunea burgheză moşierească, care are rolul de a rămâne rezistenţa cea mai tipică a intereselor vârfurilor burgheze şi ale rămăşiţelor moşiereşti, interesul vital al reacţiunii e să menţină această problemă mereu pe tapet. E o problemă de un interes mai larg decât numai al unei simple ţări, e o problemă de un interes permanent a imperialismului mondial. Nu poate trăi imperialismul, i-a

sunat ceasul din urmă, în momentul când în România nu mai există problema naţională. Aceasta e ultima suflare a ei, rezolvarea problemei naţionale. Ce e problema naţională pentru burghezie, pentru imperialişti: e sursa de strângere a unor venituri, asuprind o parte din populaţie mai mult decât pe cealaltă parte, adică anumite naţionalităţi, naţiuni, popoare, asuprindu-le mai mult decât asupreşte propriul popor, având în felul acesta în anumită măsură propriul popor ca aliat, cum e cazul cu o parte din proletariatul englez, prin exploatarea până la sânge a unei părţi din alţi proletari, alţi ţărani, alte naţionalităţi. Această problemă, mult mai mult, în ţara românească se explică posibilitatea de a atrage la noi, mai mult cu vorbe decât cu fapte, o parte din populaţia românească, pe socoteala exploatării populaţiei maghiare, evreieşti, bulgare etc. Deci, tovarăşi: această chestiune e o chestiune pentru care noi nu putem să facem nici un plan, nici un fel de apropiere de nici un fel de reacţiune. Nu-i întâmplător faptul că, dacă ne uităm cu de-amănuntul la propaganda manisto-brătienistă, ei îndrăznesc mult mai puţin acum să vorbească pe chestiunea reformei agrare, e o chestiune mai puţin propice pentru ei, mult mai puţin favorabilă. Propaganda lor chiar şi împotriva comunismului, împotriva statului bolşevic se duce şi aceasta cu ajutorul influenţei şovine, de duşmănie împotriva altor popoare, a poporului rus, a popoarelor din Uniunea Sovietică, a popoarelor dinăuntrul ţării, a reprezentanţilor popoarelor de alte naţionalităţi. Nu e întâmplător acest lucru şi e important nu numai pentru burghezia şi moşierimea reacţionară română, ci e important pentru reacţiunea din toată lumea.

Şi dacă problema naţională e atât de gingaşă, cum să ne descurcăm noi din ea? Cel mai clar şi mai simplu: atunci când avem în faţă învăţămintele învăţătorilor noştri. Tov. Stalin ne spune: „Nu poate exista democratizare fără un trai frăţesc între naţionalităţi şi între popoare”. Nouă tuturor ne e clar: vrem democraţie în ţara românească, adică vrem să fie îndepărtate clicile care să stăpânească în folosul unor clase asupritoare, care să facă poporul să trăiască, să lucreze în interesele reprezentanţilor acestor clase asupritoare. Acest lucru ne e clar şi românilor, şi maghiarilor, şi oricărui – vorbesc de masa populară. Ele vor să trăiască o viaţă în care să poată să-şi spună cuvântul şi să-şi poată apăra interesele. Înţelegând profund acest lucru, atunci pot înţelege, şi aceasta depinde de noi comuniştii în primul rând, şi vom înţelege şi noi că nu pot exista interese diferite atunci când e vorba de interesele întregii populaţii, ale întregului popor, a tuturor maselor populare, nu pot exista diferenţe între unul pe care-l cheamă István şi altul pe care-l cheamă Ştefan, între unul care spune „igen” şi altul care spune „da”, între unul care se închină într-un fel lui Dumnezeu şi altul care se închină în alt fel. Trebuie să înţeleagă acest lucru, trebuie să înţeleagă că nu pot exista interese comune şi solidarizare cu Bánffy sau Teleky, cu nici unul dintre grofii maghiari şi cu stăpânitorii minelor sau ai băncilor, fie că-i cheamă Maniu sau Brătianu. Tovarăşi, atunci vom înţelege şi noi că nu poate exista la noi un sentiment de invidie, nici de dubiu că, ferească Dumnezeu, ungurul va fi stăpân peste românii din Ardeal şi nu va exista nici la ungur grija că românul va fi stăpân peste el, românul din poporul muncitor, intelectualul cinstit.

Tovarăşi, dacă noi înţelegem că unele sunt interesele reacţiunii maghiare, române, engleze, americane, turce etc, unul e interesul imperialismului, independent ce nume are, atunci vom vedea chestiunea nu cum s-ar putea crede dintr-un fel şablon. Noi nu ne putem în nici o problemă uni cu reacţiunea de la noi, cu Maniu şi Brătianu, nu pentru că „Scânteia” scrie aşa sau pentru că în conferinţa sau plenara partidului nostru noi spunem că suntem duşmani de moarte cu Maniu şi Brătianu. Nu din aceste motive nu putem găsi un punct comun între noi şi ei, ci

realmente nu se poate găsi un punct comun între ei şi noi. Între noi, reprezentanţii proletariatului, între noi, apărătorii intereselor ţărănimii, şi ei, duşmanii proletariatului, duşmanii poporului şi prin aceasta duşmanii adânci ai U.S., tocmai pentru că acolo e ţara muncitorilor, ţăranilor şi intelectualilor, nu poate exista o unire. Deci atunci când, de exemplu, tov. Pătrăşcanu vorbeşte de Transilvania înfloritoare sau citează pe acel Gábor Pál care a găsit Transilvania înfloritoare după 1918... Nu ne înţelegem nu pentru că noi ca un şablon spunem că tot ce face Maniu şi Brătianu e greşit, dar pentru că aşa este. Nu putem noi, chiar dacă ar fi făcut lucrurile cele mai extraordinare în Transilvania – nu le-au făcut Maniu şi Brătianu, dar chiar dacă le-ar fi făcut –, chiar atunci încă, noi în mod profund leninist, profund stalinist, n-am putea să nu găsim care e motivul pentru care ei au făcut acest lucru sau altul, într-o parte sau alta a ţării, sau pentru o categorie sau alta a populaţiei ţării noastre. Şi atunci n-am putea să nu găsim că nu e posibil să le dăm lor un certificat de bună purtare în atitudinea care au avut-o ei faţă de Transilvania.

Tov. Pătrăşcanu, chiar acolo când spune că s-a delimitat în discursul său de ei, arătând că totuşi în Transilvania au fost pretutindeni nemulţumiri, nici acolo nu s-a delimitat de ei, pentru că în fond n-a văzut problema. Şi Maniu în ziua de azi face propagandă regionalistă în Ardeal, spunând că Regatul persecută Ardealul, şi când spune aceasta înţelege „persecută pe românii din Ardeal". Acest lucru e adevărat, dar în ce sens? În sensul că ei şi regimurile trecute lor au nedreptăţit întreaga populaţie a ţării – cu o mică excepţie a unui grup de oameni –, deci e adevărat că în Ardeal şi românii au fost persecutaţi, dar e adevărat că pentru persecutarea ungurilor din Ardeal, acolo şi regionalistul Maniu şi regionalistul Brătianu şi alţii au fost de acord în a exploata şi asupri populaţia din Ardeal.

Deci, tovarăşi, noi în nici un caz, socotind just politica trecută şi actuală a reacţiunii române, nu putem decât să evităm, sau în orice caz cu multă băgare de seamă să vedem lucrurile, pentru a nu da nici un fel de plus în mâna reacţiunii, nici un fel de justificaţie, în nici o direcţie, pe nici un tărâm, de buna purtare a reacţiunii, pentru că ar fi nedrept să le facem acest serviciu. Ne solidarizăm însă cu ei – şi ei foarte dibaci ştiu să exploateze acest lucru –, se solidarizează întreg partidul şi C.C.-ul cu ei, atunci când tov. Pătrăşcanu vorbeşte de starea Ardealului după 1918, citându-l pe acest Gábor Pál, cu atât mai mult cu cât îşi spun: dacă un ungur spune lucrul acesta, cu atât mai degrabă eu românul recunosc. Şi când vorbeşte de reforma agrară făcută în folosul ungurilor şi reforma agrară trecută, care n-are nimic comun cu reforma agrară de azi, tocmai pentru că atunci s-a făcut o acţiune de rigoare, oportunistă, de a tăia pentru moment firele moşierimii, pentru ca ferească Dumnezeu să nu fie nevoiţi să i le taie decisiv, cu gândul că o veni timpul – şi a venit – ca moşierimea să-şi înfigă din nou ghiarele crescute în trupul ţăranilor. Această reformă agrară e cu totul altceva, pentru că are ca scop nu tăierea mâinilor, ci tăierea capului ca clasă a moşierimii, desfiinţarea ei ca clasă, deci în nici un caz nu se pot compara cele două reforme şi cu atât mai puţin putem să le punem una alături de alta, nemaipunând faptul că cea trecută a pus tot discriminare pentru maghiar[16].

În sfârşit tovarăşi, sunt lucruri pe care mai mult pe hârtie poţi să le aşezi, să spui: în definitiv sunt 400.000 unguri care n-au cetăţenia română. Aceasta se spune şi se vorbeşte de unii şi alţii. E o greşeală a noastră că n-avem satistici, dar chiar dacă ar fi adevărat, sunt multe lucruri adevărate în lume pe care nimeni nu te poate obliga şi nici tu nu te obligi să le spui când nu-i momentul. De exemplu, acum, în Ardeal impozitele pentru unguri sunt mai mari ca pentru români şi nu ştiu dacă românii din Ardeal cunosc acest lucru.

Un tovarăş: Sunt mai mari pentru ardeleni în general.

Tov. Ana: Creditele Băncii Naţionale nu se dau ungurilor. O să spuneţi: păi de vină-i Alexandrini[17] sau Tătărăscu. Nu-i nevoie de spus, cu toate că-i adevărat, ci o să ne zbatem ca ei să se schimbe şi să dea Dumnezeu să reuşim. Deci sunt lucruri care le vom face, sunt mai serioase şi nu le spunem. Când le spui, te gândeşti la ce ajungi. Şi atunci, la această situaţie, în care ungurii spun: după ce în România există elemente şovine care abia au ieşit la iveală, „Sumanele Negre", „Graiul Sângelui"[18] şi câte au mai rămas şi voi ne puneţi în situaţia că fiecare dintre noi, din acei 400.000, putem fi scoşi în afară de lege... Sunt lucruri care chiar dacă sunt aşa, nu se pot spune.

După Conferinţa de la Paris noi ne-am găsit în această situaţie: Ungaria, se poate spune în marea ei majoritate, nemulţumită, vroia să aibă Ardealul şi la dânşii a jucat un rol foarte mare propaganda dusă de ani de zile de imperialişti, care în orice caz nu mai puţin ca la noi, şi înainte şi în timpul războiului, fără îndoială că a influenţat populaţia maghiară care şi ea vroia să aibă Ardealul. Populaţia din Transilvania era lucrată de revizioniştii unguri şi crescută în spiritul acesta, mai ales în cei 4 ani sub regimul fascist.

Care trebuie să fie atitudinea noastră, tovarăşi, care am rămas cu Ardealul? Să lăsăm pe revizionişti să-şi facă de cap, nici nu ne trebuie război, însă atitudinea noastră să fie pentru o reală democratizare a ţării, pentru ca noi să putem da drepturi mai departe, o garanţie ca noi să putem merge înainte pe drumul democratizării, o reală democratizare, o stăpânire a poporului în care să nu mai aibă piedici, ca să aibă câţiva speranţa că vor mai stăpâni poporul. Ca să putem merge pe drumul acesta, noi nu putem altfel decât cu forţele cele mai largi, unite din întreaga ţară, deci şi forţele acestui milion şi jumătate a populaţiei maghiare. Şi atunci tovarăşi, după ce noi avem Ardealul, prima grijă a poporului român şi a celor mai buni conducători ai poporului român, ai proletariatului şi ai partidului proletariatului, prima noastră grijă trebuia să fie aceasta: Ardealul e acum al nostru; un milion şi jumătate de unguri rămân la noi. Ce facem în situaţia dată, în care am căpătat-o, cu milionul şi jumătate de unguri, dintre care o bună parte a sperat şi poate mai speră şi azi că vor trece de partea Ungariei? Atunci din partea noastră, din partea Partidului Comunist, trebuiau să vie pentru populaţia românească şi pentru populaţia ungurească două mari sarcini: pentru poporul român trebuia să fie sentimentul de grea răspundere pe care o are pentru realizarea democraţiei în România, sentimentul de răspundere pe care o are ca traiul naţionalităţilor conlocuitoare să fie pe aceeaşi treaptă cu a poporului român. Poporul român trebuia şi trebuie să fie primul care să fie profund conştient de marea lui datorie. E o mare bucurie că avem Ardealul, dar aceasta ne impune şi mari datorii. Datoria noastră e aceea de a fi cei mai puternici combatanţi, cei mai puternici veghetori asupra drepturilor poporului român şi a naţionalităţilor conlocuitoare, de care noi răspundem pentru viaţa şi drepturile lor. Aceasta trebuie să fie marea şi importanta noastră datorie.

În ceea ce priveşte populaţia maghiară. Noi de obicei cântărim şi analizăm fiecare situaţie nouă care se creează, cu toate avantajele şi dezavantajele ei. Faptul că la Paris s-a hotărât că Ardealul revine în întregime României ne-a creat situaţia de a lucra în sânul populaţiei maghiare, spre a-i arăta că trebuie să se obişnuiască cu această condiţiune de a rămâne aici. Şi atunci venim noi şi spunem: „Rămâneţi, dar n-aveţi grijă. Noi, poporul român, vom lupta să fiţi egali cu noi. Şi noi vrem să trăim mai bine, nici noi nu suntem mulţumiţi. Hai ca toţii laolaltă să ne clădim un regim democrat ca să trăim mai bine". În loc de aceasta, ce a făcut tov. Pătrăşcanu?

A venit la populaţia maghiară cu un astfel de ton: „Acum s-a isprăvit cu voi. Rămâneţi aici şi băgaţi-vă minţile în cap. Acum sunteţi la noi şi dacă n-o să vă purtaţi cum trebuie, o să sufere şi ţara, dar o să suferiţi şi voi. Voi sunteţi 400.000 în afară de lege. Noi avem rolul conducător, voi să vă lăsaţi conduşi". Bineînţeles, nu cu aceste cuvinte, dar cu acest ton. Nu e drept – aş spune nu e nobil –, dar nu e vorba acum de sentimente, nu e folositor în primul rând pentru poporul român acest ton, această politică, acest fel de a vorbi. Şi nu e folositor poporului român în primul rând şi nici populaţiei maghiare.

Populaţia maghiară e îngrijorată – cum au spus tovii noştri din Ardeal – şi e revoltată, pentru că e pornită pe revoltă, fiind aţâţată şi de elementele româneşti. Poporului român nu-i foloseşte. Reacţiunea română n-am câştigat-o cu atât. Populaţia română, aceea de exemplu care era înclinată să spună: „Maniu e un ticălos, nici pământul n-a vrut să-l dea, nici mai bine n-am trăit când era el, nici bine n-a făcut treburile până la 6 martie, dar în chestiunea asta cu ungurii parcă tot ar avea dreptate. Dar dacă n-a avut dreptate în prima, în a doua, în a treia chestiune, nu are nici aici". Acum, după discursul tov. Pătrăşcanu, vine şi-şi spune: „Ei, iată, în chestiunea aceasta a avut dreptate, pentru că şi comuniştii, care spun că în cutare chestiune e un păcătos, aici vin şi-i dau dreptate, deşi alţi comunişti au spus că nici în chestiunea asta n-are dreptate". Şi iată, populaţia şovăitoare pe care o putem câştiga acum am reuşit s-o apropiem de recţiune şi deci facem în felul acesta rău nu numai Partidului Comunist, ci poporului român, care mai greu îşi poate rezolva în astfel de condiţiuni problemele sale vitale.

De aceea tovarăşi, cred că documentul care a fost prezentat azi aici are importantul merit de a arăta şi tovilor noştri cum se pot pune chestiunile. În aparenţă s-ar părea că şi în document se vorbeşte despre revizionismul maghiar, şi tov. Pătrăşcanu vorbeşte despre revizionismul maghiar; şi în document se vorbeşte despre şovinismul românesc, şi tov. Pătrăşcanu vorbeşte despre şovinismul românesc. Acest document arată cum e situaţia frăţiei de cruce dintre reacţiune, orice nume ar avea – că-i românească, turcă, engleză, americană –, frăţia de cruce dintre ele şi în acelaşi timp frăţia de neînfrânt care trebuie să există între naţionalităţile conlocuitoare şi poporul român, între noi şi alte popoare, pentru a lupta oriunde ne găsim şi oriunde suntem împotriva reacţiunii – unită şi ea, oricât ar părea în aparenţă că nu-i unită.

Acesta e meritul documentului, că e plasat pe linia stalinistă a problemei naţionale, pe linia pe care partidul nostru de la început a avut-o – poate să fi avut noi pe ici pe colo unele slăbiciuni, greşeli –, însă partidul nostru de la început s-a plasat pe această linie marxist-leninist-stalinistă. Şi de aceea, dacă pe ici pe colo avem slăbiciuni, în marile probleme nu putem greşi şi nu am prea greşit, mai ales în ultima vreme. Plecând de aici, noi va trebui să lămurim în primul rând această problemă, şi în al doilea rând cred că nu strică să ne îndreptăm atenţia, să fim vigilenţi asupra acestui lucru: în dorinţa de a ne face importanţi, sau poate ar fi o dorinţă nesănătoasă – dar în dorinţa sănătoasă de a fi noi lămuriţi şi a lămuri şi pe alţii – să pornim cu gura pe dinainte sau să vorbim vrute şi nevrute; să ne ferim de aceasta.

Tovarăşi, serios, până la sânge de serios e pentru noi chestiunea pe care am discutat-o azi, chestiunile de bază ale muncii şi ale activităţii noastre. Duşmanii ar fi feriţi să poată să descopere în partidul nostru crăpături serioase în unitatea partidului nostru. Acesta le e lor visul cu care se culcă şi se scoală. Au crezut că în discursul tov. Pătrăşcanu pot descoperi un astfel de lucru. Şi tov. Pătrăşcanu cu drept cuvânt trebuie spus că şi înainte de a-şi fi dat seama de greşelile pe care le-a făcut în discurs a fost neliniştit şi avertizat de faptul că duşmanii au început să-l strângă în braţe. Foarte

just sentimentul acesta al tov. Pătrăşcanu. Acesta trebuie să fie sentimentul nostru, al tuturor celorlalţi. Noi între noi, din greşelile noastre învăţăm, ne spargem capul unul altuia şi din capul spart iese lumină atunci când avem cinstea comunistă de a recunoaşte greşelile pe care le-am făcut, însă duşmanul, el trebuie chiar din greşelile noastre să piardă, pentru că din greşelile noastre noi învăţăm, întărim unitatea partidului nostru, care la un moment dat era ameninţată. De aceea, plecând de aici, să ne fie clar şi acest lucru. Între noi facem critică, autocritică, vedem greşelile, învăţăm, dar în afară – ca şi înăuntru, dar cu atât mai mult în afară – nu permitem duşmanului nici să facă deosebiri între noi, nici să îmbrăţişeze pe unul împotriva altuia, nici să atace pe unul împotriva altuia. Acest lucru trebuie să ne fie clar.

Tov. Gheorghiu-Dej: Tovarăşii care se vor întoarce la locurile lor de răspundere, nu vor începe a pune în discuţie problemele înainte de a fi primit documentul din partea Secretariatului, din partea Biroului Politic, pentru că altfel ar ieşi un fel de ghiveci călugăresc, ar da loc la multe confuzii, multe greşeli, pe când ce e scris pe hârtie e sfânt, nu va putea spune nici un membru de partid că aşa s-a vorbit acolo sau altfel, când vom fi nevoiţi să tragem părul de pe cap jos celor care vor face abateri în problema naţională, în problemele fundamentale ale partidului.

Al doilea lucru aici, în cuvântarea ţinută de tov. Luca, s-a ocupat un moment de linia greşită a Partidului Comunist Maghiar. Veţi primi în această privinţă – şi în primul rând membrii de partid din Transilvania – instrucţiuni speciale, directive, pentru a lămuri membrii de partid, pentru a-i împiedica să alunece pe linia Partidului Comunist Maghiar. Nu ne pare bine, ne pare foarte rău de faptul că Partidul Comunist Maghiar, în speranţa de a înlătura acuzaţia reacţiunii ce îi atribuie lipsă de patriotism, a renunţat să înfrunte curentul sau era prea slab pentru curentul revizionist iniţiat şi condus de reacţiunea maghiară. De aceea au făcut cale întoarsă în sensul curentului, spunând că „noi, comuniştii maghiari, nu mergem pe linia ori totul, ori nimic". Noi vrem însă ceva. Ca şi cum dacă arunci fiarei o bucată de carne cu asta ai liniştit-o. Cu asta îi întăreşti pofta şi mai mult. Sunt convins că Partidul Comunist Maghiar va găsi calea de îndreptare a greşelii sale, pentru că nu e plăcut să ne poarte reacţiunea, căci reacţiunea toate aceste manifestări numai în interesul poporului maghiar nu le face şi nici în interesul democraţiei.

Orientarea noastră în politica internă şi externă trebuie să ţină seama şi de felul cum se orientează politic U.S. în materie de politică internaţională. O fi avut guvernul U.S. un interes poate mult mai mare decât satisfacerea uneia sau a celeilalte părţi că a insistat, s-a luptat pentru a câştiga pentru regimul instaurat la 6 martie întreaga Transilvanie, pentru că în materie de politică mare noi suntem micuţi şi nici n-avem priceperea pe care o au cei care conduc azi destinele – aş putea spune –, politica democratică a întregii lumi. Sunt interese mult mai mari care sunt în joc. Ceea ce ne interesează este să aplicăm just un principiu just. Nu există principii abstracte, orice principiu îşi găseşte valabilitatea numai atunci când îl supune focului experienţei practice, când porneşte de la analiza împrejurărilor economice, politice, sociale concrete, şi ţine seama de conjunctura politică internaţională. Aici, partidul nostru are meritul de a se fi orientat just. Precizăm acest lucru, pentru că e bine ca fiecare tov. care are o muncă de răspundere să înţeleagă ce înseamnă o linie justă şi insist asupra acestui lucru, pentru că această linie justă a luptei politice a partidului nostru putem s-o pierdem dacă nu ştim să consolidăm poziţia câştigată. Trebuie să avem în vedere că poziţia e proaspăt câştigată, abia au pus semnătura reprezentaţii celor patru Mari Puteri la Paris cu privire la Transilvania. Împotriva acestei poziţii proaspăt câştigate adversarii hotărârii

Conferinţei de la Paris au îndreptat întreaga lor artilerie. Trebuie apărată poziţia, însă în aşa fel încât să nu o pierdem. Sunt mai multe tactici cu privire la atingerea unui obiectiv. Găsirea tacticii juste care poate să consolideze o poziţie câştigată e prezentată azi în faţa partidului în acest text de document, care va fi completat ţinând seama şi de observaţiile rezultate din discuţia noastră.

Tovarăşilor din Transilvania, cărora le revine o parte foarte însemnată în sarcina faţă de partid de a combate şovinismul românesc şi curentul revizionist maghiar, le atragem atenţiunea ca înainte de a fi bine lămuriţi cu privire la greşelile, la conţinutul greşelilor Partidului Comunist Maghiar, să nu intre cumva în polemici sau să apară în ziar, să nu ne umble limba în afara cadrului acestuia până când nu vom veni cu lămuririle necesare, şi vom aduce aceste lămuriri, pentru că le considerăm de mare importanţă şi pe care trebuie să le privim prin prisma apărării unităţii ideologice, politice şi organizatorice a partidului nostru şi în special a organizaţiilor noastre de partid din Transilvania.

Atrag atenţiunea tovarăşilor că nu e o chestiune tocmai aşa simplă şi de uşurică, că vin membri de partid maghiari prin România, mai se duc membri de partid de-ai noştri dincolo, discută, se influenţează reciproc şi nu întâmplător pun membrii de partid de naţionalitate maghiară întrebări, care e linia justă a Partidului Comunist Român sau Maghiar şi se poate întâmpla şi o asemenea comedie. Deşi n-aş vrea să exagerăm, dar obligaţia noastră e să mărim vigilenţa, ca să nu cadă în greşeala celor care vorbesc despre vigilenţă papagaliceşte, să mărim atenţia în jurul tovilor de origine maghiară care trec dincolo sau vin aici, care scot astfel de vorbe despre ce a fost la Sirnau, sau pun întrebări cum a fost cu tov. Szenkovici, ca să se orienteze, pentru a putea să combată, să vadă cum stăm la noi acasă. Există tovarăşi pericolul ca anumite elemente nemulţumite – vorbesc de tovi de naţionalitate maghiară, nemulţumiţi de linia partidului – să se regrupeze şi să ne pomenim cu anumite fapte care ar putea să ştirbească unitatea organizaţiilor de partid din Transilvania. Nu ştiu dacă tovii s-au gândit la acest lucru. Trebuie să-l avem în vedere. Aceasta înseamnă a fi vigilent şi a supraveghea de aproape manifestările care pot să se producă în această privinţă.

Am ascultat criticile aduse în legătură cu devierile partidului nostru în problema naţională, care au fost întoarse pe o parte şi pe alta, şi nu e rău să facem aşa, precum şi criticile aduse tov. Pătrăşcanu. Socotesc că aceste critici, discutarea serioasă a devierilor partidului nostru, pot aduce o contribuţie serioasă la îndreptarea greşelilor şi devierilor în general ale partidului în problema naţională şi în special pot ajuta pe tov. Pătrăşcanu la înlăturarea greşelilor săvârşite cu ocazia declaraţiilor de la Cluj. Cum o autocritică, sau mai exact luare de poziţie critică faţă de proprii-le sale devieri din declaraţiile făcute, nu e suficientă pentru lămurirea partidului şi opiniei publice, nu e suficient pentru a da un răspuns categoric adversarilor noştri care caută să facă speculaţii pe chestiunea unor disensiuni în sânul conducerii – şi sunt şi puţin caraghioşi în această privinţă, închipuindu-şi că partidul nostru poate să fie zdruncinat de pe linia sa politică –, vor primi răspuns şi-l vor primi cu vârf şi îndesat, pentru că ceea ce pregătim acum reacţiunii române şi maghiare, şovinismului român şi curentului revizionist maghiar, trebuie să ducă în mod necesar la întărirea, la consolidarea cuceririlor democratice ale maselor largi populare române şi maghiare în frunte cu partidul nostru.

Tovarăşe Lucreţiu, după ce vom apare cu documentul – cred că e mai bine atunci –, să-ţi pregăteşti 1-2 articole şi vreo două declaraţii. Şi mai ales e vorba să începem un ciclu la Cluj – tocmai acolo unde au fost făcute şi declaraţiile tov.

Pătrăşcanu –, mai documentate, prelucrate mai larg, care să ţină seama de absolut toate aspectele problemei care ne-a preocupat astă seară. Sigur că nu poate să ne slăbească prestigiul şi autoritatea personală şi nici a partidului, din contră, socotesc că şi una şi cealaltă au numai de câştigat, atunci când descoperi o greşeală, originea ei, o combaţi fără cruţare. Pentru că partidul nostru nu poate să aibă atitudine încurajatoare faţă de greşeli, pentru că partidul nostru nu poate să aibă atitudine oportunistă faţă de probleme de aşa mare importanţă cum e problema naţională. Or căuta ei, or încerca adversarii noştri politici să speculeze, să întoarcă cu minciuni această chestiune, dar dacă nu au de unde se prinde, mult rău nu ne vor aduce, ci din contra, ne vor ajuta.

Curios că au pus centrul de greutate pe această problemă, pentru că de problema ţărănească, de problema agrară nu mai au cum să se agaţe, doar să se agaţe de moşierii pe care i-am expropriat şi de care n-avem nevoie în alegeri. Se agaţă de cercurile reacţionare şovine. Pe aceştia nici nu ne punem să-i convingem, să le schimbăm sentimentele, căci aceasta e mai greu. Asupra cui ne vom concentra noi? Ne vom concentra în primul rând asupra maselor largi populare, pentru a le lămuri, începând cu partidul nostru, să punem ordine în partidul nostru, să fie claritate. Dacă e claritate în partid, va fi claritate în sânul clasei muncitoare. Această problemă bine lămurită vom putea să o transformăm într-un bun al maselor largi şi româneşti şi maghiare.

Cu aceasta, tovarăşi, am terminat şi să mergem acasă.

(Aplauze prelungite)[19]

(Arh.St.Bucureşti, C.C. al P.C.R. Cancelarie, dos. 38/1946, f.2-36)

---

[1] Este vorba de Pantelimon Bodnarenko, zis Pantiuşa (1902-1992), viitor deputat de Ialomiţa (la alegerile din 19 noiembrie 1946) şi general de Securitate, sub numele de Pintilie. Din 15 august 1948 preia conducerea Direcţiei Generale a Securităţii Poporului. Era omul de încredere al lui Gh. Gheorghiu-Dej, care l-a asasinat pe Ştefan Foriş, fostul prim-secretar al P.C.R. (cf. D. Cătănuş, I. Chiper, *Cazul Ştefan Foriş. Lupta pentru putere în P.C.R. de la Gheorghiu-Dej la Ceauşescu,* Bucureşti, Edit. Vremea, 1999).

[2] În cadrul unei conferinţe ţinută la Prefectura din Cluj, la 11 iunie 1946, în urma unor manifestări naţionaliste, Lucreţiu Pătrăşcanu a afirmat că tensiunea din regiune este alimentată de maghiari. Cu acest prilej a declarat: „Nici un compromis în chestiunea Transilvaniei". În legătură cu documentul de faţă vezi *Arh.St.Bucureşti, C.C. al P.C.R. Cancelarie,* dos. 42/1946; *Documente franceze despre Transilvania,* ed. V.Fl. Dobrinescu, I. Pătroiu, Bucureşti, Edit. Vremea, 2002, p.222-240. Textul cuvântării în vol. *România. Viaţa politică în documente. 1946,* coord. I. Scurtu, Bucureşti, Arhivele Statului, 1996, p.248-258, şi, foarte recent, în Florin Constantiniu, *P.C.R., Pătrăşcanu şi Transilvania (1945-1946),* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2001, p.143-156.

[3] Pentru materialul ce cuprinde „Instrucţiunile" invocate aici, vezi documentul următor.

[4] Pătrăşcanu fusese la Oradea, Satu Mare, Oaş, Sighetul Marmaţiei, Vişeul de Sus şi Baia Mare.

[5] Leontin Sălăjan, membru P.C.R. din 1930, participant la războiul civil din Spania. Din 1945, membru al C.C. al P.C.R., preşedinte al Comitetului pentru Verificarea Armatei, iar apoi ministru al Forţelor Armate.

[6] Congresul al V-lea al P.C.R. a avut loc între 3-24 decembrie 1931.

[7] Este vorba de Legea 645/1946, referitoare la retrocedarea imobilelor.

[8] Cotidianul „Tribuna nouă" a apărut la Cluj între 21 octombrie 1945-26 iulie 1948, având ca redactori principali pe D. Tudoran (1945) şi Ghiran Morariu (1948). La apariţia acestui periodic au colaborat cu texte Al. Roşca, Pavel Apostol, Emil Isac, Şt. Pascu, A.E. Baconsky ş.a.

[9] Este vorba de prim-chestorul poliţiei din Cluj, Gh. Crăciun, ajuns din 1948 comandantul Securităţii din Sibiu, iar mai apoi al penitenciarului din Aiud. O caracterizare a sa, pe linie de cadre, în *Cartea Albă a Securităţii, 23 august 1944-30 august 1948,* I, coord. Mihai Pelin, Bucureşti, Serviciul Român de Informaţii, 1997, p.452. Asupra lui vezi Doina Jela, *Lexiconul*

negru. Unelte ale represiunii comuniste, Bucureşti, Edit. Humanitas, 2001, p.86-87.
[10] Asupra organizaţiei P.C.R. din Cluj vezi Liviu Ţârău, *Dezvoltarea structurilor de putere ale Partidului Comunist Român în judeţul Cluj, 1945-1946,* în „Anuarul Institutului de istorie Cluj", XXXII, 1993, p.273-282.
[11] Prin Legea nr. 1056/1946, Banca Naţională a României va fi etatizată şi reorganizată (cf. „Monitorul Oficial", nr. 298 din 28 decembrie 1946). La 9 ianuarie 1947 a fost instalat noul Consiliu de Administraţie, guvernator al băncii devenind Tiberiu Moşoiu.
[12] Cotidianul „Semnalul" a apărut la Bucureşti între 2 septembrie 1944-31 august 1948 (mai fusese editat între 1938-1940) şi susţinea ideologia Partidului Comunist.
[13] Leonte Răutu (1910-1993), cu numele adevărat de Lev Oigenstein, în anii războiului a fost redactorul şef al emisiunilor difuzate în româneşte de Radio Moscova. După 1965 devine secretar al C.C. al P.C.R., membru în Comitetul Politic Executiv, vicepremier, rector al Academiei „Ştefan Gheorghiu".
[14] Sorin A. Toma, redactor şef adjunct (1946-1947), apoi redactor şef (1947-1960) al cotidianului „Scânteia", membru al C.C. al P.C.R. între 1949-1960.
[15] Numele conspirativ al lui Palmiro Togliatti (1893-1964), secretar general al Partidului Comunist Italian (1927-1964).
[16] În conformitate cu o sinteză a C.C. al P.C.R, în urma reformei agrare din 1945 situaţia împroprietăririlor se prezenta astfel, pe naţionalităţi: 405.000 de români cu 540.000 ha; 91.000 locuitori aparţinând „naţionalităţilor conlocuitoare", cu o suprafaţă de 150.000 ha (52.150 maghiari cu 66.600 ha; 660 ruşi cu 1300 ha; 4000 germani cu 15.900 ha; 3700 sârbi cu 13.300 ha). Cf. *Arh. St. Bucureşti, C.C.al P.C.R. Cancelarie,* dos. 82/1950, f.9.
[17] Alexandru Alexandrini (n. 1899), doctor în drept, membru în comitetul executiv al P.N.L.-dizidenţa Tătărescu, deputat în perioada interbelică, iar din 23 august 1945 devine ministru de finanţe (până la 5 noiembrie 1947).
[18] Asupra acestei organizaţii vezi Radu Ciuceanu, *Mişcarea Naţională de Rezistenţă. Organizaţia Graiul Sângelui. Dosarul operativ, 1946,* în „Arhivele totalitarismului", III, 1995, nr. 1, p.85-103. În legătură cu mişcarea de rezistenţă românească, mai vezi: Cicerone Ioniţoiu, *Rezistenţa anticomunistă din munţii României, 1946-1958,* Bucureşti, Edit. Gândirea Românească, 1993; Alesandru Duţu, Florica Dobre, *Mişcarea Naţională de Rezistenţă (1944-1946),* în „Revista de istorie militară", 1996, nr. 5, p.26-32; Petre Baicu, Al. Salcă, *Rezistenţa în munţi şi oraşul Braşov (1944-1948),* Braşov, Edit. Transilvania Express, 1997; Dorin Dobrincu, *Rezistenţa armată anticomunistă la începutul „republicii populare",* în „Analele Sighet", VI, 1998, p.210-237; Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Trancotă, *Începuturile mişcării de rezistenţă în România,* I, Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 1998; Adrian Brişcă, *Rezistenţa armată anticomunistă din România, 1944-1962,* în „Arhivele totalitarismului", VII, 1999, nr. 1-2, p.42-67 ş.a.
[19] Documentul a fost publicat recent, tocmai când volumul de faţă se afla sub tipar, în Florin Constantiniu, *P.C.R., Pătrăşcanu şi Transilvania (1945-1946),* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2001, p.157-212.

119

[iunie 1946]

Instrucţiuni
pentru prelucrarea expunerii tov. Gheorghiu-Dej
la şedinţa lărgită a C.C. al P.C.R. despre:
„Poziţia Partidului Comunist Român faţă de curentele şovine şi reacţionare"[1]

Prelucrarea se va face pe baza îndreptarului alăturat cu întregul activ de partid:
– În şedinţe comune de comitete, birouri, secţiuni, secretari şi instructori, pe judeţe, sectoare, organizaţii şi mari întreprinderi şi oraşe. La aceste şedinţe vor fi convocaţi şi tovarăşii absolvenţi ai şcolilor organizate de C.C., ca şi ai şcolilor regionale şi judeţene.

– În şedinţe plenare ale membrilor de partid. În organizaţii şi celule, întreprindere, circumscripţie sau cartiere, la sate.
– În şcolile de partid de orice fel.
– În şedinţe cu tovarăşii care lucrează în organizaţii de masă.

Trebuie stimulată studierea individuală.

Tovarăşul care expune, precum şi toţi membrii de partid, trebuie să studieze în mod amănunţit şi individual expunerea tov. Gheorghiu-Dej, despre „Poziţia Partidului Comunist Român faţă de curentele şovine şi revizioniste", precum şi următoarele lucrări:

– I. Stalin, *Marxismul şi chestiunea naţională* (Ed. P.C.R.).
– I. Stalin: *1941-45. Despre Marele Război al Uniunii Sovietice*. Raport făcut în şedinţa sovietului de deputaţi la 6 nov. 1941 (îndeosebi pag. 25-29, Editura P.C.R).
– Raportul politic făcut de tov. Gh. Gheorghiu-Dej la Conferinţa Naţională a P.C.R.
– Discursul ţinut de tov. Gheorghiu-Dej la Blaj, apărut în ziarul „Scânteia" din 13 mai 1946.
– Teohari Georgescu, *10 Mai 1877 – 10 Mai 1946.*
– Vasile Luca, *Dictatul de la Viena şi rezolvarea chestiunii naţionale* (Editura P.C.R.).
– „Punctul de vedere al Partidului Comunist Român privitor la Ardeal", publicat în „Scânteia" din 30 nov. 1945.
– Articolele apărute în „Scânteia" în legătură cu expunerea făcută de tov. Gh. Gheorghiu-Dej la şedinţa lărgită a C.C.
– *Carnetul activistului.*

Această expunere nu conţine numai o clară poziţie de principii a partidului nostru faţă de problema naţională din Transilvania, ci şi o arătare a lipsurilor evidenţiate în munca unor membrii de partid faţă de problema naţională şi a sarcinilor care rezultă pentru toţi membrii partidului nostru faţă de uneltirile reacţionarilor de orice fel.

Expunerea va trebui să lămurească problemele care se pun în faţa organului respectiv (comitet, birou de sector, întreprindere, plasă etc), în care se va face prelucrarea, în legătură cu lupta contra şovinismului. O importanţă deosebită capătă prelucrarea în organizaţiile de partid din Transilvania. Comuniştii români vor trebui să combată în primul rând manifestările şovine ale reacţiunii române, iar comuniştii unguri vor trebuie să lupte în primul rând împotriva şovinismului şi revizionismului maghiar. În organizaţiile de partid în care se află atât tovarăşii români, cât şi tovarăşii de alte naţionalităţi, se va accentua asupra necesităţii înfăptuirii unei prietenii strânse şi unei convieţuiri paşnice dintre români şi populaţia conlocuitoare.

Prelucrarea fiind adaptată situaţiei locale, tovarăşul care expune va trebui să se orienteze asupra manifestaţiilor şovine, antisemite, antisovietice din regiunea, judeţul, oraşul, plasa sau satul respectiv, combătând aceste manifestări.

După expunere se va da cuvântul în sală pentru întrebări. Se va răspunde o dată la toate întrebările, cât mai lămurit. Şi din această împrejurare apare marea importanţă a rolului pe care-l are tovarăşul care expune materialul. El trebuie să fie pătruns de răspunderea pe care o are şi să se pregătească temeinic pentru expunere şi pentru răspunsuri la întrebări.

După întrebări se va porni la discutarea expunerii, ajutând tovarăşii să-şi analizeze din punct de vedere autocritic greşelile comise în chestiunea naţională, luând o poziţie justă şi conformă cu expunerea tov. Gh. Gheorghiu-Dej.

Concluzia prelucrării va trebui să fie luarea de sarcini concrete pentru aplicarea directivelor cuprinse în expunerea tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Se va trece imediat la un control sistematic al felului cum a fost însuşită linia partidului în chestiunea naţională şi în problema combaterii şovinismului de orice fel.

Pentru expunere vor fi desemnaţi tovarăşi cu un nivel politic ridicat şi verificaţi asupra posibilităţilor de predare.

*

Îndreptar
pentru prelucrarea expunerii tov. Gh. Gheorghiu-Dej
la şedinţa lărgită a C.C. al P.C.R. despre
„Poziţia Partidului Comunist Român faţă de curentele şovine şi revizioniste"

Expunerea tov. Gheorghiu-Dej constituie un document de cea mai mare importanţă atât pentru partidul nostru, cât şi pentru întregul popor român. El constituie o puternică armă ideologică şi teoretică a comuniştilor, şi în general, a tot ce este democrat în România, în lupta împotriva reacţiunii interne şi externe, care din nou unelteşte împotriva intereselor, a independenţei şi a libertăţii poporului român, căutând ca prin învrăjbirea poporului român cu naţionalităţile conlocuitoare să lovească în regimul democrat, instaurat la 6 martie 1945, câştigat prin atâtea jertfe şi sacrificii.

Acest document, elaborat de tov. Gheorghiu-Dej, poartă pecetea spiritului adânc, a analizei puternice şi a pregătirii teoretice, ideologice şi politice de care este caracterizată personalitatea tov. Gheorghiu-Dej, secretarul general al partidului nostru. De la raportul politic al C.C., expus la Conferinţa Naţională a P.C.R., partidul nostru n-a avut un document care să se poată compara ca profunzime teoretică şi claritate ideologică cu această expunere a tov. Gheorghiu-Dej,

Conferinţa Miniştrilor de Externe de la Paris, care avea să hotărască pe lângă altele şi soarta Transilvaniei, a constituit un nou prilej atât pentru reacţiunea română, cât şi pentru reacţiunea maghiară de a sfărâma problema Transilvaniei de Nord. Hotărârea Conferinţei de la Paris, prin care s-a constatat şi consfinţit din nou faptul că *Transilvania în întregime aparţine României,* nu a fost o surpriză pentru noi, ci s-a aflat pe linia vederilor juste ale Comitetului nostru Central faţă de problema Transilvaniei, expusă atât de just în „Punctul de vedere" al Partidului Comunist Român privitor la Ardeal, la 1 decembrie 1945, ea corespunzând liniei politice a partidului nostru în ceea ce priveşte problema naţională.

Recunoscând nulitatea Dictatului de la Viena, cele patru mari puteri au recunoscut prin aceasta:

a) Contribuţia poporului român la lupta pentru zdrobirea definitivă a hitlerismului.

b) Caracterul democrat al regimului de la 6 martie 1945.

Punctul de vedere al guvernului român în această privinţă a fost susţinut la Conferinţa Miniştrilor de Externe de reprezentanţii Uniunii Sovietice, bazându-se pe angajamentele luate de statul român de a asigura naţionalităţilor conlocuitoare drepturi egale cu ale poporului român.

Revizioniştii maghiari, nemulţumiţi de hotărârea de la Paris, au început o agitaţie susţinută în străinătate împotriva deciziunii luată la Paris, folosindu-se de argumente false. Ei afirmă că nu există nici o deosebire între regimurile din trecut

şi politica guvernului Groza; în ce priveşte drepturile şi libertăţile populaţiei maghiare, această încercare de a confunda regimurile din trecut cu politica guvernului Groza este neîntemeiată şi tendenţioasă. Regimurile din trecut au supus populaţia maghiară unei politici de asuprire naţională, culturală şi religioasă. Această politică a fost dusă de regimurile reacţionare, cu complicitatea reacţionarilor maghiari, interesaţi la fel ca şi reacţiunea românească în menţinerea politicii de aţâţare şi diversiune şovină, pentru a abate atenţia maselor largi române şi maghiare de la revendicările lor vitale.

Pentru întreţinerea urii şovine din Ardeal răspund deopotrivă regimurile reacţionare maghiare şi române, ca datând încă din timpul Imperiului austro-ungar, fiind continuată apoi de regimurile istorice. Această politică de ură, având un trecut de decenii, a lăsat în mod incontestabil urme adânci în mentalitatea şi starea de spirit a unei părţi din populaţia transilvană. Dar pentru prima oară în istorie, guvernul Groza, adus la putere prin lupta comună a poporului român şi a naţionalităţilor conlocuitoare, a inaugurat o politică de respectare a drepturilor tuturor popoarelor conlocuitoare, acordându-se populaţiei maghiare drepturi depline:

– De a folosi limba maternă în şcoli, administraţie etc.
– De a avea şcoli primare, secundare şi universitate.
– De a avea teatre, biblioteci şi instituţii culturale.
– De a participa în administraţia publică, iar ţăranii unguri au primit pământ prin reforma agrară, la fel cu ţăranii români.

În felul acesta, a creat condiţiile obiective pentru a lichida definitiv urmele lăsate de politica şovină a regimurilor reacţionare din trecut. Această politică constituie o piatră de hotar între două epoci istorice.

Această politică de înfrăţire a poporului român cu naţionalităţile conlocuitoare nu le convine nici reacţionarilor români şi nici reacţionarilor maghiari. Revizioniştii unguri, care nu urmăresc apărarea intereselor economice, politice, sociale şi naţionale ale populaţiei maghiare din Transilvania, ci satisfacerea pretenţiilor teritoriale ale reacţiunii maghiare, propun înglobarea în Ungaria a unui număr egal de români cu numărul ungurilor ce rămân în România. Acest punct de vedere este nejust şi periculos. Nejust, fiindcă complică şi mai mult problema şi nu ţine seama de schimbările intervenite în România, care este azi un stat democrat, capabil de a asigura drepturile popoarelor conlocuitoare. Periculos, fiindcă ar alimenta şovinismul maghiar şi român, lovind în democraţia română şi subminând unitatea de acţiune a poporului român cu naţionalităţile conlocuitoare împotriva reacţiunii şi a rămăşiţelor fasciste, menţinând un focar de neînţelegeri în Ardeal şi în această parte a Europei.

Reacţiunea română şi maghiară se întâlnesc în ura lor împotriva democraţiei din ambele ţări, căutând să împiedice democratizarea lor şi colaborarea dintre cele două popoare. Agenţii şovinismului îndeamnă populaţia maghiară să-i sprijine pe Maniu şi Brătianu împotriva guvernului Groza, în speranţa că aducând la putere un guvern reacţionar s-ar [crea] o stare de nesiguranţă în care s-ar putea găsi temei pentru revizuiri teritoriale.

Reacţiunea română, provocând manifestaţiuni şovine în Ardeal, caută de asemenea să slăbească prestigiul guvernului Groza, fiind chiar dispusă să cedeze în acest scop câteva judeţe din Ardeal pentru a submina astfel autoritatea regimului democrat.

Dar ei se întâlnesc nu numai în ura lor împotriva democraţiei, servindu-se reciproc, dar se întâlnesc şi în consiliile de administraţie ale marilor întreprinderi, unde Mihail Popovici, Ionel Pop, Emil Haţieganu, Leucuţia ş.a. se află alături de

revizioniştii Bethlen, Bánffy etc, pentru a submina mai bine comunitatea de interese dintre reacţionarii români şi revizioniştii maghiari. Ambele clici reacţionare caută să-şi câştige poziţiile monopoliste, poziţii din care au tras foloase în comun, exploatând în cea mai perfectă înţelegere popoarele din Ardeal. Comunitatea lor de interese se vede şi din atitudinea „istoricilor" faţă de guvernul Groza în problema naţională, prezentând că în Transilvania s-au acordat ungurilor drepturi naţionale „cutezătoare" şi libertăţi „neaşteptate". Ele sunt cutezătoare pentru istorici, fiindcă regimul democrat este sincer ataşat ideii înfrăţirii între popoare şi ele sunt „neaşteptate" fiindcă le iau posibilităţile de agitaţie împotriva democraţiei române.

Partidul, susţinând aceste drepturi, luptă atât împotriva revizionismului maghiar, cât şi a şovinismului românesc, care constituie două aspecte ale luptei unite a reacţiunii împotriva democraţiei.

Nu e o coincidenţă că tocmai în ultimul timp şi într-un moment când chestiunea graniţelor Transilvaniei a fost definitiv rezolvată, se intensifică campania şovină şi de aţâţare a partidelor istorice. Ei fac aceasta pentru a crea o stare de nesiguranţă în ţară, a submina unitatea de luptă a poporului român şi a naţionalităţilor conlocuitoare şi a provoca eventual un amestec străin în afacerile noastre interne.

Reacţionarii români vorbesc de crimele comise de regimul horthyst împotriva românilor, dar nu vorbesc de cele comise de regimul antonescian şi de gărzile „Iuliu Maniu" în Transilvania de Nord, crime care nu sunt cu nimic mai prejos de cele comise de horthyşti. Conducătorii partidelor „istorice" caută să asocieze partidele democratice la politica lor şovină, pentru a crea impresia în opinia publică dinăuntrul şi din afara ţării că toate partidele, fără deosebire, inclusiv partidul nostru, merg pe linia şovinismului antimaghiar. Ei caută să inventeze frământări şi disensiuni în sânul conducerii partidului nostru, folosindu-se de discursul rostit la Cluj de tov. Pătrăşcanu[2].

Partidul Comunist Român se deosebeşte de alte partide pentru că conducătorii noştri nu reprezintă interese individuale sau de clică. În partidul nostru nu pot exista disensiuni, deoarece ori de câte ori membrii noştri de partid comit greşeli sau abateri de la linia partidului, acestea sunt supuse criticii şi autocriticii deschise, având ca urmare nu numai menţinerea, ci şi întărirea unităţii politice, ideologice şi de acţiune a partidului nostru.

Comitetul Central a fost unanim în aprecierea că tov. Lucreţiu Pătrăşcanu, în discursul său de la Cluj, unde a afirmat că după 1918 s-ar fi deschis întregii populaţii din Transilvania, atât română, cât şi maghiară, noi favoruri de viaţă şi noi căi de progres, tov. Pătrăşcanu, îndreptând focul principal împotriva reacţionarilor unguri, nu a accentuat răspunderea politică a partidelor „istorice" în întreţinerea urii şovine, în asuprirea naţională la care a fost supusă în trecut populaţia maghiară din Transilvania şi în provocările recente iniţiate şi organizate de către partidele „istorice".

Noi accentuăm şi scoatem în evidenţă vinovăţia regimurilor istorice în aţâţările şovine şi crimele comise împotriva populaţiei maghiare, alături de crimele săvârşite de regimul horthyst asupra populaţiei române. Datoria comuniştilor faţă de partidul lor, faţă de clasa muncitoare şi poporul român, ca de altfel datoria întregului popor român, este să lupte împotriva şovinismului de oriunde ar veni el.

Partidele democratice, în frunte cu partidul nostru, consideră deplina egalitate de drepturi a naţionalităţilor conlocuitoare drept una din condiţiile dezvoltării şi consolidării democraţiei înseşi. De aceea, *nu poate exista unitate de vederi între guvernul Groza şi partidele istorice, care au în problema naţională o poziţie politică de asuprire naţională, ură de rasă şi ură împotriva populaţiei conlocuitoare.*

În politica sa de frăţie cu naţionalităţile conlocuitoare, partidul nostru este călăuzit de principiul „că un popor nu poate fi liber dacă asupreşte alte popoare”, şi are ca bază sarcinile stabilite la Congresul al V-lea al partidului nostru, de a lupta împotriva asupririi naţionale, pentru egalitatea completă a naţionalităţilor conlocuitoare din punct de vedere economic, politic şi cultural.

De aceea, partidul nostru a luat ca punct de plecare în analiza rezolvării problemei naţionale condiţiunile istorice, economice şi politice concrete ale ţării noastre, privite în dezvoltarea lor, în strânsă legătură cu situaţia politică internaţională. Pe baza acestei analize, partidul nostru este azi forţa de căpetenie care merge pe linia rezolvării problemei naţionale prin acordarea de drepturi egale naţionalităţilor conlocuitoare, singura cale de rezolvare în condiţiile concrete în ţara noastră.

În condiţiunile date, asigurarea drepturilor depline naţionalităţilor conlocuitoare este condiţionată de democratizarea ţării, care rămâne o sarcină principală a partidului nostru. În această luptă, partidul nostru priveşte toate naţionalităţile conlocuitoare ca aliate în lupta noastră împotriva reacţiunii, care a fost şi este duşmanul principal al drepturilor câştigate de poporul român şi de naţionalităţile conlocuitoare.

Partidul nostru luptă deopotrivă împotriva şovinismului român şi maghiar. Cu toate acestea, Comitetul Central a constatat că agitaţiile şovine şi revizioniste au reuşit să se infiltreze în sânul organizaţiunilor de partid. Şovinismul are mii şi mii de feţe şi de feluri de a pătrunde în mintea noastră sub formă de glume, anecdote etc. Tov. Stalin, vorbind despre efectul distructiv al manifestaţiilor şovine, despre felul lui de a se manifesta, ne arată că şovinismul poate fără formă, fără fizionomie, să se târască, să se infiltreze picătură cu picătură în urechile, picătură cu picătură în ochii..., picătură cu picătură schimbând spiritul, sufletul întreg al activiştilor noştri în aşa fel încât am risca să nu-i mai recunoaştem deloc pe aceştia. (Din *Raportul* ţinut în faţa Congresului al XII-lea al P.C. al U.R.S.S.).

Şovinismul astfel infiltrat în sânul unor organizaţii de ale noastre, în special în Transilvania, dar şi din alte centre, a produs manifestări nesănătoase şi abateri de la principiile partidului nostru în problema naţională. S-au produs devieri atât ale tovarăşilor maghiari în Transilvania, cât şi ale celor români. Tovarăşii maghiari se mărginesc să combată reacţiunea română fără să combată în acelaşi timp şovinismul şi reacţionismul maghiar, iar tovarăşii români au atacat reacţiunea maghiară fără a îndrepta focul contra şoviniştilor români.

Partidul Comunist Român luptă împotriva şovinismului de orice fel şi de oriunde ar veni. Acei tovarăşi români, care iau atitudine numai împotriva reacţiunii maghiare, precum şi acei tovarăşi maghiari, care iau atitudine numai împotriva reacţiunii româneşti, nu privesc problema naţională în mod obiectiv, nu văd comunitatea de interese a reacţiunii române şi maghiare împotriva democraţiei. Aceşti tovarăşi suferă de influenţa curentelor şovine sau de rămăşiţele educaţiei şovine pe care au căpătat-o în trecut.

Greşesc tovarăşii români atunci când nu precizează că Transilvania a fost alipită *României democrate,* ceea ce trebuie să asigure încrederea populaţiei maghiare faţă de statul român, după hotărârea Conferinţei de la Paris cu privire la Transilvania, neţinând seama că Transilvania a revenit României democrate, care se deosebeşte de România din trecut.

Comuniştii trebuie să lupte pentru înlăturarea oricărei neînţelegeri între poporul român şi popoarele conlocuitoare, combătând cu tact manifestările şovine de oriunde ar veni, în primul rând în sânul naţionalităţii din care face parte şi lup-

tând în acelaşi timp împotriva oricărei jigniri a sentimentului naţional al populaţiei române sau maghiare, care este împotriva liniei partidului nostru.

Vor trebui cultivate şi popularizate tradiţiile democratice ale poporului român şi maghiar, luptele date împreună de români şi maghiari sub conducerea lui Doja, Horia, Cloşca şi Crişan şi toate celelalte evenimentele care au legat în lupta lor comună românii şi maghiarii.

Comuniştii vor demasca pe istoricii care agită azi chestia expulzării ungurilor din Ardeal şi vor ajuta organele de stat la identificarea celor care răspândesc ura naţională, mobilizând masele împotriva elementelor şovine din instituţii şi administraţia publică.

În partidul nostru există o unitate ideologică şi o unitate de acţiune cum nu există în nici un alt partid, iar organizaţiile de partid au datoria ca întărind vigilenţa, prelucrând temeinic devierile şovine în rândurile partidului nostru, originea şi conţinutul lor politic, să vegheze asupra unităţii ideologice şi de acţiune a partidului nostru, luând acolo unde este cazul măsuri conform statutului.

Acest document de cea mai mare importanţă, studiat adânc de toţi membrii de partid, trebuie să ducă la întărirea ideologică a partidului nostru, la întărirea combativităţii membrilor de partid şi la educarea membrilor de partid în spiritul concepţiilor care stau la baza partidului nostru.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 3/1946, f.18-25)

---

[1] Vezi documentul de mai sus (nr. 118)
[2] Discursul ţinut de Lucreţiu Pătrăşcanu la Cluj, la 11 iunie 1946, în sala de conferinţe a Prefecturii.

120

De la Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate din Ardeal
No. 4889-1946

Domnule Prim-Ministru!

Cu referire la adresa Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, Cabinetul Primului Ministru, comunicată sub no. 11.234/1946 şi cu referire la doleanţele noastre specificate în petiţia noastră cu no. 3995/1945, cuprindem raportul nostru de orientare în cele ce urmează.

Doleanţele pot fi împărţite în 2 grupe, şi anume: 1. doleanţele suferite în timpul luptelor din octombrie 1944 şi în lunile următoare; 2. mai departe doleanţele suferite în anii 1945 şi 1946.

1. În timpul luptelor din octombrie 1944, când trupele româneşti au urmărit trupele germane şi ungare prin Transilvania de Nord, soldaţii români, trecând prin comuna Panticeu [jud. Cluj], au prins pe Dénes Ştefan, primarul comunei, şi încă oameni maghiari, [pe care] i-au dus cu ei. Cadavrele lor au fost găsite numai după mai multe luni de zile într-un şanţ, de unde au fost scoase de către câini şi vulpi. Cadavrele au fost identificate, împuşcate prin gloanţe de arme şi au fost împunse în mai multe locuri. După identificarea lor au fost înmormântaţi.

2. La 22 octombrie 1944, în comuna Petrinzel [jud. Sălaj], preotul reformat Szabó Géza şi Köpál Ioan, agricultor, au fost legaţi, conform unui raport, de către

jandarmii din Almaşu, iar conform celuilalt raport, de către „gardiştii lui Maniu”, conduşi de Gabir Ion, primar comunal, au fost bătuţi neomeneşte, apoi au fost transportaţi. Numai la 12 iulie 1945 au fost găsite cadavrele lor, pe jumătate îngropate. După identificarea lor au fost înmormântaţi.

3. În acele zile, în comuna Dârja [jud. Cluj], soţia lui Czégeni Nicolae, diriginta ungară a oficiului poştal, a fost bătută în locuinţa sa de către bandiţi înarmaţi, a fost sugrumată şi întreg avutul ei a fost jefuit. În acea comună, românii în repetate rânduri au bătut pe unguri şi prin ameninţări necontenite i-au ţinut în groază, aşa încât nu îndrăzneau să meargă nici la biserică de teama de români.

4. Armata română, care trecea prin comuna Teocul de Sus, a tăiat 4 porci graşi ai preotului din Tiocu de Sus [jud. Cluj], Kocsis Alexandru, a sechestrat 4 boi de jug, o iapă de prăsilă şi harnaşamentul, două căruţe de jug, a încărcat căruţele cu cereale şi mişcătoarele luate de la dânsul şi cu cei 7 porci graşi tăiaţi în curtea lui, dintre care 3 buc. aparţineau cumnatului său Burgya Iosif, care din Iclodul Mare [jud. Cluj] s-a refugiat la el. Apoi a plecat şi nici vitele de jug, nici mişcătoarele nu le-au restituit. Preotul Kocsis Alexandru şi notarul Burgya Iosif, peste puţin timp, au fost atacaţi de bandiţi înarmaţi. Au jefuit hainele şi albiturile îmboţite în 6 saci mari, apoi pe susnumiţii i-au escortat în hotar, ca noaptea să fie împuşcaţi. Numai după plata unui preţ de răscumpărare ridicat i-au pus în libertate, însă avutul lor a fost dus.

5. În comuna Aghireş [jud. Cluj], gardiştii de fier au publicat că vor ucide pe unguri. Preotul reformat Balla Mihai, de frică, s-a refugiat. Acolo au ucis pe 13 oameni unguri. Despre acestea, toate ziarele au dat publicităţii reportaje detaliate.

6. În toamna anului 1944 s-a reîntors din Transilvania de Sud, în comuna Luna de Jos [jud. Cluj], vechiul plutonier de jandarmi român, gardist de fier. Acesta a prins pe preotul reformat dr. Tompa Arthur şi 2 rude femeieşti, bătrâne ale lui, precum şi pe soţia sa, le-a legat cu lanţuri la o căruţă cu tracţiune animală (de bivoliţe), le-a dus în partea cea mai îndepărtată a hotarului, iar acolo a dat salve de focuri asupra nenorociţilor, aruncând apoi cadavrele într-o groapă şi acoperindu-le cu un strat subţire de pământ. Numai în anul 1945 puteau fi regulat înmormântaţi.

7. În aceeaşi comună, văduva lui Nagy Emeric, văduvă de preot, a fost atacată de bandiţi înarmaţi, a fost împuşcată şi complet jefuită.

8. Când trupele germane şi maghiare au fugit din Transilvania de Nord, au calificat pe preotul român din comuna Luna de Jos de spion şi l-au împuşcat. Acest eveniment a excitat populaţia română din jur. Au reclamat răzbunare şi au forţat pe preoţii maghiari la plecare. Necontenit au vexat pe preoţii reformaţi. Apoi, în toate comunele au provocat bătălii sângeroase. Situaţia a fost atât de primejdioasă încât preoţii noştri din comunele Luna de Jos, Gilău, Copşa Mică, Căpuşul Mare, Sfăraşu, Nearşova [jud. Cluj] au fost siliţi să se refugieze. În aceste comune, mult timp nu au îndrăznit alţi preoţi să intre şi astfel slujba divină numai după un timp mai îndelungat putea să fie ţinută.

9. În comunele Tinca şi Remetea din judeţul Bihor, vestea care s-a răspândit despre execuţiile în masă cu mitraliere şi despre decapitările săvârşite în comuna Aita Seacă au înspăimântat populaţia maghiară. Această frică a fost încă augmentată prin faptele teroriste ale locuitorilor localnici şi prin jefuiri. În astfel de împrejurări, în comuna Beclean au săvârşit sinuciderea preotului ref. Kolcza Árpád şi soţia sa, iar în com. Panic [jud. Sălaj], preotul ref. Palkó Iuliu.

În aceste luni, preotul nostru din com. Bădeşti [jud. Cluj] a fost bătut de jandarmii români; în anul 1945 a fost bătut de către românii din localitate şi a fost obligat să părăsească comuna. Preotul din Jimborul Săsesc [jud. Bistriţa-Năsăud],

Benedek Iuliu, a fost bătut fără milă de către români şi i s-a jefuit întreg avutul său. Trebuia să se refugieze cu mâna goală. Székely Daniel din Mălieni [jud. Sălaj] a fost bătut de mai multe ori. Preotul ref. din Fizeşu Gherlii, Cseterky Ioan, a fost bătut de mai multe ori, i s-au spart geamurile şi, tot acolo, mulţi unguri au fost bătuţi şi li s-au spart geamurile. Despre acestea, sub numărul 4550/1946, am înaintat un raport detaliat la 12 iulie 1946. În comuna Tiocu de Sus [jud. Cluj], ungurii cu toţii au fost bătuţi. Chiar şi bătrânul János Farkas, de 70 ani, care stătea în pat bolnav, suferind un atac de apoplexie, a fost bătut în patul său.

10. În comuna Feiurdeni [jud. Cluj], preotul reformat Adorjáni Ştefan a fost bătut de moarte, soţia sa, fiul său, care timp de două zile şi nopţi au fost închişi în pivniţă. Apoi i s-a aprins grajdul, iar când grajdul era în flăcări, au fost siliţi să danseze. S-au refugiat, aproape fără haine, la Cluj. Tot acolo, ungurii au fost bătuţi în repetate rânduri.

11. După terminarea luptelor din anul 1944, firele sufleteşti nici în 1945, nici în 1946 nu s-au liniştit încă, căci populaţia românească necontenit a fost instigată la jefuiri, pentru a sili pe unguri să plece de bunăvoie. În urma acestora, în com. Branişte [jud. Bistriţa-Năsăud] s-au spart geamurile preotului şi ale învăţătorului ref., mulţi unguri au fost bătuţi fără milă. În com. Lacu [jud. Cluj], mulţi unguri au fost maltrataţi. Unuia i s-au decapitat găinile şi – drept simbol – capurile lor au fost trase în paruri.

În anul 1945, în comuna Dăbâca, geamurile preotului Papp Árpád au fost sparte, apoi au tras în locuinţa sa, au plasat în curtea şi grădina sa materiale explozive şi prin ameninţări necontenite a fost silit la plecare. Pământul preoţesc a fost luat cu forţa. Numitul s-a îmbolnăvit grav şi trebuia să sufere mai multe operaţiuni.

În comuna Sânmărghita [jud. Cluj], aproape toate geamurile ungurilor au fost sparte, mulţi unguri au fost bătuţi. Chiar şi acoperişul şi zidul în mai multe locuri au fost deteriorate. Au făcut pagube de mai multe milioane lei. În comuna Diviciorii [jud. Cluj], preotul ref. şi 9 unguri au fost insultaţi. Aici au murdărit biserica cu excremente omeneşti.

În comuna Nireş, mulţi unguri au fost bătuţi. Geamurile şcoalei reformate au fost sparte. În comuna Reteag, preotul reformat a fost complet jefuit. I s-au spart geamurile. Mai multor unguri li s-au spart gemurile. În comunele Beclean, Ciceu, Mihăeşti, geamurile şcolilor reformare au fost sparte. În comuna Someşeni, geamurile parohiei şi ale şcolii ref. au fost sparte, 14 unguri au fost bătuţi şi s-au făcut multe pagube.

La sărbătorile de Paşti din anul curent, în com. Tiocu de Sus, ansamblul de cununie, care trecea prin acest sat, a fost împrejmuit de români, membrii ansamblului au fost bătuţi şi loviţi cu pietre şi s-a declarat că nu dau voie ungurilor să treacă prin comună.

Despre bătăliile şi asasinatele din Cluj, săvârşite aproape zilnic în Cluj, ziarele în fiecare zi dau reportaje amănunţite. La cercetarea acestora au sosit şi miniştri la Cluj.

Evenimentele de mai sus, specificate sub II, au fost săvârşite în 1946.

La rândul exproprierilor agrare, comisiunile de expropriere nu au luat seamă de dispoziţiunile Decretului-lege. Au avut un singur scop: cât se poate de mulţi unguri să fie deposedaţi şi făcuţi fugari. Au săvârşit multe exproprieri nedrepte. Aceste evenimente le înşirăm pentru a le aduce la cunoştinţa conducătorilor ţării, ca să vină în ajutorul poporului nostru maghiar, a angajaţilor noştri bisericeşti şi a instituţiunilor noastre bisericeşti, căci poporul nostru trăieşte în spaimă permanentă, iar românii vor să le ia tot avutul lor cu forţa, urmărind scopul de a-i goni din ţară.

Cu profund respect rugăm protecţia drepturilor noastre, pentru a asigura siguranţa noastră personală şi de avere.

Primiţi, Vă rugăm, Domnule Prim-Ministru, expresiunea deosebitelor noastre consideraţiuni ce Vă păstrăm.

Cluj, la 21.VII.1946

Tavang, preşedinte — Almási, consilier

(Arhiva Consiliului Dirigent al Eparhiei Reformate din Ardeal, Cluj, I. 87/1918, f.30-33)

121

21 august 1946

Mişcarea Maghiară de Rezistenţă

Informaţiile organelor poliţieneşti din Ardealul de Nord conturează existenţa unei mişcări de rezistenţă organizată în rândurile populaţiei maghiare din Transilvania.

Centrul acestei mişcări este oraşul Cluj, de unde pornesc directivele de activitate. Zona cea mai puternică de organizare în teren este regiunea secuiască, îndeosebi localităţile Tg. Mureş, Odorhei şi Sft. Gheorghe.

Din ansamblul evenimentelor petrecute pe teritoriul Ardealului de Nord, de la data de 9 martie – când această provincie a fost încadrată în administraţia românească – şi până în prezent, rezultă că mişcarea de rezistenţă în diferitele ei forme de manifestare este un fenomen caracteristic populaţiei maghiare şi că această mişcare şi-a afirmat continuu existenţa, în dauna ordinii statului democratic român.

Pentru ilustrarea celor de mai sus, vom enumera câteva din manifestările populaţiei maghiare, indiferent dacă aceste manifestări au fost acte spontane ori acte puse la cale de elementele maghiare reacţionare sau pretins democrate:

– În jurul datei de 8 martie 1945, U.P.M. şi-a luat angajamentul de a ajuta familiile maghiarilor repatriaţi sau fugiţi în Ungaria, din regiunea Braşov, înainte de 23 august 1944 (J. 41446/8 martie 1945).

– În ziua de 15 martie 1945, în Oradea a avut loc o manifestaţie de stradă, la care participanţii au purtat tricolorul cu stema maghiară, au manifestat pentru o conducere maghiară în Ardealul de Nord şi au avut o atitudine ostilă faţă de instaurarea administraţiei româneşti.

– Maghiarii din regiunea Braşov sabotează ordinele privitoare la concentrări şi cer autorităţi maghiare (J. 7417/31 mai 1945).

– În noaptea de 11/12 aprilie 1945, populaţia maghiară din comuna Arpăşel-Bihor a dezarmat plutonul de grăniceri din acea comună, ducând la Salonta 7 ostaşi grăniceri împreună cu comandantul plutonului (J. 11.201/18 iunie 1945).

– Notarul maghiar din comuna Sft. Ana-Mureş [Sântana de Mureş, jud. Mureş] a fost semnalat că instigă populaţia la acţiuni şovine şi iredentiste (J. 13.816/6 iulie 1945).

– La 24 iunie 1945, cu prilejul unui discurs ţinut la Miercurea Ciucului, de către secretarul general al Partidului Comunist, populaţia maghiară prezentă la întrunire a manifestat contra dispoziţiilor autorităţilor româneşti (J. nr. 15.318/16 iulie 1945).

– În seara de 20 iunie 1945, la Tg. Mureş s-au răspândit manifeste prin care se protesta contra redeschiderii şcolilor române şi se chema tineretul secuiesc la acţiune, „pentru a apăra porunca destinului maghiar, dacă va fi nevoie cu dinţii, cu carnea şi cu cele 10 unghii". Manifestele au fost redactate şi răspândite în numele unei organizaţii denumită „Garda de luptă pentru Ardealul Independent".
– În cursul lunii iulie 1945 se semnalează că preşedintele U.P.M. din Lipova a insultat autorităţile româneşti, pretinzând să nu se ia nici o dispoziţie fără ştirea lui. De asemenea, la Reşiţa, s-au depus reclamaţii la Comandamentul Sovietic, arătându-se că guvernul român sabotează dispoziţiile Convenţiei de Armistiţiu, privitoare la desconcentrarea trupelor, şi că în munţi este ascunsă armată română (J. 16.370/24 iulie 1945).
– În cursul lunii august 1945, tineretul maghiar din comuna Rimetea-Alba a organizat jocuri şi petreceri neautorizate, purtând la piept şi pălării tricolorul maghiar.
– În comuna Viţa-Someş [jud. Bistriţa-Năsăud], maghiarii au ameninţat cu moartea pe români, scriind pe pereţii caselor cuvinte insultătoare la adresa României (J. 19.436/17 august 1945).
– La 12 august 1945, organizaţia P.C.R. din Tg. Secuiesc a convocat o adunare, cu care prilej s-a manifestat contra statului, guvernului şi armatei române. Au fost rupte pancartele pe care era scris „Trăiască guvernul Groza", „Trăiască frăţia româno-maghiară". Foştii jandarmi populari maghiari au venit înarmaţi, iar poliţia nu a luat nici o măsură (J. nr. 21.490/3 septembrie 1945).
– În ziua de 3 septembrie 1945, tinerii maghiari din oraşul Carei, care trebuiau să meargă la recrutare, s-au deplasat la Comandamentul Sovietic din acea localitate purtând steaguri naţionale maghiare şi manifestând contra comisiei de recrutare, contra statului şi a armatei române. A doua zi, tinerii instigatori au ultragiat magistratura, au atacat poliţia şi au manifestat pe străzi cu tricolorul maghiar, strigând: „Jos România", „Jos guvernul român", „Jos hotarele" (J. 22.746/13 septembrie 1945).
– Postul de jandarmi Viile-Satu Mare a fost atacat de către populaţia maghiară.
– La 12 august, cu prilejul unei adunări convocate de P.C.R. la Tg. Secuiesc, adunarea a fost transformată în demonstraţie şovină. Oratorii comunişti au fost goniţi. S-a redactat o moţiune prin care se cerea autonomia Ardealului (J. 21.403/21 septembrie 1945).
– În ziua de 15 august 1945, Legiunea de Jandarmi Trei Scaune a arestat pe fostul şef al Poliţiei Populare Maghiare din acel judeţ, Pilla István, împreună cu 14 complici, la care s-au găsit numeroase arme, muniţii şi explozibile (inclusiv două „Brandt-uri")[1].

Între complici au fost: Silvasy Vidor, fost şef al poliţiei Sft. Gheorghe, post în care a fost numit la 1 mai 1945 şi de unde a fost îndepărtat la 7 septembrie acelaşi an; Elefánt Iosif, comisar la Poliţia Sft. Gheorghe, numit la 1 mai 1945, îndepărtat din serviciu la 19 septembrie 1945 şi reprimit la 1 noiembrie 1945; Demeter Ştefan, comisar ajutor la Poliţia Sft. Gheorghe, numit la 1 mai 1945, îndepărtat la 19 septembrie 1945 şi reprimit la 1 noiembrie 1945; Székely Ştefan, figurând drept comisar la Comisariatul Tg. Secuiesc, dar nefăcând parte din personalul acestei Direcţii Generale; Todt Eduard, agent de poliţie la Poliţia Sft. Gheorghe, numit la 1 mai 1945 şi demisionat la 1 octombrie 1945; Óvári Ákos, actual şef de detaşament g.p. la Poliţia Sft. Gheorghe, numit la 1 mai 1945; Debretzi Toma, fost primar al comunei Kiurus [Chiuruş, jud. Covasna]; Gheci Alexandru, fost ajutor de primar al comunei Kiurus şi Szász Mihai, fost secretar al Organizaţiei P.C.R. Covasna.

S-au găsit depozite de arme, muniţii şi explozibile la: Primăria comunei Kiurus-Trei Scaune; Sediul P.C.R. al plasei Covasna-Trei Scaune şi Comisariatul de Poliţie Tg. Secuiesc. Organizaţia – care avea ramificaţii pe teritoriile judeţelor Ciuc, Odorhei şi Trei Scaune – tindea în cazul unui conflict armat între marile puteri să atace armata şi autorităţile române. Se proiectase o rebeliune în timpul conferinţei de la Potsdam, care însă a fost amânată pentru septembrie 1945, deoarece pregătirile nu erau terminate. De asemenea, s-au alcătuit memorii destinate U.R.S.S. (d-lui Venceslav Molotov), prin care se cerea autonomia Ardealului sau alipirea lui la U.R.S.S.

În urma cercetărilor, armamentul, muniţiile şi explozibilele au fost predate delegatului Comisiei Aliate de Control din România, fiind capturi de război, iar arestaţii au fost puşi în libertate, deoarece Pilla István a declarat că armele fuseseră strânse pentru a fi folosite contra fasciştilor. În prezent, Pilla István este semnalat că a reluat contactul cu colaboratorii săi, făcând propagandă şovină şi ameninţând pe cei care l-au denunţat (J. 24.589/28 septembrie 1945).

– În ziua de 20 iulie 1945, Poliţia Tg. Mureş a arestat pe elevul László Dominic de la şcoala comercială maghiară, autor al unui manifest prin care se protesta contra înfiinţării şcolilor române. S-a mai găsit material pentru multiplicarea a numeroase manifeste iredentiste (J. 23.945/24 septembrie 1945).

– La 1 septembrie 1945, Sindicatul Muncitorilor din Carei a ţinut o întrunire în apropierea localului unde se făcea recrutarea, iar participanţii la întrunire au manifestat strigând: „Jos Regele", „Jos hotarele", „Jos armata", „Nu ne trebuie recrutare" (J. 24.675/29 septembrie 1945).

– Tinerii maghiari din judeţul Bihor, mergând la recrutare împreună cu notarul şi primarul comunei Albiş, au manifestat în faţa comunei Marghita, strigând că „Ei sunt ostaşi honvezi" (Jr. 25.779/7 octombrie 1945).

– În seara de 9 octombrie 1945, la Cluj, s-au răspândit manifeste în limba maghiară prin care se cerea ca Ardealul să fie alipit Ungariei.

– Conducătorul Organizaţiei P.C.R. din Odorhei a primit o scrisoare de ameninţare cu moartea în cazul când nu intervine pentru a opri chemarea maghiarilor pentru satisfacerea stagiului militar (J. 28.919/1 noiembrie 1945).

– Maghiarii din Zalău au rupt şi scuipat steagul românesc arborat la şcoala primară de stat nr. 2 (J. 30.634/16 noiembrie 1945).

– În cărţile didactice maghiare care se vindeau la Tg. Mureş mai figurau pasaje din timpul dominaţiei maghiare (J. 31.145/20 noiembrie 1945).

– La 7 noiembrie 1945, elevii liceului maghiar din Sft. Gheorghe au strigat „Jos drapelul românesc" (J. 31.079/20 noiembrie 1945).

– Comunitatea maghiară din Aiud a primit o sumă considerabilă de bani din Ungaria pentru a ajuta familiile celor plecaţi clandestin în Ungaria (J. 44.945/10 decembrie 1945).

– La 5 decembrie 1945, cu prilejul unei întruniri U.P.M. la Tg. Mureş, populaţia maghiară a manifestat contra unui eventual schimb de populaţie în Ardeal, strigând că „românii sunt cei ce trebuie să plece" (J. 35.548/9 ianuarie 1946).

– În seara de 11 ianuarie 1946, un grup de 21 persoane, în frunte cu Andrecs Francisc din Cernatul de Jos-Trei Scaune, au aruncat o grenadă asupra locuinţei lui Bíró Ilie din acea comună, unde se ţinea o consfătuire a organizaţiei P.C.R. Doi participanţi au fost grav răniţi.

– La 10 ianuarie 1946, la Cluj, cu prilejul înmormântării episcopului unitarian dr. Józan Nicolae, iniţiatorul mişcării maghiare de rezistenţă, Comitetul Central

Executiv al U.P.M. a depus o coroană cu tricolorul maghiar îndoliat (J. 36.095/15 ianuarie 1946).
– Ucenicii maghiari de la Căminul din Salonta au batjocorit portretele M.S. Regelui şi Reginei (J. 37.425/28 ianuarie 1946).
– La 1 ianuarie 1946, preşedintele U.P.M. din comuna Eliseni-Odorhei [jud. Harghita] şi secretarul organizaţiei P.C.R. au cerut preotului să cânte în biserică imnul naţional maghiar[2]. În comunele Praid, Corund şi Biborţeni au avut loc manifestaţii cu caracter iredentist, anticomunist şi antiromânesc (J. 38.269/5 februarie 1946).
– La Cluj a fost lansat un manifest prin care se arăta că „singura soluţie pentru menţinerea păcii este crearea unui Ardeal independent" (J. 38.676/9 februarie 1946).
– În seara de 10 februarie 1946, elevii de la şcoala Normală Maghiară din Tg. Mureş au organizat un bal la care au participat purtând tricolorul maghiar, iar un grup de 10 eleve au cântat imnul lui Horthy Miklós.
– La Sft. Gheorghe a fost descoperită organizaţia „Uniunea Luptătorilor Libertăţii Maghiare", găsindu-se instrucţiuni de organizare primite de la un anume Cseh Tibor. Acesta este considerat instigatorul atentatului de la sediul Partidului Comunist din comuna Cernatul de Jos-Trei Scaune, precum şi instigatorul la dinamitarea monumentului sovietic din Tg. Secuiesc.
– Populaţia maghiară poartă încă uniforme premilitare „Levente" şi costume naţionale maghiare (J. 39.644/18 februarie 1946).
– În ziua de 19 februarie, la şcoala Tehnică Inferioară Maghiară din Cluj, s-a găsit un manifest prin care populaţia maghiară este îndemnată „să lupte până la ultima suflare pentru redobândirea Ardealului".
– În scopul de a demonstra că populaţia maghiară din Ardeal este numeroasă, membrii U.P.M. din Sălaj, Satu Mare şi Bihor cer cetăţenilor români de origine germană să se declare de naţionalitate maghiară şi să se înscrie în U.P.M., în caz de refuz ameninţându-i cu deportarea în U.R.S.S. (J. 39.890/20 februarie 1946).
– Pe teritoriul Inspectoratului Cluj s-au răspândit hărţi ale Ungariei, în care sunt înglobate oraşele Braşov, Arad şi Alba Iulia, precum şi câteva oraşe din Iugoslavia şi Cehoslovacia.
– La Cluj s-a răspândit un manifest semnat „Frontul Unic de Rezistenţă Maghiară" (J. 40.109/22 februarie 1946).
– În judeţul Ciuc au fost împărţite manifeste contra conducerii U.P.M., care este acuzată de trădarea intereselor maghiarilor din România (J. 40.217/22 februarie 1946).
– Se semnalează că la Cluj a luat fiinţă organizaţia M.E.M. (Mişcarea Maghiară de Rezistenţă), care ar număra aproximativ 50.000 membri şi ar avea ascunse importante cantităţi de arme şi muniţii. Organizaţia, care are scop iredentist, păstrează legături cu reacţiunea din Ungaria (Partidul Micilor Agrarieni).
– Reclamaţiile populaţiei maghiare nu sunt adresate autorităţilor române, ci Uniunii Populare Maghiare, care face cercetări, reţine originalele şi înaintează copiile autorităţilor române. Reclamaţiile sunt în majoritatea cazurilor exagerate sau fictive, fiind folosite numai ca probe pentru pretinsa oprimare a maghiarilor. U.P.M. nu urmăreşte rezultatul intervenţiilor pe care le face la autorităţile române (J. 42.361 bis/14 martie 1946).
– La Lugoj, în ziua de 9 februarie 1946, la un bal al U.P.M., s-au cântat cântece naţionale maghiare, iar participanţii au venit îmbrăcaţi în costume naţionale maghiare.

– La o întrunire a U.P.M. din Miercurea Ciucului, participanţii au manifestat contra armatei române, contra autorităţilor şi legilor române. S-au cântat cântece iredentiste maghiare şi s-a strigat „Trăiască Ungaria Milenară”.
– În dimineaţa de 26 martie 1946, organizaţia subversivă a „Zdrenţăroşilor Ardeleni” a răspândit manifeste scrise de mână, cu lozincile „Sus E.R.A.” şi „Trăiască E.R.A.”.
– În ziua de 25 martie 1946, mai mulţi maghiari, membri ai sindicatelor, s-au adunat la sediul din Tg. Secuiesc cu scopul de a ataca Comisariatul de Poliţie din acea localitate pentru faptul că reţinuse doi indivizi maghiari implicaţi în rechiziţii ilegale.
– La Timişoara, sub masca organizaţiei U.P.M., se ţin întruniri cu caracter şovin (J. 30.085/26 aprilie 1946).
– La Tg. Mureş au fost răspândite hârtii-monedă de 20 lei vopsite în culorile naţionale maghiare (J. 32.701/28 aprilie 1946).
– În ziua de 8 februarie 1946, un grup de aproximativ 600 persoane maghiare (recrutate din profesori, elevi, gospodari şi femeile acestora) au atacat Comisariatul de Poliţie Gheorgheni-Ciuc şi au eliberat 5 criminali de război maghiari arestaţi, în frunte cu protopopul romano-catolic László Ignaţiu, care urmau să fie înaintaţi în acea zi la Tribunalul Poporului din Cluj. Agresorii au pătruns cu forţa în localul Comisariatului, bruscând şi maltratând pe comisarul Ghişoiu Ioachim[3].
– În judeţul Ciuc s-au vândut şcolarilor caiete cu harta Ungariei mari şi diferite lozinci maghiare pe coperte (J. 32.055/28 aprilie 1946).
– La o serată organizată de E.M.G.E. la Sft. Gheorghe, parte din fetele maghiare erau îmbrăcate în costume naţionale maghiare, iar la sfârşit s-a cântat imnul naţional maghiar şi un imn secuiesc (J. 6133/20 mai 1946).
– În primele zile ale lunii mai 1946, înainte de hotărârea de la Paris, prin care Ardealul a fost atribuit României (6 mai), la Tg. Mureş *s-au stabilit normele şi persoanele destinate să preia autorităţile din Ardeal şi să execute pe fruntaşii autorităţilor române, în cazul când Ardealul ar fi fost atribuit Ungariei.* La întrunire au luat parte toţi fruntaşii organizaţiilor muncitoreşti maghiare, *împreună cu reprezentanţii U.P.M.* La operaţiuni urmau să ia parte toţi maghiarii, indiferent de culoarea lor politică. Şeful de secţie g.p. Szabó Iosif, numit la 16 aprilie 1946 la Poliţia Tg. Mureş, avea misiunea ca împreună cu gardienii publici de naţionalitate maghiară să asasineze pe gardienii publici români (J. 8490/23 iunie 1946).
– La Oradea au fost de asemenea desemnate persoane care trebuiau să preia conducerea instituţiilor în cazul părăsirii Ardealului de Nord de către români.
– Cu prilejul incidentelor care au avut loc la Cluj la sfârşitul lunii mai 1946 şi care au culminat prin asedierea căminului studenţesc „Avram Iancu” de către muncitori, s-a semnalat atitudinea lui Ungváry Ştefan, reprezentantul sindicatelor din Cluj în Comisia locală pentru controlul speculei. Ungváry, care este şi conducătorul mişcării maghiare de rezistenţă, a ieşit la manifestaţie în fruntea unui grup de muncitori de la fabrica „Dermata”, strigând „Oláh vért akarunk” („vrem sânge de valah”). De asemenea, se mai semnalează că manifestaţia care a dus la asedierea şi devastarea căminului studenţesc „Avram Iancu” a fost condusă de Timofi (ungur), fost chestor, în prezent secretarul local al F.N.D., şi de Benedek, preşedintele comitetului de fabrică de la „Dermata”.
– În seara de 10 iunie 1946, populaţia maghiară din comuna Ciumani-Ciuc a atacat postul de jandarmi respectiv, cerând plecarea jandarmilor din acea localitate.

– Cu ocazia pelerinajului din comuna Şumuleu-Ciuc, din Duminica Rusaliilor (1 iunie 1946), episcopul catolic dr. Márton Áron a ţinut un discurs adresat poporului secuiesc, în care a subliniat că „hotărârea de la Paris, din 7 mai 1946, a cuprins sufletul populaţiei maghiare de o decepţie amară şi că populaţia maghiară nu mai poate tolera situaţia de minoritate, situaţie nedreaptă şi umilitoare". În încheiere, Márton Áron a rostit următoarele cuvinte: „respectul nostru propriu şi responsabilitatea ce cade asupra noastră cu privire la generaţia viitoare pretind ca, apărând drepturile noastre, să protestăm împotriva pronunţării unei judecăţi nedrepte şi contra executării ei".

– La 30 iunie 1946, cu prilejul congresului de la Odorhei al U.P.M., unii din participanţi au manifestat pe străzi, cerând autonomia Ardealului şi autorităţi maghiare. Ei au eliberat de la poliţie mai mulţi reacţionari ce fuseseră arestaţi.

– La începutul lunii iulie 1946, la Oradea, a fost descoperită organizaţia „Păsările Sălbatice", compusă din funcţionari judecătoreşti în funcţiune, directoarea unei şcoli secundare de fete şi câteva călugăriţe şi elevi de liceu al căror scop era editarea şi colportarea de manifeste şi materiale interzise, adunarea de arme şi muniţii. În sarcina elevilor arestaţi s-a mai stabilit vina de a fi aruncat pietre cu praştia în trenurile care transportau trupe române venite de pe front (J. 13.790 şi 16.830 din 10 şi 27 iunie 1946).

– Paralel cu organizaţia menţionată mai sus, tot la Oradea a fost descoperită organizaţia „Tinerii Hotărâţi", compusă din elevi de liceu cu scop şi activitate similară organizaţiei „Păsările Sălbatice" (J. 16.830 din 27 iulie 1946).

– În oraşul Petroşani au fost comise în ultimul timp de către elemente rămase neidentificate mai multe acte de agresiune contra elementelor româneşti. Din informaţii, agresiunile ar fi săvârşite de o bandă constituită din tineri maghiari, denumită „Buda".

– Candidatura pe liste separate a membrilor U.P.M. este explicată în sensul că numărul votanţilor pentru această organizaţie trebuie să demonstreze densitatea populaţiei maghiare.

– Recensământul efectuat prin bisericile confesionale, în cadrul căruia populaţia de naţionalitate germană este arătată ca având naţionalitate maghiară, este destinat a furniza date guvernului maghiar, în vederea susţinerii cauzei maghiare la conferinţa păcii de la Paris.

Din faptele expuse mai sus, rezultă că în rândurile populaţiei maghiare din Ardeal – îndeosebi în partea de nord a acestei provincii – manifestările cu caracter iredentist şi şovin prezintă un aspect de continuitate.

Aceste manifestări au fost iniţiate şi alimentate de elementele maghiare reacţionare, dintre care unele au reuşit să se infiltreze în conducerea Uniunii Populare Maghiare. De altfel, apare destul de curios zelul cu care organizaţiile locale ale U.P.M., care nu procedează la purificarea membrilor de elementele foste horthyste, nyilasiste şi imrédiste[4], promovează în schimb ca aderenţi cetăţeni români de origină germană, pe care-i determină să-şi declare naţionalitatea maghiară.

De asemenea, este categoric echivocă atitudinea Uniunii Populare Maghiare, care substituindu-se autorităţii de stat, primeşte plângeri, ia declaraţii şi întocmeşte procese-verbale în legătură cu diferitele revendicări pe care le au de făcut cetăţenii români de naţionalitate maghiară, fie faţă de autorităţi, fie faţă de particularii de naţionalitate română. În acelaşi sens urmează a fi interpretate şi reclamaţiile pe care conducerea U.P.M. le-a adresat Comisiei Aliate de Control din România în numele populaţiei maghiare din Ardeal şi împotriva autorităţilor româneşti.

Din raportul nr. 9759-S din 2 august 1946, al Inspectoratului Regional de Poliţie Cluj, rezultă că populaţia maghiară poate fi astfel clasificată după tendinţele ei politice:

– 85-90% adversari ai actualului regim democratic din România;

– 10-15% democraţi, în care se poate avea încredere;

– 50% din totalul locuitorilor maghiari din Ardeal pot fi consideraţi reacţionari gata de luptă.

Faptele şi considerentele sus menţionate fac posibilă intuirea cât mai exactă a modului cum a luat fiinţă şi cum s-a dezvoltat mişcarea maghiară de rezistenţă, pe care o redăm mai jos:

Începuturile mişcării sunt premergătoare datei de 6 martie 1945, organizându-se mai întâi în Cluj, de unde s-a extins pe întreg teritoriul Ardealului de Nord, chiar şi în unele localităţi ale Ardealului de Sud.

Readucerea la viaţă a mişcării iredentiste maghiare se pare că se datorează „Grupei Balcanice" a Intelligence Service-ului englez, care a avut strânse legături cu episcopul dr. Józan Nicolae, care a funcţionat în serviciul englez menţionat încă din timpul primului război mondial. Episcopul Józan a primit instrucţiuni să alcătuiască o organizaţie cuprinzând elemente maghiare de dreapta, folositoare atât în acţiunea de propagandă, cât şi în acţiunea teroristă antisovietică.

De menţionat că acţiunea de organizare a rezistenţei maghiare din Ardeal se desfăşura în timpul când raporturile dintre anglo-saxoni şi U.R.S.S. încă nu erau clarificate, Intelligence Service-ul căutând prin aceasta să construiască un suport acţiunii politice engleze, în cazul unui conflict armat între Marile Puteri, după prăbuşirea regimului hitlerist.

Astfel a fost organizată mişcarea de rezistenţă maghiară din Ardeal, al cărui caracter a fost anticomunist şi antiromân.

Conform instrucţiunilor, rezistenţa maghiară din România trebuie să organizeze grupuri de partizani, destinate luptei antisovietice; până la eventualitatea declanşării conflictului între Marile Puteri, organizaţia de rezistenţă maghiară a fost pusă în slujba propagandei anticomuniste. Iar pentru a angrena mai bine pe maghiarii din România, rezistenţa lor a fost canalizată şi spre curentul revizionist şi antiromânesc, lăsându-se a se înţelege că, cu sprijinul anglo-saxonilor, este posibilă realipirea Ardealului la Ungaria.

În urma însărcinării primite, dr. Józan Nicolae a căutat şi găsit legături cu cercurile şovine maghiare.

Mişcarea de rezistenţă a pus mai mult temei pe reorganizarea următoarelor formaţiuni:

– Grupele de partizani ale Asociaţiei de Tir „Wesselényi" condusă de baronul Atzél Ede;

– Membrilor „Sfatul Vitejilor" (Vitéz-Szak);

– Foştii membri din Asociaţia „Vânătorii din Turan";

– Foştii membri ai organizaţiilor lui Szálasi şi Imrédy;

– Ofiţerii foşti honvezi, subofiţerii şi în special organizaţiile de zece (Tízes Szervezetek).

În ce priveşte armamentul şi muniţiile necesare pentru înarmarea membrilor de rezistenţă, s-a făcut apel la depozitele de armament, înfiinţate în secret de către fostul guvern maghiar, precum şi la armele şi muniţiile păstrate de către foştii ostaşi ai armatei maghiare.

Episcopul dr. Józan Nicolae a făcut legătura cu fostul şef de detaşament poliţienesc Bandy Ştefan şi asistentul universitar Simon Zoltán, fost unul dintre cei mai credincioşi oameni ai baronului Atzél Ede, amândoi şovini exaltaţi. Bandy Ştefan era renumit ca bun organizator. După ce Bandy, care a fost primul organizator, a părăsit serviciul de poliţist, el a primit o sumă de bani de la episcopul Józan şi, plecând în provincie, a dat extensiune organizaţiei de rezistenţă pe întregul Ardeal de Nord, dar mai ales în ţinuturile locuite de secui.

Datorită ajutorului material primit din partea Intelligence Service-ului, mişcarea de rezistenţă maghiară a luat un mare avânt în a doua jumătate a anului 1945, numărând – în acea epocă – aproximativ 50.000 membrii, nu toţi cuprinşi în cadrul organizaţiei, dar în orice caz elemente pe care se putea conta în cazul unei insurecţii.

În ianuarie 1946, episcopul dr. Józan a decedat, iar prin aceasta legătura cu cercurile politice engleze a fost întreruptă. Faptul a avut repercusiuni asupra organizaţiei de rezistenţă maghiară din Ardeal, a cărei activitate a scăzut în intensitate.

Dar, după întreruperea legăturilor cu Intelligence Sevice – prin moartea episcopului dr. Józan –, conducătorii mişcării de rezistenţă maghiară nu au dezarmat ci, în continuarea scopului iredentist urmărit, au făcut apel la oficialitatea maghiară, în speţă la Serviciul de Informaţii Maghiar şi la ramura de dreapta a Partidului Micilor Agrarieni Independenţi; iar cu reacţiunea maghiară au luat contact prin „Societatea Ardeleană", grupare fascistă-iredentistă, care probabil a fost dizolvată de guvernul maghiar numai formal, în fapt continuându-şi activitatea.

De menţionat că până la moartea episcopului dr. Józan legătura cu reacţiunea din Ungaria nu a fost posibilă, numitul prelat fiind cu totul contrar unor atari legături, menţinând numai legătura cu Intelligence Service.

În prezent, legătura cu Intelligence Service se face rareori, prin diverşi membri ai Misiunii Britanice din România care, deşi întreţin speranţele fruntaşilor mişcării de rezistenţă maghiară, au fost handicapaţi de hotărârile de la Paris. Rolul lor pare a fi numai acela de a se informa despre stările de fapt din Ardeal şi a salva, măcar în parte, interesele anglo-saxone în această provincie.

Pe aceeaşi linie se pare că se situează şi legăturile pe care rezistenţa maghiară le are cu cercurile Vaticanului, prin canonicul romano-catolic dr. Boga Alajos şi Kelemen Béla din Cluj, deşi fără mari speranţe în sprijinirea cauzei revizioniste.

Legăturile cu Budapesta însă sunt cele mai strânse. Ele se fac:

– Cu Serviciul de Informaţii Maghiare, prin Hegedűs István şi Piliki Dezső, ambii foşti în Serviciul de Contrainformaţii din Cluj, cpt. Bognár István, din Serviciul de Informaţii maghiar şi Havas Oszkár, ofiţer în poliţia politică din Budapesta.

– Cu Partidul Micilor Agrarieni Independenţi, prin dr. Auer Pál, şeful de presă şi propagandă al partidului.

– Iar cu reacţiunea maghiară propriu-zisă, inclusiv fosta „Societate Ardeleană", prin contele Teleki Géza, dr. Csomós Miklós şi Primatul Ungariei, dr. Mindszenthy Iosif.

Mişcarea de rezistenţă maghiară din România este organizată pe grupuri de 10-20 şi 30 persoane. Fiecare grup de 10 are câte un şef. 10 şefi de grup de câte 10 oameni sunt de asemenea conduşi de câte un şef. 10 şefi de 100 persoane au un şef peste o mie de persoane. Membrii unui grup nu se cunosc între ei şi nici cu membrii altor grupuri. Mişcarea nu are scripte. Uneori trecerea materialelor peste frontieră se face numai până la graniţă, de unde este reluată de către alţi curieri. În afară de organizaţia bazată pe sistemul zecilor, mişcarea mai dispune de grupe pe

profesiuni: foşti militari activi, comercianţi, studenţi, meseriaşi etc. Între aceştia din urmă este un grup distinct: „Dermata”.

Locurile de întâlnire din Cluj identificate până în prezent sunt: str. Czakó Zsigmond 43; str. Prof. Marinescu nr. 57, la cârciuma Szatmári; Frizeria Tóth Alexandru, Piaţa Heltai; Institutul de Istorie al Universităţii Maghiare (camera profesorului dr. Benczédy Pál); Librăria Méhkas; Restaurantul America; Cinema Capitol; Cooperativa „Szövetség”; Clubul Sportiv Vasas (Fierar). În afară de aceste locuri, adeseori mai folosesc pentru întâlniri locuinţele fruntaşilor mişcării.

Între membrii marcanţi ai rezistenţei maghiare au fost identificaţi până în prezent:

1. Aigner Francisc, Odorhei, arestat cu prilejul tulburărilor de la congresul U.P.M. din 31.VI.1946.
2. Andrássy János, teolog reformat din Cluj, domiciliind la Facultatea de Teologie, et. II, camera 1.
3. Appany Gyula, funcţionar din Cluj, curier pentru Budapesta.
4. Dr. Asztalos Sándor, avocat din Cluj[5].
5. Bács Károly din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946, cu prilejul Congresului U.P.M.
6. Bajnok Jenő, farmacist din Sângiorz-Odorhei, om de încredere al dr-ului Ungváry Sándor, pionul rezistenţei maghiare.
7. Bakcsi Gavril din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946 la congresul U.P.M.
8. Bakos Jenő, comerciant din Cluj.
9. Balázsy Ludovic din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946.
10. Balogh Edgár din Cluj, semnalat că a luat contact cu ofiţerul de poliţie politică Havas Oszkár din Budapesta, venit clandestin în ţară la sfârşitul lunii iunie 1946 pentru a face legătura cu rezistenţa maghiară de aici.
11. Bandy Ştefan, fost şef de detaşament de gardieni publici la chestura Cluj, intrat la 1 aprilie 1945 şi demisionat la 17 iulie 1945, domiciliat în str. Prof. Dr. Marinescu nr. 66. Considerat îndrumător spiritual al mişcării, a organizat mişcarea de rezistenţă maghiară atât în Cluj, cât şi în secuime, din ordinul decedatului episcop dr. Józan Nicolae, care – pentru îndeplinirea acestui scop – i-a încredinţat o mare sumă de bani.
12. Bányai Ioan, inginer geolog din Odorhei, îndrumător spiritual al mişcării şi om de încredere al lui Ungváry Sándor.
13. Dr. Barabás Gheorghe, judecător la Tribunalul din Miercurea Ciuc, om de încredere al lui Ungváry.
14. Bartók Ludovic, mecanic din Odorhei, îndrumător spiritual al mişcării şi om de încredere al lui Ungváry.
15. Dr. Benczédy Pál, profesor la liceul unitarian din Cluj, făcând parte din grupul reacţionar al nobilimii maghiare ardelene, prezidat de contele Teleki Ádám. A fost semnalat că în ziua de 6 iulie 1946 a luat contact cu căpitanii Ky şi Mathews din misiunea Britanică, găzduiţi la Cluj de dr. Gutzner Nicolae, a cărui soţie este de origine engleză. Membrii Misiunii Britanice au venit cu maşina nr. 18 B, proprietatea locotenentului colonel Mihăilescu Dumitru, str. Mihail Kogălniceanu nr. 20.
16. Dr. Benderle Iosif, profesor la liceul piarist din Cluj, semnalat de asemenea că a luat contact cu căpitanii englezi Ky şi Mathews, veniţi la Cluj în ziua de 6 iulie 1946.
17. Berekméri Iosif din Tg. Mureş, îndrumător spiritual şi om de încredere al lui Ungváry Sándor.

18. Berta, telefonistă din Odorhei.
19. Contele Bethlen Lajos din Cluj, semnalat că întreţine legături cu reacţiunea maghiară prin curiera Xántus Klári şi György Endre, ultimul aducându-i de la Budapesta o mare sumă de bani destinată mişcării de rezistenţă din România, împreună cu o scrisoare, care ulterior a fost furată de la Cooperativa „Szövetség" din Cluj împreună cu lista de modul cum au fost folosiţi banii în România.
20. Bisinger Elisabeta, din Cluj.
21. Bodor András din Cluj, semnalat că întreţine legături cu Budapesta prin curiera Xántus Klári.
22. Dr. Boga Alajos, episcop reformat şi prelat papal din Cluj [sic!], semnalat că face legătură cu Vaticanul, de unde procură fonduri pentru mişcarea de rezistenţă maghiară. Comunică cu reacţionarii maghiari din România prin intermediul lui Kelemen Béla din Cluj.
23. Dr. Bokor Zoltán din Odorhei, îndrumător spiritual al mişcării.
24. Dr. Boros Fortunát, prelat şef regional al Ordinului Franciscan, domiciliat la Cluj, îndrumător spiritual. Este în legătură cu episcopul dr. Márton Áron, pion al mişcării din grupul contelui Teleki Ádám.
25. Dr. Boros Iosif, avocat din Cluj, semnalat ca având relaţii cu Budapesta prin curiera Xántus Klári.
26. Dr. Borbáth, avocat din Cluj, om de încredere al lui Ungváry.
27. Bothos Iosif, fabricant de bomboane, domiciliat în Cluj, str. Şaguna nr. 4, în legătură cu Budapesta prin Xántus Klári.
28. Bothos Albert, îndrumător spiritual al mişcării din Odorhei.
29. Bözödi Gh. din comuna Bözöd[Bezid]-Odorhei, scriitor şi autor de versuri cu caracter iredentist. Este în legătură cu Ungváry Sándor şi scriitorii iredentişti Sablinczy şi Kiss Eugen, ultimul expulzat din România, dar ascunzându-se în secuime[6].
30. Bruder Francisc, ziarist, membru în P.S.D., şi făcând parte din grupul autonomiştilor. Prin Márton Áron face legătura dintre P.S.D. şi grupul Teleki.
31. Busch Dezideriu, fost comerciant pielar, domiciliat în Cluj, Piaţa Libertăţii nr. 30, a fost semnalat ca foarte bun spion maghiar. Întreţine relaţii de ordin intim cu Posmanti Nóra, proprietara unui institut de cosmetică. A fost anchetat de Tribunalul Poporului din Cluj.
32. Cseme Iosif din Tg. Mureş, om de încredere al lui Ungváry Sándor.
33. Csendőr Jenő, preot romano-catolic din Cluj, directorul cantinei „Sft. Iosif" a studenţilor maghiari – centru de propagandă. Semnalat ca având legături cu Kelemen Béla, anticomunist notoriu, cel care face legătura reacţionarilor maghiari cu Vaticanul, prin prelatul papal dr. Boga Alajos.
34. Cseh Tibor din Sft. Gheorghe, instigator.
35. Dr. Csifó, preot unitarian din Cluj, om de încredere al lui Ungváry.
36. Csíki Albert din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946, cu prilejul dezordinilor de la congresul U.P.M.
37. Dr. Csipák Ludovic, canonic romano-catolic din Tg. Mureş, îndrumător spiritual al mişcării şi organizator al pelerinajului de la Şumuleu-Ciuc.
38. Csőgör Lajos, rectorul Universităţii Maghiare din Cluj, semnalat că în ziua de 6 iulie 1946 a luat contact prin dr. Gutzner Nicolae cu cpt. Ky şi Mathews din Misiunea Britanică.
39. Deáki Martin din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946.

40. Dr. Décsy István, avocat din Cluj, colaborator al lui Ungváry Sándor şi şef al grupului diversionist eliminat din U.P.M., este în legătură cu grupul autonomiştilor maghiari din România şi cu nobilii din grupul Teleki Ádám. Prin pictorul Nagy Emeric, din Miercurea Ciuc, a organizat dezordinile de la 30 iunie 1946, cu prilejul congresului U.P.M. de la Odorhei.
41. Demeter din comuna Batoş-Mureş, gazda lui Ungváry în secuime, care – prin soţia sa, româncă – întreţine relaţii cu P.N.Ţ.
42. Demeter Dezső, redactor la ziarul „Világosság" din Cluj, condus de Balogh Edgár, semnalat că a luat contact cu Havas Oszkár, ofiţer de poliţie politică maghiară, venit în ţară clandestin la sfârşitul lunii iunie a.c.
43. Dr. Demeter János, profesor universitar şi ajutor de primar din Cluj. Membru în P.C.R. şi fruntaş în U.P.M., dar îndrumător spiritual al mişcării de rezistenţă maghiară. Este semnalat că la 6 iulie 1946 a luat contact cu cpt. Ky şi Mathews din Misiunea Britanică, prin intermediul dr. Gutzner Nicolae.
44. Dr. Demeter Jenő, medic din Cluj, făcând parte din U.P.M., cu tendinţe diversioniste. A luat contact cu poliţistul budapestan Havas Oszkár. Este în contact cu Jordáky Ludovic, membru în P.C.R. şi partizan al autonomiei Ardealului.
45. Dr. Ehrlinger Iaret, profesor universitar din Cluj.
46. Dr. Elekes, avocat din comuna I.G. Duca-Odorhei, om de încredere al lui Ungváry Sándor.
47. Dr. Erdő János, preot unitarian din Cluj.
48. Erős Árpád din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946, cu prilejul congresului U.P.M.
49. Farkas Coloman din Odorhei, de asemenea arestat la 30 iunie 1946.
50. Ferencz Martin din Odorhei, de asemenea arestat la 30 iunie 1946.
51. Ferenczy, proprietarul hotelului „Korona" din Odorhei.
52. Füle Árpád din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946.
53. Finta Andor, proprietar din Cluj.
54. Finta Ştefan, fotograf din Cluj.
55. Dr. Gazda Francisc, asistent la Institutul de istorie al Universităţii Maghiare din Cluj.
56. Dr. Géza Ferencz, asistent universitar din Cluj.
57. Dr. Gutzner Nicolae, medic din Cluj, a cărui soţie de naţionalitate engleză este în relaţii cu Misiunea Britanică din România. La 6 iulie 1946 a găzduit pe cpt. Ky şi Mathews, care au luat contact cu fruntaşii mişcării de rezistenţă maghiară.
58. Gyárfás László, domiciliat în Bucureşti, făcând parte din grupul Teleki Ádám, ţine legăturile mişcării de rezistenţă cu misiunile străine.
59. Dr. Gyarmathy, avocat din Cluj, semnalat că are relaţii cu Budapesta prin curiera Xántus Klári.
60. Dr. Gyergyey Árpád, medic din Cluj.
61. György Endre, directorul cooperativei reacţionare „Szövetség" din Cluj, în legătură cu organizaţia budapestană „Societatea Ardeleană", dizolvată de formă. Fost intim cu Ungváry Sándor, cu care s-a certat, provocând demisia ultimului de la „Szövetség". În ianuarie 1946, împreună cu Lakatos István, au adus de la Budapesta 250.000.000 lei şi 1000 dolari, destinaţi mişcării de rezistenţă din România, precum şi o scrisoare pentru contele Bethlen Lajos. Scrisoarea a fost furată de la centrala „Szövetség", împreună cu lista

în care erau menţionate persoanele din rezistenţă, subvenţionate. Cercetările făcute de biroul de detectivi particulari „Universal” (Sólyom Mihai), în afară de bănuielile asupra funcţionarilor Vermessy Rezső şi Kőszegy, nu au dus la nici un rezultat.

62. Györgypál Francisc, domiciliat în comuna Băile Harghita-Odorhei, om de încredere al lui Ungváry.
63. Hass Alexandru, profesor din Odorhei, îndrumător spiritual al mişcării, organizator al manifestărilor reacţionare de la congresul U.P.M. din 30 iunie 1946. A participat la întrunirea de la 20 iulie 1946, Băile Harghita, când s-a intenţionat ţinerea unui congres secuiesc.
64. Hadnagy Alexandru, preot din comuna Zetea-Bihor, a procurat poliţistului budapestan Havas Oszkár manifeste anticomuniste răspândite în România şi i-a dat informaţii din secuime. Semnalat că în fiecare marţi aduce şi ia scrisori de la hotelul „Korona” şi de la călugării franciscani din Odorhei.
65. Hajnal L. Antal din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946.
66. Herczeg Ioan, proprietarul fabricii de liqueur din Satu Mare, semnalat în anturajul lui Xántus Klári.
67. Hincs József, judecător de instrucţie la Tribunalul Tg. Mureş, îndrumător spiritual al mişcării şi om de încredere al lui Ungváry Sándor.
68. Hovogus (Havagus) István, notar public din Arad, bănuit de spionaj în favoarea Ungariei.
69. Dr. Horváth Dénes, ziarist din Tg. Mureş, fost director la cooperativa „Hangya”, de unde a fost îndepărtat, deoarece a felicitat pe ministrul Haţieganu cu prilejul intrării sale în guvern. Îndrumător spiritual al mişcării, a întreţinut legături cu ministrul de externe maghiar Gyöngyössy, căruia i-a expus proiectul de constituire a „Frontului Democratic din Ardeal”[7]. A scris articole pentru presa engleză şi elveţiană, dintre care sunt citate *Influenţa P.C. în România* şi *Situaţia maghiarilor din Ardeal*.
70. Horváth Ladislau, preot reformat din Reghin, om de încredere al lui Ungváry Sándor.
71. Horváth Ştefan, ziarist la „Falvak Népe” din Cluj.
72. Dr. Hún Nándor, medic din Cluj, membru în grupul maghiar autonomist.
73. Hunor Rebicsek Rudolf, numit la 1 aprilie 1945 comisar la Chestura Cluj şi destituit la 7 martie 1946.
74. D-na dr. Jánossy Mihai, din Cluj, funcţionară.
75. Imecs, gardian al Ordinului franciscan din Odorhei. Îndrumător spiritual al mişcării.
76. Imecs Béla, preşedintele Uniunii Micilor Meseriaşi din Odorhei.
77. Jablinczy Zoltán, autor de versuri cu caracter iredentist, pe care le popularizează prin manifeste; a fost expulzat din ţară, dar, reuşind să dispară, a locuit în secuime. La 14 iulie 1946 a sosit la Cluj, unde a luat contact cu Ungváry Sándor. Legătura cu acesta din urmă a fost ţinută prin ziaristul Kiss Eugen.
78. Dr. Jancsó Elemér, profesor universitar din Cluj[8].
79. Dr. Jodál Gábor, îndrumător spiritual din Odorhei şi om de încredere al lui Ungváry.
80. Jordáky Ludovic, membru în P.C.R. din Cluj, dar partizan al grupului maghiar autonomist. Este în legături cu Demeter Jenő.
81. Kakassy Endre, publicist din Cluj[9], de asemenea membru al grupului autonomist maghiar.

82. Dr. Kallós, asistent la Universitatea Maghiară din Cluj, Facultatea de Economie.
83. Dr. Kányádi Ştefan, învăţător-director în Cluj, domiciliat în str. Vörösmarty nr. 7. Om de încredere al lui Ungváry Sándor, a fost destinat să primească lista reacţionarilor maghiari, ce urma să fie sustrasă de la poliţie.
84. Katona Zoltán, fost ofiţer de honvezi, domiciliat în Cluj, str. Oaşanu. Îndrumător spiritual, se serveşte de motocicleta nr. 959 Cluj, proprietatea lui Székely Ioan, domiciliat în str. Prof. Marinescu nr. 9.
85. Kelemen Béla, cunoscut anticomunist din Cluj, prieten cu preotul romano-catolic Csendőr Jenő. Face legătura prelatului papal dr. Boga Alajos – observatorul Vaticanului – cu cercurile reacţionare maghiare din România.
86. Baronul Kemény din Cluj, semnalat ca având legături cu Budapesta prin curiera Xántus Klári.
87. Keresztúri, student la Facultatea de Economie din Cluj.
88. Kibédi Albert din comuna Eremitul-Mureş, organizator de mase şi om de încredere al lui Ungváry Sándor. Este decorat de maghiari cu Crucea Apărării Naţionale.
89. Kiss Eugen, ziarist din Odorhei, face legătura dintre scriitorii Bözödi Gheorghe, Sablinczy Eugen şi Ungváry.
90. Kiss Ioan din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946, cu prilejul Congresului U.P.M.
91. Dr. Kocsis Ioan, avocat din Odorhei, îndrumător spiritual al mişcării şi om de încredere al lui Ungváry Sándor, dar membru al U.P.M.
92. Kökösi Árpád, numit agent la Chestura Cluj la 15 martie 1946 şi demisionat pe 1 mai acelaşi an.
93. Köpeczi Francisc, fost ajutor de comandant al gărzilor populare maghiare din Tg. Mureş; împreună cu Mihály Anton, fostul comandant al acelor gărzi, a ridicat armele respective şi le-a depozitat în loc necunoscut.
94. Korompay, inginer la întreprinderile petroliere din comuna Zetea-Odorhei, sabotează lucrările de forare.
95. Dr. Korparich Ede, îndrumător spiritual al mişcării din Tg. Mureş şi preşedinte al Cooperativei „Hangya”, încadrat în prezent în U.P.M., sub denumirea de „Kaláka”, întreţine legături cu P.S.D. şi cu cercurile engleze şi elveţiene interesate. La data de 22 iulie 1946 a fost vizitat de doi membri ai Misiunii Britanice, veniţi cu maşina nr. 13.857 B, proprietatea lui Emilia Filitti din Bucureşti, str. Vasile Lascăr nr. 80. A tradus memoriul populaţiei maghiare din România, care urma să fie prezentat în Conferinţa de Pace de la Paris şi prin care se cerea autonomia Ardealului în cadrul statului român sau o uniune personală româno-maghiară.
96. Koszta Blajiu, român din Rimetea Nirajului-Odorhei, care face legătura reacţionarilor maghiari cu P.N.Ţ.
97. Kovács Béla, învăţător-director din comuna Eremitul-Mureş, preşedinte al organizaţiei U.P.M., în legătură cu Kovács Gheorghe.
98. Kovács Gheorghe din Valea Nirajului, organizatorul rezistenţei antiromâneşti din 1919.
99. Kovács Iosif din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946, cu prilejul dezordinilor de la Congresul U.P.M.
100. Kovács László, publicist din Cluj, din grupul Teleki Ádám.
101. Kovács Pál, preot reformat din Mircurea Ciuc.
102. Kovács Ştefan din Cluj, str. Pata nr. 19.

103. Kún, funcţionar la întreprinderile „Dermata” din Cluj, îndrumător spiritual al mişcării.
104. Lakatos István, tipograf din Cluj, membru în P.S.D., face parte din grupul autonomiştilor maghiari. Este membru al centralei cooperaţiei „Szövetség”. Face legătura episcopului Márton Áron cu P.S.D. În ianuarie 1946, împreună cu György Endre, a adus fonduri de la Budapesta destinate mişcării de rezistenţă. Este semnalat că întreţine legături cu Budapesta şi prin intermediul curierei Xántus Klári.
105. László, director de bancă din Cluj.
106. László Jr., fiul precedentului.
107. László Andrei, zugrav din Odorhei, îndrumător spiritual al mişcării.
108. László Dezső, protopop reformat din Cluj, semnalat că întreţine legături cu Budapesta prin curiera Xántus Klári[10].
109. László Francisc, fost comisar şef la Chestura Cluj, numit în serviciu la 1 aprilie 1945 şi demisionat la 1 martie 1946.
110. László Ignátz din Miercurea Ciuc, om de încredere al lui Ungváry Sándor. A participat la întrunirea de la Băile Marghita (2 iulie 1946), când s-a discutat oportunitatea unui congres secuiesc.
111. László Maria din Odorhei, soţia zugravului László Andrei, îndrumătoare spirituală.
112. Lazăr Ştefan din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946, cu prilejul Congresului U.P.M.
113. D-na dr. Letényi János, Cluj.
114. Dr. Ludányi, profesor universitar din Cluj.
115. Makkasy Adalbert, profesor de teologie reformată, domiciliat în Cluj, a luat contact cu membrii Misiunii Britanice în ziua de 6 iulie prin intermediul dr. Gutzner Nicolae. Întreţine legături cu Budapesta prin intermediul curierei Xántus Klári.
116. Dr. Málnássy Géza, medic din Miercurea Ciuc, om de încredere al lui Ungváry Sándor.
117. Colonel Mănuilă, de la Centrul de exploatare Satu Mare, semnalat în anturajul lui Xántus Klári.
118. Dr. Márton Áron, episcop romano-catolic din Cluj [Alba Iulia], unul din pionii mişcării de rezistenţă ai şovinismului şi iredentismului maghiar. Dirijează în special acţiunea preoţimii maghiare. Face parte din grupul contelui Teleki Ádám. Este în legătură cu Primatul Ungariei, dr. Mindszenthy Iosif, arestat pentru reacţionarism, dar eliberat la intervenţia U.S.A., şi cu reacţionarii maghiari prin Xántus Klári. De asemenea, ţine legătura cu P.S.D. prin avocatul dr. Pásztay Géza, Binder Francisc şi Lakatos István. La 6 iulie 1946, prin intermediul dr. Gutzner Nicolae, a luat contact cu membrii Misiunii Britanice.
119. Mártonossy György, avocat din Deva, curier între Arad şi Cluj.
120. Mátray János, ziarist din Cluj, din grupul contelui Teleki Ádám.
121. Mezei György Laurent, ziarist din Cluj, făcând parte din grupul Teleki Ádám, ţine legătura cu P.N.Ţ.
122. Mihály Alexandru, comisar şef în funcţie la Inspectoratul de Poliţie Braşov, ca şef al Serviciului de Siguranţă.
123. Mihály Anton, fratele precedentului, fost comandant al Gărzilor Populare Maghiare din Tg. Mureş, împreună cu ajutorul său Köpeczi Francisc şi-au

însuşit armamentul şi muniţiile acelei gărzi, pe care le-au depozitat în loc ascuns. Răspânditor al exemplarului din ziarul englez „Times” (10 ianuarie 1946), care conţinea harta revizionistă a Ardealului.

124. Mihály Károly, fost chestor al poliţiei Tg. Mureş, membru în P.C.R.
125. Miklós Iuliu din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946.
126. Mikó Gábor, preot romano-catolic din Cluj, membru în U.P.M., exclus din congresul U.P.M. din Odorhei pentru atitudine şovinistă şi antisemită. Semnalat că la 6 iulie 1946 a luat contact cu membrii Misiunii Britanice, prin intermediul dr. Gutzner Nicolae. La 15 iulie 1946 a primit exemplare folosite la alegerile din 1937 în care preşedintele U.P.M., Kurkó Gyárfás, figurează ca al doilea candidat pe listele P.N.Ţ.
127. Molnár Ferenc, funcţionar la E.M.G.E., Cluj.
128. Morvay, preot reformat din comuna Goreni-Mureş.
129. Nagy Elek, ziarist la „Világosság”, organul U.P.M. din Cluj, informatorul lui Ungváry[11].
130. Nagy Emeric, pictor din Miercurea Ciuc, îndrumător spiritual şi om de încredere al lui Ungváry, al cărui gazdă este. Organizator al manifestărilor reacţionare de la Congresul U.P.M. Odorhei, 30 iunie 1946, conform instrucţiunilor primite de la Décsy Ştefan.
131. Nagy Ferenc, arestat la Odorhei, 30 iunie 1946.
132. Nagy Géza, profesor din Cluj, membru în U.P.M., căruia tinde a-i da o altă directivă, pe linie şovină.
133. Nagy József, secretarul Camerei de Comerţ din Tg. Mureş, membru în comitetul organizaţiei U.P.M., dar îndrumător spiritual al mişcării de rezistenţă.
134. Nagy Rezső, profesor din Miercurea Ciuc, om de încredere al lui Ungváry.
135. Nemes István, preşedintele U.P.M. din comuna I.G. Duca-Odorhei, om de încredere al lui Ungváry Sándor.
136. Orbán, episcop [sic!] romano-catolic din comuna I.G. Duca-Odorhei, om de încredere al lui Ungváry.
137. Orbán Ferenc din Cluj.
138. Pázty, domiciliat în Cluj, semnalat că la 6 iulie 1946, prin intermediul dr. Gutzner Nicolae, a luat contact cu membrii Misiunii Britanice.
139. Pákay József, funcţionar la Crucea Roşie din Cluj, curier cu Budapesta.
140. Pálffy József, domiciliat în Cluj, str. Prof. Marinescu nr. 78.
141. Dr. Pásztay Géza, profesor universitar la Cluj, membru în P.S.D., dar îndrumător spiritual al mişcării de rezistenţă. Semnalat ca având legături cu episcopul dr. Márton Áron, cu Budapesta prin curiera Xántus Klári, precum şi cu membrii Misiunii Britanice, prin intermediul dr. Gutzner Nicolae.
142. Pere Elisabeta, proprietară de librărie, Cluj.
143. Perjessy János, proprietarul fabricii de unt din Tg. Mureş, îndrumător spiritual al mişcării şi om de încredere al lui Ungváry.
144. Péter Francisc, tipograf din Miercurea Ciuc, preşedintele organizaţiei P.S.D.
145. Placsintár Adriana din Cluj, semnalată ca intimă a lui Xántus Klári.
146. Placsintár Kató, idem.
147. Pop Alexandru din Rimetea Nirajului care, prin soţia sa, româncă, ţine legătura cu P.N.Ţ.
148. Pozmánty Nóra, proprietara Institutului de Cosmetică „Tella” din Cluj, concubina lui Busch Dezideriu, semnalată că întreţine legături şi cu generalul Buzincu Emil din Comandamentul 6 Teritorial.

149. Puskás Lajos, profesor din Cluj[12].
150. Rajty Tivadar, profesor universitar din Cluj.
151. Reményik Teodor, fost agent la Chestura de Poliţie Cluj, numit la 1 aprilie 1945 şi demisionat la 15 mai 1946.
152. Rokó József din Cluj, curier pentru Budapesta.
153. Dr. Rónay din Arad, bănuit că face legătura cu centrele maghiare de spionaj.
154. Dr. Roska Márton, profesor universitar din Cluj[13].
155. Roth Éva, fostă dactilografă la Chestura Cluj, numită la 1 aprilie 1945 şi destituită la 7 martie 1946.
156. Dr. Sáry István, avocat din Cluj.
157. Szász Kálmán, preot reformat din comuna Valea lui Mihai, înlesneşte trecerea curierilor mişcării peste frontieră.
158. Szász, preot romano-catolic din Odorhei, îndrumător spiritual.
159. Dr. Szász Pál, fost vicepreşedinte al Comunităţii Maghiare din România până la desfiinţarea acestei organizaţii de tip fascist, actual preşedinte al Asociaţiei Agricole Maghiare (E.M.G.E.), asociaţie cunoscută în trecut pentru activitate iredentistă şi care în prezent a fost încadrată în Uniunea Populară Maghiară, de resort agricol. Prin conducătorii filialelor E.M.G.E., dr. Szász Pál desfăşoară o intensă activitate organizatorică şi informativă în folosul Mişcării Maghiare de Rezistenţă.
160. Dr. Szász Ştefan, funcţionar superior la E.M.G.E. din Cluj, om de încredere al lui Ungváry.
161. Schmidt Béla, din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946, cu prilejul congresului U.P.M.
162. Seivarth Ladislau, din Odorhei, idem.
163. Silló Géza, din Odorhei, idem.
164. Simon István, notar din Ghipeş-Odorhei, arestat la 30 iunie 1946, om de încredere al lui Ungváry. Şeful unei organizaţii aparte, formată din 35 persoane, care posedă un aparat de radio-emisie pe unde scurte, situat la poalele muntelui Csicsér-Marghita.
165. Simon Zoltán, asistent la Institutul de Istorie al Universităţii Maghiare din Cluj, îndrumător spiritual al mişcării, domiciliază la Dâmbul Rotund. În noaptea de 1/2 iunie 1946 a trecut clandestin frontiera spre Budapesta, într-un camion care transporta sare.
166. Simonffy, fost jandarm ungur, domiciliat în comuna Praid-Odorhei, om de încredere al lui Ungváry.
167. Sipos Iaret din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946.
168. Sivas János, student din Sft. Gheorghe, propagandist.
169. Soós Pál, din Reghin.
170. Svoboda Pál, directorul Soc. de pază „Hermes” din Cluj, domiciliat în str. Prof. Marinescu.
171. Szabó József, şef de secţie g.p. la Poliţia Tg. Mureş, numit la 16 aprilie 1946. La data de 6 mai 1946, înainte de conferinţa Miniştrilor Afacerilor Externe de la Paris, a primit instrucţiuni de la conducătorii locali ai Mişcării Maghiare de Rezistenţă ca, împreună cu gardienii publici maghiari, să execute pe gardienii publici de naţionalitate română, în cazul când Ardealul ar fi fost atribuit Ungariei.
172. Szakáll, comerciant din Odorhei, îndrumător spiritual al mişcării.
173. Szalay Miklós, director de bancă din Cluj.

174. D-na Szatmáry Sándor din Cluj, str. Prof. Marinescu.
175. Segesváry Miklós, comerciant din Cluj.
176. Székely Géza din Miercurea Ciuc, om de încredere al lui Ungváry, a participat la întrunirile de la Băile Marghita, când s-a discutat oportunitatea unui congres secret.
177. Székely Géza din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946.
178. Székely Ioan din Cluj, proprietarul motocicletei nr. 969 Cluj, folosită de Katona.
179. Dr. Szenczey Tibor, avocat din Cluj.
180. Szenkovics Ferenc, învăţător-director din Cluj.
181. Tarr, student la Facultatea de Drept din Cluj.
182. Tavaszy Sándor, episcop din Cluj, făcând parte din grupul Teleki Ádám.
183. Contele Teleki Ádám, moşier din Cluj, str. Regală nr. 31, unul din pionii reacţiunii maghiare, întreţine legături cu cercurile corespunzătoare din Budapesta, prin curiera Xántus Klári, precum şi cu membrii Misiunii Britanice, prin intermediul dr. Gutzner Nicolae. A iniţiat organizarea unui Partid Popular Maghiar în România, organizaţie care să canalizeze toate tendinţele şovine şi iredentiste, în opoziţie făţişă cu U.P.M.
184. Tevély József, fost preşedintele organizaţiei locale a Partidului Vieţii Maghiare (Magyar Élet Pártja) din Satu Mare, semnalat a fi în relaţii cu Xántus Klári.
185. Tevély István din Satu Mare, fiul precedentului, semnalat a fi în relaţii cu Xántus Klári.
186. Tompa Alexandru, comisar în funcţiune la Poliţia Odorhei.
187. Torday Ilona, fotograf din Cluj.
188. Tóth Alexandru, frizer din Cluj, piaţa Heltai.
189. Dr. Ungváry Sándor, fiul unui director al şcolii de pomicultură din Cegléd-Ungaria, şi-a făcut studiile la Debrecen. A făcut parte din Serviciul de Informaţii al Preşedinţiei Consiliului de Miniştri maghiar. În timpul ocupaţiei maghiare asupra Ardealului de Nord se pare că a locuit la Braşov. Înscris în Partidul Naţional Socialist German, a devenit apoi un duşman neîmpăcat al acestuia, denunţând – printr-o broşură – cauzele retragerii sale. Domiciliază la Cluj, str. Mihail Kogălniceanu nr. 7, şi în cartierul denumit „Dumbrava”, în casele lui Kalló Erika. Este bolnav de ficat.
Rolul său, în mişcarea de rezistenţă maghiară, este de a coordona acţiunea externă cu cea din România. În acest scop, el adună materiale informative destinate Ungariei, supraveghind activitatea autorităţilor române şi acţiunile antimaghiare, spre a dovedi că „România nu este în stare şi nu intenţionează să asigure drepturi democratice pentru maghiari”. Pentru adunarea materialului se foloseşte de toate sursele de informare, prin elementele sale plasate cu stăruinţă în instituţiile maghiare (şcoli, biserici, asociaţii, cooperative), în organizaţiile politice democratice (U.P.M., P.S.D. şi P.C.R.), cât şi la autorităţile române de stat şi particulare. Face deseori apel la organizaţia U.P.M., luând cunoştinţă de toate plângerile care se adresează acestei organizaţii. Trece uneori clandestin frontiera şi deseori culege personal informaţii din diverse regiuni maghiare, unde este primit şi găzduit la oameni de încredere. Pentru trecerea sa, ori a curierilor, peste frontieră, face apel la oamenii săi de încredere din comunele de graniţă (preotul Sas Koloman din Valea lui Mihai), precum şi la comercianţii care fac transporturi clandestine de mărfuri în Ungaria.

Activitatea sa politică se plasează în cadrul revizionismului maghiar. La Budapesta are legături cu: contele Teleki Géza; Primatul Ungariei, dr. Mindszenthy József; dr. Auer Pál, şeful presei şi propagandei al Partidului Micilor Agrarieni Independenţi, al cărui preşedinte, Nagy Ferenc, este Preşedintele Consiliului de Miniştri maghiar; Hegedűs István, fost şef al serviciului de contrainformaţii de la Cluj etc.

Supravegherea activităţii sale din ultimul timp a dat următoarele rezultate:

– La sfârşitul lunii iunie 1946 a luat contact cu poliţistul maghiar Havas Oszkár, venit clandestin în România în misiuni informative.

– Prin György Endre, directorul cooperativei „Szövetség", a primit de la Budapesta o importantă sumă de bani – 250.000.000 lei şi 1000 dolari – destinaţi mişcării.

– Prin ziaristul Kiss Eugen[14] ţine legătura cu Bözödy György şi Jablynczy, propagandişti ai mişcării din secuime.

– Prin Vajna Ladislau, în preajma datei de 6 mai 1946, a căutat să-şi procure textele discursurilor d-lor miniştri Teohari Georgescu şi Lucreţiu Pătrăşcanu, privitoare la problema naţionalistă maghiară, precum şi tabelul reacţionarilor maghiari, întocmit de autorităţile poliţieneşti.

– Prin intermediul lui Korparich Ede, conducătorul cooperativei „Hangya" (în prezent „Kaláka") din Tg. Mureş, întreţine legături cu cercurile de presă engleze şi elveţiene.

– Prin Xántus Klári întreţine relaţii cu oficialitatea maghiară. Se menţionează că nu păstrează la domiciliul său material compromiţător, care este ascuns la cooperativa „Szövetség" sau alţi fruntaşi ai mişcării din Cluj, precum şi la diferitele sale gazde din ţară. Printre ultimii sunt arătaţi Demeter, din comuna Batoş-Mureş, şi Bözödy György, din comuna Bözöd[Bezid]-Mureş, şi Nagy Emeric din Miercurea Ciuc.

190. Vajna Ladislau, elev la liceul reformat din Cluj, curier pentru Budapesta, a fost delegat să procure textul discursurilor d-lor miniştri Teohari Georgescu şi Pătrăşcanu, precum şi tabelul reacţionarilor maghiari.
191. Vajna Pál, student la Universitatea din Budapesta, domiciliat în Cluj, curier.
192. Valady György, preot reformat din Cluj.
193. Vásárhelyi János, episcop romano-catolic [sic!] din Cluj, face parte din grupul contelui Teleki Ádám.
194. Wesselényi Francisc, din Odorhei, arestat la 30 iunie 1946.
195. Dr. Venczel József, profesor din Cluj, membru al grupului Teleki Ádám, face legătura cu P.S.D., precum şi cu fracţiunea „Dr. Décsy", exclusă din U.P.M. A luat contact cu membrii Misiunii Britanice prin mijlocirea dr. Gutzner Nicolae, iar prin curiera Xántus Klári cu Primatul Ungariei, dr. Mindszenthy József.
196. Dr. Xántus, medic din Cluj.
197. Xántus Klári, soţia precedentului, curieră între Cluj şi Budapesta. Face legătura reacţionarilor maghiari din România cu fruntaşii maghiari: Primatul dr. Mindszenthy József; contele Teleki Géza; dr. Csomós Miklós; cpt. Bognár István – şeful Serviciului maghiar de spionaj pentru România; cpt. Piliky Dezső, fost în serviciul de contraspionaj maghiar de la Cluj. A trecut clandestin frontiera în Ungaria în mai multe rânduri, dintre care este cunoscută aceea de la 18-20 aprilie 1946, când a adus instrucţiuni confidenţiale pentru contele Teleki Ádám, Ungváry Sándor şi dr. Boga

Alajos. Este în legătură cu preotul Sas Koloman din Valea lui Mihai, mijlocitor de asemenea treceri.

Are următoarele legături la Cluj: contele Teleky Ádám, dr. Ungváry Sándor, dr. Boga Alajos, Plancsitár Kató, Placsintár Adriana, Bothos József, dr. Pásztay Géza, avocat, dr. Gyarmathy, Boros, contele Bethlen Lajos, baronul Kemény, dr. Venczel József, episcop Márton Áron, dr. Makkay Adalbert, dr. Bodor András, dr. László Dezső, Lakatos István.

Legături la Satu Mare: colonel Popovici Sever, comandantul Centrului de exploatare; lt. colonel Mănuilă din acelaşi centru de exploatare; Tevély József; Tevély István; Hertzeg Ioan.

Tot la Satu Mare, Xántus Klári a fost semnalată că a jucat cărţi cu următoarele persoane din Oradea: lt. col. Căproiu, din Inspectoratul de Jandarmi; Constantin Constantin, fost agent la Poliţia Călăraşi, trecut în cadrul disponibil.

De asemenea, Xántus Klári întreţine legături intime cu generalul Buzincu Emil, comandantul Corpului VI Teritorial Cluj, care o prezintă în alte localităţi drept soţia sa. Generalul Buzincu i-a înlesnit trecerea clandestină peste frontieră, cu ocazia călătoriei pe care Xántus Klári a făcut-o la Budapesta, între 18-20 aprilie 1946, ducând-o de la Cluj la Satu Mare cu maşina Comandamentului Teritorial şi aşteptând-o acolo până la reîntoarcerea din Ungaria, când a adus-o la Cluj tot cu maşina Comandamentului.

Generalul Buzincu este şi în strânse legături de prietenie cu Adriana Placsintár, precum şi cu Placsintár Kató şi Bothos Iosif, aceştia din urmă membri în mişcarea maghiară de rezistenţă şi prieteni ai curierei Xántus Klári. Generalul Buzincu, care vorbeşte curent limba maghiară, s-ar părea că intenţionează să pună bazele unei asociaţii româno-maghiare, fiind sprijinit în această idee de fruntaşii reacţiunii maghiare din Cluj.

Centrele de propagandă ale mişcării de rezistenţă, identificate până în prezent, sunt:

La Cluj: Clubul sportiv „Vasas" (Fierarul), condus de dr. Pásztay Géza, Jordáky Ludovic, Demeter Dezső şi Bothos József; Reuniunea „Kolping"; Teatrul Maghiar; Centrala E.M.G.E., condusă de Szász Pál; Cooperativa „Szövetség"; Cantina „Sft. József" a studenţilor maghiari; Colegiul „Marius [Móricz] Zsigmond"; Cooperativa „Hangya" (în prezent „Kaláka", încadrată în U.P.M.); Redacţia ziarului „Erdély".

Sft. Gheorghe: Uniunea Maghiarilor (clandestină).

Oradea: Uniunea Tineretului Catolic (Kolping).

Unul din centrele destinate pentru depunerea rapoartelor este hotelul „Korona" din Odorhei.

Mijloacele de locomoţie identificate sunt: motocicleta nr. 901 Cluj; motocicleta nr. 923 Cluj; motocicleta nr. 959, Cluj, proprietatea lui Székely János, domiciliat în str. Prof. Marinescu, folosită de Katona; motocicleta nr. 479 Deva; maşina fabricii de Conserve din Cluj, care a transportat la Budapesta pe curierii Pákay, Roska şi Appany.

Mişcarea ar dispune de depozite de arme şi muniţii în comunele Aldea, Căpâlniţa, Ghipeş, Lueta, Morăreni, Satu Lung şi Letea, toate din judeţul Odorhei.

Grupul lui Simon Zoltán, din comuna Ghipeş, ar dispune şi de un post de radio-emisiune (încă nepus în funcţiune), pe muntele Marghita, la poalele masivului Csicsér.

Acesta este aspectul actual al Mişcării Maghiare de Rezistenţă din Ardeal, aşa cum rezultă din evidenţele Direcţiei G-rale a Poliţiei şi din informaţiile şi identificările pe teren ale Inspectoratului Regional de Poliţie Cluj. Notăm însă că Inspectoratul Regional de Poliţie Braşov este cu desăvârşire absent în materie informativă, cu toate că pe raza sa teritorială, în secuime, mişcarea maghiară de rezistenţă ia forme organizatorice din ce în ce mai precise şi mai periculoase.

Tot în legătură cu această carenţă a Inspectoratului Regional Braşov, de reţinut următoarele fapte concludente:

– Comisarul şef Mihály Alexandru, şeful Serviciului de Siguranţă de la Inspectoratul Braşov, a fost identificat ca fiind în legătură cu Mişcarea Maghiară de Rezistenţă;

– Comisarul Tompa Alexandru, de la Poliţia Odorhei, este membru al aceleiaşi mişcări.

– Şeful de secţie de gardieni publici Szabó József, de la Poliţia Tg. Mureş, numit la 16 aprilie 1946, după aproximativ două săptămâni de la numire primea sarcina din partea mişcării de rezistenţă de a executa pe toţi gardienii publici români, în caz că la conferinţa de la Paris (6 mai 1946) Ardealul de Nord ar fi fost atribuit Ungariei.

– Parte din foştii poliţişti implicaţi în cazul Pilla István, după ce au fost arestaţi şi cercetaţi, au fost repuşi în funcţiune: comisar Elefánt Iosif, comisar ajutor Demeter Ştefan şi şef de detaşament Óvári Ákos, toţi de la Poliţia Sft. Gheorghe.

Dar Mişcarea Maghiară de Rezistenţă, aşa cum s-a arătat la enumerarea membrilor organizaţiei, dispune de infiltraţii atât în grupările politice democratice (U.P.M., P.C.R. şi P.S.D.), cât şi în administraţie şi în diferite instituţii de stat şi particulare. Datorită acestor infiltraţii, mişcarea de rezistenţă culege toate informaţiile de care are nevoie, în susţinerea ideilor revizioniste, pe care le transmite prin curieri la Budapesta.

Tot în legătură cu posibilităţile de informare ale Mişcării de Rezistenţă se semnalează că majoritatea telefonistelor din Cluj, Tg. Mureş, Odorhei, Sft. Gheorghe şi Miercurea Ciuc, fiind de origine maghiară, o bună parte din ele sunt în serviciul menţionatei mişcări, pe care o ţin la curent cu diferitele ordine şi rapoarte transmise telefonic de autorităţile româneşti.

Cazul cel mai semnificativ este însă acela al dr. Demeter János, ajutor de primar al municipiului Cluj, membru marcant în U.P.M. şi P.C.R. şi în acelaşi timp îndrumător spiritual al mişcării maghiare de rezistenţă. Într-adevăr, primarul oraşului Cluj, Ciuciudan, membru al Partidului Social-Democrat, s-a dovedit un element absent în această demnitate, care a lăsat aproape întreaga răspundere în conducerea primăriei pe seama dr. Demeter János, element dinamic, dar lipsit de loialism faţă de statul român.

Din această cauză, situaţia elementului românesc din oraşul Cluj se găseşte în stare de inferioritate materială şi de multe ori umilit sufleteşte de elementul maghiar. Este suficient să notăm situaţia profesorilor universităţii româneşti din Cluj, care nici până în prezent nu au locuinţe şi care, împreună cu familiile lor, dorm prin clinici sau pe săli. La fel, ofiţerii români şi familiile lor locuiesc în săli de cazărmi, câte 10-12 familii în aceeaşi sală. O situaţie similară au şi artiştii Teatrului şi Operei Române din Cluj.

În acelaşi timp, se găsesc în Cluj mii de cetăţeni maghiari, veniţi pe teritoriul Ardealului de Nord după Dictatul de la Viena şi pe care autorităţile româneşti

nu-i pot nici măcar identifica, întrucât, în majoritate, refuză să se prezinte la Controlul Străinilor.

De remarcat că în numărul din oficiosul Uniunii Populare [Maghiare] din Cluj, în care s-a publicat, în pag. 3, apelul Chesturii Poliţiei Cluj adresat cetăţenilor maghiari de a se prezenta la controlul străinilor, s-a publicat în pag. 1, cu litere mari, o informaţie după care dl. ministru Teohari Georgescu ar fi dat asigurări că nici un maghiar nu va avea de suferit rigorile legii controlului străinilor. Rezultatul a fost că abia 700 cetăţeni maghiari s-au prezentat la Chestura Poliţiei Cluj. Or, toţi aceşti cetăţeni maghiari ocupă locuinţe la care ar avea dreptul populaţia română în general şi funcţionarii publici îndeosebi.

Tot în legătură cu această problemă, Inspectoratul Cluj a raportat şi situaţia locuitorilor maghiari din comunele Pata şi Gheorgheni, din judeţul Cluj, care au fost strămutaţi, sub era horthystă, în oraşul Cluj, spre a mări numărul maghiarilor din capitala Ardealului. Aceşti locuitori, aproximativ 1000, ocupă şi în prezent apartamente în oraşul Cluj, în timp ce averea şi casele lor sunt intacte în comunele de unde au plecat. Totuşi, primăria oraşului Cluj nu îi sileşte a-şi relua vechile domicilii aşa cum este just şi oportun.

Dacă la acestea se mai adaugă şi faptul că nici până în prezent nu s-au schimbat toate denumirile maghiare ale străzilor din Cluj, se deduce atitudinea conducerii primăriei acelui oraş, reprezentată prin Demeter János, de a păstra tendinţele de maghiarizare ale oraşului. (Este revelator şi faptul că bulevardul ce purta numele Regelui Ferdinand I, nume care simboliza unirea din 1918, a fost împărţit în două porţiuni denumite în prezent Horia şi Doja, după numele celor doi eroi ai revoluţiilor ardeleneşti. În schimb, numele de Regele Ferdinand n-a mai fost dat altei străzi).

*

Pornind de la stăruinţa pe care conducătorii spirituali ai populaţiei maghiare din Ardeal o depun pentru salvarea cetăţenilor maghiari veniţi pe teritoriul Ardealului de Nord, după data de 30 august 1940, se poate ajunge logic la concluzia că această atitudine se acordă perfect cu concepţiile revizioniste ale ministrului maghiar de Externe, [János] Gyöngyössy, care susţine ca să fie redată Ungariei o fâşie de pământ din vestul Transilvaniei, pe care locuieşte un număr de români egal cu numărul ungurilor aflaţi sub stăpânire românească.

*

În concluzie se pot preciza următoarele:

– Mişcarea maghiară de rezistenţă este îndrumată de un grup de reacţionari maghiari, în frunte cu episcopul Márton Áron şi contele Teleky Ádám.

– Organizarea pe teren a mişcării revine lui dr. Ungváry Sándor.

– Serviciul de curier cu Budapesta este îndeplinit în principal de d-na Xántus Klári, care se află în legături intime cu generalul Buzincu.

– Mişcarea are infiltraţii printre fruntaşii grupărilor politice democratice: în Partidul Social-Democrat pe Lakatos István, dr. Pásztay Géza şi Bruder Francisc, iar în Partidul Comunist pe Demeter János şi Jordáky Ludovic.

– Infiltraţia în Uniunea Populară Maghiară este însă mult accentuată, mai ales că fruntaşii mişcării de rezistenţă maghiară se întâlnesc cu fruntaşii U.P.M.-ului pe linia susţinerii intereselor populaţiei maghiare din Ardeal. Este simbolic şi edificator în acest sens că la înmormântarea episcopului dr. Józan

Nicolae, iniţiatorul mişcării de rezistenţă, U.P.M. a trimis o coroană împodobită cu culorile naţionale maghiare.
– Mişcarea de rezistenţă are un puternic sprijin în Asociaţia Agricolă Maghiară (E.M.G.E.) şi cooperativa „Kaláka" (fostă „Hangya"), încadrate în prezent ca secţii în U.P.M., care prin filialele lor au pătrunderi adânci în viaţa populaţiei maghiare din Ardeal.
– Bisericile confesionale maghiare, în special diferite ordine călugăreşti maghiare, precum şi şcolile maghiare, constituie de asemenea puternici piloni ai mişcării maghiare de rezistenţă. În acest sens, trebuie subliniat aportul adus mişcării maghiare de rezistenţă de călugării franciscani, care tipografiază şi colportează diferitele manifeste clandestine maghiare.
– Mişcarea are la dispoziţie depozite de armament şi muniţii, iar membrii sunt înarmaţi cu armament rămas din timpul luptei de eliberare a Ardealului de Nord.

Măsuri de luat:
– Inspectoratul Regional de Poliţie Cluj să continue acţiunea informativă pentru descoperirea întregii reţele a mişcării de rezistenţă maghiară de pe cuprinsul Ardealului, în care scop urmează a i se pune la dispoziţie de către Direcţia Generală a Poliţiei mijloacele materiale de care inspectorul regional Patriciu Mihai ar avea nevoie [15].
– Direcţia Generală a Poliţiei să continue a centraliza şi compara informaţiile primite de la Inspectoratul Regional de Poliţie Cluj şi Marele Stat Major, Secţia a II-a, precum şi de la alte organe informative, în legătură cu mişcarea de rezistenţă. Prezenta sinteză, precum şi altele cu acelaşi obiect, ce se vor mai întocmi în viitor, să fie predate în copie şi Inspectorului Regional de la Cluj.
– Să nu se treacă la nici o măsură represivă, nici măcar contra poliţiştilor implicaţi în mişcarea maghiară de rezistenţă, fără consultarea prealabilă a inspectorului Patriciu, întrucât s-ar putea naşte anumite bănuieli în rândurile membrilor mişcării, care ar prejudicia acţiunii informative a organelor poliţieneşti.
– Urmează a se aviza asupra reorganizării centralei Inspectoratului Regional de Poliţie Braşov, iar în cadrul acestei reorganizări comisarul şef Mihály, şeful serviciului de siguranţă, să fie mutat la o unitate de poliţie din Vechiul Regat, unde să i se încredinţeze misiune de poliţie administrativă sau judiciară.
– Urmează de asemenea a se aviza asupra oportunităţii rămânerii d-rului Demeter János ca ajutor de primar al municipiului Cluj.
– Inspectorul Patriciu să fie consultat asupra celor mai practice măsuri de dezarmare a populaţiei din Ardealul de Nord. Tot în legătură cu dezarmarea, se impune ca şi lucrătorii fabricii „Dermata" din Cluj, cu toţi maghiarii, dintre care unii cetăţeni unguri, să fie dezarmaţi, întrucât informaţiile precizează că ideile şovine şi iredentiste şi-au găsit un bun adăpost în această întreprindere.
– Momentul trecerii la acţiune represivă va fi fixat de Direcţia Generală, la propunerea inspectorului Patriciu.
Se anexează schema mişcării maghiare de rezistenţă[16].

(Arh.St.Bucureşti, Direcţia Generală a Poliţiei, dos. 46/1945, f.1-49)

[1] Vezi în acest volum doc. 48.
[2] Preşedintele organizaţiei P.C.R. din comună era Kolozsy József. Pentru acest eveniment vezi şi *Cartea Albă a Securităţii, 23 august 1944-30 august 1948,* I, coord. Mihai Pelin, Bucureşti, Serviciul Român de Informaţii, 1997, p.246.
[3] Asupra acestei revolte vezi *Arh.St.Bucureşti, Direcţia Generală de Poliţie*, dos. 106/1946.
[4] Derivare de la adepţii lui Béla Imrédy, fost prim-ministru al Ungariei din mai 1938-februarie 1939, întemeietorul Partidului Înnoirii Maghiare (Magyar Megújulás Pártja), cu orientare de extremă dreapta. A fost nevoit să demisioneze la presiunea marilor proprietari funciari datorită preconizatelor lui reforme.
[5] Sándor (Alexandru) Asztalos (n. 1908) a ajuns profesor la facultatea de drept a Universităţii „Bolyai". În cadrul U.P.M. era apreciat că duce „o politică naţionalistă de dreapta" (*Arh.St.Cluj, Comitetul Judeţean P.C.R. Cluj,* dos. 43/1948, f.272).
[6] György Bözödi (n. 1913) a fost redactorul şef al revistelor „Székély Szó" din Târgu Mureş (1930) şi „Termés" din Cluj (1942-1944). După 1945, când îi mai apar încă două cărţi, dispare din universul scriitoricesc.
[7] Dintr-o sinteză a Serviciului de Informaţii al Armatei rezultă că la această iniţiativă, de a se crea un „Magyar Demokrata Népfront", au participat şi o parte din liderii P.S.D.-maghiar, în frunte cu Károly Péter, Fr. Bruder, István Lakatos, Géza Pásztay ş.a. (cf. *Arh.St.Bucureşti, Ministerul de Război. Inspectoratul General al Armatei,* dos. 11/1947, f.29-31).
[8] Elemér Jancsó (1905-1971), profesor universitar, director la „Erdélyi Tudományos Intézet" (1942-1945) şi redactor şef al revistei „Studia Universitatis Babeş-Bolyai" (1952-1957). Într-o caracterizare pe linie de partid, din 1948, era apreciat ca având „o fire pasivă, nu poate să-şi valorifice cunoştinţele, e un profesor mediocru şi ca metodă de predare, deşi are cunoştinţe detaliate"; „din punct de vedere politic este marxist din convingere, dar fiind mereu preocupat de propriile sale probleme, molatic, nu prezintă calităţile apreciate şi cerute de partid" (cf. *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj,* fond 3, dos. 475/1948, f.112).
[9] Kakassy Endre (1904-1963), absolvent al facultăţii de drept din Cluj, dar afirmat ca istoric literar. Autor al unor monografii de valoare, precum: *A fiatal Eminescu* [Tânărul Eminescu] (1959), *Eminescu élete és költészete* [Viaţa şi poezia lui Eminescu] (1962), *Mihail Sadoveanu. Egy nagy élet és egy nagy életmű története* [Mihail Sadoveanu. Istoria unei mari vieţi şi a unei mari opere].
[10] Dezső László (1904-1973), profesor la Colegiul Reformat din Cluj, iar din 1937 şi la Facultatea de Teologie.
[11] Elek Nagy (n. 1916) este cunoscut mai mult prin pseudonimul de György Méhes. Absolvent al facultăţii de drept din Cluj, funcţionar la tipografia „Minerva" (1935-1936), critic teatral la „Pásztortűz", redactor la „Világosság" (1948-1950) şi „Falvak Dolgozó Népe" (1950-1952). Este autorul a numeroase volume, precum: *Verőfény* [Soare strălucitor] (1952), *Kárpátok kincse* [Comoara Carpaţilor] (1955), *Virágvarázsló* [Vrăjitorul florilor] (1957), *Noé bárkája* [Arca lui Noe] (1972), *Bizalmas jelentés egy fiatalemberről* [Raport confidenţial despre un tânăr] (1982, trad. 1991) ş.a.
[12] Vezi Gábor Vincze, *Puskás Lajos és a Kolozsvári Tízes Szervezet* [Lajos Puskás şi Organizaţia de zece din Cluj], în „Korunk", VII, 1996, nr. 4, p.100-117.
[13] Márton Roska (1880-1961), de origine armeană, absolvent al facultăţii de litere din Cluj şi doctor în filozofie la Viena, arheolog, profesor la Universităţile din Debrecen, Cluj şi Szeged. Întemniţat în 1919 pentru scurtă vreme de noile autorităţi româneşti şi eliberat la intervenţia lui Vasile Pârvan, Márton Roska a fost din nou judecat şi condamnat în 1937 pentru colaborarea sa la *A történelmi Erdély* (Budapesta, 1936), editată de „Asociaţia Bărbaţilor Ardeleni". A fost pus sub urmărire la Consiliul de Război al Corpului 6 Armată, pentru „agitaţie contra siguranţei statului". Din ordonanţa definitivă rezultă că M. Roska, deşi funcţionar al statului român, a acţionat în cadrul unei societăţi revizioniste din Budapesta, publicând într-o revistă maghiară numeroase lucrări istorice în care întrebuinţează nomenclatorul şi topografia ungurească. I se mai aduce acuzaţia că într-una din publicaţii prezintă Ardealul pe o hartă despărţită de Vechiul Regat. La ascultarea martorilor, primul, C. Daicoviciu – care a făcut şi denunţul – arată că sub masca ştiinţei a propagat idei false, având tot timpul o atitudine antiromânească, că ar fi ascuns obiecte din patrimoniul statului (arheologic), că s-a opus schimbării inscripţiilor ungureşti cu cele româneşti, că într-o serie de publicaţii germane foloseşte nomenclatorul unguresc etc, Daicoviciu considerând a fi „o datorie să sesizeze

autorităţile pentru activitatea făţiş iredentistă" a lui Roska. În acest context, Marton Roska a fost condamnat la 3 luni de închisoare. La cererea de graţiere, profesorii Universităţii au redactat un *Memoriu,* prin care consideră că verdictul este „cu totul legitimat de activitatea şi atitudinea provocatoare pe care condamnatul a avut-o, ani de-a rândul, faţă de naţiunea şi statul al cărui funcţionar este"; semnatarii se opun graţierii, considerând-o ca „o gravă jignire" adusă „autorităţii şi demnităţii" Universităţii (semnatari: N. Drăganu, S. Puşcariu, Th. Naum, Th. Capidan, S. Dragomir, I. Lupaş, M. Ştefănescu-Goangă, C. Petran, Şt. Bezdechi, D.M. Teodorescu, G. Giuglea, P. Grimm, G. Buzoianu, Vl. Ghidionescu, D. Popovici, Em. Petrovici, C. Sudeţeanu, C. Daicoviciu, I. Crăciun, Şt. Tesca, Em. Diaconu ş.a.; lipseşte semnătura lui G. Kristóf). În toamna lui 1937, Marton Roska a părăsit România, fiind numit profesor la Universitatea din Szeged. Asupra acestui caz vezi: Ionel Mărgăianu, *Un scandal universitar la Cluj: şeful de lucrări Martin Roska colaborează la o lucrare de contestare a drepturilor româneşti asupra Ardealului,* în „Patria", XVIII, 1936, nr. 102 (8 mai), p.4. [M.Roska prelungeşte cu un secol intrarea maghiarilor în Transilvania (896 e.n.)]; Idem, *Consiliul de război din Cluj s-a sesizat de cazul profesorului Roska Martin,* în „Patria", XVIII, 1936, nr. 103 (9 mai), p.4. [oferă detalii biografice şi bibliografice răutăcioase; este numit „duşman declarat al românismului"]; *Prof. Marin Roska a fost condamnat,* în „Naţiunea română", X, 1936, nr. 257 (15 nov.), p.4 [procesul s-a încheiat pe 14 nov.; a fost condamnat la 3 luni închisoare, 5000 lei amendă şi 3 luni interdicţie; a fost imediat arestat]; *D. Iorga a cerut graţierea lui Roska Marton,* în „Patria", XVIII, 1936, nr. 257 (17 nov.), p.1 [într-un număr din „Neamul românesc", Iorga a cerut graţierea deoarece ar fi „unul din cei mai distinşi cercetători ai preistoriei ardelene", iar „Ardealul nu se poate apăra cu sentinţe de închisoare"] ş.a.

[14] Jenő Kiss (1912-1996), absolvent al facultăţii de drept de la Cluj, redactor la „Erdélyi Helikon" (1934-1940), directorul cantinei universitare (1940-1946), redactor la „Utunk", „Napsugár" (1957) şi „Igaz Szó" (1959). Autor al mai multor volume de poezie.

[15] Mihai Patriciu, fost voluntar în războiul civil din Spania, în bune relaţii cu Valter Roman, dar mai ales cu V. Luca, A. Pauker şi T. Georgescu. Din septembrie 1948 a devenit şeful Securităţii din Cluj, caracterizat ca fiind de o ferocitate ieşită din comun, răspunzător de mai multe înscenări şi asasinate. A murit în 1996. Asupra lui vezi Doina Jela, *Lexiconul negru. unelte ale represiunii comuniste,* Bucureşti, Editura Humanitas, 2001, 213-214.

[16] Pentru o mai coerentă imagine asupra mişcării maghiare de rezistenţă vezi şi *Arh.St.Bucureşti, Inspectoratul General al Jandarmeriei,* dos. 18/1945, 24/1945, 25/1945, 30/1945, 34/1945, 75/1945, 80/1945, 103/1945, 146/1945, 65/1946, 67/1946, 86/1945, 153/1946, 154/1946; *Arh. St. Bucureşti, Ministerul de Război. Marele Stat Major,* dos. 211/1946 şi 212/1946 (sintezele contrainformative). Pentru cei care au fost în Serviciul de Informaţii Maghiar: *Arh.St.Bucureşti, Direcţia Generală a Poliţiei,* dos. 47/1945. Nu s-a reprodus anexa menţionată în document întrucât „Mişcarea de Rezistenţă Maghiară" este prezentată în formă grafică, pe baza informaţiilor de mai sus.

122

Către Secretariatul Comitetului Regional Cluj
al Partidului Comunist Român

Dragi tovarăşi,

Cu o săptămână din urmă ne-a vizitat la Cluj tovarăşa Elena Antal, secretara Comitetului de intelectuali, care funcţionează pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist Maghiar, şi s-a adresat subsemnaţilor, Nagy Ştefan şi Asztalos Ştefan[1], scriitori, ca să dăm consimţământul nostru de a semna, de a pune numele nostru ca colaboratori principali ai unei reviste literare populare, care urmează să apară în cursul lunii octombrie. Revista va apare şi activa sub controlul Comitetului Central al Partidului Comunist Maghiar. Noi am răspuns tovarăşei Antal că în caz dacă Comitetul Central al partidului nostru ne va permite să figu-

răm ca colaboratori principali ai revistei în chestie, noi, din partea noastră, dăm consimţământul nostru.

Rugăm Secretariatul Comitetului nostru regional să intervină în această chestiune cât mai repede la Comitetul Central al partidului nostru, având în vedere că primul număr al revistei care va apare la Budapesta urmează să apară cu numele nostru.

Cu salutări tovărăşeşti.

Nagy István
Asztalos István

Cluj, 10 sept. 1946

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond. 1, dos. 9/1946, f.22)

---

[1] István Asztalos (1909-1960), scriitor autodidact, fost muncitor, apoi redactor la „Falvak Népe" (1945-1950), „Utunk" şi „Napsugár" (1956-1960). Într-o caracterizare a secţiei de cadre a Comitetului Judeţean de Partid Cluj din 17 aprilie 1948 era apreciat ca „element dinamic şi disciplinat", „unul dintre cei mai buni scriitori maghiari" (cf. *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj,* fond. 3, dos. 475/1948, f.1). Scrierile sale au fost reunite în *Művek* [Opere], cinci volume apărute în 1961 şi 1962.

123

Traducere din limba ungurească.
Trimiţător: Antal Árpád, de la Uniunea Maghiară, Sfântu Gheorghe
Primitor: Uniunea Populară Maghiară, Comitetul Executiv Cluj, pt. Balogh Edgár

Dragă Nene Nándor,

În sfârşit, am terminat cu raportul, un exemplar l-am trimis Comitetului Executiv Regnicolar cu aceeaşi poştă. Nu sunt aici rămas complet de lume, nici aceea nu ştiu ce s-a făcut cu chestiunea ceangăilor. Peste tot citesc în numărul din 12 septembrie al gazetei „Népi Egység" un articol îngrozitor despre drumul nostru din Moldova. Un articolaş scurt şi cel puţin 5 inconsecvenţe îngrozitoare. O iresponsabilitate păcătoasă, dacă o foaie a Uniunii Populare îşi permite aşa ceva. Despre articol altfel voi face raport la Comitetul Executiv. Sunt curios cu ce surprize mă aşteaptă Clujul (conform cu articolul precedent, a găsit soluţia şcoala pentru aproximativ 60.000 ceangăi în mod fericit).

După câteva zile plec la Cluj. Va fi apoi şi articol serios de gazetă.

Cu salutări
Antal Árpád

Nyújtód [Lunga, jud. Covasna]
15 septembrie 1946

[ANEXĂ]

Uniunii Populare Maghiare,
Comitetul Executiv Regnicolar

Raport
asupra călătoriei făcute de Czikó Nándor şi Antal Árpád
în zilele de 15-19 august 1946 la ceangăii din Moldova

Raportul încercăm să-l facem în formă de jurnal. Singurele observaţii le facem acolo unde am avut ocaziunea să le observăm în amănunte. În alte locuri numai ne provocăm la ele. Observaţiile (în mare parte) – deşi le dezvoltăm la descrierea unei comune oarecare – sunt generale, sunt caracteristice pentru toată regiunea de ceangăi pe care am străbătut-o noi. Pe acelea pe care numai izolat, în unul sau două sate sunt de observat, le vom nota deosebit.

În dimineaţa lui 15 august am plecat spre Moldova. De-a dreptul mergem la Bacău [în textul unguresc e numit: Bákó – n.trad.]. Trecem prin aşa comune prin care presupunem câteva familii de ceangăi. Întrebăm pe rând femei şi bărbaţi staţionaţi pe drum: „Eşti catolic?" Ca şi pe unul ce l-am fi lovit, dar un minut nu suferă agresiunea, aşa sar cu toţii: „Nu, eu sunt român" (româncă). În aceasta este o bună porţiune de desconsiderare faţă de aceia al căror nume, noi din tactică, poate ei – le spune faţa, vorbele, fiecare mişcare – din desconsiderare, îl tăcem. Acest nume e acel de *ceangău*. Întrebările le repetăm în mai multe sate, răspunsul e acelaşi. Noţiunea de catolic se confundă complet cu aceea de ceangău în ochii românilor, şi pe care ambele noţiuni îi arată, sunt obiectul dispreţului. Această impresie a fost confirmată de observaţiile ulterioare.

Vineri, în 16 august. Automobilul ni s-a stricat de drumul cel lung de ieri şi astfel suntem siliţi să rămânem azi în Bacău [Bákó]. Ne-am interesat în organizaţiile democratice, în fabrici, de ceangăii şi de muncitorii unguri care trăiesc în Bacău. Ne îndreptăm spre biserica catolică. E tocmai serviciu. Iosif Tălmăcel, plebanul din Bacău, tocmai face slujba. În imediata apropiere a bisericii este piaţa. Din timp în timp mai intră ceangăi şi se roagă. În piaţă ne întâlnim cu foarte multe femei ceangăi. Au puţine lucruri de vânzare: ceapă, ceva pere şi lapte. Au venit din satele din jur. Iau câteva mii de lei şi pe aceştia îi cheltuiesc imediat. Vorbim cu femei din Lespezi [Léczpedi în original], Valea Seacă [Bogdánfalva], Cleja [Klézse]. Le vine foarte interesant că în piaţa Bacăului un „domn" vorbeşte cu ele ungureşte. Înainte cu câţiva ani nici nu ar fi cutezat să răspundă. Puţintel de aceea le e frică. Se plâng de secetă. O femeie din Călugăru-Luizi tare se teme că va ajunge vremea de se vor mânca oamenii.

La adunarea ungurească convocată pentru ora 6 seara, abia trei oameni s-au prezentat. Interesantă soarta omenească. Bodor Felix, un ungur originar din Transilvania. Tatăl său l-a adus din Transilvania în vârstă de 6 ani, de atunci aici lucrează la C.F.R., abia mai ştie ungureşte. Soţia lui e româncă. Celălalt e János Konsztantin (aşa îşi spune numele). Părinţii lui au venit din Sfântu Gheorghe în Regat, de asemenea e lucrător la C.F.R., puţin mai ştie ungureşte, soţia lui ştie bine. Czikó Nándor vorbeşte mult despre românizarea lor, apoi arată că de acum este permis a se vorbi ungureşte, oriunde. Nu înţeleg nicicum: confundă cetăţenia cu noţiunea naţionalităţii. De aceea scriem aşa de mult despre ei, pentru că, după ei, numărul lor este foarte mare în Bacău. Nu putem conta la cei mai mulţi. În cazul

cel mai bun o Uniune Populară [ungurească, bineînţeles: n. trad.] ar putea să-i atragă către ea. Ne promit că pe mâine vor chema şi pe alţii la adunare. Cel de-al treilea om e un bărbat originar din Galbeni (Trunk): Ştefan Dogaru (numele lui de ceangău e Kádár István, despre românizarea de nume mai târziu). Acesta e omul pe care putem pune cel mai mare temei. E tânăr, în jurul lui 26 de ani, om umblat în lume, a fost şi în Ungaria, de două luni numai a venit de acolo. A fost activistul Partidului Comunist din Sátoraljaújhely. Abia că a venit acasă şi a şi devenit membru conducător în Partidul Comunist judeţean. E un bun ungur, a gustat bine din cultura ungurească; are spirit unguresc, e în permanentă legătură cu totalitatea ceangăilor. În zilele trecute a întrebat poporul din Cleja în ce limbă să le vorbească şi, la cererea poporului, vorbirea sa de propagandă a ţinut-o în ungureşte. Ar intra cu toată forţa în acţiunea unei Uniuni Populare Maghiare ce s-ar organiza. Czikó Nándor îl şi cere de la partid pe cele câteva zile ce le petrecem acolo. Vine cu noi în toate părţile cu bucurie şi ne ajută în toate. Cea dintâi cerere a sa pe care ne-o pune este: cartea ungurească, cât numai se poate.

Sâmbătă, în 17 august. La ora 8 dimineaţa plecăm în satul Luizi Călugăru (Luizi-Kalugár), la distanţă de 6 km de la Bacău. Aici am avut ocaziunea să privim în viaţa sărmană şi tristă a unui sat de ceangăi. Întreţinerea noastră aici tocmai de aceea vom încerca să o descriem amănunţit.

Exteriorul la prima vedere îţi face impresia unui sat sărac. Case mici şi, pe colină, cea mai mare biserică a satelor ungaro-ceangăieşti. Case mici, sat sărac, oameni săraci: biserică mare şi bogată.

Mergem la primărie. Câţiva gospodari vorbesc aici, dar îndată ce ne observă maşina şi alţii se strecoară aici. Până aici am luat cunoştinţă că în comună sunt aproximativ 4000 locuitori unguri curaţi. Intră Illyés, zidar, de 60 ani, membru în comisia de reformă agrară a judeţului. Mulţi ani a fost el primarul comunei. E un om beţiv, cu gura mare, răutăcios şi pitic. Zbierând, intră în sală, amintind descinderea de după-masă a pretorului când va termina cu reacţionarii. Abia ştie ungureşte. Umblă în pantaloni răi, desculţ, nebărbierit de săptămâni. Vine şi primarul: Horváth János. Curat, în costum de ceangău, cu bocanci buni în picioare (lucru rar în acest sat) şi bărbierit. Şi el are mulţi copii, dar are şi avere la ei, aşa se vede că şi din untura satului picură mult pentru el. Suflă împreună cu bătrânul, aşa se vede, se înţeleg de minune.

În jurul distribuţiei pământului curge discuţia de zile. Grăieşte un om cu o înfăţişare plăcută, e foarte respectuos, stă cu pălăria în mână, numele lui e Varga Antal, cu îmbrăcăminte deosebit de curată, dar sărăcăcios. E membru în comitetul local agrar. Prezintă doleanţele poporului: au distribuit la toţi îndreptăţiţii pământ, dar bătrânul la judeţ a şters pe mai mulţi. Bătrânul zbiară..., îl reducem la tăcere. Acum vin femeile plângând. La una i-a dispărut bărbatul, are 7 copii şi nu a primit nimic. A plecat la Bacău să se plângă, sosită acasă, bătrânul a bătut-o. A voit să o sugrume, şi acum se văd urmele violenţei, plângând, rugându-se arată spre noi: a fost secetă, abia a fost recoltă, nici nu a avut pământ să producă, nu are „om" (bărbatul a dispărut) care să intre în lucru, roagă să-i ajutăm. Dar nu e singura cu care a tratat aşa bătrânul zidar. Illyés András, cu 10 copii, nu a primit nimic, în schimb bătrânul, care e zidar şi nu a fost în război, şi-a croit pentru el şi pentru o fată a lui măritată destul de binişor. Numele de comunist şi-l afişează şi sperie cu el tot satul.

Cea mai mişcătoare plângere e a Caterinei Nicolae Bârsan (nu am întrebat-o de numele ei unguresc): trăieşte singură cu şase copii, pământ nu a primit, e în lipsă

înspăimântătoare, nu poate umbla, umblă pe cârje. Epuizează fiece clipă, vine tot după noi, plânge şi se roagă. Îi notez numele şi cum văd şi alţii aceasta, năpădesc acolo. Aşa cred, de aceasta depinde totul. Mai notăm câteva nume. Adevărată îndrăzneală a umplut sufletul femeilor câteva cuvinte însufleţite ale lui Czikó Nándor. Încă sunt laşe şi abia se luminează de acum spre ele, acum nu se lasă şi aşteaptă cu îndrăzneală descinderea pretorului.

Aici dăm câteva date despre viaţa economică a satului. Pământul e foarte puţin. Satul are 4000 locuitori, pământul e de 2300 jugăre cadastrale. Şi din acesta, mare parte e neproductiv, ogor şi pădure. Inventarul agricol e vechi şi rudimentar. În tot satul abia trei pluguri de fier. Cultivă mai ales porumb. Şi în cazul unei bune recolte, bărbaţii sunt avizaţi a pleca la munci, dar acum, în cazul recoltei slabe. În general lucrează la Bacău şi Horleşti, la repararea drumului de fier şi, unde pot, mulţi merg mai departe, şi până la Constanţa. Pământul l-au luat din moşia boierului Brăescu: au înjumătăţit pământul expropriat cu satul vecin Călugărul Mare [în original: Nagy Kalugár], aproximativ a ajuns aici să fie împărţit 170 jugăre. Ei calculează în prăjini: 24 prăjini e un jugăr cadastral.

În cursul convorbirii de mai înainte, Czikó Nándor aduce vorba de naţionalitatea şi limba lor maternă. Primarul scurt încearcă să rezolve problema oficial: „Aici nu se predică ungureşte; aceasta aşa am obişnuit-o, încât nici nu înţelegem predica ungurească". Varga Antal, de la început e îngrijorat şi grăieşte: „Interesantă grăire". Spun că şi ei ar fi bucuroşi de predică ungurească şi de o şcoală, dacă ar vrea şi domnii. Sunt foarte înapoiaţi. Totul depinde de domni, vorbă ungurească, şcoală, totul. De voinţa lor nu depinde nimic. Sunt atent la limba lor. Suntem la primărie, aici vorbesc numai româneşte. În biserică, de asemenea cântă şi se roagă numai în româneşte, şi numai în familie sună cuvânt unguresc. Le stă mai uşor limba la vorbă românească. La invitarea noastră încep a discuta despre reforma agrară în limba ungurească, dar după câteva minute urmează cearta pe româneşte. Dacă vorbesc ungureşte, uneori nu se pot exprima suficient şi atunci o dau pe româneşte. Varga Antal şi Zsigmond Ferenc vorbesc foarte bine ungureşte, şi femeile. Dar bărbaţii, abia încep, se împiedică, se chinuie şi apoi o întorc pe româneşte.

Aici am putut vedea numai că cele 2 limbi ce luptă desperată duc pentru hegemonie între ceangăi. Limba ungurească se restrânge în familie şi în ruga celor mari, dar uneori e şi de aici înlăturată. Copiii deja învaţă a se ruga pe româneşte, pe flăcăi şi pe fete diacul îi învaţă la catechism, duminica, în româneşte (acesta nu mai ştie ungureşte). Un deceniu şi limba românească şi-a creat o aşa favoare care ar asigura românizarea sigură. Le vorbeşte Czikó Nándor despre naţionalitate (drepturi), în ton aspru şi mustrător, acestora. Se vede pe faţa lor umilinţa şi ruşinea. Umiliţi ascultă, cuvintele lui sunt luate foarte serios. Pălăriile încep să se coboare de pe capetele ceangăilor, unul către unul, de ce nu, doar şi cuvântul Hristos se repetă mereu. Ascultă umiliţi.

Din sat, aproximativ 10 studiază în şcoli secundare: din cei mai mulţi vor fi preoţi, care apoi vor interzice vorba, cântecul unguresc.

După experienţele triste din Luizi-Călugăru ne reîntoarcem la Bacău şi după masă plecăm la Mărgineni [în original: Magyar-Morzsinén] şi peste acesta în satul Baraţi. În Mărgineni nu găsim nici un ungur, umblă îmbrăcaţi în costume de ceangăi, dar nu mai ştiu ungureşte şi se declară de români. După susţinerile celor din Mărgineni, şi la Baraţi zadarnic căutăm unguri, şi astfel trecem şi cercetăm comuna Lespezi [original: Leczpéd]. Drumul ne duce prin comuna românească Humuleşti. În faţa satului vedem un băiat de 13-14 ani păzind vacile. Îl întrebăm

dacă în satul lui sunt catolici. La întrebarea noastră spune rânjind cu plăcere (satisfăcut) că a fost o familie, dar au fugărit-o şi aşteaptă să-l lăudăm pentru bravură. Toată ţinuta lor e arogantă şi provocatoare.

Trecem prin Gârleni [original: Garlén], comună mixtă, aproximativ 40-50% ceangăi. Poarta cimitirului din Gârleni a fost anul acesta făcută. Inscripţia ei arată ceva progres. Scrisul e în două limbi: „Cum sunteţi voi, am fost şi noi, cum suntem noi veţi fi şi voi, praf şi cenuşă/ Hogy vagytok tük, voltunk mü is, hogy vagyunk mü, lesztek tü is, por és hamu".

La primărie găsim pe notar. L-au transferat aici din Banat. Se vede pe el originea germană. Ungureşte nu ştie deloc, româneşte puţin. El spune că acestea propriuzis sunt două sate, le desparte numai o stradă: cel mic e Racila, are 590 locuitori, jumătate ceangăi, jumătate români; cel mare e Lespezi, cu 1800 locuitori, curat ceangăi. În cele două sate sunt 3 şcoli primare şi un gimnaziu unic. Oamenii au în medie 1/2 jugăre pământ, câţiva gospodari au moşie între 15-20 ha.

Intrăm la câteva familii pentru a vorbi. Ascultăm plângerea unei bătrâne, pentru ca apoi să intrăm la Péter Jakab Józsiné. Acest nume frumos la primărie nu aşa sună, ci Iosif Petre Jacob. Aici observăm că fiecare are două nume. Unul porecla dintre ei, celălalt e numele tradus, bine-rău, de notar. Întreb mai mulţi oameni, îşi spun numele şi dacă întrebăm apoi la primărie îţi zice, fără a clipi, îţi aruncă numele fabricat de notar. Mulţi la prima întrebare îşi spun numele românizat. Numele românizat al unora a eliminat complet numele adevărat, încât şi între ei se numesc cu numele românizat. (Exemplu, cunoştinţa de ieri: Ştefan Dogaru-Kádár István. Numele de Kádár nu-l mai folosesc nici în comună. Câteva astfel de nume duble: András Juzsi-Iuzsif Olaru; Fazakas Ferenc-Francisc Olaru; Kocsis János-Ioan Mititel, Mityityel; Bordás István-Ştefan Bărdaş).

Fiind vorba de un sat mixt, ne interesăm de condiţiile de convieţuire româno-ceangăiască. Ne spun că românii, în anul trecut, şi-au arătat foarte mult puterea, îi înjurau de „fără patrie", au fost bătăi zilnice, dar azi au încetat. Dar şi azi se poate simţi o oarecare tensiune. Satul e ceva mai bogat ca Luizi Călugăru, dar şi aici sărăcia e.

După masă, la ora 6, mergem la Bacău la adunarea ungurilor. Durere însă, fiind sâmbătă, prietenii noştri de ieri (Bodor Felix şi János Konsztantin) abia unu-doi din oameni au putut aduce cu ei.

Duminică, 18 august. Suntem în drum din soarele dimineţii timpurii. Cercetăm comunele ce cad spre sud de la Bacău. Trecem prin Ferdinand (Újfalu), la 7 km de Bacău. Are 1000 locuitori, sunt ceangăi. Satul acesta mic are un hotar relativ mare, destul, dar pământul e sterp. Acum a ajuns mare noroc asupra satului, au împărţit pământul boierului Buzdugan, e pământ bun. Mari pagube cauzează anual inundaţia. Valea Cisc (Kiszk) obişnuieşte a se revărsa, apa intră şi în case. Sunt unguri foarte deştepţi şi buni unguri, diacul lor e Venczel Miklós.

Până la orele de după masă ne întreţinem în comunele Valea Mare (Nagypatak), Faraon (Forrófalva). Prezenţa noastră îndelungată aici ne dă timp a ne ocupa de toate chestiunile ce ne interesează amănunţit, întreţinându-ne cu poporul. Completându-ne observaţiile de până acum cu cele constatate aici, încercăm să prezentăm munca de românizare.

Am putut vedea conturile unei munci organizate conştient şi admirabil. În această muncă s-au încadrat puterea lumească şi bisericească unite. La începutul muncii lor au trebuit să vadă că, în calea realizărilor lor, cea mai mare piedică a

românizării este limba ungurească şi tradiţiile populare ceangăieşti. Au trebuit să vadă că tradiţiile populare ceangăii religioşi le leagă de biserică (cântece bisericeşti, tradiţii religioase). Primul pas a fost că au dus tineri ceangăi în seminarii româneşti, acolo au crescut buni români, i-au înzestrat cu teorii româneşti raportate la ceangăi (ceangăii sunt români maghiarizaţi) şi astfel i-au trimis apoi în satele ceangăilor. Azi pastoraţia satelor ceangăieşti în proporţie de 80%(?) le prevăd preoţi de origine ceangăiască, care sunt cei mai fideli servi ai politicii de românizare.

Puterea în stat în anii 1930 interzice limba ungurească în primării. Interzicerea care a provocat atunci mare revoltă, azi nu mai e revoltă, ci obişnuinţa de drept popular care a supravieţuit, puterea în stat care a dat ordonanţa. Primul pas, deci, e succes complet: limba ungurească şi tradiţiile populare au fost eliminate din viaţa politică şi bisericească a satului. Limba ungurească şi tradiţiile populare care îi leagă pe ceangăi de ungurime s-au retras acum în familie, în şezători şi la dansuri. Şi contra acestora s-a pornit o luptă organizată, luptă la care e nevoie de decenii, dar după urma căreia se aşteaptă rezultat sigur.

Copilul învaţă a se ruga şi a vorbi ungureşte în familie. Dar începând din vârsta de grădiniţă este luat din mâna părinţilor, după care vine şcoala primară. Pentru fiecare vorbă ungurească scăpată, se dă câte o pedeapsă. Învăţătorul din Ferdinand [în original: Forrófalvi; corect: Újfalu], cu numele Ruzincă Constantin, sub domnia lui Antonescu a agăţat jug greu de lemn de grumazul băiatului care scăpa un cuvânt unguresc şi îl trimitea în Ungaria, l-a făcut de râs şi de ruşine. Acest învăţător încă tot acolo funcţionează, jugul lipseşte, dar cuvânt unguresc nu se pronunţă în şcoală. Nu demult au găsit în grădina şcolii astfel de inscripţie: „Toţi cei care vorbesc ungureşte, să iasă afară din sat în Ungaria". Prindem un băiat de primă clasă primară. În mână carte de citire: cunoaşte citirea în măsură de a pune în respect pe adulţi, dar numai româneşte, pe *Tatăl nostru* nu-l ştie ungureşte.

Copilul ce părăseşte şcoala primară revine din nou în sânul familiei, unde e de temut că acolo va învăţa din nou a se ruga ungureşte. Ei însă au metodă sigură cu care pot împiedica acest proces. Dascălul (diacul-cantor) în fiecare săptămână ţine oră de religie flăcăilor şi fetelor care ies din şcoală şi sunt în faţa căsătoriei. Nu poate lipsi nimenea. O singură absenţă este suficientă pentru ca preotul să dea cea mai aspră pedeapsă: interzicere din biserică, de la dans sau amendă în bani. În aceste ore îi face să se roage, să cânte, româneşte bineînţeles, nu cumva să uite rugăciunile româneşti învăţate în şcoală. Cei ce nu se supun pedepselor preotului, aceştia nu vor fi cununaţi de preot (astfel de exemplu care obţine, poate o dată la zeci de ani, este un exemplu teribil în întreaga regiune a ceangăilor). E de închipuit puterea de necrezut a preotului asupra lor. Cu această putere sunt excluşi de la sărbători, de la dans, în comun pentru toate satele (în toată regiunea de ceangăi nu poate dansa flăcău cu fată împreună, numai singuri). Într-un sat, Galbeni [în original: Trunk], au spart această oprelişte, acum orice dans e interzis în această comună, de luni de zile. Această muncă îşi arată de pe acum efectele: cântece religioase ungureşti numai bătrânii mai ştiu, cântece lumeşti nici aceia şi dacă mai ştiu unele, nu este ocazie pentru a perpetua tradiţia; şezătoarea nu e şezătoare adevărată, dansul nu e dans adevărat. Aşa se prăpădesc zi de zi tradiţiile ceangăilor, păstrătoare a unguritătii lor. Noii întemeietori de familie au trecut deja prin această şcoală şi nu vor mai învăţa pe copiii lor rugăciuni ungureşti. La aceasta apoi, notarii, învăţătorii românizatori, formează cadrele exterioare ale muncii împlinite: limba românească.

Oamenii învăţaţi din ceangăime apoi cu încetul intră în clasa mijlocie românească (preoţii catolici, secretarul Partidului Comunist din Bacău, inspectorul de poliţie din

Bacău, toţi sunt originari ceangăi), prin legăturile de rubedenie apoi tot mai mulţi ceangăi se contopesc în mulţimea românilor ce înghit de toate. Exemplul trist al acesteia îl vedem în Galbeni (Trunk): acel Szabó Ferenc, care în urmă cu 15 ani l-a primit cu atâta dragoste pe Domokos Pál Péter, pe noi ne primeşte foarte rece. Înţelegem totul imediat ce ni se aduce la cunoştinţă că băiatul lui acum a dat bacalaureatul într-un liceu românesc şi acum se pregăteşte să intre în teologie. Munca aceasta de românizare, deşi scuturată de barbariile mai provocatoare, şi azi continuă, măcar nu-i stă la spate puterea statului care a iniţiat-o. O practică de decenii continuă automat.

Las să scriem aici şi câteva semne încurajatoare. Femeile din Valea Mare [orig. Nagypataki] au bătut pe învăţătorul lor care le maltrata copii: l-au alungat din sat. Tot în Valea Mare (Nagypatak) câţiva oameni l-au rugat pe preot să le predice de aici încolo în ungureşte. Preotul (ceangău din Cleja, ştie ungureşte) le-a răspuns că mai curând se transferă altundeva decât să le vorbească ungureşte. Dintre adulţi mulţi ştiu citi ungureşte, le arătăm câteva broşuri Gróza-Luka-Kurkó; aproape se bat după ele. Ne întâlnim cu câţiva conducători democraţi cinstiţi români. Notarul din Ferdinand (Forrófalvi [corect: Újfalu]), îi şi scriem numele aici – Tărcuţă Marin – le stă în ajutor ceangăilor cu de toate, îi lămureşte în orişice chestiune, dezvăluie ticăloşiile învăţătorului şovinist.

Un episod interesant care le întregeşte pe cele precedente: participă la serbarea de inaugurare a Casei Alegătorului din comuna Ferdinand (Forrófalva [corect: Újfalu]). Prietenul nostru Dogaru István vorbeşte în numele Partidului Comunist. La fel ca şi acum câteva zile în Cleja, întreabă pe cei prezenţi (vreo 40-45 sunt de faţă) în ce limbă să le vorbească. Un om în jurul lui 45 de ani (Róka Márton) repede răspunde respingător în numele tuturor: „Vorbeşte-ne nouă româneşte, numai aşa înţelegem noi”. Astfel, vorbirea se face în româneşte. Czikó Nándor, la sfârşitul serbării, începe să le vorbească ungureşte despre drepturile naţionalităţilor. Omul de mai înainte îi replică şi lui, apoi tace. Ceilalţi prezenţi stau neputincioşi şi laşi şi nu îndrăznesc să spună ceva... Numai ieşiţi afară în stradă se apropie de noi şi ne spun şoptind cât de mult le-a intrat în inimă vorbirea lui Czakó, îi dau dreptate întru toate, dar acolo înăuntru nu au îndrăznit să spună ceva, căci cine ştie ce va fi din treabă. Şi aceasta o aflăm repede că omul nostru, ce a intervenit discutând, este un renumit manist, om în stare bună, e în bună prietenie cu „domnii”. Acest om, se vede, a fost pregătit dinainte în mod iscusit, că ce va trebui să răspundă în cazul unei întrebări de felul acesta. Ţinerea în evidenţă a acestora din punct de vedere al muncii de mai târziu e foarte importantă.

Încă câteva date despre cele două sate: Valea Mare (Nagypatak) şi Ferdinand (Forrófalva [corect: Újfalu]), pe numele lor popular Cacova (Kakova), au în total 2500 locuitori. În jurul împărţirii pământului şi aici se duc discuţii aprinse ca şi în alte sate. Am făcut cunoştinţă aici cu câţiva oameni foarte deştepţi: Andrei Ciurariu (Csurály András) citeşte şi scrie bine ungureşte, a umblat în Ungaria, Cotor Ioan (Kotyor János) de asemenea scrie şi citeşte ungureşte (cere cărţi ungureşti) etc. La reîntoarcere către casă ne abatem prin satul mic ceangăiesc Galbeni (Trunk) de pe malul Siretului (Szeret). Are 800 locuitori. Agricultura e mult mai dezvoltată aici ca aiurea. E unul din cele mai bogate sate de ceangăi, pe lângă că are pământuri foarte bune, locuitorii se ocupă şi cu pescuitul. Sosim tocmai pe la vecernie. După vecernie nu este dans, pentru că preotul l-a interzis (vezi mai sus).

Luni, 19 august. Drumul nostru trece prin satul românizat Sărata, la 12 km de Bacău. Încă au păstrat portul de ceangăi (femeile), dar acum vorbesc româneşte şi

în familie. E o raritate dacă cineva ştie măcar slab ungureşte. E interesant, la câţiva paşi de aici sunt Mărginenii, aceştia încă se declară de unguri. O lele ne şi întreabă şoptind: „Cum aţi îndrăznit să veniţi aici, nu vă temeţi de valahi?" Aici nu mai trebuie să fie interzisă limba ungurească...

Statistica satelor ungureşti vizitate arată următoarea imagine:

Numele satului	totalul locuitorilor	români	unguri
Luizi-Călugăr (Lujzi-Kalugár)	4000		4000
Lespezi (Léczped)	1800		1800
Racila (Rácila)	590	295	295
Valea Mare (Nagypatak)	2500		2500
Faraon (Forrófalva)			
Ferdinand (Újfalu)	1000		1000
Galbeni (Trunk)	800		800
Total	10.690	295	10.395

În total sunt acestea şapte sate şi, conform datelor lui Domokos Péter Pál, în judeţul Bacău sunt 153 sate în care trăiesc ceangăi. În plasa Domniţa Maria (judeţul are 6 plase), la pretură, încercăm să ne informăm, dar nu ştiu nici atât să ne spună că în sate ce religie au locuitorii, în baza acesteia am putea să ne facem oarecare socoteli. Numărul ungurilor din Moldova rămaşi în unguritatea lor numai într-un singur mod am putea să-l aflăm: a cerceta fiecare sat în parte şi a se lua datele de aici. Aproximativ, după numărătoarea din 1930 românească şi coroborată cu datele călătorilor străini în Moldova, s-ar putea aproximativ afla. Considerând că acum abia o disparantă parte a Moldovei am cercetat-o, privitor la numărul sufletelor în baza acesteia nu putem trage nici o concluzie.

Antal Árpád — Nyújtód, la 15 septembrie 1946

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informaţii Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 5/1943, f.241-246)

124

Traducere din limba ungurească după scrisoarea trimisă de Szabó Endre, fără adresă, către Uniunea Populară Maghiară, Centrala Cluj.

Memento!

Onor. Uniunii Maghiare şi redacţiei ziarului „Világosság" Cluj.

Stimaţi Fraţi Unguri!

Nu-mi luaţi în nume de rău că în calitate de muncitor simplu mă furişez în treburile scriitorilor oficiali, dar o fac aceasta în baza dreptului democratic şi al libertăţii cuvântului propăvăduit şi de d-voastre.

Cu bucurie nepărtinitoare a primit ungurimea din Transilvania atât înfiinţarea U.P.M., precum şi apariţia ziarului „Világosság". În aceste două instituţii înfiinţate a văzut ungurimea trăitoare aici, în marea furtună de sânge, semnul încurajator că U.P.M. şi un organ de ziar sunt organisme luptătoare care, adu-

nând în jurul lor ungurimea trăitoare aici, luptă cu toate mijloacele pentru interesele ungurimii.

Eu, ca muncitor ungur, şi mai mulţi soţi muncitori aşteptăm de la „Világosság” ca în interesul apărării ungurimii să scrie în acel spirit ca interesele totalităţii ungurimii să fie servite; chiar şi atunci când nu se potriveşte întru toate cu vederile altora.

Nu am de scop să sprijinesc elementele reacţionare de mari capitalişti, pentru că timp foarte îndelungat au ţinut poporul unguresc în mizerie, dar apare foarte interesant că ziare ungureşti prezintă pe poporul unguresc ca pe unul care e iredentist şi imperialist, aceasta zi de zi. Nu ar fi această prezentare atât de aparentă dacă s-ar ocupa de aceasta în legătură cu imperialiştii altor ţări. Dacă examinăm obiectiv politica altor ţări din jurul nostru, nu cumva duc o politică mai imperialistă ca ungurimea? Aceasta nu numai în cursul războiului trecut, ci şi în timpul acestui război am văzut că cercurile ungureşti competente nu o dată au dat declaraţii că nu formulează pretenţiuni asupra nici unui teritoriu străin. Aceasta, aşa se vede, ziarele noastre nu vor să o ştie. Că pentru ce, aceasta este de neînţeles pentru o parte a ungurimii.

Mai de multe ori citesc în ziarul nostru „Világosság” că sunt între ungurii trăitori aici elemente care împiedică chestiunea dreaptă a luptei comune a ungurimii. Nu ştiu prin ce se evidenţiază această luptă din afară, dar dacă sunt astfel de elemente, care ar împiedica lupta ungurimii pentru scopul comun, dacă o fac din rea voinţă, atunci se găsesc în faţa totalităţii ungurimii.

Îmi permit frate redactor ungur să pun această întrebare, că oare elementele amintite mai sus nu cumva sunt de bună credinţă şi voiesc numai să provoace U.P.M. ca să lupte mai intransigent în interesul ungurimii, pentru că din partea acelor factori am auzit de mai multe ori promisiuni, ce citim şi din ziare, dar promisiunile rămân numai promisiuni. Acum apoi nu se poate spune că şi acum elementele reacţionare aranjează soarta ţării, ci adevăraţii democraţi. Fiecare om iubitor de libertate se poate numai bucura că, în sfârşit, poporul muncitor s-a eliberat de sub jugul apăsător al capitalismului şi a stăpânului latifundiar; însă nu fiecare ungur aparţine categoriei acesteia de oprimatori. Cea mai mare parte a poporului unguresc a fost element de suferinţă a clasei dominante. Dar aşa se vede, că din nou a prins acel mult amintit blestem turanic pe poporul unguresc, ca şi după 1848, când se socotea de mare bravură ca un ungur să ducă sub spânzurătoare pe un alt ungur. Şi atunci ca şi acum, pe cei ce cu câteva zile în urmă îi preamăream ca luptători ai libertăţii şi când teroarea a reuşit să învingă războiul pentru libertate, şi atunci, proprii fii ai naţiunii i-a urmărit pe ei, emulând în persecuţii cu călăii libertăţii, stigmatizând de trădători pe adevăraţii luptători ai poporului unguresc şi au comis şi acea faptă ruşinoasă contra lor, că i-au alungat din ţară, din ţara pentru care au luptat şi pentru care şi-au sacrificat viaţa. şi azi îi sărbătoresc fiii naţiunii maghiare, încercând să facă neîntâmplat trecutul. Aparenţa arată că şi azi ar face acelaşi lucru faţă de luptătorii unguri.

Ce ironie a sorţii, cu una sută ani în urmă, popoarele Europei, între ei şi poporul unguresc, au luptat pentru libertatea presei şi a cuvântului. Din cauza solidarităţii reacţiunii, acest ideal al popoarelor iubitoare de libertate nu s-a putut realiza. După una sută ani, şi azi sunt aceleaşi lozinci scrise pe stindardul popoarelor iubitoare de libertate, măcar acum nu elementele reacţionare au învins în lupta trecută, ci popoarele subjugate şi expropriate, care de secole se găsesc sub jugul oprimării şi acum au reuşit să lupte frumoasa libertate. Şi acum se poate pune întrebarea: oare este azi libertatea cuvântului şi a presei? Cât de nebună e acea afirmare că azi ar fi libertate! Ce batjocorire a realităţii este aceasta! S-ar presupune şi acea întrebare, că acei care scriu şi vorbesc despre libertate cred serios că este libertate? Semnele arată că

încă una sută de ani trebuie să lupte popoarele pentru libertatea pentru care Kossuth şi Petőfi au luptat. Şi acum este actuală o poezie a poetului socialist Csizmadia Sándor, cu propoziţia următoare: „Libertate, oh, ce dulce vis de totdeauna, fidel însoţitor în noaptea 'ntunecată,/ Dar nu e libertate, floare ce pentru alţii a înflorit!”… Nu cumva şi acum numai o anumită pătură se bucură de libertate, poporului mizer nu-i revine nici atâta libertate câtă a avut în trecut.

Democraţia, azi, cu cât a primit altă interpretare decât în trecut, se poate deduce că schimbându-se timpul, s-a schimbat şi sufletul şi sentimentele omului de azi; ce a fost ieri bun, corect şi frumos, azi e tocmai contrariul, păcat şi trădare de patrie. De mii de ani au propovăduit popoarele libertatea şi dreptatea. S-a realizat oare? Incalculabil, câţi oameni trebuie să mai moară pentru libertate. Marx şi Engels au stabilit ştiinţific principiul libertăţii şi esenţa vieţii colective, care se poate clădi pe egalitatea tuturor oamenilor, dar interpretarea libertăţii nu începe a se clădi pe baza studiului lor, pentru că azi e tocmai contrariul, şi ura îşi serbează victoria.

Dragă frate ungur, de la d-voastră aşteptăm ca să interpretaţi mai merituos, ca unguri, greşelile ungurimii şi dacă păcat ele şi nu drept, să nu se judece asupra lor cu gânduri preconcepute, să nu propage imnuri de bucurie pentru ajungerea fiilor ungurimii sub spânzurătoare. Pentru că noi, ungurii, şi aşa suntem puţini, să nu fiţi sprijinitorii distrugerii ungurimii. Ştiu că d-voastră veţi spune că sunt păcătoşi, că merită să se prăpădească. Păcătoşi... Care dintre ţările participante la război, care a avut păcate mai puţine, ca şi ungurul? Dacă aceasta s-ar putea pune pe cântar, atunci nu poporul unguresc ar fi cel mai păcătos.

Toţi putem vedea şi constata că popoarele fiecărei ţări văd în poporul unguresc principalul păcătos; şi atunci, şi noi ungurii, să nu găsim motive atenuante pentru neamul nostru şi să ajutăm şi noi să se strige de păcătoşi ai noştri, aceasta este batjocura inteligenţii omeneşti.

Asupra greşelilor ungurimii de azi, va da sentinţa istoria viitorului.

Cu stimă, al d-voastre credincios Szabó Endre
Cluj, la 27 septembrie 1946

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informaţii Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 5/1943, f.270-271)

125

Inspectoratul General al Jandarmeriei *Secret*
Direcţia Siguranţei şi Ord. Publice
Serviciul Siguranţei

Ordin circular
Nr. 39.663 din 5 octombrie 1946

Binevoiţi a cunoaşte următoarele:

Inspectoratul General al Jandarmeriei a constatat că nu toţi jandarmii au înţeles să adopte în activitatea lor o atitudine corectă şi obiectivă faţă de naţionalităţile conlocuitoare şi mai ales faţă de populaţia maghiară.

Această situaţie a provocat din partea Uniunii Populare Maghiare şi a populaţiei maghiare numeroase reclamaţiuni în care se aduc acuzaţiuni jandarmilor din

regiunea Ardealului, că tolerează activitatea şovină a elementelor reacţionare şi că execută în mod tendenţios şi uneori chiar duşmănos cercetările privitoare pe maghiari. De asemenea, se aduc învinuiri jandarmilor nu numai că tolerează, dar chiar că susţin activitatea elementelor şovine, care stânjenesc populaţia maghiară de a se manifesta în mod liber, în limita drepturilor acordate de principiile care stau la baza regimului democrat.

Pentru a vă demonstra că aceste învinuiri nu sunt simple afirmaţiuni lipsite de temei, vă redau următorul caz:

Până în ultimul timp, populaţia românească din comuna Lucăceni, judeţul Sălaj, a provocat în numeroase rânduri pe locuitorii maghiari din comuna Berveni, acelaşi judeţ, şi au săvârşit chiar agresiuni împotriva acestora ori de câte ori au trecut prin comuna Lucăceni, fără ca jandarmii să se sesizeze la timp şi să ia măsurile impuse de împrejurări pentru restabilirea ordinii. În urma acestei situaţii, locuitorii maghiari din comuna Berveni se găseau într-o stare de agitaţie permanentă, unii dintre aceştia fiind hotărâţi să treacă la acte de răzbunare contra populaţiei româneşti din comuna Lucăceni şi apoi să părăsească localitatea plecând fraudulos în Ungaria.

Pentru prevenirea pe viitor a unor asemenea tendinţe reacţionare şi pentru ca jandarmii să nu mai fie suspectaţi în activitatea lor, inspectorii şi comandanţii de legiuni vor da imediat dispoziţiuni formaţiunilor în subordine ca toate reclamaţiunile ce se primesc din partea U.P.M. şi locuitorilor maghiari să fie cercetate cu obiectivitate, promptitudine şi în asistenţa unui delegat al U.P.M. În acest sens, aveţi de altfel numeroase ordine.

În mod deosebit se va insista asupra atitudinii directe şi mai ales binevoitoare pe care trebuie să o aibă jandarmii faţă de populaţia maghiară, arătându-li-se că numai în felul acesta se va putea asigura o viaţă paşnică şi armonioasă a naţionalităţilor conlocuitoare.

Inspector General al Jandarmeriei
General I. Alistar

Directorul Siguranţei şi Ordinii Publice
General N. Stoicescu

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Jandarmi Cluj, inv. 400, dos. 117/1946, f.119)

126

326/INF-46.
1946. november 28., K[olozs]vár

Státusgyűlés és az „Actio Catolica" szervezési előkészületei

November 28-án, délelőtt 10 órakor a Piarista Gimnázium termében tartották meg a római katolikus egyháztanács (státus) gyűlését, amelyen elnökölt Márton Áron püspök. A státus vezetősége között jelen voltak: dr. György Lajos, Inczédy-Joksmann Ödön, dr. Boga Alajos pápai prelátus, Jelen Gyula, dr. Faragó előadó, Csendőr Jenő, dr. Venczel József, dr. Kelemen Béla, dr. Barta Ignác stb.

A gyűlés tárgya az „Actio Catolica" megszervezése és annak a határozatnak a kimondása volt, amely szerint az egyháztanács biztosítja ennek a szervezetnek min-

dennemű erkölcsi és anyagi támogatását. A referens, dr. Faragó előterjesztésében kiemelte, hogy az „Actio Catolica" feladata az összes egyházi szervezetet, világiakat is, összefogni és egységes irányítás alá vonni a katolikus tömegek lelki nevelését. Egyházi, vallásos propagandával ellensúlyozni az egyházellenes irányzatok hatását. A státus egyhangúlag hozzájárult ehhez a javaslathoz, és megszavazta az „Actio Catolica" mozgalom teljes erkölcsi és anyagi támogatását.

Megfigyelőnk szerint a javaslat teljesen előkészített helyzetben lett előadva, ugyanis a státus tagjait már előre bizalmasan informálták az „Actio Catolica" mozgalom valódi céljairól. Bizalmas értesüléseink szerint ugyanis az „Actio Catolica" mozgalom megszervezésének szőnyegre kerülése vatikáni rendeletre történt, és szoros kapcsolatban áll Bonaventura Füssli jezsuita szerzetes közelmúltban történt kolozsvári látogatásával, aki erre vonatkozóan bizalmas utasításokat hozott az „Actio Catolica" központi politikai irodájától. Bonaventura Füssli jezsuita szerzetes k[olozs]vári tartózkodása alatt látogatást tett a ferences rendi szerzetesek rendházában dr. Boross Fortunát rendfőnöknél.

Boross Fortunát bizalmas környezetéből kiszivárgott értesüléseink szerint:

Az „Actio Catolica" a római katolikus egyház nemzetközi szervezete, mozgalma, amely a bizalmas pápai utasítás értelmében most teljesen újjászervezve fog működni. Az „Actio Catolica" mozgalomnak a Vatikán azt a szerepet szánta, hogy a katolikus egyházi és világi szervezeteket egységesítse, és az összes katolikus szervezetet központi irányítás alá vonja. Célja a mozgalomnak, hogy a kommunizmus terjedését meggátolja és a kommunista propagandát ellensúlyozza. Az „Actio Catolica" közvetlenül a Vatikántól kapja meg utasításait, és politikai célzattal fog működni, bár mindent elkövetnek, hogy a mozgalom politikai jelentőségét az egyházi jelleggel teljesen elkendőzzék.

Jellemző, hogy az „Actio Catolica" aktivitására vonatkozó bizalmas egyházi rendelkezéseket dr. Faragó – a státusgyűlést megelőzően – egészen szűk környezetben – Márton Áron, dr. Boga Alajos, dr. Venczel József, dr. Inczédy-Joksmann Ödön, dr. György Lajos, dr. Kelemen Béla, dr. Barta Ignác, Jelen Gyula, Csendőr Jenő előtt – ismertette, ahol kihangsúlyozta, hogy annak a kommunista propagandát és hatásokat kell ellensúlyozni. Ugyanez alkalommal szóba került az is, hogy lépéseket fognak tenni egy hetilap indítására, amely „Actio Catolica" címmel jelenne meg, és a mozgalom hivatalos lapja lenne.

A státusgyűlés november 29-én délelőtt folytatódik. Márton Áron püspök a „Szent József"-kollégiumban szállt meg.

A fent említett egyházi és világi vezetők újraválasztása is szerepel a programban. A volt vezetőket akarják újra beválasztani, ennek érdekében a mellékelt gépelt névsorokat osztogatták, hogy ezek legyenek a jelöltek. Továbbá ugyancsak informálva vagyunk arról is, hogy az általunk felsorolt egyházi vezetők az esti órákban a „Szent József"-kollégiumban újabb bizalmas megbeszélést tartottak, amely a késő esti órákig húzódott el.

Biztos forrás.

[TRADUCERE]

326/INF-46
Cluj, 28 noiembrie, 1946

Consiliul Bisericesc şi pregătirile organizatorice ale „Actio Catolica”

La 28 noiembrie, ora 10, s-a ţinut şedinţa Consiliului Bisericii romano-catolice în sala Gimnaziului Piarist, la care a prezidat episcopul Áron Márton. Din conducerea Consiliului au fost prezenţi: dr. Lajos György, Ödön Inczédy-Joksmann, prelatul papal dr. Alajos Boga, Gyula Jelen, referent dr. Faragó, Jenő Csendőr, dr. József Venczel[1], dr. Béla Kelemen, dr. Ignácz Barta etc.

Subiectul şedinţei a fost organizarea „Actio Catolica” şi luarea hotărârii privind faptul că Consiliul Bisericesc asigură acestei organizaţii sprijinul total din punct de vedere moral şi material. Referentul dr. Faragó a precizat în raportul său că sarcina lui „Actio Catolica” este de a unifica toate organizaţiile bisericeşti şi lumeşti şi de a da o orientare unitară în ceea ce priveşte educaţia spirituală a maselor catolice. Trebuie să se contrabalanseze efectul tendinţelor contrare bisericii, printr-o propagandă confesională, religioasă. Consiliul Bisericesc a consimţit unanim această propunere şi a votat sprijinul total din punct de vedere moral şi material al mişcării „Actio Catolica”.

După părerea observatorului nostru, propunerea a fost prezentată într-o situaţie pe deplin pregătită, deoarece membrii Consiliului au fost deja dinainte, în mod confidenţial, informaţi despre adevăratele scopuri ale mişcării „Actio Catolica”. Conform informaţiilor noastre confidenţiale, punerea pe tapet a organizării mişcării „Actio Catolica” s-a făcut la dispoziţia Vaticanului şi este în strînsă legătură cu recenta vizită la Cluj a călugărului iezuit Füssli Bonaventura, care a adus, referitor la aceasta, dispoziţii confidenţiale de la biroul politic central al lui „Actio Catolica”. Călugărul iezuit Füssli Bonaventura, în timpul şederii sale la Cluj, i-a făcut o vizită superiorului dr. Fortunát Boros, în casa conventuală.

Conform informaţiilor noastre confidenţiale parvenite din cercul de încredere al lui Fortunát Boros:

„Actio Catolica” este organizaţia internaţională şi mişcarea Bisericii romano-catolice, care de acum încolo, conform indicaţiilor confidenţiale papale, va funcţiona sub organizare complet nouă. Vaticanul atribuie mişcării „Actio Catolica” rolul de a unifica organizaţiile bisericeşti catolice cu cele lumeşti, iar organizaţiile catolice să fie supuse în totalitatea lor centralizării. Scopul mişcării este de a împiedica răspândirea comunismului şi de a contrabalansa efectul propagandei comuniste. „Actio Catolica” va primi indicaţiile direct de la Vatican şi va urmări obiective politice, deşi se va face totul ca însemnătatea politică a mişcării să fie mascată de caracterul bisericesc.

Este simptomatic că indicaţiile confidenţiale bisericeşti, referitoare la activitatea lui „Actio Catolica”, au fost prezentate de dr. Faragó înainte de întrunirea Consiliului Bisericesc, într-un cerc foarte restrîns – Áron Márton, dr. Alajos Boga, dr. József Venczel, dr. Ödön Inczédy-Joksmann, dr. Lajos György, dr. Béla Kelemen, dr. Ignác Barta, Gyula Jelen, Jenő Csendőr –, accentuând că ele sunt menite a contrabalansa propaganda comunistă şi efectele ei. Totodată s-a discutat şi despre înfiinţarea unui săptămânal, cu titlul „Actio Catolica”, care ar fi publicaţia oficială a mişcării.

Consiliul Bisericesc va continua în 29 noiembrie, înainte de masă. Episcopul Áron Márton a fost cazat la Colegiului „Szent József”.

Programul conţine şi realegerea conducătorilor bisericeşti şi lumeşti sus amintiţi. Vor să-şi realeagă vechii conducători, de aceea împărţeau listele alăturate, bătute la maşină, pentru a indica candidaţii. Suntem informaţi totodată că conducătorii bisericeşti amintiţi de noi au avut seara o nouă convorbire confidenţială la Colegiul „Szent József", care s-a prelungit până tîrziu.

Sursă sigură.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 9/1946, f.76-77)

---

[1] József Venczel (1913-1972), sociolog şi profesor universitar. Asupra lui vezi Árpád Antal, *Venczel József életének példája (1913-1972)* [Viaţa exemplară a lui József Venczel], în „Keresztény Szó", Cluj, IV, 1993, nr. 11, p.17-20; V, 1994, nr. 1, p.14-16; nr. 2, p.17-19; nr. 4, p.14-16.

127

341/INF-46.
1946. december 4., K[olozs]vár

Scelton konzul és az angolszász orientációjú körök aktivitása

Közvetlenül Scelton konzul bizalmas környezetéből nyert értesülések szerint Sceltonnak az az érzése, hogy őt figyelik, és mindazokat, akikkel összeköttetésben áll. Ezt Chappuis svájci konzul előtt fejtette ki Scelton vasárnap délután történt bizalmas beszélgetés közben. Scelton úgy hiszi, hogy az oroszok figyeltetik őt – és éppen ezért rendkívül óvatos, mert nem akarja felfedni azoknak a személyét, akikkel kapcsolatban áll. Sikerült megtudni azt, hogy Scelton a következő személyekkel vett fel már, illetve szándékszik összeköttetést tartani:

1. Dr. Kauntz József ügyvéd, volt osztrák konzul, aki a k[olozs]vári németek körében építi ki információs hálózatát.
2. Németh (Deutsch) Hugó prefektúrai tisztviselő, Mócok útja 28., I. em. Telefon: 634.
3. Galovai Dénes festőművész – angol nyelvtanár, lakik: Dávid Ferenc utca 12. Angol állampolgár. Született Cardiffban, Anglia. Anyja: Gordon Christina. Galovai rendkívül kiterjedt kapcsolatokkal bír magyar körökben. Az utóbbi időben igen aktív munkát fejt ki, azon igyekszik, hogy azon személyek között, akik anglofilek, minél szorosabb kapcsolatot létesítsen.
4. Csifó-Nagy László unitárius egyházi titkár, lakik: Eötvös utca 33., az elhalt dr. Józan Miklós püspök bizalmasa. Aki bizalmas társaságban saját maga kijelentette, hogy Scelton angol konzulhoz már három ízben volt meghíva, de minden alkalommal akadályozva volt a megjelenésben. Állítólag észrevette, hogy megfigyelés alatt áll – és ezért nem tett eleget S. meghívásának. (Ezzel szemben informálva vagyunk, hogy Csifó-Nagy László dr. Kauntz József leányának lakásán, Petőfi utca 22. – Mikó Imréné volt képviselő – találkozott Sceltonnal. Úgy látszik azonban, ezt a legnagyobb titokban tartja.)
5. Dr. Doctor Remus orvos, lakik str. Memorandului nr. 10. Telefon: 300.
6. Dr. Guzner Miklósné, lakik str. Regală nr. 17. Telefon: 221.
7. D-na Ţeposu – egyetemi tanár felesége, lakik str. Băii.
8. Dr. Lóránt Dezsőné, szül. Evans Madlein. Lakik: str. Regală nr. 54.

A felsoroltak közül dr. Kauntz, Németh, Csifó-Nagy, Galovai azok a személyek, akikről alaposan feltételezhető, hogy Scelton információs hálózatának aktív tagjaiként vannak kiszemelve. Mindannyian feltűnő érdeklődést tanúsítanak minden politikai esemény és más ügy háttere után – és különösen a szovjet parancsnokság és a kommunista párt magatartása van érdeklődésük előterében.

Értesüléseink szerint az angolszászok magyar-német-román hívei – nemzetiségi különbség nélkül – kapcsolatot tartanak egymással.

Komoly forrás.

[TRADUCERE]

341/INF-46
Cluj, 4 decembrie 1946

Activitatea consulului Scelton şi a cercurilor de orientare anglo-saxone

Conform informaţiilor directe din cercul apropiat al consulului Scelton, el are impresia că este urmărit, împreună cu toţi cei care au legături cu el. Afirmaţia a fost făcută de el în faţa consulului Chappuis al Elveţiei, duminică după masă, în cadrul unei discuţii confidenţiale. Scelton crede că este urmărit de ruşi, de aceea este extrem de precaut, deoarece nu doreşte să dezvăluie identitatea persoanelor cu care are legături. S-a aflat că Scelton are deja, ori are intenţia de a întreţine relaţii cu următoarele persoane:

1. Dr. József Kauntz, avocat, fost consul austriac, care îşi dezvoltă reţeaua de informare în mijlocul etnicilor germani din Cluj.
2. Hugó Németh (Deutsch), funcţionar la prefectură, str. Moţilor 28, et. 1, telefon: 634.
3. Dénes Galovai, pictor, profesor de limba engleză, domiciliat: str. Dávid Ferenc, nr. 12. Cetăţean englez, s-a născut la Cardiff, Anglia. Mama: Gordon Christina. Galovai are relaţii extrem de ample în cercurile maghiare. În ultimul timp are o activitate foarte intensă, încearcă să dezvolte relaţii cât mai strânse între persoanele anglofile.
4. László Csifó-Nagy, secretar bisericesc unitarian, domiciliat: str. Eötvös nr. 33, a fost confidentul episcopului dr. Miklós Józan, trecut în nefiinţă. El a afirmat personal într-un cerc confidenţial că a fost invitat deja de trei ori la consulul englez Scelton, dar de fiecare dată a fost împiedicat să meargă la el. Pretinde că a observat că este urmărit şi de aceea n-a răspuns afirmativ la invitaţia lui S[celton]. (În schimb, suntem informaţi că László Csifó-Nagy şi soţia fostului deputat Imre Mikó[1] s-au întâlnit cu Scelton în locuinţa acesteia din urmă, fiica doctorului József Kauntz, str. Petőfi, nr. 22. Se pare însă că această întâlnire e ţinută în cel mai mare secret).
5. Dr. Remus Doctor, medic, domiciliat: str. Memorandumului nr. 10, telefon: 300.
6. Soţia dr-lui Miklós Guzner, domiciliată: str. Regală nr. 17, telefon: 221.
7. D-na Ţeposu, soţia profesorului universitar[2], domiciliată: str. Băii.
8. Soţia dr-lui Dezső Lóránt, născ. Madlein Evans, domiciliată: str. Regală nr. 54.

Dintre cei amintiţi, dr. Kauntz, Németh, Csifó-Nagy, Galovai sunt persoanele despre care se poate presupune cu siguranţă că sunt alese pentru a fi membri activi ai reţelei de informare a lui Scelton. Cu toţii au un interes vizibil pentru toate

evenimentele politice şi pentru desfăşurarea altor evenimente, mai ales atitudinea comandamentului sovietic şi a Partidului Comunist este în mijlocul interesului lor.

După informaţiile noastre, adepţii maghiari, germani, români ai anglo-saxonilor – fără deosebire de naţionalitate – au legături unii cu alţii.

Sursă sigură.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond. 1, dos. 9/1946, f.42)

---

[1] Imre Mikó (1911-1977), avocat în Cluj între 1933-1944, redactor la „Erdélyi Fiatalok" (1930), profesor (1948-1958), şef de librărie (1958-1970) şi redactor la editura Kriterion. S-a remarcat îndeosebi ca eseist şi istoric literar, publicând *A bércre esett fa* [Arborele singuratic] (1969, 1977), *Honpolgárok és világpolgárok* [Cetăţeni ai patriei şi ai lumii] (1967), *Petőfi Erdélyben* [Petőfi în Ardeal] (cu Dávid Gyula, 1972), *Orbán Balázs nyomdokain* [Pe urmele lui Orbán Balázs] (cu Beke György şi Fodor Sándor, 1969) ş.a. Demn de reţinut este, îndeosebi, volumul de amintiri *A csendes Petőfi utca* [Liniştita stradă Petőfi] (1978).

[2] Emil Ţeposu (1890-1948), cu studii de medicină la Budapesta şi Viena, participant la primul război mondial (luat prizonier de ruşi şi trimis în Siberia). Din 1919 parcurge toate treptele didactice la facultatea de medicină din Cluj, fiind fondatorul Clinicii de urologie (1937).

128

356/INF-46.
1946. december 7., K[olozs]vár

Gróf Várady Aranka levele gróf Bánffy Miklóshoz

Gróf Bánffy Miklós (K[olozs]vár) levelet kapott leányától, gróf Bánffy Katótól, aki a közelmúltban Budapesten férjhez ment egy amerikai tengerésztiszthez. Ugyancsak levelet kapott feleségétől, gróf Várady Arankától. Gróf Bánffy Kató levele az esküvő részletes leírásán és férje ismertetésén kívül csak annyiban tartalmaz érdekesebb dolgot, hogy említést tesz arról, hogy férje kíséretében meglátogatni szándékozik apját K[olozs]váron. Utalást tesz arra, hogy ezt teljes biztonságban teheti mint U.S.A.-tiszt felesége.

Gróf Bánffy Miklós feleségének gróf Várady Aranka levele már több érdekességet tartalmaz. Elsősorban utalások vannak arra, hogy állandó futár útján közvetített levelezésben állnak, továbbá a földreform során elvett birtokuk helyett másik birtok megszerzésére irányuló akcióikat ismerteti. Ezt a levelet másolatban közöljük:

Budapest, 1946. nov. 28., este 11 óra

„Édes Uram, végre hír magától. A Hintz rokon elhozta 13-ról és 17.19-ről kelt kedves levelét. Úgyszintén Katónak és Katinkának. Én 4 napja tettem postára magának egy levelet, most sietve írok, mert holnap a Hintz rokon már jön a levélért Katóhoz a villába, mert Ted hivatalos úton van már egy hete, és így én csaknem teljesen kint lakom Katónál most, hogy ne legyen egyedül. A postán küldött leveleit Kató megkapta, és Katinka is – *az enyém egy sem jött meg,* ez az én szerencsém. Most elküldöm a Kató esküvőjéről való képeket, melyeket magának csináltattam, remélem, nem vesznek el – mert igen drága dolog ez most.

Ma korán kellene lefeküdnöm, mert holnap korán reggel megyek a *Csudaballai dologban* – Tamási Á. közbenjárására *az illető emberhez:* súlyos interjú lesz. Talán tudok róla pár sort írni *burkoltan* holnap. *Nov. 29. délután ½ 3-kor Kató villájában ebéd után.*

Édesem, ma reggel 10-től ½-2-ig ültem Veres Péternél: végre is bejutottam. Röviden írok: a *Csudaballai birtokot már elosztották a parasztok között.* V. P. szerint itt nincs mit csinálni (dacára Tamási Áron intervenciójának, aki barátja), *ellenben egy mód van:* ha az ellenállási mozgalomban *„részt vett"* valaki, kaphat 300 holdas *„cserebirtokot"*. Én mondtam, hogy maga Jord. és B. Edgár megbízásával utazott Pest és Erdély között – azt mondta, *„az más",* akkor, ha tudunk egy bizonyítványt kapni onnan, hogy maga ily módon részt vett az ellenállási mozgalomban, *ezt a bizonylatot Edgár, Jord. és Kós aláírják* (vagy minél többen), ezt én itt beadom a parlament politikai bizottságába, akkor – V. P. ígérete szerint – egy 300 holdas cserebirtokot ő segíteni fog számunkra juttatni. Kérem, drágám, *próbálja ezt megcsinálni* és minél előbb elküldeni hozzám, én mindent kitalpalok és kiküzdök. Csak minél előbb.

Ami az erdélyi dolgokat illeti, meg kellene beszélni *Hodorral,* hogy az *amerikai útján* – akik hajlandók mindenben interveniálni – nem lehetne Kató révén lépéseket indítani. Magának közjegyzői iratot kellene ideküldeni, hogy Bonchidát *Katónak ajándékozta házasságára.* Erre az itteni misszió át fog írni a romániai amerikai misszióhoz ez ügyben stb. Ezt Hodor tudná jobban megmagyarázni, lehet-e, már *az ottani törvények szerint,* mi ennek az eljárása, mert nem elég, ha az embernek igaza van, be is kell azt valahogy törvényesen igazolni. Rettentően sietek. Édesem, itt küldök egy gumispongyát, itt nem lehet semmilyent boltban kapni, az enyémből egy gumikutya volt, de sohasem használtuk, és én egy kis tábla, Kató két nagy tábla csokoládét. Nekem most el kell rohannom pénz után, mert bizony most el kellett adnom a kis antik szobrocskák közül, sok pénz kell, és itt igen nagy lett a drágaság. Igen erős a küzdelem, és talán kissé öreg is vagyok ehhez a hajszához. De talán sikerül valamit kiküzdeni. Kérem, küldje mielőbb azt a bizonylatot, hogy maga igenis részt vett az ellenállási mozgalomban, az autó közvetítésével, akkor megkapjuk a cserebirtokot, az igaztalanul elvett Csudaballai helyett. Veres Péter maga is belátta, hogy *igaztalanul* elvett, de csak így lehet rajta segíteni.

Most búcsúzom. Egész lelkemből ölelem. Örülök szívemből a „Buta Li" sikerének: itt nem hiszem, hogy egyelőre lehessen vele valamit csinálni. Semmi befolyásom színházi körökben. Lángvörös az égalja, mint alkonyatkor, az én nagy alkonyatomat érzékeltetve.

Millió ölelés – csók – írjon… és küldje a *bizonylatot, csinálja meg.* Millió… Aranka.

Melléklet 5 fénykép, egy gumiszivacs, 3 tábla csokoládé."

A dőlt betűs részek az eredeti levélben alá vannak húzva. A levelet, fényképeket eredetiben mellékeljük – esetleges fotokópiázás céljából –, azonban sürgősen visszakérjük, hogy rendeltetési helyére juttathassuk.

1 csomag melléklet.

[TRADUCERE]

356/INF-46
Cluj, 7 decembrie 1946

Scrisoarea contesei Aranka Várady către contele Miklós Bánffy

Contele Miklós Bánffy (Cluj)[1] a primit o scrisoare de la fiica sa, contesa Kató Bánffy, care nu demult s-a căsătorit la Budapesta cu un ofiţer din marina americană[2]. A primit de asemenea o scrisoare de la soţia sa, contesa Aranka Várady. Scrisoarea de la contesa Kató Bánffy, în afară de descrierea amănunţită a nunţii şi a prezentării soţului, nu conţine nimic interesant, decât că menţionează faptul că are intenţia să-şi viziteze tatăl la Cluj, împreună cu soţul ei. Face aluzie că poate efectua această călătorie în cea mai mare siguranţă, fiind soţia unui ofiţer S.U.A.

Scrisoarea de la contesa Aranka Várady, soţia contelui Miklós Bánffy, conţine deja mai multe lucruri interesante. În primul rând există referiri la faptul că ei se află într-o corespondenţă indirectă prin intermediul unui curier permanent, apoi face cunoscute acţiunile întreprinse pentru obţinerea unei proprietăţi în locul celei confiscate cu ocazia reformei agrare. Această scrisoare o trimitem în copie:

Budapesta, 28 nov. 1946, ora 11 seara

„Dragul meu soţ, în sfârşit, o veste de la dumneata. Ruda lui Hintz mi-a adus scrisorile tale dragi din 13 şi 17, 19. La fel pentru Kató şi Katinka. Eu am pus de patru zile la poştă o scrisoare pentru dumneata, iar acum scriu în grabă, deoarece mâine ruda lui Hintz vine deja după scrisoare în vilă la Kató. Ted este deja de o săptămână plecat într-o călătorie oficială, iar eu locuiesc acum aproape tot timpul la Kató, ca să nu fie singură. Scrisoarea ta trimisă prin poştă, Kató şi Katinka au primit-o, *mie nu mi-a venit nici una,* acesta este norocul meu. Acum trimit fotografiile de la nunta lui Kató, pe care ţi le-am făcut ţie, sper că nu se pierd, deoarece este foarte scump aşa ceva acum.

Astăzi ar trebui să mă culc devreme, pentru că mâine la prima oră – la intervenţia lui Tamási Á.[3] – mă duc la *omul respectiv* pentru *problema de la Csudaballa.* Va fi un interviu greu. Poate că voi putea scrie despre el, mâine, într-un mod aluziv. În *29 nov., după prânz, la ora 3½, în vila lui Kató.*

Dragul meu, astăzi am stat de la ora 10 dimineaţa până la ora 2½ la Péter Veres, în sfârşit am putut intra. Scriu pe scurt: *proprietatea de la Csudaballa a fost deja împărţită între ţărani.* După părerea lui P.V., aici nu mai este nimic de făcut (în ciuda intervenţiei lui Tamási Áron, care este prieten cu el), *există însă o altă cale:* dacă cineva a *„participat”* la mişcarea de rezistenţă, poate primi o *„proprietate de schimb”,* de 300 de pogoane. Eu am spus că dumneata ai călătorit între Pesta şi Ardeal, însărcinat de Jord[áky] şi Edgár B[alogh]. A spus *„asta e altceva”,* atunci dacă am putea primi un certificat de acolo, că dumneata ai participat pe această cale la mişcarea de rezistenţă, *această adeverinţă va fi semnată de Edgár, Jord. şi Kós*[4] (sau de cât mai mulţi), eu o voi înainta aici comisiei politice din parlament şi atunci – conform promisiunii lui P.V. – el ne va ajuta să obţinem o proprietate de schimb de 300 de pogoane. Te rog, dragul meu, să încerci să faci acest lucru şi să-mi trimiţi cât mai curând, eu voi umbla şi mă voi lupta peste tot. Dar cât mai repede.

În ceea ce priveşte problemele ardelene, ar trebui discutat cu Hodor, dacă nu s-ar putea întreprinde acţiuni *prin intermediul americanilor* – care sunt dispuşi să

intervină peste tot –, cu ajutorul lui Kató. Dumneata ar trebui să trimiţi aici actele notariale, cum că proprietatea de la Bonţida[5] *ai dat-o lui Kató cadou de nuntă.* Atunci misiunea de aici va trimite o adresă în această problemă misiunii americane din România etc. Hodor ar putea explica mai bine, dacă se poate face deja aşa ceva *conform legilor de acolo,* care sunt procedeele, deoarece nu este de ajuns ca cineva să aibă dreptate, trebuie cumva şi legal dovedit acest lucru. Mă grăbesc foarte mult. Dragul meu, îţi trimit un burete – aici în magazine nu există de nici un fel, al meu a fost un câine de cauciuc, dar nu l-am folosit niciodată – şi o tabletă mică, Kató două tablete mari de ciocolată.

Acum trebuie să mă duc după bani, deoarece a fost nevoie să vând dintre sculpturile antice mici, ne trebuie mulţi bani şi totul a devenit foarte scump. Lupta este foarte mare, iar eu poate sunt un pic şi prea bătrână pentru o astfel de goană. Dar poate vom reuşi să facem ceva. Te rog, trimite cât mai curând dovada, când vine maşina aceea, că dumneata ai participat la mişcarea de rezistenţă, astfel vom primi proprietatea de schimb în locul celei de la Csudaballa, luată pe nedrept. Péter Veres a recunoscut şi el că a fost luată *pe nedrept,* dar numai aşa se poate repara ceva.

Acum îmi iau rămas bun. Te îmbrăţişez din toată inima. Mă bucur din tot sufletul de succesul lui „Buta Li". Aici nu cred să se poată face deocamdată ceva cu ea. Nu am nici o influenţă în cercurile teatrului. Orizontul e înflăcărat, ca la apus de soare, în consonanţă cu marele meu apus.

Milioane de îmbrăţişări, sărutări, scrie-mi… şi trimite-mi *adeverinţa, fă rost de ea.* Milioane... Aranka.

Anexez 5 fotografii, un burete cauciucat, 3 tablete de ciocolată".

Părţile subliniate se regăsesc astfel şi în scrisoarea originală.

Scrisoarea şi fotografiile le anexăm în original – pentru o eventuală fotocopiere –, dar le cerem de urgenţă înapoi pentru a le putea trimite la destinaţie.

Anexat un pachet.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond. 1, dos. 9/1946, f.46-47)

---

[1] Miklós Bánffy (1873-1950), scriitor şi om politic, prefect al judeţului Cluj (1906-1910), director al Teatrului Naţional din Budapesta şi ministru de externe al Ungariei (1921-1922). În 1926 se reîntoarce în Ardeal, devenind redactorul şef al periodicului „Erdélyi Helikon". În 1939-1940 a fost preşedintele „Erdélyi Magyar Népközösség". Datorită atitudinii antigermane, în 1944 castelul de la Bonţida – proprietatea sa – a fost incendiat de nemţii aflaţi în retragere. În aprilie 1946 a fost pentru ultima oară la Bonţida şi a putut astfel vedea edificiul distrus. Cu ocazia reformei agrare, domeniul Bánffy a fost împărţit localnicilor, iar în septembrie 1947 a fost deposedat şi de instalaţiile de morărit. Din 1999 au început ample şi costisitoare lucrări de restaurare, cu bani alocaţi de guvernele român şi maghiar. Pentru starea actuală a complexului vezi partea de ilustraţii a volumului nostru. Asupra destinului unor vechi familii nobiliare maghiare vezi Otilia Brezovsky, *Elita nobiliară maghiară în epoca comunistă,* în „Revista Bistriţei", XII-XIII, 1999, p.413-415.

[2] Katalin Bánffy (n. 1922) se căsătorise cu Ted Jelen, cu care a avut doi copii: Elisabeth şi Nicolette.

[3] Áron Tamási (1897-1966), absolvent al Academiei Comerciale şi jurnalist la Cluj. După câţiva ani petrecuţi în America, revine în Ardeal, unde va publica mai multe romane. În 1939 a fost redactor responsabil la „Vasárnapi Szó" (Cluj). Deşi a murit la Budapesta, rămăşiţele pământeşti i-au fost aduse în localitatea natală (Lupeni, jud. Harghita).

[4] Károly Kós (1883-1977), arhitect şi scriitor, redactor al revistei „Erdélyi Helikon" în perioada interbelică. În 1944 a fost preşedinte la „Magyar Dolgozók Szövetsége". După 1945, profesor

la Institutul de Arhitectură din Cluj, deputat în Marea Adunare Naţională (1946-1948), redactor responsabil al revistei „Világosság” şi preşedinte la „Romániai Magyar Képzőművészek Szövetsége” (1946-1948). Asupra lui vezi Lajos Kántor, *Erős, sorsszerű parancs* [Presiunea timpului şi a destinului], în „Korunk”, I, 1990, nr. 3, p.294-304, şi fragmentul memorialistic publicat în „Korunk”, nr. cit., p.305-314.
[5] Asupra palatului şi a domeniului Bonţida vezi András Kovács, *Bonchida. Bánffy-kastély,* Sepsiszentgyörgy, 1995; Gy. Dávid Gyula, *A bonchidai Bánffy-kastély* [Castelul Bánffy de la Bonţida], Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, 2001.

129

392/IMF-46.
1946. december 23., K[olozs]vár

A „Catolicus Actio” vagyis „Actio Catolica” internacionális szervezete, mozgalma felélesztésének szerepe a magyar reakciós célok szolgálatában

Mellékeljük az Actio Catolica (A.C.) hivatalos szervezési rendjének másolatát, amit az alábbi – jól informált katolikus vezetőkörökből szerzett – bizalmas értesüléseinkkel egészítünk ki.

Az A.C. erdélyi vonatkozásban még a bécsi döntés előtt bizonyos lendületet vett – a szervezkedés egyik legfőbb támpontja a k[olozs]vári katolikus státus volt. Nagyobb súlyra azonban csak 1940, a bécsi döntés után jutott, amikor az addigi defenzív magatartásából, pozícióvédelmeiből hirtelen abba a helyzetbe jutott, hogy támadásba mehetett át, és szellemi, gazdasági és társadalmi téren a munkásszervezeteket megbontani igyekezett, beleavatkozott a közélet minden terébe, és a maga érdekeit szem előtt tartva igyekezett a Vatikán irányítása alatt álló katolikus tömegeknek döntő befolyást biztosítani.

Az észak-erdélyi A.C. politikai beállítottságára elég annyi, hogy annak ügyvezető igazgatója Bálint József pápai kamarás, erdélyi párti képviselő volt, akit a k[olozs]vári néptörvényszék távollétében 20 évre ítélt el.

Az összeomlás közeledtével Kovrig Béla egyetemi tanár, az A.C. világi vezetőembere a katolikus értelmiség előtt nagy beszédet tartott, amelyben arra hívta fel őket, hogy „készüljenek fel a katakombai életre, és vegyék alapul az őskeresztények földalatti szervezkedését az elkövetkezendő időkre”. Feltétlenül nem véletlen műve, hogy míg Kovrig elmenekült, addig legbuzgóbb munkatársa – dr. Venczel József, aki a fasiszta-korporációs Hivatásszervezet egyik szellemi vezetője volt, és az A.C. vezetőségi tagja – hirtelen demokrata lett. Dr. Venczelnek és többedmagának az volt a bizalmas utasítása az A.C.-től, hogy az A.C. leplezett folytonosságát biztosítsa.

Ha figyelemmel kísérjük – és feltétlenül részletesen kell foglalkoznunk az elmúlt eseményekkel, mert szervesen összefüggő egységet képeznek a jelennel, de még az A.C. jövőbeni célkitűzéseivel is, és egyébként érthetetlennek tűnik fel a be nem avatottak előtt ez a bonyolult gépezet – a felszabadulás utáni idő eseményeit, azt látjuk, hogy az A.C. teljesen eliminálódott, és a római katolikus egyház várakozó álláspontra helyezkedett. Figyelte az események és a helyzet alakulását. Mihelyt azonban látták, hogy a demokratikus álarc formájában minden veszély nélkül szervezkedhetnek, azonnal elhagyták a politikailag kifogásolható szervezeteket, és azokat átalakították vallásos jellegűvé, és minden erővel a templomok felé

akarták terelni a katolikus tömegeket. Minden alkalmat kihasználtak, hogy közelebb férkőzhessenek az egyénekhez, és ellensúlyozhassák a demokratikus pártok baloldali nevelése eszközeit. Igyekeztek az M.N.SZ.-be is beférkőzni, és ott szakadást előidézni (lásd Mikó Gábor dr. piarista lelkész-tanár akcióit), de egyházi alapokon is rendeztek különböző tanfolyamokat (gazdasági, háziipari stb.), amelyeken mindkét nembeli tömegeket szerveztek be.

A római katolikus egyház politikai állásfoglalását kétségtelenül kitükrözi Márton Áron püspök magatartása, politikai beszédei, csíksomlyói búcsú stb. Annak ellenére, hogy Márton Áron k[olozs]vári beszédének kinyomtatását és terjesztését a hatóságok megakadályozták, és azt elkobozták, a beszédet katolikus személyek írógépen sokszorosították és terjesztették, sőt azt a „Móricz Zsigmond"-kollégiumban litografálták is.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy Márton Áron püspöknek a csíksomlyói búcsún mondott beszéde 48 óra után már k[olozs]vári katolikus körökben gépírásos másolatban forgalomban volt. Tehát kétségtelen, hogy szervezetten terjesztették. Ebben az időpontban még nem volt végleges a román-magyar határ kérdése, és a római katolikus egyház abban reménykedett, hogy Magyarország javára történő esetleges határkiigazítások a román demokráciára súlyos csapást mérnek, és annak bukását okozzák.

Nemzetközi vonatkozásban kimutatta a Vatikán irányította magyarországi katolicizmus is politikai céljait, amikor a magyarországi reakció fellegvárává lett dr. Mindszenthy József hercegprímás, a magyarországi A.C. vezetője irányítása alatt.

A párizsi döntés után, majd a választások lezajlásával a romániai demokrácia lényegesen megerősödött, ami katolikus körökben komoly aggodalmat váltott ki. A bizalmas vatikáni rendelkezés szerint a baloldali orientációval szembe kell állítani az A.C.-t – tehát az új helyzet fokozott szervezkedést és minél szélesebb tömegekre ható propagandát kívánt.

Így került a legutóbbi k[olozs]vári római katolikus státusgyűlés elé az Actio Catolica szervezési kérdése, és hozták azt a határozatot, hogy az A.C. mozgalomnak minden támogatást megadnak, és azt minden eszközzel elősegítik. Ez különben vatikáni rendelkezés volt.

Az A.C. – mint ez egyébként előző részletes jelentésünkből is kitűnik – a Vatikán titkos világuralmi céljait szolgálja, és programjában határozott célt képez a baloldali eszmék elterjedésének megakadályozása. Az A.C. modern keretekkel és modern eszközökkel dolgozik. Mindenképpen igyekszik hatást gyakorolni, sőt lehetőség szerint irányítani a szociális, szellemi, irodalmi, művészeti, tudományos, közéleti fejlődést.

Hogy ahol szabad tere van, azt talán a magyarországi adatok bizonyíthatják, ahol az A.C. 3 fővárosi, 10 vidéki napilappal, 2 hírlaptudósító irodával, 10 hetilappal és 101 folyóirattal rendelkezett, valamint 8 könyvkiadó vállalkozással, de ugyanakkor irányította a filmgyártást, rádiót, színházat és a tudományos életet is.

Erdélyben és Romániában kétségtelenül nem tudott ilyen hatalmas befolyásra szert tenni, de kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy Erdélyben, különösen Kolozsváron már e pillanatban is komoly befolyást biztosított a maga számára.

Az erdélyi A.C. már az első pillanattól kezdve nagy súlyt helyezett az egyházi iskolák tanulói létszámának szaporítására, befolyással volt a tanerők és tanszemélyzet kiválogatására, de igen messzemenően sikerült beleavatkoznia a k[olozs]vári magyar tudományegyetem megszervezésébe is.

Nem lehet elsiklani amellett a tény mellett, hogy az erdélyi egyházmegyei tanács, a katolikus státus, tehát az A.C. világi feje dr. György Lajos professzor, az egyetem prorektora, és Szim Lidia, a szociális missziós nővérek ügyvezetője az egyetemmel kapcsolatban álló tanárképző intézet titkárnője. Az egyetemi tanárok között igen számos emberük van, köztük két szerzetes is, de dr. Venczel József is, akiknek igen nagy befolyásuk van az egyetemi élet minden kérdésében.

A magyar egyetem kérdésében az A.C. szövetségre lépett a református egyházzal is – és ez nem kis mértékben ad magyarázatot az egyetem politikai beállítottságára.

Nézzük meg, milyen személyeket igyekeztek a „demokratikus" magyar egyetem tanári karába elhelyezni:

1. Harkai Schiller Pál, akinek felesége Imrédy volt miniszterelnök öccsének leánya, jelenleg a budapesti USA-misszió alkalmazottja, vakbuzgó katolikus. H. Sch. a német uralom alatt mint Paul von Schiller szerepelt, elhagyva a magyaros „Harkai" előnevet. H. Sch. magyar állampolgár k[olozs]vári megérkezése után azonnal a reakciós személyekkel vett fel kapcsolatot, a választások után sietve elhagyta Romániát, hogy a New York-i Columbia egyetem meghívásának tegyen eleget.
2. Thury Sándor Kornél, akit most neveztek ki a budapesti egyetemre. Reakciós magatartású személy, aki Nyugatra menekült. Onnan hívták meg dr. Venczel ajánlatára K[olozs]várra. Itteni működése alatt többet volt Budapesten, mint K[olozs]váron. Több alkalommal „feketén" utazott át a határon.
3. Dr. Környei István, akit szintén mint reakciós magatartású személyt lehet elkönyvelni. Súlyos vádak voltak ellene, de a György-Venczel befolyás tisztázta.

Mint értesültünk, most hívták meg táviratilag Ivánka Endre professzort a klasszika-filológia tanszékre, aki Bécsből már útnak is indult. Magyar állampolgár, az A.C. vezető személyisége, aki politikai magatartása miatt Magyarországon nem számíthatott tanszékre – itt azonban a magyar reakciót fogja erősíteni.

Az A.C. egyik fő célkitűzése, hogy az ifjúság nevelését befolyása alá kerítse – és amint látjuk, ez itteni viszonylatban egyenesen aggasztó mértékben sikerült számára.

Nem csak az egyetemen, hanem az alsóbb fokú iskolákban is komoly befolyást biztosítottak a maguk számára, még azokon a helyeken is, ahol a demokratikus tanerők vannak túlsúlyban – mert mindenütt ott vannak hitoktatóik, de rendszerint más szaktanárok, tanerők is, akik az A.C. mozgalomnak irányítása alatt állnak.

Az egyetem és az iskolai oktatás terén a kommunista párt az újjászervezés alkalmával súlyos hibákat követett el azzal, hogy nem gyakorolt elegendő ellenőrzést a kinevezések felett és a meghívandó személyek politikai beállítottságáról nem informálta magát kellően.

Az egyetem és az iskolai oktatás terén a kommunista párt megelégedett azzal, hogy néhány megbízható emberét behelyezte, de azok annyira túl lettek zsúfolva munkával, hogy kellő figyelmet nem fordíthattak igen lényeges szervezési ügyekre, és az ezekben való intézkedések szinte észrevétlenül átcsúsztak az A.C. és a reakció beépített embereinek – például dr. Venczel József és dr. György Lajos – kezeibe. Ezek azokat hívták meg a saját táboruk kiegészítésére, akiket akartak, mert politikai múltjukra vonatkozóan még akkor sem adták meg a kellő információt, ha kérték, de sok esetben félrevezető tájékoztatástól sem riadtak vissza. Ugyanakkor több alkalommal sikeresen akadályozták meg, ha nem is teljesen megbízható demokraták, de nem is megbízható reakciósok kinevezéseit – akik mindenképpen nagyobb értéket jelentettek volna a baloldali gondolatnak.

Igen jól informált, közvetlenül dr. Boross Fortunát ferences rendi főnökkel bizalmas összeköttetésben álló informátorunk szerint, de más források is ezt igazolják, az A.C. a Vatikán titkosszolgálatát is felöleli, mert az A.C. szervein keresztül szerzi be a Vatikán politikai, gazdasági információit. A pápai futárok éppúgy szervezik meg az információk beszerzését, mint az aktív beleavatkozást a világi élet alakulásába, ha az az egyház intencióival ellentétbe kerül.

Hogy a katolikus egyház egyáltalán nem híve a demokratikus fejlődésnek, és ez ellen akarja megszervezni az A.C.-t, azt mind eddigi magatartása, mind az A.C. általános szervezeti szabályzata, annak írásban lefektetett célkitűzései teljes mértékben dokumentálják.

Mint azt annak idején jeleztük, az A.C. december 15-én a piarista gimnázium nagytermében műsoros délutánt rendezett, amelyre a megbízható katolikusokat külön meghívóval hívták meg. Érdekes, hogy az ebben az időben tartott M.N.SZ. népjóléti és egészségügyi konferencián részt vevő marosvásárhelyi orvosok közül húszat kiválogattak, és külön meghívtak, míg a többit nem. Az előadás zsúfolt teremben zajlott le. Nem volt politikai jellege, de a katolikus összetartást erősítette.

Az előadás után Márton Áron püspök, dr. Boga Alajos pápai prelátus, dr. Baráth Béla, dr. Csendőr Jenő, dr. Mikó Gábor, dr. György Lajos, dr. Venczel József, két ismeretlen nevű ferences rendi szerzetes bizalmas jellegű megbeszélést tartottak a „Szent József"-diákotthonban, ahol Márton Áron szállása is volt.

Ezen az A.C. további aktivitásának részleteit, lap indítására szükséges lépéseket tárgyalták meg. A lapengedély elnyerése érdekében Márton Áron közölte, hogy az angol és az U.S.A.-misszió nyomást fog gyakorolni, ha ez szükséges. Felmerült az a kérdés is, hogy az A.C fokozódó tevékenysége fel fogja kelteni a baloldali pártok figyelmét, és esetleg intézkedéseket fognak foganatosítani az A.C. munkájának megakadályozására.

Márton Áron ezzel kapcsolatban rámutatott arra, hogy a vatikáni utasítás éppen ezért kiemeli, hogy kifelé csak vallási jelleget szabad viselni minden A.C.-tevékenységnek, és a politikai színezetet kerülni kell. De ha ennek ellenére támadások érnék az A.C.-t, akkor a Vatikánnak nemzetközi biztosítékai vannak arra, hogy a nyugati hatalmak vallási szabadság címén támogatást fognak nyújtani.

Márton Áron véleménye szerint a romániai demokratikus kormány, a kommunisták tartózkodni fognak a katolikus egyház ellen hivatalos lépéseket tenni, mert nem akarják kitenni magukat az ezzel járó külföldi támadásoknak. Bizonyos *veszélyt csak abban lát,* hogy a baloldali pártok betekintést nyernek az A.C. igazi programjába, és ennek alapján fogják ellene felvenni a küzdelmet, és nem az egyházat fogják kitámadni, hanem az exponenseket, az A.C. által behelyezett embereket, és így kiveszik kezükből a befolyást biztosító közéleti, tudományos helyeket, melyeket az ő embereikkel töltenének be. Ezt Márton Áron súlyos csapásnak jelölte meg, de éppen ennek elhárítására fokozott óvatosságra hívta fel a jelenlevők figyelmét, hogy az A.C.-vel kapcsolatosan bizalmas és annak eredeti céljait feltáró felvilágosításokat csak kipróbált és teljesen megbízható egyéneknek adjanak, akik az A.C. vezető helyére való beszervezés tekintetében figyelembe jöhetnek. Kiemelte azt is, hogy kerülni kell a titkolódzást, mert ezzel a figyelmet keltik fel. Készségesen kell adni az érdeklődőknek felvilágosítást, de csak olyan természetűeket, amik az A.C. külszíni céljait igazolják.

A megbeszélés a késő esti órákban ért véget, az A.C. lapjai szerkesztőségének előkészítésére dr. György Lajos, dr. Mikó Gábor, dr. Venczel József kapott megbízást.

Márton Áron valóban jól ismeri a helyzetet, és igen gyökeresen jelölte meg az A.C. elleni harc lehetőségeit, az A.C. úgynevezett gyenge pontját, Achilles-sarkát.

Biztos forrás.

[TRADUCERE]

392/IMF-46
Cluj, 23 decembrie 1946

Organizaţia „Catolicus Actio", adică „Actio Catolica", rolul reactivării mişcării aflate în slujba scopurilor reacţionare maghiare

Anexăm copia organizării oficiale a lui „Actio Catolica" (A.C.)[1], pe care o completăm cu informaţiile noastre confidenţiale, provenite din sursele cercurilor de conducere catolice bine informate.

A. C. a avut o oarecare dezvoltare în ceea ce priveşte Ardealul încă de dinaintea Dictatului de la Viena, iar unul din cele mai importante puncte de sprijin ale organizării era statutul catolic clujean. O importanţă şi mai mare a căpătat însă doar după 1940, după Dictatul de la Viena, când de la atitudinea defensivă de până atunci, de la apărarea unor poziţii, a ajuns dintr-o dată într-o situaţie ofensivă, iar pe plan spiritual, economic şi social şi-a dat toată silinţa pentru a scinda organizaţiile muncitoreşti, s-a infiltrat în toate domeniile vieţii publice şi, ţinând cont de propriile interese, a încercat să asigure catolicilor de sub conducerea Vaticanului o influenţă covârşitoare.

Despre orientarea politică a A.C. din Nordul Ardealului este de ajuns să amintim că József Bálint, directorul său executiv, camerier papal, era deputat din partea Partidului Ardelean şi pe care Tribunalul Poporului din Cluj l-a condamnat în lipsă la 20 de ani de închisoare.

În preajma căderii regimului, profesorul universitar Béla Kovrig, conducătorul laic al A.C., a ţinut un mare discurs în faţa intelectualităţii catolice, prin care i-a chemat „să se pregătească pentru o viaţă de catacombe şi să se inspire în viitor din felul de organizare subterană a primilor creştini". Nicidecum nu este întâmplător faptul că până când Kovrig s-a refugiat, cel mai zelos colaborator al său – dr. József Venczel, unul din conducătorii spirituali din Organizaţia Vocaţională fascistă corporativă şi membru în conducerea A.C. – a devenit deodată democrat. Dr. Venczel, şi împreună cu el încă mai mulţi, aveau indicaţii confidenţiale de la A.C. să asigure continuitatea mascată a organizaţiei.

Dacă urmărim cu atenţie – şi trebuie să ne ocupăm neapărat cu evenimentele trecute în cele mai mici detalii, deoarece ele formează o unitate organică cu prezentul, dar şi cu obiectivele de viitor ale organizaţiei A.C, iar altfel, acest mecanism complicat ar părea de neînţeles pentru cei neiniţiaţi – evenimentele din perioada de după eliberare, vom vedea că A.C. a fost eliminată în totalitate, iar biserica romano-catolică a adoptat o atitudine de aşteptare. Avea în vizor evenimentele şi evoluţia situaţiei. Imediat însă ce au văzut că se pot organiza nestingheriţi sub masca democraţiei, au părăsit organizaţiile cărora li se putea reproşa ceva din punct de vedere politic şi le-au transformat în organizaţii cu caracter religios, iar masele catolice încercau să le orienteze cu toate puterile spre biserică. S-au folosit de orice ocazie pentru a se apropia de oameni în mod indi-

vidual şi pentru a putea contrabalansa mijloacele educative ale partidelor democratice de stânga. Au încercat să pătrundă şi în U.P.M. pentru a produce acolo o ruptură (vezi acţiunile lui dr. Gábor Mikó, profesor-preot piarist), dar au organizat diferite cursuri (economice, de artizanat etc) şi pe baze confesionale, având astfel în vedere masele de ambele sexe.

Atitudinea politică a Bisericii romano-catolice se reflectă, fără îndoială, în comportamentul episcopului Áron Márton, în discursurile sale politice, în pelerinajul de la Şumuleu etc. Cu toate că editarea şi difuzarea discursului lui Áron Márton rostit la Cluj a fost împiedicată de autorităţi, iar textul a fost confiscat, s-a reuşit totuşi multiplicarea sa pe maşina de scris şi difuzarea de către persoane catolice, mai mult, a fost litografiat la colegiul „Móricz Zsigmond".

Nu poate fi trecut neobservat nici faptul că după doar 48 de ore de la discursul episcopului Áron Márton, rostit cu ocazia pelerinajului de la Şumuleu, în cercurile catolice de la Cluj era pus deja în circulaţie discursul copiat la maşină. Aşadar, nu ne putem îndoi că se difuza în mod organizat. În această perioadă nu era încă definitiv încheiată problema graniţei româno-maghiare, iar biserica romano-catolică a tras nădejdea că o eventuală rectificare a graniţelor în favoarea Ungariei va însemna o lovitură covârşitoare pentru democraţia românească, vor cauza prăbuşirea ei.

Sub aspect internaţional, catolicismul maghiar condus de Vatican şi-a arătat şi el scopurile politice când, sub îndrumarea conducătorului A.C. din Ungaria, primatul dr. József Mindszenthy, a ajuns să fie bastionul reacţiunii maghiare.

După deciziile luate la Paris, mai apoi cu ocazia alegerilor[2], democraţia românească a devenit mult mai puternică, ceea ce în cercurile catolice a cauzat o serioasă îngrijorare. Conform dispoziţiei confidenţiale de la Vatican, A.C. trebuie să se opună orientării de stânga – aşadar, în noua situaţie, a fost necesară o organizare mai intensă şi o propagandă cu o cât mai largă influenţă asupra maselor.

Astfel, problema organizării în cadrul „Actio Catolica" a ajuns în faţa ultimei Adunări a Consiliului romano-catolic din Cluj şi s-a hotărât că A.C. va primi tot sprijinul, va fi susţinut cu toate mijloacele. De altfel, aceasta a fost dispoziţia Vaticanului.

A.C. – ceea ce de altfel reiese şi din raportul nostru amănunţit de dinainte – serveşte scopurilor secrete de stăpânire a lumii din partea Vaticanului, iar în programul său, unul dintre obiectivele cele mai ferme este împiedicarea răspândirii ideilor de stânga. A.C. lucrează în cadru modern, cu mijloace moderne. Încearcă să influenţeze cu orice preţ, mai mult, să conducă dezvoltarea socială, spirituală, literară, artistică, ştiinţifică şi publică.

Ce amploare ia acolo unde are câmp liber, datele din Ungaria, unde A.C. a dispus de 3 cotidiene în capitală şi de 10 în provincie, de 2 agenţii de ştiri, 10 săptămânale şi 101 reviste, de 8 edituri, dar a condus şi producţia cinematografică, radioul, teatrul şi viaţa ştiinţifică.

În Ardeal şi în România, fără îndoială n-a putut avea o aşa mare influenţă, dar suntem nevoiţi să recunoaştem că în Ardeal, mai cu seamă la Cluj, a reuşit chiar şi în acest moment să-şi asigure o influenţă serioasă.

A.C. din Ardeal a pus de la început un accent deosebit pe creşterea numărului de elevi în şcolile confesionale, a influenţat selectarea corpului şi personalului didactic, dar a reuşit să aibă o deosebită influenţă şi asupra organizării universităţii maghiare din Cluj.

Nu putem neglija nici faptul că dr. Lajos György, profesor universitar, prorectorul universităţii[3], conducătorul laic al A.C. şi al Consiliului Eparhiei, iar Lidia

Szim, care conduce activitatea surorilor cu misiuni sociale, este şi secretară a Institutului Pedagogic legat de Universitate. Au mulţi adepţi printre profesorii universitari, printre ei numărându-se doi călugări, dar şi dr. József Venczel, care are o mare influenţă asupra tuturor problemelor vieţii universitare.

În privinţa universităţii maghiare, A. C. a încheiat o alianţă şi cu biserica reformată – acest lucru explică în mare măsură orientarea politică de la universitate.

Să trecem în revistă persoanele care au fost angajate în corpul profesoral al universităţii maghiare „democratice":

1. Pál Harkai Schiller, a cărui soţie este fiica fratelui mai mic al fostului prim-ministru Imrédy, în prezent angajată a misiunii U.S.A. de la Budapesta, catolic fanatic. H. Sch. era cunoscut în timpul stăpânirii germane ca Paul von Schiller, renunţând la prenumele de rezonanţă maghiară „Harkai". H. Sch., cetăţean maghiar, imediat după sosirea la Cluj, a luat legătura cu persoane reacţionare, iar după alegeri a părăsit în grabă România pentru a răspunde invitaţiei Universităţii „Columbia" din New-York.
2. Sándor Kornél Thury, care a fost numit recent la Universitatea de la Budapesta. Este o persoană cu atitudine reacţionară, care s-a refugiat în vest. De acolo l-au invitat la propunerea lui dr. Venczel la Cluj. În această perioadă a fost mai mult la Budapesta decât la Cluj. De mai multe ori a călătorit „la negru" peste graniţă.
3. Dr. István Környei, pe care-l putem considera de asemenea ca o persoană reacţionară. Au existat acuzaţii grave împotriva lui, dar influenţa György-Venczel l-a dezvinovăţit.

După cum am aflat, acum l-au invitat telegrafic pe profesorul Ivánka Endre la catedra de filologie clasică, care a şi plecat deja de la Viena. Este cetăţean maghiar şi persoană de conducere în A.C., care datorită atitudinii sale politice nu putea avea catedră în Ungaria – aici însă va întări reacţiunea maghiară.

Unul dintre cele mai importante obiective ale A.C. este de a controla educaţia tineretului, iar după cum se vede, în condiţiile noastre, a reuşit într-o măsură cu totul îngrijorătoare.

Nu doar la Universitate, dar şi în şcolile preuniversitare şi-au asigurat o influenţă serioasă, chiar şi în locurile unde majoritatea pedagogilor sunt de orientare democratică, deoarece peste tot se pot întâlni catiheţii lor, dar de obicei şi alţi profesori sau pedagogi, care se află sub îndrumarea mişcării A.C.

În ceea ce priveşte Universitatea şi educaţia şcolară, cu ocazia reorganizării Partidului Comunist s-au făcut greşeli grave, neexistând controlul deplin asupra numirilor şi neinformându-se îndeajuns despre poziţia politică a persoanelor care urmau să fie invitate.

Referitor la Universitate şi educaţia şcolară, partidul comunist s-a mulţumit cu faptul că şi-a plasat câţiva oameni de încredere, dar aceştia au devenit atât de supraîncărcaţi încât nu mai puteau da atenţie unor probleme organizatorice de mare importanţă, iar măsurile luate în acest sens au fost preluate pe nesimţite de oamenii infiltraţi ai reacţiunii de la A.C. – de exemplu de dr. József Venczel şi dr. Lajos György. Aceştia invitau pe cine doreau ei în tabăra lor, deoarece referitor la trecutul lor nu au dat informaţiile necesare, nici când acestea au fost cerute, chiar mai mult, de multe ori nu se sfiau a furniza chiar informaţii false. În acelaşi timp, deseori au împiedicat cu succes numirea unora care, nefiind chiar democraţi de încredere, nu erau nici reacţionari de încredere, în aşa fel încât aceştia ar fi însemnat o valoare mai mare pentru ideologiile de stânga.

Aceste date sunt în conformitate cu informaţiile primite de informatorul nostru, aflat în legătură confidenţială cu superiorul franciscan, dr. Fortunát Boross, dar şi alte surse confirmă acelaşi lucru.

A.C. cuprinde şi Serviciul Secret al Vaticanului, deoarece acesta procură informaţiile sale de natură politică şi economică prin organele lui A.C. Curierii papali organizează în mod identic culegerea de informaţii, precum intervenţia activă în mersul vieţii laice, în cazul în care acest mers s-ar opune intenţiilor bisericii.

Faptul că biserica catolică nu este deloc adepta progresului democratic şi doreşte să organizeze A.C. împotriva acestuia se reflectă pe deplin în documente, atât prin atitudinea ei de până acum, cât şi prin statutul general şi obiectivele scrise ale A.C.

După cum am menţionat la acea vreme, A.C. a organizat la 15 decembrie în sala festivă a gimnaziului piariştilor un spectacol, la care au fost chemaţi cu invitaţii speciale catolicii de încredere. Este interesant că au ales douăzeci dintre medicii de la Târgu Mureş, care au participat la conferinţa medicală şi de sănătate publică a U.P.M., i-au invitat separat, iar pe ceilalţi nu. Spectacolul a avut loc cu sala arhiplină. N-a avut caracter politic, dar a întărit solidaritatea catolică.

După spectacol, episcopul Áron Márton, prelatul papal dr. Alajos Boga, dr. Béla Baráth, dr. Jenő Csendőr, dr. Gábor Mikó, dr. Lajos György, dr. József Venczel şi doi călugări franciscani pe nume necunoscuţi au avut o convorbire confidenţială în căminul studenţesc „Szent József”, unde era cazat şi Áron Márton.

La această întâlnire s-au discutat amănuntele activităţii pe mai departe a A.C. şi momentele necesare editării unei reviste. În vederea obţinerii aprobării pentru revistă, Áron Márton a spus că misiunea engleză şi U.S.A. vor exercita presiuni, dacă va fi necesar acest lucru. S-a pus de asemenea problema că activitatea mai intensă a A.C. va atrage atenţia partidelor de stânga, eventual acestea vor lua măsuri pentru a împiedica activitatea A.C. Sub acest aspect, Áron Márton a arătat că tocmai de aceea indicaţiile de la Vatican accentuează faptul că orice activitate A.C. nu poate avea spre exterior decât un caracter religios, iar nuanţele politice trebuie evitate. Dacă însă, contrar acestor măsuri, A.C. ar suferi vreun atac, atunci Vaticanul dispune de asigurări internaţionale că puterile din vest, sub pretextul libertăţii confesionale, vor acorda sprijin.

După părerea lui Áron Márton, guvernul democratic din România, comuniştii, vor evita luarea unor măsuri oficiale împotriva bisericii catolice, deoarece nu vor să se expună atacurilor inerente ale străinătăţii. Un oarecare *pericol vede doar în faptul* că partidele de stânga îşi vor forma o părere despre adevăratul program al A.C. şi vor lupta împotriva ei de pe această poziţie, nu vor ataca biserica, ci exponenţii, oamenii implicaţi în A.C, astfel se vor pierde poziţiile ce asigurau influenţa în viaţa publică şi ştiinţifică, poziţii ce vor fi preluate de oamenii lor. Áron Márton a considerat acestea ca o lovitură grea şi tocmai pentru a o putea evita a atras atenţia celor prezenţi la o precauţie mai mare, să nu se dea informaţii confidenţiale şi despre adevăratele scopuri legate de A.C. decât indivizilor încercaţi şi de încredere totală, care ar putea fi luaţi în evidenţă în cazul unei antrenări în activitatea de conducere a A.C. A marcat şi faptul că trebuie evitată misteriozitatea, deoarece aceasta nu face decât să atragă atenţia. Trebuie date prompt informaţiile pentru cei interesaţi, dar numai acelea care servesc scopurilor exterioare ale A.C.

Discuţiile au luat sfârşit seara târziu. Cu pregătirea redacţiei revistelor A.C. au fost însărcinaţi dr. Lajos György, dr. Gábor Mikó, dr. József Venczel.

Áron Márton cunoaşte într-adevăr temeinic situaţia şi a marcat cu multă perspicacitate posibilităţile luptei împotriva A.C., aşa numitele puncte slabe ale ei, călcâiul lui Ahile.

Sursă sigură.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 9/1946, f.66-69)

---

[1] Schema menţionată se află în acelaşi dosar, f.70-75.
[2] Este vorba de alegerile desfăşurate în România la 19 noiembrie 1946, care, prin fraude de mari proporţii, au adus victoria coaliţiei de partide aşa-zise „democratice", în frunte cu P.C.R.
[3] Lajos György (1890-1950), preşedintele secţiei de ştiinţe istorice, lingvistice şi filosofice a Muzeului Ardelean şi profesor la Universitatea maghiară din Cluj (1940-1947). Redactor la „Pásztortűz" (1924-1928), „Erdélyi Irodalmi Szemle" (1926-1929), „Erdélyi Iskola" (1933-1944) şi „Erdélyi Múzeum" (1930-1940). Autor, printre altele, a două volume bine elaborate: *Az erdélyi magyarság szellemi élete* [Viaţa spirituală a maghiarilor din Transilvania] (1926, cu versiuni în franceză şi germană) şi *Az „Erdélyi Múzeum" története, 1874-1937* [Istoria Muzeului Ardelean] (1939). Asupra lui vezi Árpád Antal, *György Lajos életműve* [Opera lui Lajos György], Kolozsvár, Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, 1992.

130

396/INF-46.
1946. december 26., K[olozs]vár

Teleki Géza kapcsolatai és itt-tartózkodásával összefüggésben álló hírek

Teleki Géza k[olozs]vári tartózkodása a magyar reakciós körökben igen erős bátorító hatást váltott ki. Különösen az a tény, hogy Teleki Gézával az M.N.SZ. vezető körei – így többek között Balogh Edgár is – megbeszéléseket folytattak. Állítólag az is szóba került, hogy Teleki Géza nem fogadja el az U.S.A.-ban számára felajánlott katedrát, sem a török ajánlatot, hogy itt petróleumkutatásokat vezessen – hanem komolyan foglalkozik azzal a gondolattal, hogy Erdélyben marad, és a Bolyai Tudományegyetemen kap katedrát.

A tervezett program szerint Teleki Géza az ünnep második napján, 26-án, volt tanársegédjénél, dr. Xántus Jánosnál tesz látogatást, ahova több személyt szándékozik meghívni, így Buzinco tábornokot is és dr. Pásztay Gézát. Mértékadó magyar konzervatív körök, akik szemben állanak a baloldali pártokkal, szívesen látnák Teleki Géza itt maradását, és mindent elkövetnek, hogy ezt elősegítsék.

Teleki Géza erdélyi tartózkodása a magyar reakciónak igen nagy nyereség lenne, mert mint a történelmi osztály tagja, tudományos súlyú egyéniség, az eddig fej és vezér nélkül álló magyar reakció vezetését átvehetné, és komoly befolyást tudna gyakorolni még azokra a magyar rétegekre is, akik hajlamosak a demokratikus átalakulásra. Éppen ezért római katolikus egyházi körök sürgős lépéseket tettek, hogy egy Teleki-Márton Áron találkozót hozzanak össze.

Bizalmas értesüléseink szerint Teleki Géza magyarországi kapcsolatai révén rendkívül szorosra tudná az együttműködés szálait kiépíteni az erdélyi és a magyarországi reakciós körök, különösen a Kisgazdapárt jobbszárnya és a Mindszenthy-féle vonal között. Teleki Géza még Budapestről is összeköttetést tartott fenn az erdélyi reakcióval, és a szociáldemokrata párt kebelén megkísérelt

„Magyar Demokrata Nép Front” szervezkedés is Teleki bizalmas utasításai szerint indult meg. Teleki kapcsolatai – dr. Xántuson keresztül, dr. Pásztay Gézával, dr. Venczel Józseffel, dr. Horváth Dénessel, dr. Nagy Gézával stb. kétségtelenek.

Úgyszintén Teleki magyarországi politikai aktivitása is – a feloszlatott irredenta-revizionista „Erdélyi Társasággal”, „Székely Egyesülettel” és szoros együttműködése dr. Mindszenthy hercegprímással, a Kisgazdapárt jobbszárnyával, minisztersége alatt a magyar kultuszminisztériumban lezajlott reakciós jelenségek – arra mutatnak, hogy Teleki Géza az erdélyi magyar demokrácia szempontjából nemkívánatos személy. A k[olozs]vári magyar egyetemre való kinevezése, annak amúgy is reakciós átitatottságú vezetőségét teljesen a magyar reakció szolgálatába állítaná.

Komoly forrás.

[TRADUCERE]

396/INF-46
Cluj, 26 decembrie, 1946

Legăturile lui Géza Teleki şi veştile legate de şederea lui în Ardeal

Prezenţa lui Géza Teleki la Cluj a provocat în cercurile maghiare reacţionare un foarte puternic sentiment de încurajare. În mod special faptul că cercurile de conducere ale U.P.M. – astfel şi Edgár Balogh – au avut întrevederi şi discuţii cu el. După cum ştim, s-a discutat şi despre faptul că Teleki Géza nu va accepta catedra din U.S.A. ce i s-a oferit şi nici oferta de a conduce în Turcia cercetările de explorări petroliere, ci se gândeşte serios să rămînă în Ardeal şi să primească catedra de la Universitatea „Bolyai”.

Conform programului planificat, Géza Teleki, în a doua zi de Crăciun, în 26 decembrie, va face o vizită la fostul său asistent, dr. János Xántus, unde se intenţionează a se invita mai mulţi oameni, astfel şi pe generalul Buzincu şi pe dr. Géza Pásztay.

Cercurile conservatoare maghiare influente, care sunt în opoziţie cu partidele de stânga, ar fi încântate de prezenţa lui Géza Teleki aici şi fac tot posibilul pentru a sprijini acest lucru.

Şederea lui Géza Teleki în Ardeal ar fi un mare câştig pentru reacţiunea maghiară, deoarece, ca membru al unei clase istorice, este o personalitate cu greutate ştiinţifică şi ar putea prelua conducerea reacţiunii maghiare aflată până în prezent fără conducător, ar reuşi totodată să influenţeze în mod serios chiar şi acele pături ale maghiarimii care înclină spre o transformare democratică. Tocmai de aceea, cercurile bisericeşti romano-catolice s-au grăbit să pregătescă o întâlnire Teleki-Áron Márton.

Conform informaţiilor noastre confidenţiale, Géza Teleki, datorită relaţiilor sale din Ungaria, ar putea stabili relaţii extrem de strânse de cooperare între cercurile reacţionare din Ardeal şi Ungaria, mai cu seamă între aripa dreaptă a Partidului Micilor Proprietari şi linia Mindszenthy. Géza Teleki a întreţinut relaţiile cu reacţiunea ardeleană chiar şi din Budapesta, iar încercarea de a organiza „Frontul Popular Democrat Maghiar” în cadrul Partidului Social-Democrat a fost începută tot conform indicaţiilor confidenţiale ale lui Teleki. Teleki are fără îndoială – prin dr. Xántus – legături cu dr. Géza Pásztay, dr. József Venczel, dr. Dénes Horváth, dr. Géza Nagy etc.

Totodată, activitatea politică din Ungaria a lui Teleki – cooperarea sa cu „Societatea Ardeleană” iredentistă-revizionistă, dizolvată, cu „Uniunea Secuilor”, cu primatul dr. Mindszenthy, precum şi cu aripa dreaptă a Partidului Micilor Proprietari, apoi fenomenele reacţionare petrecute în Ministerul Culturii ungare în timpul mandatului său – arată că din punctul de vedere al democraţiei maghiare din Ardeal, Géza Teleki este o persoană nedorită. Numirea sa la Universitatea maghiară din Cluj ar aşeza conducerea de orientare oricum reacţionară a universităţii pe deplin în slujba reacţiunii maghiare.

Sursă sigură.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 9/1946, f.79)

131

408/INF-46.
1946. december 30., K[olozs]vár

Dr. Juhász István egyetemi tanár elleni vádak és múltja

Dr. Juhász István egyetemi tanár, aki dr. Tavaszy református püspökhelyettes veje, és kimondottan ezen kapcsolata révén jutott katedrához, demokratikus körök szerint az egyetem egyik legreakciósabb szellemi tanára.

Értesüléseink szerint dr. Juhász szoros kapcsolatban volt dr. Antal Istvánnal, Horthy propagandaminiszterével, és a múltban erősen kompromittálta magát. Egyébként dr. Venczel József egyik legbuzgóbb munkatársa, aki ma is összeköttetést tart fenn a magyarországi reakcióval. Erősen kommunistaellenes felfogású.

Dr. Juhász István egyébként az „Erdélyi Múzeum” folyóirat XLVIII. kötetében (1943. év, 2. füzet, 294., 295., 296. oldalán) Mikó Imre *Huszonkét év 1918-1940* című könyvével foglalkozva, amely mű teljesen fasiszta szellemű, a következőket írja: „A Magyar Párt ellenségeiről nem lehet úgy írni, mint a «Magyar Párttal ellentétes erők»-ről, hanem a fejezetcímnek kifejezésre kell juttatnia, hogy ezek az erők egyúttal a magyarság ellenségei is voltak. A Magyar Párt valószínűleg nemcsak azért nem barátkozott a Magyar Dolgozók Szövetségével, mert «nem akarta magára venni a kommunizmus vádját», amint ezt a könyv megállapítja, hanem azért, mert valóban elítélte ennek a szervezkedésnek szélsőbaloldali célkitűzéseit, s a történetíró rámutathatott volna arra, hogy a Magyar Pártnak ebben az ítéletében nem valamilyen konzervatív politikai gondolkodás, hanem az egész magyarság történeti felelősségérzete nyilatkozott meg.”

Tehát dr. Juhász István szerint a fasiszta szellemű könyv nem volt elég antikommunista. Ugyanebben a cikkében támadja Ligeti Ernő könyvét, hogy abban zsidó származású magyar írókat méltat.

Biztos forrás.

[TRADUCERE]

408/INF-46
Cluj, 30 decembrie 1946

Incriminările împotriva profesorului universitar dr. István Juhász şi trecutul său

Profesorul universitar dr. István Juhász[1], ginerele vice-episcopului reformat dr. Tavaszy[2], care a ajuns la catedră exclusiv doar din cauza acestei relaţii, după părerea cercurilor democrate este unul dintre profesorii cu cea mai reacţionară spiritualitate din Universitate.

Conform informaţiilor noastre, dr. Juhász a fost în strânsă legătură cu dr. István Antal, ministrul de propagandă al lui Horthy, iar în trecut s-a compromis foarte mult. De altfel, el este unul dintre cei mai devotaţi colaboratori ai lui dr. József Venczel, care şi astăzi întreţine legături cu reacţiunea maghiară. Are o concepţie anticomunistă extrem de puternică.

De altfel, dr. István Juhász, referitor la cartea lui Imre Mikó, intitulată *Douăzeci şi doi de ani, 1918-1940,* apărută în vol. XLVIII (anul 1943, fasc. 2, pg. 294, 295, 296) al revistei „Erdélyi Múzeum" [Muzeul Ardelean], operă de o spiritualitate fascistă, scrie următoarele: „Despre duşmanii Partidului Maghiar nu se poate scrie ca despre «forţele antagoniste ale Partidului Maghiar», ci din titlul capitolului trebuie să reiasă că aceste forţe au fost totodată şi duşmanii maghiarimii. Partidul Maghiar n-a întreţinut probabil relaţii cu Uniunea Muncitorilor Maghiari nu doar pentru că «nu dorea să-şi asume acuzaţia de a fi comunist» – precum constată cartea –, ci pentru că de fapt a condamnat obiectivele de extremă stânga ale acestei organizări, iar istoriograful ar fi putut arăta faptul că în această judecată a Partidului Maghiar s-a oglindit toată responsabilitatea istorică a întregii maghiarimi şi nu o oarecare gândire politică conservatoare".

Aşadar, după părerea lui dr. István Juhász, această carte de o spiritualitate fascistă nu era destul de anticomunistă. În acelaşi articol critică şi cartea lui Ernő Ligeti[3], afirmând că acesta ar elogia în lucrarea sa scriitorii maghiari, evrei de origine.

Sursă sigură.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 9/1946, f.81)

---

[1] István Juhász (1915-1984), doctor în filosofie şi teologie la Cluj, cercetător la Institutul de cercetări ştiinţifice al Universităţii de aici (1941-1947), iar din 1948 profesor la Institutul Teologic Reformat. Doctor Honoris Causa al Universităţilor din Praga şi Debrecen. Autor al unor importante lucrări de istorie, precum: *A reformáció az erdélyi románok között* [Reformaţia la românii ardeleni] (1940), *Nagyenyedi diákok, 1662-1848* [Elevii din Aiud] (1979) ş.a.

[2] Sándor Tavaszy (1888-1951), studii teologice la Jena şi Berlin, profesor la Facultatea Teologică Reformată din Cluj. Redactor la „Református Szemle" şi „Az Út". Autor al mai multor lucrări de teologie şi filosofie.

[3] Ernő Ligeti (1891-1945), membru fondator al Societăţii literare transilvănene „Helikon" din Cluj, autor al mai multor volume, din care se remarcă romanul autobiografic *Föl a bakra* [Sus pe capră] (1925) şi cartea de memorialistică *Súly alatt a pálma* [Curmalul încărcat] (1942). A fost împuşcat la Budapesta, în 1944, împreună cu soţia, de membrii grupării fasciste „Crucile cu săgeţi".